8803

భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము

మదరాసు

సంపుటము 30 మార్చి 1953 సంచిక 3

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మార్చి - 1952

త్వరలో
విడుదల!
ఏ యస్ ప్రొడక్షన్సు వారి
ఆడబ్రతుకు
శ్రీరంజని కనకం కృష్ణకుమారి
ప్రొడ్యూసర్ A నరసయ్య
B A సుబ్బారావు

ముగ్గురు
కొడుకులు
అయితే, ముగ్గురి జీవితాలు, ప్రవర్తనాలు
మూడు విధాలు
మాతృప్రేమయొక్క మధుర తంతులను
స్పందింపజేస్తున్నవి
త్వరలో వచ్చుచున్నది

'గాలం'—శ్రీ జె.ప్రసాద్‌రావు ఫొటో

ఖర | భారతి | సంపుటము 29
ఫాల్గునము | | సంచిక 3

శృంగారకందము

★

శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి

[యౌవన ప్రారంభమున గౌతమేఘమునకు కురిసిన శృంగారపు చిటపొటి చినుకులు]

ఇది వెన్నెల, యభ్రనదీ మధురాంభః పూరనిభము మదనోత్సవదో
హనము వియత్సురభి తదుదారకవోష్ణ దుగ్ధధారాసమముల్

ఓసి! త్రపావల్లరి! రావోసి సుమమరంద హృదయ! జ్యోత్స్నాస్నిగ్ధాం
గి సితదరహాసరుచివిభాసిత మృదుహృదయ భవ్యభావుని జేయన్

శారదవిమల జ్యోత్స్నా సారములు, ప్రావృషేణ్య సంధ్యావేళా
ధారాధర విద్యుద్రేఖారమణీయములు దంతకాంతులు చెల్లన్

సునిశితములు చంచలములు ఘనరాగ ధురంధురీణ క్రముకారుణా
రుణకాంతి స్ఫురితములు మనోజ్ఞములు భవదుదారమంజుల దృక్కుల్

రసనిమ్నగా కృతిని సొం పెనలారెడు చిన్నదాన! యేదీ చెపుమా!
వినవివ లాడెదు నాహృది నిసుమంత ప్రమోదరసము నింపుదుగాదే!

ప్రణయము, కరుణేయగు త్వద్వీయగుణా ప్లావితమయి, విస్మృతధునినై
నను, తద్గుణీలిలోలా తన్మనిగా నొనరించితివి ముగ్ధని చేయన్

ఇది పౌలయులకయె యగుఁగా హృదయాహ్లాదకము, విశుద్ధ స్పర్ధా
స్పదమన్యోన్య ప్రణయ ప్రసాదోపరిచరత్సు ఖద్యోదులానిల నమకుర్

నటమూర్తి శివుడు సంధ్యా నటన క్రమమునను డస్సినవసినవసి త్రో
క్కుటఁ బడునట సేర్చికొనెను నటనీ కౌనువలన నటనాచారములర్

అని తెచ్చినవీ కబురుల్ త్రిణయనచూపా నిబద్ధ దివ్యా భ్రతరం
గిణి పవనాంకు రమ్ములు ఘనసార సుగంధవహాన కార్యాశ్మకముల్

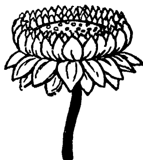
సుందర మందిరములు గిరి కందరములు, చందన తరుగంధా ఘ్రాణం
బిందిందిర ఝుంకారము సుందరి మనయిరువురకును శోభన ప్రదముల్

గిరిమల్లీ సుమవాసన శరదిందురుచి ప్రసార సారమ్ము, సరో
వరనిర్మల జలకేళీ తరుణమ్మును మదనదోహద ప్రాయమ్ముల్

పలుకుండే నెలఁ గురిపించు లకాలలితాంగి, మృదుల సుమనః కోదం
డలన జ్యావల్లిమణ్ కలస్వన సదృశములు శుభకార్య కరణముల్

లోలకరి మురవుల నాఁగులు గల కలకంఠి! భవదమృత కంఠస్వనముల్,
జల జల రాల్చెడు పలుచని పలుకుంజినుకుల నెడంద పంటకు దిరుగుల్

దండన చర్చలు, క్రీడా మందిర చర్యలు, సుగంధమాల్య ద్రవ్యా
నందము, మనకందమ్మట కందమ్మున కవిమయూర కమ్మాడి కొదుర్

శాస్త్రపరిశోధనా సమీక్ష*

శ్రీ విప్పా అప్పారావు

శాస్త్రపరిశోధన మతగా సత్యాన్వేషణ. అందు నిమగ్నులైన శాస్త్రజ్ఞులు ఇతరమును మరచి తపించుచుందురు. ఇందు రెండు మార్గములు గలవు *I* నిష్కామము, *II* సకామము అని. ఏ ప్రయోజనమును వాంఛింపక సత్యగ్రహణ పారవశ్యమున గలుగు ఆనందమునకై చేయు పరిశోధన నిష్కామము (***Pure Research***) ఇట్టి పరిశోధనలవలన కాలాంతరమున క్షేమలాభములు కలిగిన కలుగవచ్చును. రేడియో, టెలిఫోను, డైనమో, మోటారు మొదలైన విట్టి ఫలితములే. సద్యఃఫలితము నపేక్షించి, ఒక ప్రయోజనము నుద్దేశించి, సలుపు పరిశోధనలు సకామములు-(***Applied Research***) ఆటంబాంబు, హైడ్రొజన్‌బాంబు, కృత్రిమ రబ్బరు, గురించిన పరిశోధన లిట్టివే.

ఈ రెండు మార్గములకు చెందిన నేటి పరిశోధనలు కొన్ని క్రింద వివరింపబడినవి.

I. నిష్కామ పరిశోధన

(1) మీజాను (***Meson***) పరమాణువుల (*atoms*) నాభిభాగమున ఒక కేంద్రకము (*nucleus*) దాని చుట్టూ వలయములలో (*orbits*) కొన్ని ఎలక్ట్రానులు ఉండును, ఈ ఎలక్ట్రానుల గురించి చాలా విషయములు తెలిసికొనడమైనది కాని, కేంద్రకముయొక్క నిర్మాణము గురించి అంతగా తెలియదు. కేంద్రకమే పరమాణువుయొక్క ఆయువుపట్టు. పరమాణువుయొక్క బరువంతయు అందు చేరియుండును. ధనవిద్యుదావేశము గల ప్రోటానులు, విద్యుదావేశము లేని న్యూట్రానులు అను సూక్ష్మాణువులతో కేంద్రకము నిర్మింపబడినది. బంగారు పరమాణు కేంద్రకములో 79 ప్రోటానులు 118 న్యూట్రానులు చేరియుండును. ఒక సెంటిమీటరులో సుమారు లక్షకోటి భాగము (10^{-12} Cm) అడ్డకొలతగల వలయములో ఇవి బిగింపబడియుండును. ప్రోటానులకు, న్యూట్రానులకు మధ్య అంతరము సెంటిమీటరులో లక్షకోటిభాగముకంటె ఎంతో తక్కువగా ఉండవలెనుగదా. అంత సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమగు స్థలములో 79 ప్రోటానులు చేరియుండుట ఆశ్చర్యకరమగు విషయము

ఒకే విధమైన విద్యుదావేశముగల రెండుపదార్థములు దగ్గరకు వచ్చినచో ఒకదానినొకటి దూరముగా గెంటివేయుట—వికర్షణ (*repulsion*) స్వభావమని విద్యుచ్ఛాస్త్రము చెప్పుచున్నది. ఈ వికర్షణశక్తి రెండింటి మధ్య గల దూరము తగ్గినకొలది విపరీతముగా పెరిగిపోవు స్వభావము కలది. అట్టిచో 79 విద్యుత్కణములు అంత దగ్గరగా చేరినప్పుడు విపరీతమగు వికర్షణశక్తులు (*repelling forces*) పుట్టి కణములన్నియు చెల్లాచెదరై ఎగిరిపోవలసి యున్నది. కాని అట్లు జరుగుటలేదు సరిగదా, కేంద్రములోనికి నెట్టినకొలది పెరిగేటటువంటి ఆకర్షణశక్తివలన (*attracting force*) ఈ కణములు గట్టిగా బంధింపబడియుంటున్నవని పరిశోధనలు తెలియజేయుచున్నవి. అందుచేత వికర్షణశక్తిని మించిన ఆకర్షణశక్తి కేంద్రమందలి కణములమధ్య ఉండి తీరవలెనని, నిశ్చయింపవలసివచ్చినది. ఈ ఆకర్షణశక్తులయొక్క ప్రమాణము ఇంతయని ప్రయోగములవలన తెలియవచ్చినది. అంతప్రమాణముగల ఆకర్షణశక్తి ఎట్లా కలుగుచున్నది దాని స్వభావ మెట్టిది. అని జపాను విజ్ఞానవేత్తయగు యుకావా (*Yukawa*) తర్కించుకొని ఇట్లూహించినాడు

ప్రోటానులమధ్య, న్యూట్రానులమధ్య ఒక విలక్షణమైన ఆకర్షణశక్తి యుండవలెను. వాటినుండి సూక్ష్మతరములగు ఏవో కణములు బయలువడిలే, ప్రోటానునుండి న్యూట్రానుకు, న్యూట్రానునుండి ప్రోటానుకు, మారుచుండవలెను. ఈ సూక్ష్మతర కణములనే బంతులతో ప్రోటాను న్యూట్రానులు బంతులాటను జరుపుకొనుచుండవలెను. పూలబంతు

---

* విజయవాడ రేడియో కేంద్రములో చేసిన ప్రసంగమును పెంచి వ్రాసినది

లాట లాడుటవలన చెందిపోవుటకు, చెందిపోకుండుటకు, ఒకరినొకరు ఎట్లు ఆకర్షణ చేసికొందురో అట్లే గాక విలక్షణముగు చెండ్లాటవలన న్యూట్రాను ప్రోటానుల మధ్య ఆకర్షణ శక్తులు కలిగేదని భావించవచ్చును! దగ్గరగా వచ్చినకొలది యీ యాకర్షణ శక్తులు వృద్ధి పొందును.

ఈ మాధ్యమతర కణములయొక్క భారము, విద్యుదావేశము, ఎంత యుండవలెనని యూకావా లెక్కించినాడు ఎలక్ట్రాను బరువుకంటె 200 రెట్లు బరువు, ఎలక్ట్రానుకున్నంత విద్యుదావేశము, ఉండవలెనన్నాడు ఈ కణములకు మీజాను లని 1935 లో పేరుపెట్టినాడు

ఇట్లూహించిన మూడేండ్ల తరువాత విశ్వకిరణముల (*Cosmic rays*) యందు, మీజాను లున్నవని గుర్తించబడినది (విశ్వకిరణములు విశ్వాంతరాళమునుండి, భూమిపై నిరంతరము పడుచుండును ఇవి మన మెరిగిన అన్ని కిరణములకంటె—గామా కిరణములకంటే—మిక్కిలి శక్తివంతములు)

మీజాను కణమునుండి, ఒక్కొకసారి, (i) ఎలక్ట్రాను, (ii) విద్యుదావేశములేనట్టి ఎలక్ట్రానుతో సమానమగు బరువుకలిగినట్టి న్యూట్రినో అను కణమున్నూ, విడిపోవుచుండునని 1940 లో కనిపెట్టిరి ధనవిద్యుదావేశము, ఋణ విద్యుదావేశము కలిగి, ఎలక్ట్రానుకంటె 200, 300 రెట్ల బరువుకల రెండురకముల మీజానులు కలవని పరిశోధనలవలన తెలియవచ్చినది మరియు, విశ్వకిరణములు అతిశక్తివంతములగు, ప్రోటానులని, భూమి నావరించియున్న గాలిలో చొరబడి భూమిపై పడుటలో, గాలిలోని పరమాణు కేంద్రకములను ఢీకొని, ఛేదించుటవలన మీజానులు పుట్టుచున్నవని తెలియవచ్చినది మీజానులయొక్క బరువు, విద్యుదావేశము, అవి చెందుమార్పులు ఆ మార్పులకు పట్టుకాలములు, నిశితముగా తెలిసికొవలసిన విషయములు విశ్వకిరణములయందు మీజానులు సకృత్తుగా గోచరించుటవలన ఈవిషయములను విశదముగా తెలిసికొ వీలు కలుగలేదు

మీజానులను పరిశోధశాలలలో సృష్టించిన యెడల, వాటితో ఇష్టానుసారముగా ప్రయోగములను సలిపి, విషయములన్నియు నిశితముగా తెలిసికొన వచ్చునని విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞ లూహించి సాధించిరి. ఈసాధనలో ముఖ్యముగ తోడ్పడిన యంత్రమునకు సింక్రోసైక్లోట్రాను (*Syncro - cyclotron*) అని పేరు వలయాకారముగు విద్యుదయస్కాంతమొకటి (*Electro - magnet*) ఇందుండును ఆ వలయము యొక్క అడ్డుకొలత 15 అడుగుల 4 అంగుళములు దీనికై బ్రహ్మాండమైనది దీని నిర్మాణము ఒక యజ్ఞమువంటిది

సింక్రోసైక్లోట్రానులో అల్ఫాకణముల(*alpha particles*) ను ప్రవేశ పెట్టుదురు అవి ఆ యంత్రములో గిరగిర తిరుగును తిరిగినకొలది వాటి గమన శక్తి పెరుగును అనేకసార్లు ఇట్లు తిరిగి, మిక్కిలి శక్తివంతములై, అల్ఫాకణములు, యంత్రమునుండి వెలువడి గ్రాఫైటు అను మెత్తటి బొగ్గును ఢీకొనును బొగ్గుపరమాణుకేంద్రకములు ఛేదింపబడి వాటినుండి మీజానులు సృష్టియగును ఈ మీజానులయొక్క వివిధ గుణాలు పరిశోధన తీవ్రముగా సాగుచున్నది కొంతనిశ్చయజ్ఞానము సంపాదితమైనది

ఎలక్ట్రానులకంటె 300 రెట్లు బరువుగల మీజానులు, రేడియో ఏక్టివిటీచేత, వానంతటవే 200 రెట్లు బరువుగల మీజానులుగా మారునని, ఎలక్ట్రానుకంటె 700—1,000 రెట్లవరకు బరువుగల మీజానులు కూడ కలవేమోయని తెలియవచ్చినది ఈ వివిధ మీజానుల గుణములన్నియు బాగా గుర్తించి, వాటిని సమన్వయపరచినచో పరమాణుకేంద్రక నిర్మాణ రహస్యము—సృష్టిరహస్యము—తెలియగలదని శాస్త్రజ్ఞు లాశించుచున్నారు ప్రస్తుత మిట్టి ప్రయోగములను భూమిపైన 60,000, 70,000 అడుగుల ఎత్తున జరుపుచున్నారు అవసరమైన పనిముట్లు (*Instrument*) అమర్చిన పెద్దపెద్ద గాలిబుడ్డలను (*Balloons*) పైకి వదులుచున్నారు భారతదేశమందు (*Tata Insutute of Fundamental Research*) వారి యాజమాన్యమునన్నిట్టిపరిశోధనలు జరుగుచున్నవి

విశ్వకిరణములలోని కణములు కేవలము ప్రోటానులే కావని, ప్రోటానుకంటె బరువైన పరమాణు కేంద్రకములుకూడ విశ్వకిరణములలో ఉన్నవని, నక్షత్రగోళములయందుండు వివిధపరమాణుకేంద్రకములు, విశ్వకిరణములయం దుండియుండునని, క్రిందికి రానురాను బరువైన కేంద్రకములు అంత

రించుచుండునని, ఈహా లీ గాలిబుడ్డల ప్రయోగముల వలన గోచరించుచున్నది

మరియు పైకి పెల్లిన కొలది విశ్వకిరణజన్యములు మీజానులు విరివిగాను, బరువైనవిగాను పుట్టుచుండు నని ఈ ప్రయోగములు తెలుపుచున్నవి ఈ పరిశోధన ఒక మహత్తరమైన నిష్కృష్టమైన, పరిశ్రమ.

I (2) సేంద్రియప్రాణులు, (*Living Organisms*)—పరమాణువులు

కుటుంబనిర్మాణమును పోలి, పరమాణు నిర్మాణముండును పరమాణు సూర్యమాభియందుగల కేంద్రకమును చుట్టి, సూర్యునిచుట్టు తిరుగు గ్రహములవలె, ఎలక్ట్రానులు తమతమ కక్ష్యలలో తిరుగు చుండును ఈపోలికయే జీవకణములయందు (*Cells*) కూడ గోచరించుచున్నది జీవకణమునకు వాళ ప్రదేశమందు ఒక కేంద్రకముండును. దానిని చుట్టి సూక్ష్మకణములు తిరుగుచుండును చూచుట, వినుట, ఆనందించుట, మొదలగు ఇంద్రియానుభవములు తీవ్రముగా ఉన్నకొద్దీ సూక్ష్మకణములు తీవ్రముగా సంభ్రమించుచుండును జీవకణములు, జీవముకల పరమాణువులవంటివని జీవశాస్త్రవేత్తలు పరిశోధన వలన గ్రహించుచున్నారు లక్నోలోని కింగ్ జార్జి మెడికల్ కాలేజి ప్రధానాచార్యుడు, వారి సహాయులు ఈ పరిశోధనలు చేయువారిలో ముఖ్యులు

హైడ్రోజను మొదలు యురేనియము వరకుగల పరమాణువులయొక్క బరువు, నిర్మాణ వైచిత్ర్యము, క్రమముగా పెరిగినట్లే, జీవకణములలోకూడ క్రమాభివృద్ధి కలదని తెలిసికొనిరి జీవకణములలో మెదడు జీవకణము (*Brain Cell*) పరమాణువులలో యురేనియము వంటిది

రేడియమువంటి రేడియో ఏక్టివుపదార్థముల లోను,పరమాణుబాంబులోను ద్రవ్యరేణువులు నశించి శక్తి పుట్టుచుండునట్లే, కండరములు (*Muscles*) పనిచేయునప్పుడు అందలి కణములు (*Muscular cells*) నశించి, పనిచేయుటకు కావలసినశక్తి కలుగుచుండును

ఇట్టి పరిశోధనలవలన, ప్రాణముయొక్క స్వరూప మెట్టిది, ఇంద్రియానుభవము తీవ్రమై నప్పుడూ, అనారోగ్యము కలిగినప్పుడూ, ప్రాణమున కేర్పడిన సంచలనము, సంక్షోభము కలుగును, అను జీవశాస్త్ర మూలసమస్యలకు సమాధానము దొరకగలదని, శాస్త్రజ్ఞులు భావించుచున్నారు

I (3) రేడియో ఖగోళశాస్త్రము

Radio Astronomy

ఖగోళశాస్త్ర పరిశోధనలు దూరదర్శిని (*Telescope*) వర్ణమాలదర్శిని (*Spectroscope*) యంత్రముల సహాయమున జరుగుచున్నవి సూర్యుడు మొదలగు నక్షత్రములు ప్రసారము చేయు వెలుతురును దూరదర్శినిచే గ్రహించి, వర్ణమాల దర్శినిచే ఆ వెలుతురులోగల వివిధరంగులను, వాటి ధాతుతీవ్రత (*Colour-intensity*)లను కొలిచి, వాటినిబట్టి నక్షత్రములయొక్క స్వరూపము, బరువు, దూరము మొదలగునవి కనుగొనుచున్నారు నక్షత్ర కాంతులయొక్క వర్ణమాలను (*Spectrum*) ఫోటో గ్రాఫుతీసినచో కంటికి గోచరించు రంగులకంటె ఎక్కువ రంగులను, సూక్ష్మతరముగా గుర్తింప వచ్చును ఫోటోగ్రాఫు ప్లేటులవలనకూడ గుర్తింప వీలులేని కాంతితరంగములు ఉండవచ్చును వాటిని తెలిసికొనుట యవసరము అట్టి ప్రయత్నము లీ మధ్య కొన్ని సంవత్సరములనుండి రేడియోమూలకముగా సాగుచున్నవి

వెలుతురుతరంగములు కొన్ని పొట్టిగాను, కొన్ని పొడుగుగాను ఉండును వేడివస్తువులు కంటికి గోచరముకాని తరంగములను ప్రసారము చేయుచుండును అవి కంటికి కనపడే తరంగములకంటె చాల పెద్దవి అంతకంటె చాల పెద్దవి రేడియోలో ఉపయోగపడు తరంగములు (*Radio waves*) వీటిలో మిక్కిలి పొట్టివి పదిమీటర్ల పొడుగుండును

మనల నావరించియున్న గాలియొక్క పై భాగములయందు (*Upper atmosphere*), విద్యుదావేశముగల నైట్రోజను, ప్రాణవాయువుల, పరమాణు దొంతరలు (*Layers of ions of nitrogen and oxygen of atmospheric ionised layers*) భూమిని చుట్టూ ఉండును ఇవి రేడియో తరంగముల నడ్డగించి, ఆకాశములోనికి పోనీయక, వాటిని భూమి

పైపునకు త్రిప్పి పంపుచుండును. అందువల్లనే ఒక చోటనుండి చేయబడిన రేడియో ప్రసారము భూమి యందంతటను వినిపించుచున్నది. ఈ అయాను దొంతరలను ఛేదించుకొని పోగలిగిన, మిక్కిలి పొట్టివైన, రేడియోతరంగములు రేడారు యంత్రముచేత ఈమధ్యనే సృష్టింపబడినవి. అవి 1–10 సెంటిమీటర్ల మధ్యగల పొడుగుగలవి. ఈ రేడారు తరంగములు గాలి పైభాగమునకల అయాను దొంతరలను ఛేదించుకొని చంద్రగోళమువరకు పోయి పరావర్తమై తిరిగి వచ్చుచున్నవి. ఈ రాకపోకలకుపట్టే కాలమునుబట్టి చంద్రగోళముయొక్క దూరము ఏ క్షణమున కా క్షణమే నిశితముగా లెక్కగట్టగలుగుచున్నాము.

ఉల్కాపాతములు సాధారణముగా నవంబరు మాసమున అధికముగా ఉండును. ఈ ఉల్కలు సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచుండును. వీటి కక్ష్యలు భూమికి సమీపములు. ఇవి మరీ దగ్గరైనప్పుడు భూమిచే ఆకర్షింపబడి ఉల్కాపాతమగును. ఈ ఉల్కలగురించిన పరిశోధనలు దూరదర్శినిమూలమున మబ్బులేని రాత్రులయందు మాత్రము జరుగుచుండును. పగటియందు, మబ్బుగల రాత్రులందు ఉల్కలను రేడారు సహాయమున ఇప్పుడు గుర్తింప వీలుగా ఉన్నది. వాటి గురించిన నూతనవిషయములు సేకరింపబడుచున్నవి. భూమికి దగ్గరగాఉన్న చంద్రగోళము, ఉల్కలు, గురించి మాత్రమే రేడారు యంత్రసహాయమున పరిశోధనలు సాధ్యము. కాని సూర్యుడు, ఇతర నక్షత్రములు పంపే రేడియోతరంగము లేమైన ఉన్నచో వాటిద్వారావచ్చు ఆయా నక్షత్రముల సంకేతములను తెలిసికొనుటకు రేడారు అంతగా ఉపయోగపడదు.

ఇందులకై నూతనముగా రేడియో దూరదర్శిని (*Radio-telescope*) అనుదానిని నిర్మాణము చేసిరి. ఆస్ట్రేలియాలోని సిడ్నీవద్దగల నక్షత్ర పరిశోధనా శాల (*Observatory*) మొదలగుచోట్ల ఈ యంత్రము లుపయోగింపబడుచున్నవి.

పదిహేను ఇరవై సంవత్సరములనుండి ఖగోళ మందుండి వచ్చునట్టి హిస్సుమను వింతశబ్దములను (*Cosmic noise*) రేడియో పరిశోధకులు గుర్తించుచున్నారు. వాటి వివరములు, ఇదివరలో తెలియలేదు. కాని నేడు వీటిఉత్పత్తి స్థానమును రేడియోదూరదర్శినివలన కనుగొన్నారు. కొన్ని శబ్దములు సూర్యునివద్ద నుండి వచ్చుచున్నవని (*Solar noise*) అవి, ఒక సెంటిమీటరునుండి 150 సెంటిమీటర్లవరకు పొడుగుగల రేడియో తరంగములని తేలినది.

మనకు కనబడు సూర్యబింబమును ఫోటోస్ఫియర్ అందురు. దీని వేడి 6,000 సెంటిగ్రేడు డిగ్రీలు. దీనిపైన కంటికి కనపడని, వాతావరణముండును. సూర్యబింబముపైన 6,000 మైళ్ళ ఎత్తువరకు చుట్టూ ఉండును. దాని ఉష్ణోగ్రత (*Temperature*) 30,000 సెంటిగ్రేడు డిగ్రీలు. దీనికి క్రోమోస్ఫియర్ అని పేరు. దీనినుండి గాలి మంటలు వాలు కలవలె అప్పుడప్పుడు పైలుదేరుచుండును. వీటిని ప్రామినెన్సెస్ అందురు. ఇవి కొన్నిలక్షల మైళ్ళ ఎత్తువరకు ఎగిసిపోవుచుండును. మరితీవ్రమైన మంటలు సూర్యబింబముపైన 10,00,000 మైళ్ళవరకు ఎగయుచుండును. ఈప్రాంతమునకు కరోనా కిరీటము— అనిపేరు. సూర్యమండలముయొక్క ఆవరణకు పైభాగమై, కిరీటమువలె ఉండునట్టిదని భావము. దీని వేడి సుమారు 80,000°c అని ఇదివరకు భావింపబడెడిది. కాని ఈ రేడియోదూరదర్శినివలన దీనివేడి ఇంతకంటె చాల ఎక్కువ అని కొన్ని భాగములయందు పదిలక్షలడిగ్రీలవరకు ఉండునని తెలిసినది. 150 సెంటిమీటర్ల పొడుగుల రేడియోతరంగములు కరోనా నుండివచ్చుచున్నవని, పొట్టితరంగములు క్రోమోస్ఫియరునుండివచ్చుచున్నవని తెలిసినది. సూర్యుని చుట్టియున్న వాతావరణములో బింబమువద్దనుండి కరోనావరకుగల వివిధ అంతరములలో వాతావరణముయొక్క సాంద్రత (*Density*) ఉష్ణోగ్రత, ఈ నూతన పరిశోధనలవలన వెల్లడైనవి. సూర్యుని వాతావరణముయొక్క వేడి క్రమముగాతగ్గి, తిరిగి యథాస్థితికివచ్చుచు కొన్నేండ్లకొకసారి హెచ్చుచు తగ్గుచున్నదేమో యను సందేహములు కలుగుచున్నవి. మరియు సూర్యబింబమంతయు సమానకాంతివంతమైనది కాదేమో, అంచులనుండి మధ్యభాగమునకు వెళ్ళినకొలది కాంతి తగ్గుచున్నదేమోయని కూడ పరిశోధనలు సూచించుచున్నవి.

సూర్యబింబమందు 11½ సంవత్సరములకొకసారి మచ్చలు పుట్టుచుండును. అవి పెరిగి, విశాలములై క్రమముగా క్షీణించుచుండును. పెరుగుదల సమయములలో పుట్టు సూర్యసంబంధమగు ధ్వని

తీవ్రముగా నుండును. మచ్చలు తగ్గినకొలది తీవ్రత తగ్గును మచ్చలులేని సాధారణస్థితిలో కూడ కొద్దిపాటి శబ్దము ఎప్పుడునూ ఉంటూనే ఉండును ఈ కొద్దిపాటిశబ్దము పుట్టిరేడియో తరంగములవలన (4-5 Cms)ను తీవ్రమగు శబ్దము 25 సెంటిమీటర్ల పొడుగుగల తరంగములవల్లను కలుగును అని తెలియ వచ్చినది ఈ తరంగములశక్తి అతి తీవ్రముగా ఉన్నప్పుడు కొన్ని గంటలవరకు మన రేడియోలు పని చేయవు ఏ ప్రసారమును గ్రహించజాలవు దీనిని రేడియో ఫేడౌటు అందురు ఇట్టి సమయముల యందు, సూర్యబింబమందలి మచ్చలప్రాంతమున— మేఘములయందు పుట్టు తీవ్రమైన వెలుగుకంటె తీవ్రతమమైన ఒక వెలుగువంటి కాంతి (flare) పుట్టుచుండునని దాని కారణముననే ఈ ఫేడౌటు కలుగునని, ఈ సమయములయందే భూమియొక్క ఉత్తర దక్షిణ ధృవముల ప్రాంతములయందు అరోరా (aurora) లను వింత వెలుతురు పుట్టుచుండునని, భూమియొక్క అయస్కాంత క్షేత్రములో తీవ్రమగు మార్పులు (magnetic storms) కలుగుచుండునని నిర్ధారణయైనది సూర్యబింబమునందు కలిగిన ఈ విపరీత సంచలనము కారణముగా అధిక వేగము, విద్యుదావేశముగల గాలి అయానులు (high speed ionised particles) సూర్యవాతావరణమునుండి మన వాతావరణములో ప్రవేశించుటచేతనే ఇవన్నియును కలుగుచున్నట్లు ఈ రేడియో ఖగోళశాస్త్ర పరిశోధనలవలన నిశ్చయింపబడి వచ్చినది

సూర్యమండలమునుండి వచ్చు శబ్దములే కాకుండా, అంతకంటె శక్తివంతములగు శబ్దములు ఆకాశగంగ, నక్షత్రపథము (Milky way) అని మనము వాడుకచే గేలక్సీనుండి పుట్టుచున్నవి వీటిని 20 ఏండ్లక్రిందట మొట్టమొదట రేడియో పరిశోధకులు కనిపెట్టినారు ఈ విశ్వశబ్దము (Cosmic noise) వివిధ దిక్కులనుండి వచ్చునని, దాని తీవ్రత దిక్కునిపట్టి మారుచున్నదని రేడియో ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులు తెలిసికొన్నారు. నక్షత్రపథమందు ఎచ్చట నక్షత్ర సంఖ్య హెచ్చుగానుండునో అచ్చటనుండి శబ్దము తీవ్రముగాను, సంఖ్య తక్కువగానున్న దిక్కునుండి శబ్దము బలహీనముగాను వచ్చుచున్నది దీనినిబట్టి నక్షత్రపథముయొక్క ఆకారమును ఇదివరకటికంటె విశదముగా నిర్ణయింపగలుగుచున్నారు. ఇతర బ్రహ్మాండ ద్వీపములగు (Island universes) నెబ్యూలాలవలె (Nebulae) — దూదిపింజలవలె దూరదర్శినిలో అగపడే జ్యోతిర్మండలములవలె— గేలక్సీ (నక్షత్రపథము) కూడ సర్పిలాకారము (spiral) కలదని చెప్పుటకు తగిన యాధారములు లభించినవి

మరియు నక్షత్రపథమునుండి వచ్చు శబ్దములకు సంబంధము లేనట్టి బలహీనమగు శబ్దము లున్నట్లు తెలియవచ్చినది ఇవి రేడియో నక్షత్రములనుండి (radio stars) కలుగుచున్నట్లు ఈ పరిశోధనలవలన కనిపెట్టినారు ఇదివర కెరిగిన ఏ నక్షత్రములకు సంబంధము లేనట్టి 40-50 రేడియోనక్షత్రములు గోచరించినవి వీటి జన్మ తీరెట్టిదో, ఇట్టివింకా ఎన్ని యున్నవో అను అనేక విషయములగురించి రేడియో ఖగోళశాస్త్రవేత్తలు పరిశోధనలు చేయుచున్నారు

చంద్రమండలమును కప్పియున్న ఒకధూళి తెర గురించి పూర్ణిమ అమావాస్యల మధ్య చంద్రమండలముయొక్క వేడిలోని మార్పులుగురించి పరిశోధనలు సాగుచున్నవి

సూర్యకుటుంబమందలి గ్రహము లన్నియు వాతావరణ లేనట్టి చైతన్యము లేని, గోళములు వాటి నుండి వచ్చే రేడియో తరంగములు అతి బలహీనములు గనుక రేడియో దూరదర్శినులను ఇంకను శక్తివంతములుగా చేసి గ్రహములు గురించిన పరిశోధనలు జరుపప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి తక్కిన గ్రహములవలెకాక శుక్రగ్రహమును చుట్టి కొంత వాతావరణ మున్నదని తెలియుటచేత శుక్రగ్రహ పరిశీలనకై ప్రథమ ప్రయత్నములు సాగగలవు

ఈ రేడియో ఖగోళశాస్త్రము ఇంకను బహు బాల్యదశలో యున్నది ఇది పెరిగిన కొలది మహత్తరమగు ఖగోళరహస్యములు వెల్లడి కాగలవని ఆశించదగియున్నది

II. సకాము పరిశోధన.

(1) ట్రేసరు విధానము (Tracer - method) ప్రజాక్షేమము.

న్యూట్రానులు, ప్రోటానులు మొదలగు కణముల చేత పరమాణు కేంద్రకములను ఘట్టించి

కొట్టగా, కేంద్రకములు కొద్దిగా చీలిపోవుటచేత క్రొత్త పరమాణు కేంద్రకములు సృష్టియగుచున్నవి ప్రోటానుచేత లిథియము కేంద్రకమును కొట్టగా రెండు హీలియము కేంద్రకములు సృష్టియగుచున్నవి ఇట్లే అనేక ప్రయోగములు జరుపబడినవి సృష్టింపబడిన కేంద్రకములలో కొన్ని స్థిరకేంద్రములుండును, అవి మార్పుచెందక అట్లే ఉండిపోవును పైన వుదహరించిన హీలియము కేంద్రకమట్టిదే. సృష్టియైన కేంద్రకములు కొన్ని అస్థిరములగుటచేత రేడియో ఏక్టివిటీని చూపి, ఎలక్ట్రానులను వదలి సుస్థిర కేంద్రకములుగా మారుచుండును. స్థిరమైన సోడియము కేంద్రకమును డ్యూట్రానుతో కొట్టగా, అస్థిరమైన సోడియము కేంద్రకము సృష్టియగును అది రేడియో ఏక్టివిటీ చూపి, ఎలక్ట్రానును విసర్జించి మెగ్నీషియము సుస్థిర కేంద్రకముగా మారుచుండును. ఈ రేడియో ఏక్టివు సోడియము కొన్ని గంటలవరకు సజీవమై ఎలక్ట్రానులను విసర్జించుచుండును. ఇట్లే రేడియో భాస్వరము, బొగ్గు మొదలగునవి కూడ అవి సజీవములుగా ఉండు కాలములు ఒకదానికొకటి తేడా. మామూలు ఉప్పు (Sodium Chloride) తో కించిత్తు రేడియో సోడియము ఉప్పును (Sodium Chloride) కలిపి తినినచో రేడియో ఉప్పు కూడ మామూలు ఉప్పువలెనే జీర్ణమగును జీర్ణమగుచుండగా రేడియో ఉప్పు దేహములో ఎక్కడెక్కడ, ఎప్పుడు ఉండెడిది దేహము పై భాగమున అమర్చిన యంత్రసహాయమున గుర్తించవచ్చును ఈ పద్ధతిని ట్రేసరు విధాన మందురు. ఉప్పు దేహములో ప్రవేశించినది మొదలు జీర్ణమైపోయేవరకు ఎట్టి మార్పులు, ఎలా పొందుచున్నది ట్రేసు చేయవచ్చును గాన —కనిపెట్టవచ్చును గాన— ఆ పేరు పెట్టబడినది రేడియో సోడియమును సోడియముయొక్క రేడియో ఏకస్థానీయ మందురు (Radio isotope of Sodium) ఇట్లే రేడియో భాస్వరము, బొగ్గు మొదలగువాటిని వాటివాటి రేడియో ఏకస్థానీయము లందురు. ఈ భాస్వరమును, సోడియమును ఉపయోగించి జంతువులయందు, మొక్కలయందు జరుగు అనేక విషయములను గుర్తించుచున్నారు. మానవ కోటి కెంతో క్షేమమును కలుగజేయుటకై వైద్య శాస్త్రజ్ఞులు, జీవశాస్త్రజ్ఞులు, ఈ ట్రేసరు విధానము చేత పరిశోధనలు జరుపుచున్నారు.

కొవ్వు పదార్థములు (Fats), పిండి పదార్థములు (Carbo-hydrates), మాంసకృత్తులు (Proteins), దేహములో పొందే మార్పులను, ఈ విధానముచేత తెలిసికొని జీవశాస్త్ర రహస్యములను శోధించుచున్నారు విటమిన్సు, హార్మోనులు, ఎన్‌జైములు, దేహక్రియలలో ఏ విధముగ ఉపయోగపడుచున్నవి, తెలిసికొనుచున్నారు మధుమేహము కలవారికి ఇన్సులిన్ ఇచ్చినచో వారు తిన్న పిండిపదార్థములు చక్కెరగా మారకుండునట్లు ఇన్సులిన్ ఎట్లు చేయగలుగుచున్నది తెలిసికొనుచున్నారు ఔషధములలోని ఇనుము, రక్తవృద్ధి ఎట్లు చేయుచున్నదో, తిండిపదార్థములలోని భాస్వరము ఎముకలకు, పండ్లకు, ఎట్లు బలము నిచ్చుచున్నదో, ఈ భాస్వరము మొదలగునవి దేహములో ఎంత భాగ ముపయోగపడి, ఎంత విసర్జింపబడుచున్నదో మొదలగు అనేక విషయములు తెలియుచున్నవి మరియు మందులవలన వ్యాధులెట్లు నివారణమగుచున్నది, మందులు, రోగక్రిములను ఎట్ల రూపుమాపుచున్నది తెలిసికొనుచున్నారు

రసాయన ప్రయోగములలో కొన్ని వస్తువులను సంపుటి చేసి అవి ఏ పదార్థములుగా చివరకు మారుచున్నది కనుగొనుచుందుము కాని ఆరంభమునకు— అంత్యమునకు మధ్య జరిగే మార్పు లేవో తెలిసికోలేక పోవుచున్నాము ఈ ట్రేసరు విధానము వచ్చిన తరువాత మధ్య జరిగే మార్పులను కూడ గ్రహించగలుగుచున్నాము దీనివలన రసాయనశాస్త్రజ్ఞాన మభివృద్ధి చెందుచున్నది పరమాణుసంఖ్య 92 గలయురేనియము కంటె బరువైన పరమాణువు లిదివరలో సృష్టిలో అగపడుటలేదు ఒక వేళ పూర్వమెప్పుడో ఉండినను రేడియో ఏక్టివిటీచేత అవి క్రమముగా అంతరించిపోయియుండును అట్టివాటిని తిరిగి సృష్టించగలుగుచున్నారు. వాటిని ట్రేసరువిధానముచేత గుర్తించగలుగుచున్నారు పరమాణుసంఖ్యలు 93 నుండి 98 వరకు గల నెప్ట్యూనియము, ప్లూటోనియము, అమెరిసినియము, క్యూరియము, బెర్క్లియము, కేలిఫోర్నియము అను నూతన రేడియో ఏక్టివుపరమాణువులనే కాక, ఇంకా పేరు పెట్టని 99,100 పరమాణు సంఖ్యలుగల రేడియో ఏక్టివు పదార్థములనుకూడ ఈమధ్యనే కనిపెట్టినారు. ఈ ట్రేసరు విధానముచేత

రసాయన, జీవ, వైద్యశాస్త్రములు ఎంతో అభివృద్ధి పొందుచున్నవి. ఎన్నో నూతన ఉపయోగములు కనిపెట్టుచున్నారు. ప్రక్రియలయందును, యంత్ర విజ్ఞానమునందును కూడ ఈవిధానమెంతో ఉపయోగపడుచున్నది.

అన్ని పరిశ్రమలకంటె వ్యవసాయపరిశ్రమ ప్రాచీనమైనది. ప్రజాజీవనమున కాధారమైనది. కొన్ని దేశములలో ఆహారపదార్థములు కొరతగా నుండుటచేత విపరీత సంక్షోభము కలుగుచున్నది. ఇండియావంటి దేశములలో నేడుకూడ ప్రాతపద్ధతులతోనే వ్యవసాయము సాగుచున్నది. అమెరికా మొదలగు దేశములలో దున్నుట, విత్తనములు జల్లుట, ఎరువులు వేయుట మొదలగు కార్యములన్నీ, నూతన విధానములతో సాగుచున్నవి. ఎకరమునకు పండే పంట బాగా ఎక్కువగా పండుచున్నది. ఈ అభివృద్ధికి ముఖ్యస్థానము ఎరువులు. వీటి నుపయోగించి పంట నభివృద్ధి చేయుచున్నారు. కాని, పంటకు ఎంత ఎరువుపయోగపడుచున్నదో, ఎంత వృథాగా నేలపాలగుచున్నదో తెలియుటలేదు. అందుచేత నాగరకతగల దేశములలో కూడ వ్యవసాయము కొంత గ్రుడ్డితనముగానే సాగుచున్నది. ఇట్టి సందర్భములో మార్గాన్వేషణ విధానము నుపయోగించి పరిశోధనలు జరిపి చాలా సంగతులు తెలిసికొన్నారు.

అమ్మోనియము ఫాస్ఫేటు మొదలగు ఎరువులలో స్వయంప్రకాశకమగు (*Radio - active*) భాస్వరమును స్వల్పముగా చేర్చి వాడినచో ఎరువులోని భాస్వరములో ఎంతపాలు ఉపయోగపడుచున్నది తెలియుచున్నది. మరియు, కొన్ని పంటలకు ఆరంభమందే గాని, చివరవరకు ఎరువవసరము లేదని, బంగాళాదుంపవంటివానికి ఎరువులు చివరదాకా కావాలని, ప్రత్తిపంట మొదలైనవాటికి, ఎరువు భూమిని పట్టి ఇంతియని, ఎరువు నుపయోగించే విధానమునుబట్టి ఎరువుయొక్క మొత్తము కొన్ని పంటలకు తగ్గించవచ్చునని, తెలియవచ్చినది. వ్యవసాయ పరిశోధనా కేంద్రములలో (*Experimental Agricultural Research Station*) ఈమార్గాన్వేషణావిధాన సహాయముతో పరిశోధనలు చాలా దేశములలో జరుగుచున్నవి.

ఎరువులలో ఉపయోగించుటకై కావలసిన స్వయంప్రకాశకమగు ఏకస్థానీయములు—బొగ్గుగంధకము, భాస్వరము, కాల్షియము, పొటాసియము మొదలగునవి—విదేశములయందంతట నుపయోగించుటకు కావలసినంత విరివిగా అమెరికా ఇంగ్లాండు దేశములలో తయారగుచున్నవి. భారతదేశమందు కూడ ప్రయత్నములు ప్రారంభమైనవి. రాగి, ఇనుము మొదలగు లోహముల వంటి సూక్ష్మపోషకోపయోగమును విషయమును, పరిశోధన జరుగుచున్నవి. పంటలకు కలిగే చీడలకొరకు, పట్టే పురుగుల కొరకు, ఇతరవ్యాధులకొరకు స్వరూపమును తెలిసికొని వాటిని రూపుమాపుటకై ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. రేడియో ఏకస్థానీయములను కొన్నిటిని పైరులపైని, పంటలపైని జల్లినయెడల, పొగాకు మొదలగు పంటలకు పట్టిన చీడలు గుర్తింపగలమను విషయము తెన్నో వల్లపడుచున్నవి.

ఈ వివిధోపయోగములను తెలిసికొనుటలో ప్రేషకవిధానము—మార్గాన్వేషణా విధానము—అత్యంతోపయోగముగా ఉన్నది.

II (2) భూగతకాల నిర్ణయము— రేడియో బొగ్గు

విశ్వకిరణములు మన వాతావరణమునందు ప్రసరించుచున్నవి. వాటి తాకుడుచేత నైట్రోజను పరమాణు కేంద్రకము రేడియోబొగ్గు కేంద్రకముగా పరివర్తన మగుచుండును. అందుచేత వాతావరణములో 12 పరమాణు భారముగల సాధారణబొగ్గు, 14 భారము గల రేడియోబొగ్గు కలసియుండును. మొత్తము బొగ్గులోని లక్షకోటి (10^{12}) పరమాణువులయందు రేడియోబొగ్గు పరమాణువు ఒక్కటి మాత్రమే యుండును. అన్ని రేడియో ఏకీభవపదార్థములవలెనే రేడియోబొగ్గు కూడ కిరణప్రసారము చేయుచు, క్షీణించు స్వభావము కలది. ఎంత రేటుతో రేడియోబొగ్గు క్షీణించునో అంతే రేటుతో వాతావరణమందు రేడియోబొగ్గు విశ్వకిరణముల కారణమున సృష్టియగుచుండును. అందుచేత మొత్తము బొగ్గులో రేడియోబొగ్గుయొక్క భాగము ఎల్లప్పుడు ఒకటిగానే ఉండుచుండును. వాతావరణమందుకల బొగ్గుపులుసు గాలి (*Carbon dioxide*) లో ఇమిడి ఈ బొగ్గంతయు ఉండును. కాని వేరుగా ఉండెడు బొగ్గుపులుసు గాలి నుపయోగించుకొని చెట్లు, మొక్కలు పెరుగుచుండును. అందుచేత చెట్లలోని బొగ్గు పదార్థములో రేడియోబొగ్గు ఒక లక్షకోటి భాగమే ఉండును. చెట్టు బ్రతికియున్నంతవరకు రేడియో బొగ్గుయొక్క భాగము ఈ రీతినే ఉండును. చెట్టును కొట్టినచో అది గాలిలోని బొగ్గును గ్రహించలేదు. కొట్టిన చెట్టులో ఉన్న సాధారణబొగ్గు అట్లే ఉండిపోవును, రేడియోబొగ్గు క్రమముగా క్షీణించి, దాని భాగము తగ్గిపోవును. రేడియోబొగ్గులో సగముభాగము ఇట్లు క్షీణించుటకు 5,700 ఏండ్లు పట్టును. మిగిలిన సగభాగములో సగము క్షీణించుటకు అనగా ఆరంభమందలి దానిలో నాల్గవవంతు మాత్రమే మిగిలియుండుటకు

ఇంకొక 8,700 ఏండ్లు పట్టును మొత్తము 11,400 ఏండ్లు. రేడియోకార్బను భాగము తగ్గిపోలేదు దాని కిరణప్రసారముయొక్క రేటు-తీవ్రత-కూడ తగ్గును ఈ కిరణప్రసారపు రేటు కొలిచి సజీవముగానున్న చెట్టులోని పూర్ణప్రసారపు రేటుతో దానిని పోల్చి చూచినచో, ఎంతవరకు రేడియోకార్బను తగ్గినదో తెలియును దానినిబట్టి చెట్టు కొట్టి ఎన్నేండ్లయినది తెలిసికొన వీలగుచున్నది ఈవిధముగానే భూగర్భమందలి ప్రాతగోరీలలోగల ముక్కలను, ఆదివాసులు (*Primitive Cave men*) నివసించు గుహాలలోని కట్టెముక్కలను తీసి, వాటి కిరణప్రసారపు రేటును కొలిచి ఆ కట్టెలయొక్క కాలనిర్ణయము చేసిరి చరిత్రవలన నిర్ణయమైన కాలములతో ఈ కాల నిర్ణయములు రమారమిగా సరిపోయినవి దీనినిబట్టి భూతికాలనిర్ణయమును రేడియోకార్బను సహాయముతో చేయవచ్చునని నిర్ణయమైనది భూగర్భశాస్త్ర పరిశోధనలకు (*Geological researches*) పురాతన వస్తుశాస్త్ర పరిశోధనలకు (*Archaelogical researches*) ఈ విధాన మువయోగపడుచున్నది. 1951 లో ఇరానీ దేశమందు ఒక అతి పురాతన పట్టణమును త్రవ్వి కనుగొన్నారు అది సుమారు 7,000 ఏండ్ల నాటిదని ఈ రేడియోకార్బను విధానము చేతనే నిర్ణయించినారు

విజ్ఞానశాస్త్రపరిశోధనము మహావృక్షము వంటిది శాఖోపశాఖలు కలిగి ఫలములనొసగుచు నిరంతరము విస్తరించుచుండును వివిధదేశముల యందలి పరిశోధకులు ఎడతెగని పూనికతో సత్యాన్వేషణము చేయుచున్నారు నూతన విషయములను కనుగొనుచు, ప్రాతవిషయములను తరచి విస్తరింపచేయుచు, ఒక శాస్త్రమునకు, మరియొక శాస్త్రమునకును గల సంబంధములను గుర్తించి సమన్వయించు, సత్యముయొక్క సైకాల్యమును, ఏకత్వమును, నిరూపించుచున్నారు. తెలిసికొనతగిన సత్యమగాధమైనది. దాని నన్వేషించు పరిశోధనామార్గము అనంతమైనది

కవిత

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

చివురుంజొంపము. తేటి ఝుంకృతులతోఁ జెన్నార, క్రొంబూల నే
కువ గారాబుఁ బసిండి వెల్లువల దక్కుండూఁగు టుయ్యాలలన్
నవవాసంత విలాసలాలన లసన్మందార, చాంపేయ, మా
ధవ సుశ్రీనవకంబు వెల్లివిరియన్ దావచ్చె; పూఁదావినై!

కొలఁకుల సాంధ్యరాగ విని గూహనమోహన పాండురద్యుతుల్
దలకొని మేచకప్రభల, లావ్యదభం గుర భంగమాలికా
వళి విలసన్నవోదయ విభాసముదమ్ము కనుంగవన్ జగా
కలుచలు బూయ నాయత వికాస సుపత్మ్మల నార్చివచ్చెనన్

పలుకుం దొయ్యాలి భృంగలాలిత విభా భాస్వత్కటాక్షాంచ లో
చ్చల మాధ్వీక మరంద మాధురులు నాస్వాంతంబు నిండార, దా
గల హంసాకృతి కాంతిపూర మదుమః కాసారసారంబులో
జలఖేలాయ తమత్త వృత్తయగుచున్ సంచారముల్ సేయుతన్

దృశ్య కావ్యము :

బైసికిల్ దొంగ

ఇటలీలో..

ఇల్లిల్లూ తిరిగి ఉద్యోగాలు లభించే రోజులు పోయాయి ఎంప్లాయిమెంటు ఏజన్సీలు వెలిశాయి ఒకసారి అక్కడ పేరు రిజిష్టర్ చేసుకోటం, ఇక అక్కడినుంచి ఆ చుట్టుపక్క లేపడిగాపులు గాసు కొంటూ కూర్చోటం స్వయంకృషితో ఉద్యోగం చేసి న్యాయమార్గాన్న కుటుంబపోషణ చేసుకోందా మనుకొన్న వ్యక్తులు వందలకు వందలు అక్కడే గూడుకూంటారు.

"అంటోనియో! అంటోనియో!"

ఎంప్లాయిమెంటు ఏజంటు కోర్టు అమీనా లాగా ఆ పేరు కేక వేస్తున్నాడు ఉద్యోగానికి మూగిన వాళ్ళు ఆ పేరందుకొని "అంటోనియో అంటో నియో" అంటూ అంచెలమీద ఆ పిలుపు ఆ చుట్టు పట్లంతా వెదజల్లుతున్నారు ఏజన్సీదగ్గర క్యూలో ఆత్రంతో ముందు నుల్చున్న వాళ్ళకు ఈ ఉద్యోగ లక్ష్యంలేని వ్యక్తికి రావటంతో ఆ ఉద్యోగం తమ కెవరికన్నా రాకూడదాఅని ఈర్ష్య పుడుతూంది ఒక మిత్రుడు అంటోనియోని వెదుకుతూ బయలు దేరాడు

అంటోనియో క్యూదగ్గర పడిగాపుల గాయటంతో విసుగెత్తి మందిరం పక్కనున్న మెట్టుమప్పలలో విస్సుకాల్చి, మనసులోని వైరాగ్యంతో యుద్ధంచేయలేక నిస్పృహుడై కుళ్లు మిటకరిస్తున్నాడు. మిత్రుడిచ్చిన ఉత్సాహంతో ఒక్క పరుగున మూక చీల్చుకొని ఏజంటుదగ్గర పడ్డాడు.

"సినిమా పోస్టర్లంటించే ఉద్యోగం. రేపు ప్రొద్దున్న ఏడుగంటలకు ఫలానా కంపెనీదగ్గర హాజరవ్వు. ఈ ఉద్యోగానికి సైకిలుండాలి. నీకు సైకిలుందా?"

అంటోనియో గొంతుకలో ఉంచ బెదురుకు వెలికొస్తూంది "లేదు ఉంది" నసుగుతున్నాడు.

"ఏం చెప్పు లేకపోతే ఉద్యోగం లేదు" ఏజెంటు వత్తిడిచేస్తున్నాడు

"నాకు సైకిలుంది, నాకు సైకిలుంది, నాకు యిప్పించండి ఉద్యోగం, నాకిప్పించండి ఉద్యోగం" అంటూ వందకంఠాలు అరుస్తున్నాయి. ఏజెంటు వాళ్ళందరిని నిశ్శబ్దపరచ చూస్తున్నాడు అతిప్రయత్నంమీద అంటోనియో గొంతు పెగుల్చుకొని "ఉంది" అని నాలుకమడత పెట్టి అనేయగలిగాడు.

"రేపు పొద్దుట్నే పన్లో చేరు."

అక్కడ్నించి తప్పించుకొని బైటపడ్డాడు. దిక్కుతోచటం లేదు ఈ ఉద్యోగం చెయ్యాలొచ్చుకొంటే మళ్ళీ ఇంకో రెండేళ్ళదాకా మట్టిదిబ్బల మీద పడుకొని అంతరాత్మతో నిత్యయుద్ధంలో నిరసించవలసిందే తనుపేట చేరుకొన్నాడు వీధి కొళాయిదగ్గర బాల్చీల సమ్మర్దంలో నిలబడి భార్య నీళ్ళు పట్టుకొంటూంది ఎల్లాగో ఒక బాల్చీడు పట్టింది. త్రోపులాటలో రెండవ బాల్చీ పంపుదగ్గిరకు చేర్చింది అంటోనియో పిలిచాడు అసలే చిరాకులో ఉంది ఏడీ కాని వేళ ఉద్యోగప్రయత్నాలు కూడా మానుకొని భర్త ఇల్లా ఎందుకొచ్చాడా అన్నట్టు చికాకుగా గొణుగుతూంది ఇంటికి పోతున్నావన్నాడు లేక వెనకే ఆపింది. రెండు బాల్చీలతో బైటపడింది "సంగతేమిటి?"

తన జీవితాన్ని తల్చుకొని సిగ్గుపడుతూనే చెప్పాడు ఉద్యోగం ఉంది. కాని సైకిలు ఉండాలి. లేకపోతే ఉద్యోగం లేదు

పెళ్లిలోయుంది. గడచిన రెండేళ్ళ నిరుద్యోగంలో సైకిల్ తాకట్టుపెట్టుకొని వాడేశాడు. 2000 ఫ్రాంకులుంటేగాని తాకట్టు వాకట్టుగాదు.

అతని మనస్సు పనిచేసే స్థితిలో లేదు ఎంతయినా ఆడది తెలివితక్కువదుర్కొ గలిగి విధి కృత్యాలు జాగ్రత్తగాంటూ ముందు వచ్చేదాకా సాగినట్టు మొగవాడు ఎదుర్కోలేడు పదిఏళ్ళ కొడుకుని పని బిడ్డనూ భర్తనూ ఇందరినీ సాకుకొంటూ వచ్చింది ఎల్లాగో ఆ నిస్పృహనుంచి చేతి గాజులు మొలకలు కరిగించింది పదహారు రోజులకి, (ఒకే రూపంలో భాగాలుగా వి ప్రయత్నించి సరంబీ) పెళ్ళింది పక్కదుప్పట్లు, బొంతలు, కొలువులు అన్నీ తీసింది ఆయింట నిద్రాదేవికి స్థానం లేకపోయినా, అవన్నీ దాదాపు కొత్తవిగానే ఉన్నాయి పిల్లాడిని పనిబిడ్డకు కాపలా పెట్టింది భర్తతో బైలుదేరింది

"ఎక్కడికి'' — తెల్లబోతున్నాడు.

"ఇన్ని దుప్పట్లెందుకు మనకు తాకట్టు, అమ్మకమో- పెట్టి వచ్చిన డబ్బుతో సైకిలు విడిపించుకో వచ్చు—''

అతడు దాని తెగింపుకూ, త్యాగానికి విభ్రమంలో మునిగిపోయి వెంట నడిచాడు

ఆమె బేరం చేసింది అయిదు వేల ఫ్రాంకులకు మాట వదల్చుకొంది ఆ షాపులో అల్లాంటి ఛిద్ర గృహాచిహ్నాలైన తాకట్టు వస్తువుల కొనసాగే ఛాయలు, పైకప్పు వంచుకొంటూ బరువుకు షెల్ఫులను కృంగదీస్తున్నాయి

ఏ నిముషాని కానిమనంలోనే ప్రవేశపలసిన పరిస్థితి సంతోషంతో సైకిలు విడిపించుకొన్నాడు సైకిలు మీద తిరిగించుకొని మహానిధానంగా చూసుకొంటూ నేల అననీయకుండా తెచ్చుకొంటున్నాడు దారిలో ఎలుకతోలు తెచ్చే ఎలుకసాని ఇల్లు ఉంది ఈ కొత్త భయావనలో భార్యకు భవిష్యత్తు తెలుసుకోవాలని ఆకాంక్ష జనించింది ఇక్కడే ఉండమని లోపలికి పోయింది ఎంతసేపటికీ రాదు సైకిలు నుమ్మున్నప్పు కాపలా కాస్తున్నాడు పనిలేనిపిల్లలూ యువకులూ గోలీకాయ లాడుతున్నారు భార్య ఎంత సేపటికి రాదు "అబ్బాయి సైకిలు చూస్తూండ"మని పురమాయించి ఆ అబ్బాయి వినలేదనైనా గమనించకుండా లోపలికి పోయాడు భార్య జ్యోతిష్యం విన్నాసి ఉంది ఏమిటే యోచనమ్మకోలని మందలించ బోయాడు చివరికి బైటపడ్డారు పువ్వాడవాడ సైకిలు కోసం. భార్యతో మెరుగు కాస్త కొని సైకిలు తొక్కుతుంటూ సంతోషంతో ఇల్లుచేరుకొన్నాడు

తెల్లవారింది పదిఏళ్ళ కొడుకు ప్రొద్దున్నే సైకిలు తుడిచి నీటుగా అద్దేశాడు. అంటోనియో పని లోకి పోడానికి సిద్ధమౌతున్నాడు భార్యపట్ల కృతజ్ఞతతో కౌగిలించుకోబోయాడు ప్రకృతి సహజమైన సరసంతో విదిలించుకొని, ఒక్కముద్దు దయ చేసి ప్రయాణంచేసింది పెట్రోలు బంకులో పని చేస్తూ ఇంటికి ఉద్యోగిగా ఉన్న పదిఏళ్ళ పని వాడు ప్రొద్దుకూడా పనికి బయలుదేరాడు బస్సుస్టాండుదగ్గిర హోటల్లో కొడుకుని దింపి అంటోనియో ఉద్యోగం చూసుకోడానికి వెళ్ళాడు ప్రొద్దున్నే పెట్రోలు బంకుదగ్గిర పనిలో లీనమైపోయాడు

అంటోనియో పని సినిమాపోస్టర్లు, వీధి గోడల పైభాగాల్లో అంటించటం ఒకనిచ్చెన, గోదుమపిండి, పోస్టరు కాగితాలు ఇన్నిపుచ్చుకొని సైకిలుమీద తిర గాలి వీచినా కాగితాల సొగాలు ముడుతలుపడకుండా పోస్టర్లు ఎల్లా అంటించాలో, వాళ్ళు కొత్త మనిషిగా కనపడితే పోస్టర్లంటించే ఉద్యోగాని కెంత భంగకరమో, అన్నీ అంటోనియోకు చెప్పి, పెద్ద పనివాడు తన పనిలో తాను వెళ్ళిపోయాడు

అంటోనియో ఒక గోడమీద బొమ్మ అంటిస్తున్నాడు సైకిల్ పక్కన గోడకానించి నిచ్చెనమీద కూర్చొని పోస్టరులోని 'రీటాహేవార్త్' యౌవనానికి భంగం రాకుండా అంటించుతూ మధ్య మధ్య సైకిలుకేసి చూస్తున్నాడు

అకాస్మాత్తుగా ఒక దొంగ సైకిల్ ఎక్కి ఉడాయించాడు అంటోనియో ఆ మనిషిని గుర్తుగానే చూశాడు క్రిందకి దూకి ఉరుకురికి "దొంగ, దొంగ అదుగో" అంటూ దొంగవెనక పడ్డాడు జనం తెల్లబోయి చూస్తుండగానే దొంగ ఏమీ తెలియకుండా మాయమయ్యాడు

అంటోనియో కాళ్ళీడ్చుకొంటూ పోస్టరుదగ్గరకు వచ్చాడు ఏంచెయ్యటానికి తోచలేదు పోలీసు స్టేషను కెళ్ళాడు సైకిల్ నెంబరు, వివరాలు అన్నీ యిచ్చాడు. "సైకిలూ దొంగా కలిసి కనబడితే దగ్గిరున్న పోలీసుని పిలువు ప్రయోజనం ఉండవచ్చు"నని ఇన్స్పెక్టరు తాపీగా సలహా ఇచ్చాడు. పైగా పోలీసు రిపోర్టువల్ల ప్రయోజనమేమిటి? దొంగను వెంటనే పట్టుకోలేరా!

నీ సైకిలుకోసం వెదకాలంటే ఇటలీలో ఉన్న పోలీసు బలమంతా చాలదు. సైకిలూ దొంగా దొరికితే, రిపోర్టు ప్రయోజనం అప్పుడుంటే ఉండవచ్చును అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు

బస్సెక్కి ఇంటిదగ్గర స్టాండులో బ్రూనోను కలుసుకున్నాడు

“నాన్నా సైకిలు ఏదీ?”

మొగం తిప్పేసుకొన్నాడు ఇంటి కెళ్ళటానికి మొగం చెల్లటంలే కొడుకు అడిగే అమాయక ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పలేకపోతున్నాడు ఇంటి చాయలకు వచ్చాక ఇంట్లో కెళ్లటం మరీ కష్టమనిపించింది. “నువ్వింట్లో కెళ్లు నేను ఇప్పుడే వస్తా” అని కొడుకుని పంపించి తన ఆప్తమిత్రుడిదగ్గరకు వెళ్లాడు

“అబ్బాయి బాధ పడకు సైకిల్ దొంగ ఈపాటికి కప్పుడే టైర్లకు టైర్లు చక్రాలకు చక్రాలు బెల్, పేటూ అన్నీ మార్చేసి ఉంటాడు ఫ్రేమును కొత్తరంగు వేసి ఉంటాడు రేపటి కల్లా సెకండుహాండ్ బజారుకు వెళ్లిపోయుంటాయి అయినా రేపు ఆదివారం నల్గురం వెళ్లి చూద్దాం—”

మర్నాడు పిల్లాడు బ్రూనోను వెంటబెట్టుకొని స్నేహితులను ముగ్గురను కలుపుకొని సెకండుహాండ్ బజారుకు బయలుదేరారు

“ఒరేయి నువ్వు టైరులు చూస్తూ ఉండు—ఫలానా టైర్ తెలిసిందా—అబ్బాయి నువ్వు చక్రాలు చూడు ఆంటోనియో నీకు ఫ్రేము నంబరు తెలుసుగా వాళ్లు చెరిపేసి ఉంటారు గాని అయినా ప్రతి ఫ్రేమూ చూడు. ఒరేయ్ బ్రూనో నీకు గంట తెలుసుగా గంటలన్నీ చూడు నేను సీట్లు చూస్తాను దొరకటం కష్టంగాని —అయినా నీకోసం చూస్తాం పద—”

తండ్రికి కొడుకుకూ ఉన్న ఆదుర్దా తక్కిన వాళ్ళ కెల్లా ఉంటుంది! విఫలం అనుకొనే స్నేహిత ధర్మం పాటిస్తున్నారు అక్కడ అన్నీ గంటలే, అన్నీ సీట్లే, అన్నీ చక్రాలే, అన్నీ టైర్లే, అన్నీ ఫ్రేమ్లే—నిండు సైకిళ్లు కూడా పరీక్ష చేసుకొంటూ చూస్తున్నారు బ్రూనో గంటలన్నీ పరీక్షగా చూస్తున్నాడు

అంథోనియో కొక ఫ్రేము, షాపులో బాగు చేస్తున్నది, తన దనిపించింది. నెంబరు చూడనివ్వన్నాడు ఆ షాపువాడికి మండుకొచ్చింది. చూపించను పొమ్మన్నాడు అన్నకొద్దీ అనుమానం. స్నేహితులు నిదానించమంటున్నా వెళ్లి పోలీసును తీసుకొచ్చాడు పోలీసు నెంబరు చూసేటట్టు చేశాడు తనదికాదు మొగం వాల్చుకున్నాడు. షాపువాడూ పెళ్లామూ కలిసి చెడామడా తిట్టారు. స్నేహితుల ధోరణి బాగుండలేదని అంథోనియోను మందలించారు ఇంతలో భోరున వర్షం స్నేహితులు ఇళ్ళకు తప్పుకున్నారు బజారువాళ్ళు కొట్లు మూసేసుకొని తరలిపోతున్నారు

వాన జోరుగా కురుస్తోంది అంథోనియో ఒక మారుపంచకు చేరుకున్నాడు బ్రూనో పరుగెత్తుతో పడి లేచి అక్కడకు చేరుకున్నాడు తండ్రి గమనించటం లేదు “నాన్నా! నేను పడ్డాను” చెప్పినా గ్రహించేస్థితిలో లేడు అంథోనియో. వాన కొంత వెలవగానే మళ్ళీ బజారు చేరుకున్నారు ఒక ముసలివాడు షాపుదగ్గిరకు ఒక వ్యక్తి సైకిలు తెచ్చి, బేరం పెడుతూ అంథోనియోని చూసి దౌడుతీశాడు అంథోనియో అతనికోసం పరుగెత్తాడు బ్రూనో కూడా పరుగెత్తాడు ఆ మనిషి అందలేదు ముసలి వాడ్ని కలుసు కొందామని వెనక్కువచ్చారు. వృద్ధుడు షాపు మూసేస్తున్నాడు ఆ మనిషి ఎరుగనన్నాడు అక్కడ హడావిడిలో అంథోనియోను తప్పించుకొన్నాడు

అంథోనియో బ్రూనోతో కలిసి ముసలివాడిని వెదకసాగాడు వానలో తడుస్తూ తూలుతూ ముసలివాడు ప్రభుత్వ ధర్మసత్రంలో దూరాడు. అంథోనియో వెంటబడ్డాడు ముసలివాడు మంగలి షాపులో దూరాడు. అక్కడినుంచి ధర్మసత్రంలో నుంచి, వాళ్ళ ప్రార్థనచర్చిలో దూరాడు—అంథోనియో వెంటబడి చర్చిలో ముసలివాడి పక్కనే చేరాడు—“ఆ మనిషెక్కడున్నాడో చెప్పు”, అని గొంతుక బిగబట్టి గదమాయిస్తున్నాడు. ముసలివాడొక దొంగఅడ్రెసు చెప్పాడు అంథోనియో వాడిని తన వెంట రమ్మన్నాడు ముసలి మొండికేశాడు ఈ అల్లరికి ఫాదరీ గదమాయిస్తున్నాడు. అంథోనియోకి ఉద్రేకం ఆగటంలేదు. అక్కడ గల్లంతులో ముసలివాడు చల్లగా జారాడు చర్చిలో ఒక నల్ల తెరవెనుక నక్కాడు—అంథోనియోని బైటికి పంపిస్తున్నారు. బ్రూనో తెరదీసి ముసలాడిని చూశాడు. ముసలి

పిల్లదీసొత్తిని ఒక్క దెబ్బ వేశాడు — బ్రూనో చెప్పగా అటు పరుగెత్తాడు ఆంథోనియో. తెర వెనుక కాలీ చర్చిలో అల్లరి చేస్తున్నందుకు ఆంథోనియోని చర్చివాళ్ళు వెలుపల వడిపారు

దొరికినట్టే దొరికి దొంగవాడు చేయిజారి పోతోంది. బ్రూనోకు విసుగ్గా ఉంది తండ్రిని చికాకు పెడ్తూ మొరాయిస్తున్నాడు ఆంథోనియో ఆ చిరాకులో బిడ్డను ఒక్క లెంపకాయ కొట్టాడు బ్రూనోకు కోపం ఏడుపూ కూడా తలమున్కలుగా వచ్చాయి తను వానలో తడిసి, ఉద్యపోకుండా టానికన్నా తీరికలేకుండా సైకిల్ కోసం ఇంతకష్ట పడి వెతుకుతున్నా, వాన్నకు చీమతలకాయంత విశ్వాసమైనా లేదనుకున్నాడు "అమ్మతో చెప్తా నుండు" అంటూ కళ్లనీళ్లు పెట్టుకొని ఏడుస్తున్నాడు ఆంథోనియో పశ్చాత్తాపపడి సముదాయించాడు, కాని బ్రూనో కోపంతో దూరంగానే నడుస్తున్నాడు.

ఆ చర్చి దగ్గరలోన నదిఒడ్డును చేరుకుంది నది ఒడ్డున నదికి లే మునకాడు దొరుకుతాడేమో!" "బ్రూనో ఆ బ్రిడ్జిమీద కూర్చునుండు ఇప్పుడే వస్తా ఎక్కడికీ కదలకు" అని చెప్పి నది ఒడ్డున చుట్టుపట్లలన్నీ చూపు సారించి వెదుకుతున్నాడు బ్రిడ్జి దిగువను కల్లోలం వినిపించింది "నీళ్లల్లో పడిపోయాడు" అని అరుస్తున్నారు. ఆంథోనియో గుండె ఆగిపోయింది అటు పరుగెత్తాడు బ్రిడ్జిపైకి కనుమాత్రం అందలేదు జనం మూగిన చోటికి పరుగెత్తాడు బ్రూనో కాదు! ఎవరో యాతగాడు నీళ్లల్లో మునుగుతుంటే తీశారు నిట్టూర్పు విడిచి వెనక్కి వచ్చి బ్రిడ్జిదగ్గరకు వచ్చాడు —బ్రూనో బుంగమూతి పెట్టుకొని మెట్లు దిగుతున్నాడు.

ఇక బిడ్డని కష్టపెట్టలేడు తను కష్టపడలేడు ఒకటే వైరాగ్యం. జేబులో తాకట్టు బాపతు డబ్బు కొంత మిగిలిఉంది జీవితం ఏమైనాకాని ఆక్షణం జీవించవలసిందే. రేపటి విషయం ఆలోచించటం— మృగతృష్ణలను వెంటాడటమే—"నాయనా ఆకలేస్తోందా?"—పిల్లడికి ఆకలేస్తోంది.

పెద్ద హోటలు ప్రవేశించాడు అక్కడి నృత్య గీతాల ఆనందంలో మునిగిపోదలిచాడు. దూరంగా ధనికుల పిల్లడు ఖరీదైన తినుబండారా లన్నీ తింటు న్నాడు. బ్రూనో అటు చూస్తున్నాడు "అవి తెప్పించనా బాబూ"

అన్నీ తెప్పించాడు.

ఆ పిల్లలు చాలా కుతూహలంగా తింటున్నారు.

బ్రూనో కది చేతకావటంలేదు అటు చూడ కుండా, తన ప్లేటుతో యుద్ధం చేయబోగాడు బ్రూనో ఆంథోనియో కొడుక్కి వేదాంతం బోధి స్తున్నాడు ఉన్నప్పుడే, తినాలి ఆనందించాలి రేపు సైకిల్ లేదని ఉద్యోగం ఉండదు అనివిషయం ఈనాటి ఆనందాన్ని పాడుచేయకూడదు. పిల్లడికి కాదు చెప్తున్నది! ఈకాస్త సౌఖ్యానికి ఈసడిస్తున్న తన అంతరాత్మకు జవాబు

దోవలో మునుపటి "ఎరుకసాని" భవనం కన పడింది ఆవేళ భార్యని నీకూ ఈ మూఢనమ్మకా లున్నాయా అని వేళాకోళం చేశాడు ఏమో! సహేతుకంగా సాగిద్దామనుకొంటే సంఘటనలన్నీ ఇంత సక్రమంగా ఏడుస్తున్నాయి లోపలికి వెళ్లి, ఎరుక నడిగి తెలుసుకొన్నాడు "సైకిల్ ఇప్పుడు దొరికితే దొరుకుతుంది లేకుంటే అసలు దొరకదు"— అంతకు మించి దేవతలు చెప్పరు

బైటపడి అన్వేషణ సాగిస్తున్నాడు దొంగ కనబడ్డాడు ఎరుక నిజమే—తన్ను చూసి తప్పించుకుపోతున్నాడు ఎరుక నిజమే! వెంట బడ్డాడు ఆ మనిషి ఓయింట్లో దూరాడు తనూ వెంటనే దూరాడు

"నా సైకిలు ఏదీ?"

"నాకు తెలియదు ఫో!"

పట్టు చిక్కించుకొనేందుకు పిల్లి ఎలుకను విది లిస్తున్నట్టు ఆ దొంగ యింటిముందే దొంగను బుజాలుపట్టుకు విదిలిస్తున్నాడు—పేటలో ఆడా మొగా అంతా మూగారు—ఓహో! అక్కడెంత సంఘీభావం! ఆ పిల్లడిని వదలమంటే వదలమన్నారు— కావలిస్తే పోలీసును తెచ్చుకోమన్నారు. పోలీసుని పిలుచుకొచ్చాడు—దొంగ ఇంట్లో చేరి ఇల్లంతా వెదికారు—దొంగ తల్లి మహా విరసనంతో తూష్కారించివేస్తోంది పాతపైర్లున్నాయి. అంతలో వాడి మామయ్య తెచ్చాడు గాబోలు అంది తల్లి —సైకిలుమాత్రం లేదు పోలీసు మీకు సాక్ష్యం ఉందా అని అడిగాడు దొంగను చూసుకోనా సాక్ష్యాలు చూసుకోనా! మనిషి తనకు గుర్తే—తన ఇంద్రియాలు తన్ను మోసంచెయ్యవు. తను తన

ఆత్మను హననం చెయ్యరు. కాని ఆ నిజాయితీ ప్రయోజనం పోలీసుకు కనబడలేదు—అన్యాయి లాభం లేదు చెప్పుకున్నాడు. పేటపేట అంతా, "పోలీసుల తొత్తు" అంటూ ఆగ్రహావేశాను కిక్కిరిస్తూ పేటనుంచి వెలవడిపారు.

బ్రూనో కాళ్లరిగిపోతున్నాయి. ఆదివారం సైకిల్ పందాలు ఆటలు జరిగేచోటుకి వెళ్లారు. ఏ సైకిలని గుర్తుపట్టటం—లక్షసైకిళ్లు వరుసతీర్చినట్లు కళ్లల్లో ఆడుతున్నాయి. ఆ చోటు విడిచి కదిలారు.

ఒక భవనంముందు తలుపవతల సైకిలు ఆనించి ఉంది. కాపలా ఎవరూ కనబడటంలేదు—ఆ నిష్ప్రియాలో కలిబ్రుకుషు మనస్సులో ప్రవేశం చాడు. ఉపేరాపిక అటూ ఇటూ అక్కడే పచారు చేస్తున్నాడు. బ్రూనో కాళ్లు పీక్కుపోయి పేవ్‌మెంటుమీద కూలబడి తండ్రి ముఖంవంకే చూస్తున్నాడు.

అంతరాత్మకన్నా వికృతంగా ఉంది ఆ పని. మాఘ్రు తను పేటకు వెళ్ళే ట్రాం వస్తూంది. "బాబూ, ట్రాం ఎక్కి నువ్వు ఇంటికిపద. నేను ఇప్పుడే వస్తున్నాను" అని పంపించాడు. బ్రూనో వెళ్ళేటప్పటికి ట్రాం నిండిపోయి కదిలిపోయింది. బ్రూనో అక్కడే కూలబడ్డాడు.

"దొంగ, సైకిల్ దొంగ!" అంటూ కేకలూ జనం మూకగా పరుగూ చూశాడు బ్రూనో. అటు మూకలోకి కదిలాడు. తను సైకిలేసేసూ—జనం దొంగని పట్టుకొన్నారు. తంతున్నారు. బ్రూనో చూశాడు. దొంగ తండ్రి అంగ్రోవియా! తండ్రి మోకాళ్లను కౌగలించుకొని "నాన్నా నాన్నా" అని ఏడుస్తున్నాడు.

అంగ్రోవియా ముఖంలో కదలికలేదు—ఈ జనంకాదు తన్ను తంతూంది. విధి! విధి కొడుతోంది. కొడుకు పక్కనున్నాడు లేదు—నిర్లిప్తంగా తిట్లు తన్నులూ భరిస్తున్నాడు.

"పిల్లాడికి మంచిపాఠం నేర్పుతున్నావే! భలే తండ్రివే! పిల్లడినిమాని వదులుతున్నాం పో!" అంటూ నిర్లిప్తంగా తను పక్కనపడదలి సైకిల్ తీసుకొని జనం తొలగిపోయారు.

తల వంచుకు ముందుకు సాగాడు—తండ్రి కోటుపట్టుకుని వేళ్లాడుతూ గుడ్ల నీరు కుక్కుకుంటూ, తండ్రి కాలు కౌగలించుకొని వస్తున్నాడు బ్రూనో—ఎంత పైకి చూసినా తండ్రి ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు తప్ప తన ముఖంలోకి చూడటం లేదు.

తండ్రి బాధ కొడుకూ, కొడుకుబాధ తండ్రీ అర్థంచేసుకొంటూ బాధపడుతూ—ఆ సందడిలో మూకలో కలిసిపోయారు.

[ప్రసిద్ధ ఇటాలియన్ చిత్రం "బైసికిల్ థీఫ్" అన్న చిత్రంలో చూచాయగా తెలిసేకథ ఇది. వాస్తవికతను దాదాపు నేటి ఉత్తమచిత్రాలన్నీ పాటిస్తున్నాయి. కాని నిత్య జీవిత సామాన్యత్వాన్ని అందులోని జీవిత విషాదాన్ని, ధ్వనివిశేషమాత్రంచేత గాఢంగా హృదయస్థం చేయగల ప్రతిభావంతమైన చిత్రాలు ప్రపంచచిత్రాల మొత్తంమీదే బహుకొద్ది కనిపిస్తాయి. ఆ ఉత్తమ శ్రేణికి చెందిన చిత్రం ఇది. భాష తెలియకుండా బొమ్మలు చూసి గ్రహించినంతమాత్రంగామాత్రమే ఇక్కడ కథగా చెప్పటానికి ప్రయత్నం జరిగింది. చిత్రం చూస్తేనేగాని, ఆ దృశ్యకావ్యంలోని ప్రతిభ గోచరం అవటం కష్టం.]

కీ. శే. కె. యస్. వెంకటరమణి

ప్రసిద్ధ తమిళ రచయిత శ్రీ కె. యస్. వెంకటరమణి తన 61 వ ఏట, దీర్ఘవ్యాధి పీడితుడయి యీ ఫిబ్రవరి నెల 28 వ తేదీన తనువు చాలించాడు. గాంధీయుగాన్ని గీతాలలో సుప్రసిద్ధ తమిళ కవి "భారతి", ఇతిహాస వ్యాఖ్యాలలో కె. యస్. వెంకటరమణి, తమిళ సాహిత్యంలో ఉజ్జ్వలంగా ప్రతిధ్వనింపచేశారు. వెంకటరమణి ఆంగ్ల రచయితగా ముందు ప్రసిద్ధిలోకి వచ్చి, టాగూర్ వంటి ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి రచయితల ఆదరణను చూరగొని దాక్షిణాత్య టాగూరని తమిళనాట ప్రఖ్యాతికి వచ్చాడు. తరవాత మాతృభాషలో నే తన సాహిత్యవ్యాసంగం సాగించాలన్న జాతీయోత్సాహంతో తమిళంలో పత్రికలు నడిపి, మాతృభాషలో కూడా ప్రఖ్యాత రచయితగా పేరుపొందాడు.

భారత ఆర్షధర్మాదికం, భారతీయ సంస్కృతి, ఇచటి ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం, ధర్మచోదితమైన అర్థకామ సాధనలో-మోక్షమార్గాన్ని చేరుకోవటం ఈ భావనలన్నీ ఇతనిలో పూర్వ పరంపరంగా జీర్ణితమై పోయి, మహాత్ముని బోధావిధానానికి ఇతన్ని కైవసం చేసుకొన్నాయి. భారతిసంస్కృతి దృక్పథంతో గ్రామ పునర్నిర్మాణం, వికేంద్రీకృత ఆర్థిక, పంచాయతీపాలక పునర్నిర్మాణము, అహింసా విధానంతో సంఘ విజయము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము, వ్యక్తి గౌరవము, మానవ న్యాయాలను గౌరవించే సంఘ ఆదర్శము, ఇత్యాది గాంధేయ భావాలు "రైతు మురుగన్", "దేశభక్త కందన్" మొదలైన ఉజ్జ్వలమైన నవలల సృష్టికి ఇతన్ని ప్రోత్సహించాయి. బోధ మాత్రమే కాకుండా ఆచరణ కూడా అలవర్చుకొని కావేరీ తీరంలో ఆశ్రమం కట్టి పోషించిన కవి, యస్. వి. వెంకటరమణి

1891 లో మాయావరంలో జన్మించాడు బాల్యపు చదువంతా ఆ ఊళ్ళోనే గడిచింది ఉన్నత విద్యకై మద్రాసు వచ్చి క్రిస్టియన్ కాలేజీలో చేరాడు ఇంగ్లీషు లిటరేచర్‌లో ఆనర్సు పాసయాడు 'లా' పరీక్ష పాసయి సర్ సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్ గారివద్ద జూనియర్ లాయర్‌గా చేరాడు

కాలేజి రోజులలోనే ఆంగ్లభాషా వ్యాసంగంలో ప్రఖ్యాతి గడించాడు 1921 లో "పేపరు బోట్సు" (కాగితపు పడవలు) అన్న ఆంగ్లవ్యాస సంపుటి ప్రచురించాడు "మురుగన్ ది టిల్లర్" అనే నవలతో గ్రామపునర్నిర్మాణ సమస్యలను అద్భుతంగా ఆకళించుకొన్న నవలా రచయితగా మంచి పేరు తెచ్చుకొన్నాడు "కందన్ ది పేట్రియట్" (దేశభక్త కందన్) లో గాంధీ ఉద్యమాలను ప్రతిబింబించాడు 1937 లో "జటాధర, తదితర కథలు" అన్న కథల సంపుటి ప్రచురించాడు

1920, 30 ల మధ్య "తమిళ్ ఉళగు" అన్న తమిళ పత్రికను, 1930, 40 ల మధ్య భారతిమణి అన్న తమిళ వారపత్రికను (తర్వాత మాసపత్రిక అయింది) ప్రారంభించాడు ఆయన భాష చక్కని పాకంలో ఉండి, మంచి ధార, శబ్ద చమత్కృతి, చక్కని హాస్యము, భావాలకగి, అతి ఆస్వాదనీయమైన ప్రసాదగుణమూ కలిగివుంటుందని తమిళ పాఠకులు మెచ్చుకొంటారు యువకవులు, రచయితలను ప్రోత్సహించటంలోనూ చాలా ఉదారుడని, ఆయన సంభాషణ, సునిశితమైన హాస్యంతో అమృత తుల్యంగా ఉండేదని ఆయన్నెరిగిన సాహిత్యపరులంటారు, గత ఆగస్టులో ఆయన షష్టిపూర్తి సందర్భంలో జరిగిన ఉత్సవంలో, తమతమ ఉపన్యాసాలలో వెల్లడించారు

1945—47 దాకా ఆల్వార్ సంస్థానంలో, విద్యాశాఖ సలహాదారుగా ఉద్యోగం చేశాడు. విద్యావిషయంలో యూనెస్కోలాంటి ప్రపంచ సమితులు కూడా ఈయన సలహాలను పాటించేవి మద్రాసు యూనివర్సిటీ సెనేటులో మూడేళ్లు, అన్నామలై యూనివర్సిటీ సెనేటులో తొమ్మిదేళ్లు సభ్యుడుగా పనిచేశాడు ప్రఖ్యాత భారతవిశ్వవిద్యాలయాలన్నీ ఈయనచే ఉపన్యాసా లిప్పించాయి ఆయన తన షష్టిపూర్తి సందర్భంలో తనను గూర్చి చెప్పుకొన్నట్లు "ధృతి, వినయము, రక్షితమైన ధర్మం ప్రాతిపదికగా, భారతదేశం యావత్ప్రపంచమూ కూడా పురోగమించగల ఆశయంతో ఒక నూతన సమాజ నిర్మాణం కోసం జీవితంతో కృషిచేసినవాడాయన. ఇతడు తన భార్య, ఏకపుత్రుడును విషాదంలో ముంచి ప్రపంచ పథం వీడిపోయాడు ఆ కుటుంబానికి సానుభూతితో ఈయన ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాకమని ప్రార్థిస్తున్నాము.

నవయుగోదయము

★

శ్రీ దండిపల్లి వేంకటసుబ్బాశాస్త్రి

౧

నీవే రాజువు నేటినుండి,—మన పున్నెంబుల్ ఫలింపంగ, నే
సేవాసూత్రము లామహాత్ము డుపదేశించెం, ప్రజాస్వామ్యరా
జ్యావిష్కారకునాడు, వాని స్మరణన్ సాగించి, దేశమ్ము ర
క్తావై యుక్తిని నేలుమా భరతవర్షా! నీకు శ్రేయంబగున్

౨

వదలెన్ భారత దాస్యబంధము, ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వమ్ము న
భ్యుదయోత్కర్షముగా లభించినది అమ్మాయీ! స్వతంత్రంపు సం
పద లింపారిన జాతిజీవనము, నీ పాండిత్య, మీ సంస్కృతిన్
విదితం బయ్యెడు విశ్వమంతటికి నీ విజ్ఞానమూలమ్మునన్

౩

ఒకనా డుండిన చక్రవర్తులు, ప్రభుత్వోద్యన్మహా గర్వ రా
జకులాలంకృతు, లాత్మ వంచకులు సంస్థానాధిపుల్ లేరు; నే
టికి స్వాధీనము చేసికొన్న జయపెట్టెన్ మూడులోకంబు, లెం
తకు వెల్గింపుము భారతమ్మున స్వతంత్రజ్యోతి ధీరవ్రతా!

౪

నీ తేజమ్మును జూచి జాతు లిక మన్నింపన్ వలెన్, శాంతి సం
కేతమ్మైన పతాక విభ్రమముకై కేల్మోడ్చు విశ్వంబు, సం
పూతమ్మయ్యెడి నీయమోఘ చరితమ్మున్, నూత్నరాజ్యాంగ వి
ఖ్యాతిన్ నిల్పుము భారతా! నవయుగాద్యాదర్శ రాజ్యమ్ముచేన్.

౫

కాశ్మీర సౌందర్య గహన సీమలు విదే
శవు యాత్రికుల నివాసములు కాగ,

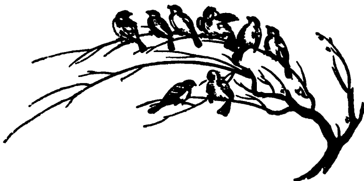
జీవనదు లఖండ సేతువృత్తము లౌట
బంగారు పండు భూవసతి కాగ,
వైజ్ఞానిక మహాత్వ వర్ధిత విద్యలు
అఖిల జాత్యభ్యుదయములు కాగ,
రాజ్యతంత్రమ్ము సర్వంసహా మానవ
శాంతి సందేశ ప్రసారి కాగ,
సంస్కృతీ విభవమ్ము నసంఖ్యాకులగు
నాగరికతల దిద్ది మన్ననల బొంద—
పాలనము జేయు మింక నో భరతవీర!
ప్రజలకొరకు! ప్రజకొరకు!! ప్రజలకొరకు!!!

౬

ప్రజయే నీకు శరణ్యమంచు మదిలో భావించి, స్వర్గోరు సా
ఖ్యజయప్రోజ్జ్వల నైతికప్రవణ బుద్ధాశోక చక్రాంకిత
ధ్వజ సందేశ విరాజమానమగు తత్వమ్మూని, సాగింపుమా,
విజయ మ్మాగద నీకు భారత! శుభావిష్కార మైయుంటచే

౭

ఇది ప్రజాస్వామ్య నవయుగ మ్ముదయ మైన
పాడు నాందిగీతములను పరభృతములు
ప్రకృతి వర్షించె హిమకణప్రవణకుసుమ
వివరముల భారతా! నీకు విజయ మింక.

మహాభినిష్క్రమణం

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

(అంతఃపురంలో హంసతూలికా తల్పంపైన గౌతముడు, ప్రక్కన సువర్ణపీఠంపై యశోధర రాజనందిని కైవారం చేస్తుంటాడు)

వంది "సకలాశా వనవీధి తారక
ఉదంచ ద్యామినీ వల్లికా
ముకుళమ్ముల్ విరబూసె, సెల్ల జగముల్
ముంచెత్తె నిద్రామహా
లిక, నిశ్శబ్ద పతంగి పక్షులు
సారించెన్, వహామహస్సు లా
స్వకళా వ్యాప్త చలద్దలంఘులలు
విశ్రాంతించె నంతఃపురిన్"

గౌత దేవీ యశోధరా!

యశో ప్రభూ!

గౌత (మౌనం)

యశో ఏమ్నారు ప్రభూ!

గౌత (పరధ్యానంలో) ఏమన్నావ్?

యశో మీ మనస్సు కలతపడినట్లుంది రాజనందికైవారం చేసి వెళ్లి చాలాసేపయింది యిది మీ నిద్రవేళ (అనునయంగా) యేవో సామాన్య విషయాల కెందుకింత పోరాటం ప్రభూ!

గౌత (సాభిప్రాయంగా) యివి సామాన్య విషయాలే నంటావా దేవీ?

యశో జీవికి జరా మరణాలు సహజ ధర్మాలే కదా

గౌత అయినప్పుడు వాటికంత భయపడ్డం దేనికి? యీనాటి వానికి జన్మకు భయపడటం మరి? వీటి పరిణామాలేగా అవి యిక్కడ లేని భయం దుఃఖం అక్కడెందుకుండాలి?

యశో (అరుణోదయంలా మేల్కొలిపి జీవితాన్ని కలిగించే ఆశాభ్యుదయరేఖ లిల్లీ—అవ్వి అస్తమయంలాగా విశృంఖల నీలాంధకారంలో కలిసిపోయే నిరాశా నిస్పృహచ్ఛాయలు—

గౌత (చిరునవ్వుతో) అంతా నీ వలువల గారడీ! నిజాని కుభయసంధ్యలలా సమానరమణీయాలు జననమరణాలల్లా కాదు—అస్తమయానికి ఉదయానికి మధ్యనున్న వ్యవధి మనకొక ప్రశాంతి అభయం కలిగిస్తూ వుంది కాని, మృత్యువుకూ జన్మకూ మధ్యవున్న అఖాతంమాత్రం భయపెడుతూ వుంది అందుకే జరామరణాలంటే భీతి, నిస్పృహా వీటిని జయిస్తేకాని లోకం నిర్భయం కాదు

యశో (ఆశ్చర్యంగా) ఏమంటున్నారు ప్రభూ! జరామరణాల్ని జయించడమా? అది సాధ్యమా?

గౌత ఎందుకు కాకూడదు? యేనాడు వాటికి భయపడరో ఆనాడు వాట్ని జయించినట్లే మరా మార్గాన్నన్వేషించి జగత్తును నడిపించే బోద్ధా, తపస్వీ, కావాలి

యశో (శంకిస్తూ) యీ చరణదాసిని అన్యాయం చేయకండి ప్రభూ! నా హృదయానికి దీప్తి మీరూ, నా కన్నులకు వెన్నెల రాహులుడూ

గౌత పిరికిదానా! ఎందుకలా భయపడతావ్!

యశో నా మనస్సే నన్ను భయపెడుతూ వుంది యిక మీరీ ఆలోచనలు మాని విశ్రమించాలి. రాత్రి తిరిగిపోతూ వుంది

గౌత నేనూరుకున్నా ఆలోచనలవే నన్ను వెంటాడి వేటాడి వేధిస్తున్నాయ్

యశో యింక చాలు. యీ తియ్యని ద్రాక్షరసం త్రాగి ప్రశాంతంగా నిద్రపొండి

గౌత దేవీ—

యశో (ఆర్ద్రోక్తిలో) వద్దు! మీరిక మాట్లాడవద్దు! నిద్రించేవరకూ మీ ప్రక్కనే వుంటా. నా కోసంఅయినా మీరు విశ్రాంతి తీసుకోవాలి. కమ్మని నిద్రాసుఖంలో మీ కలవరాలన్నీ కరిగిపోతాయ్. సుమిత్రా! స్వామి పవళించేవరకూ కొక కమ్మని పాట పలికించవే

సుమి చిత్తం దేవీ! (వీణాశ్రుతితో పాడుతుంది)

ఆలించినావే నీ పిలుపు సాధుడు సేసు
పాలించ విచ్చేయునే చెలి ॥ఆలిం॥

కటిక చీకటి రేలు కరగిపోయిన వెంక
ఉదయాద్రి శిఖరాల కదలె కమ్మని వెలు

గురుదెంచు చంద్రమ
స్తరళ ముక్తా రక్తుల
అమృత కాంచన కిరణ
శాంబిల దల చలత్ప్రిభల ॥ ॥ఆలిం॥

శిథిలవాంఛా దుఃఖ శిశిరమ్ము గతియించె
మధుజీవనోద్యానమున పై చల్లనిగాలి

అరుగుదెంచు వసంత
పరిమళాంకోళికల
సరసకైరవిక పిక
స్వరిత కూ కూ స్వనుల ॥ ఆలిం ॥

కలువరవు నీ బ్రదుకు కవిలిలో నమృతంపు
సొనలెత్తి సత్తారి కనకాటలమరించు

తెగచుకొన్నవి బ్రేసు
జీవితా మందిరపు
టాశా కవాటముల్
అకుగు పెట్టవె చెలీ ॥ ఆలిం॥

యశో: స్వామి శయనించినా రీక పాట పాలురే—(తనలో) నిస్తరంగ పయోరాశిలా వున్నారు. కరవీరపు మొగ్గల్లా పెదవులెలా కదులుతున్నాయో! కలల్లోని దేవకన్యలతో కబుర్లు చెబుతున్నట్టున్నాయి ఏ సముద్రమథనం సాగుతూవుందో స్వామి హృదయాంతరాంతరాల్లో—తెలియని భయమేదో నన్నావేశిస్తూవుంది లోకాల్ని జయింపగలిగిం చగలిగే దివ్యతామణి నన్నా చిన్ని గుప్పెట్లో నిలుపుకోవాలనుకుంటున్నా స్వామిని విడిచి వెళ్ళడానికి కాళ్లాడటం లేదు రాత్రికి రాత్రీ యీ సుప్తసౌందర్య స్వప్నంలో కిస్తూ గడపగలిగితే! నా ప్రభువును, నా స్వామిని నావద్దనుంచి వేరు చేసేవారు—

చెలికత్తె: (అర్ధోక్తిలో—వెలుపల్నుంచీ) వస్తున్నారు వస్తున్నారు దేవీ!

యశో: (కలవరంతో) ఎవరది?

చెలి: చిన్నప్రభువులు లేచి మీకోసం పిలుస్తూవుంటే వస్తున్నారంటున్నా దేవీ!

యశో: వస్తున్నా పద

2

(అశోకవనాన వసంతోద్యానంలో వీణా స్వనం—గౌతముడు కలలు కంటూవుంటాడు కలలో)

గాందని ప్రభూ!

గౌత: ఎవరున్నవ్వో? నాదరి జేరావే కురులూ, కన్నీటిచారికలు కట్టిన చెక్కిళ్ళూ, దుమ్ముపడ్డ శరీరం, కృశించిన అనువూ, దుఃఖదేవతవన్నె వున్నావ్?

: మరచిపోయారా స్వామీ! (దీనంగా) యుగయుగాలుగా మీకోసం కాచుకునున్న యీ దీనురాల్ని పోల్చుకోలేరా ప్రభూ! నా ప్రభువు లవతరిస్తారు నన్ననుగ్రహిస్తారు యీ మొయ్యలేని గారవాన్ని దించి నాకు విముక్తి ప్రసాదిస్తారన్న ఆశా మాత్రమే అవలంబనంగా యిన్నాళ్లూ యీ దుఃఖాలూ బాధలూ భరిస్తూవొచ్చాను నన్నింకా గుర్తించలేదా ప్రభూ? నన్ను నిజే మరచిపోయావా ప్రభూ?

గౌ: (జ్ఞప్తి తెచ్చుకుంటూ) నన్ను నిజే మరిచిపోయానా?—యేవో పూర్వస్మృతులు నాలో మేల్కొంటున్నాయ్!—ఆఁ స్మరించా నువ్వు భూదేవతవు కావూ! అయ్యో పాపం! నీ రూపే మారిపోయింది! నిత్యకళ్యాణం పచ్చని తోరణంగా వుండే అనువ్వా!!

భూ: (అర్ధోక్తిలో) ఏం చెప్పను స్వామీ! ఆశా లోభాలూ కామక్రోధాలూ నామీద స్వారి చేస్తున్నాయ్—బిడ్డల్లో అసహనం స్వార్థం తల్లి పాతుకుపోయాయ్ హత్యలూ యుద్ధాలూ—యెక్కడ చూచినా క్షామం వ్యాధులూ నాకేటిమిటి బ్రదుకే భయంకరమైపోయింది మహోన్నతమైన ఆర్షమతాని కపార్థాలు కల్పిస్తున్నారు యజ్ఞయాగాల పేరుతో నిర్దయగా జీవహింసలు సాగిస్తున్నారు ప్రపంచంలో యే ప్రాణికీ సుఖం శాంతీ లేదు యీ సమయంలో యిక మీ అభయహస్తాన్నందిస్తే కాని, యీ భారం తగ్గించుకోలేను ప్రభూ!

గౌత: మన్నించు దేవీ! ప్రార్థిత వాక్యా

హంలో యిప్పటికే యెన్నేళ్ళో వృథా చేశా యిం కాలయాపనం చెయ్యను—శోక మృత్యుభూయిష్ఠమైన యీ మహాసంసారసాగరాన్ని చిలికి నీకానంద నవనీతాన్నందిస్తాను భయపడకు దేవీ!

భూ: (నిట్టూర్చి) అమ్మయ్య! అమృతంకన్నా చల్లని నీ అభయవచనంతో నా దుఃఖం తీరినట్లయింది యీ దీనురాల్ని విస్మరించకు ప్రభూ! చంద్రుని కోసం చకోరిలా మీ కోసం నిరీక్షిస్తూ వుంటాను నిత్యోత్సుకనై రా లోకతె మీరాక కెదురు చూస్తూ వుంటుందన్న సౌకర్యం యీ విశాల హృదయంలో యేమూలనున్నా చాలును ప్రభూ!, నా

(భూదేవి వెళ్ళిపోతుంది)

గౌత: (జాలిగా) వెళ్ళిపోయింది. ప్రావృట్కాలనీలాంబుధరం వలె కన్నులవిందైన దేవీ సస్యశ్యామలమూర్తి దీనంగా యెలా తేలిపోతూ వుందో! (నిట్టూర్చి) ముందీ రాజభవనాల్లోనించి బయట పడితేగాని గాలి పీల్చుకోలేను—సాలీడుగూడల్లా నాచుట్టూ సంసారబంధనాలెలా అల్లుకున్నాయో! యివి తెంచరాకుండా యెంత గట్టిగా వున్నాయో! అనురాగాలూ, యీ భోగాలూ, ఆనందాలూ, అనుభవాలూ అన్నీ సంకెళ్ళై నన్ను కాలు కదల్నిచ్చేట్టు లేదే! ఎలా వెళ్ళగలను?

రాజ్యలక్ష్మి (ప్రవేశిస్తూ) ఎక్కడికి యువరాజా!

గౌత: ఎవరమ్మా నువ్వు? నిన్ను చూస్తూ వుంటే మాతల్లి గౌతమికివలె నీపాదాలకు ప్రణమిల్లాలనిపిస్తూవుంది ఎవరు తల్లీ నువ్వు?

రాజ్య: నేను మీరాజ్యలక్ష్మి న్నాయనా! చిరతరమూ నీపూర్వులు శాక్యరాజులు వారి భుజస్కంధాలమీదగా చిక్కని ముత్యాల గొడుగు నీడల్లో నీ ఒకతుని దాకా నడిపించుకొచ్చారు యిహపరాలు రెండూ సాధించుకున్నారు మీ తండ్రిగారు జరాభారానికి తోడు నిత్యప్రవృద్ధమైన రాజ్యభారాన్ని కూడా భరించలేకుండా వున్నారు. వారిని వానప్రస్థం పిలుస్తూవుంది యిక నువ్వాయనకు విశ్రాంతి నివ్వాలి బలయౌవన సంపన్నమైన నీ భుజశిఖరాన నన్ను ప్రతిష్ఠించు!—

గౌత: లేదు తల్లీలేదు! యీ బంగారు పంజరంలో నన్ను బంధించుకోలేవు. రాచరికపు తొడుగునించీ తెరిపికోసం నా ఆత్మ తహతహలాడుతూ వుంది

రాజ్య: (ఆశ్చర్యంగా) ఏమంటున్నావ్? (అనునయిస్తూ) నువ్వు చేదేమిటో నీకే తెలియడం లేదు. రాజ్యాన్ని త్యజిస్తానంటున్నావ్ పిచ్చి తండ్రీ! రాజ్యబంధం ఐచ్ఛికం కాదు నాయనా! ఆనుపూర్వికమైన మహత్తర విధినిర్వహణం! అమాయకుడా! యీపూలతోట నీకు ముళ్ళతోటయిందా? యిది కాదని నిరాకరించి యింతకన్నా నువ్వు సాధించేదేమిటి?

గౌత: ప్రపంచ కళ్యాణం తల్లీ

రాజ్య: (వెక్కిరింపుగా) ఏమిటయ్యా ఆ ప్రపంచ కళ్యాణం! దొంగలా అర్ధరాత్రి గృహత్యాగం చెయ్యడమేనా? పిరికివాడా! మనువు మొదలు నీ వరకూ వచ్చిన రాజమార్గంలో ముళ్ళ కంచెలు వేస్తున్నావా?—సర్వాన్ని నిలిపి— దేశాన్ని సుభిక్షంగా – ప్రజల్ని కన్నతండ్రిలా పాలిస్తూ, శాంతిజ్ఞానదీపికలు వెలిగించి వన్నెగాంచి సాధిస్తూ నీ భోగ్యాలు పండించుకోరాదటయ్యా! నీ ప్రపంచాన్ని నేను కానా? యింతకన్నా క్షత్రియ జీవితపరమార్థమేమున్నది?

గౌత: వున్నదమ్మా! వున్నది ప్రపంచమంటే ఒక్క యీ కపిలవస్తు నగరమేనా తల్లీ?—కాదు ఒక్కసారి నీ చూపు త్రిప్పిచూడమ్మా! ఆధ్యాత్మికంగా లోకం యెంత దిగజారిపోతూవుందో! ప్రజల్ని పాలించే రాజులకాదిప్పుడు కావలసింది వారి ఆత్మల్ని పాలించే ఆచార్యుడు కావాలి దుఃఖాంధకారాన్నించీ అవిద్యాగర్తాలు దాటిస్తూ అహింసాజ్యోతితో శాంతిమార్గాన్న నడిపే మార్గదర్శి కావాలి! అందుకే నన్నీ బంధనాల్నించి విముక్తుణ్ణి చెయ్యితల్లీ! అంతఃపురాల్లో లభ్యంకాదా ఆత్మసాక్షాత్కారం నా తపస్సు పండితే మొదట నీ సేవకే వస్తానమ్మా!

రాజ్య: నవనీతసుకుమారమైన యీ తనువూ తారుణ్యం, రాజసుఖాల కలవాటుపడ్డ యీ ప్రాణం నీకు వశమై నీ కఠోరదీక్ష కనుకూలిస్తాయా అని— అయ్యోపాపం! నీమీద ప్రాణాలుపెట్టుకున్న ఆ

వృద్ధభూపతి పాట్లేం కావున్నాయో! నీ కౌగిళ్ళ ఎదురుచూస్తున్న కీర్తి, ప్రాభవం, జయశ్రీ—అన్నీ వృథా! వృథా!!

గౌత తల్లీ! నీకు నమస్కారం నన్ను ప్రలోభపెట్టకు నాలో రేగిన యీ మహోత్కృష్ట మందాకినీసందర్శనంతో కాక యింతా అంతా తీరేది కాదు నన్ను పోనియ్ నా ఆత్మకు బలం విశ్వాసం ప్రసాదించు అదిగో భూదేవి పిలుపులు వినిపిస్తున్నాయ్ మా కులపతులైన శాక్యరాజులవలె నిన్ను సేవించలేకని నా దుర్బలత్వాన్ని క్షమించి నన్ను దీవించిపంపు తల్లీ!

రాజ్య శుభం తండ్రీ శుభం! నీ సాధనలో నీకు జయం కలుగుతుంది పోయిరా నాయనా! ప్రపంచాన్నంతా శాంతంచేసి దివ్యజ్ఞానిని ప్రమదావనంలో క్రీడాసరస్సుకు మలపాలనుకున్నా—తెలుసుకున్నా—లోకానుగ్రహణార్థం అవతరించిన మహామూర్తివి నువ్వు! జరామరణవ్యాకులితమై హింసా శోకవ్యాకులమైన ప్రపంచాన్ని త్వరగా వుద్ధరించు ప్రభూ! యిక నాకు సెలవు (వెళ్లిపోతుంది)

గౌత కన్నతల్లి దీవనల్లా రాజ్యలక్ష్మ్యపలుకులు నాలో వినూత్నశక్తి ఉద్దీపింప చేస్తున్నాయ్

(దూరాన్నుంచి గజ్జెల ఘల్ఘలలు మువ్వల మోతలూ వినిపిస్తాయి)

గౌత (ఆలోచిస్తూ) ఎక్కడివీ కరకంకణ ప్రసులతో చరణమంజీర ఘలంఘలలు! పరి క్రొత్త మవ్వంలాగా యెంత మధురంగా మత్తెక్కిస్తూ వున్నవి! అంతఃపురానికి యశోధర విచ్చేసిన ఆ తియ్యని రోజుల్ని గుర్తుకు తెస్తున్నాయీ ధ్వనులు—ఎవరక్కడ?

యవ్వనశ్రీ నేనే నీలోవున్న యవ్వనశ్రీని. నా సంభావనంత వినా యెక్కడికీ అంతెరుగని ప్రయాణం—యెందు కింత వైరాగ్యం? యేమిటలా కృశించి తపించి సాధించేది? అందుకొక్క తలపిన వయసు ముందున్నది యిప్పట్నుంచీ యీ తపన దేనికోయ్! వెన్నెల్లో నిల్చి చీకట్లని పిలిచే వెర్రివాడివవుతున్నావే! యీ యవ్వనం కాస్తా జారితే—మధువొలికిన పాత్రెవరికొక్కవాలి? పూలు పూచే యీ వయస్సులో యేమిటీ మూర్ఖపుకోడం? యీ జన్మ, యీ సౌందర్యం, యీ యవ్వనం, యే మహాక్షేత్ర తపస్సు చేస్తే లభించాయో ఊహించావా? యీ దైవప్రసాదాల్ని భగ్నం చెయ్యడానికి నీకేం అధికారం వుంది? వసంతాన్ని శిశిరంగా మారుస్తావా? యెవరు నీకీ దుర్మార్గాన్ని ఉపదేశించింది? అనుభవహీనమైన జీవితం అడివిలో పువ్వులా రాలిపోతుంది ఓయ్ విపరీతబుద్ధీ! ప్రత్యక్ష చంద్రికను పరిత్యజించి కనబడని కౌంకులకోసం పరిగెత్తి పడతావంటున్నావ్! నా మాట విను హాయిగా సుఖించు

గౌత (కఠినంగా) ఆగు! యిక నీ ఊహాగానం నిలుపు! క్షణికమైన యవ్వనానికిన్ని రంగులు పులిమి యింద్రధనుసు చేసి చూపిస్తున్నావ్ యెంతసేపు దీని వైభవం? చాల్ చాలు నీ ఆనందపు లోతు తెన్ను నెరగనివి కావు యీ దారిలో యెండమావులు! పృథ్వి వ్యాకులుముంబవాలు—వన్నికి భ్రమపెట్టలేవు పో పో!

యవ్వ ఓరి మూర్ఖుడా! విప్పి చెప్పినా తెలుసుకోలేకపోతున్నావ్ పోనీ కాని, యీ గడిచినరకూ నిన్నే నమ్మి నీకోసం తన విశ్వాసాన్ని భద్రపరచుకున్న చరణదాసీ హృదయరాజ్ఞి యశోధర కన్నా యీ జన్మలో నీకు లభ్యమయ్యే పరమార్థమేముందిరా? నువ్వింత విశ్వాసఘాతుకుడవనుకున్నదా ఆ అమాయకురాలు? అప్పుడే మరిచిపోయావా వికజాము క్రితం యశోధర యేమన్నదీ—గుర్తు తెచ్చుకో—

(—లోపల్నించి వినిపిస్తున్నట్లు—)

యశో ప్రభూ! యీ చరణదాసిని అన్యాయం చేయకండి యీ హృదయానికి దీప్తి మీరూ, యీ కన్నులకు వెన్నెల రాహులుడూ—

గౌత (పుశ్వాసంతో) అన్యాయ దేవీ! నీకన్యాయం చేస్తున్నానా?—అదిగో (వింటూ వున్నట్టు) మళ్లీ యెవరిదా ఆక్రందనం—

(మళ్లీ లోపల్నించీ వినిపిస్తున్నట్లు—)

భూదేవి యీ దీనురాల్ని విస్మరించకండి ప్రభూ! చంద్రుని కోసం చకోరిలా నిరీక్షిస్తూ వుంటూ—

గౌత (దృఢస్వరంతో) వస్తున్నా భూదేవీ! వస్తున్నా (కోపంగా) ఓసి యవ్వనశ్రీ! నీ దుష్టతంత్రా

లీక చాలించు గౌతము వంటి చంచలుడు కాడు పో పో!!

యశ్వ వోరి అవివేకీ! కడసారిగా చెబుతున్నా విను యీ కాషాయంతో నువ్వు సాధించే దేముందోయ్? తల బోడైతే తలపులు పోడవు తాయా? చూడు, వృథ యత్నము డవు కావు, కాదంటావా నీకర్మ పోనీ యీవిశ్వరూపాన్నే యశోధరతో చెప్పి పో అది మంచిమార్గం—చూడరా, అటు చూడు—

అదిగో నీప్రణయాధి దేవత సతి
స్వప్నానంద సందీప్తి ము
ఖ్యదనాంతమ్ముల హాసరేఖల
యాహ్వానించుచునో విన్ను - ఓ
రి దయాలిస్యుడా! చూడు మేడగుడ
రహః క్రీడాపథాలోచనా
త్యుదితప్రేమ కలనంబో పంజమును
ప్రాయున్ పెక్కుపట్టాలపై
చూడు చూడు—

ముద్దుల మాటగట్టు వలె మోమున
తిల్లిపయాంట క్రోయుమన్
సద్దుదొరంగి రొమ్ము వకు చల్లని
చేతులు సాచుచున్న నీ
నిద్దపు ప్రేమ, శాశ్వతుల నీల
నభశ్శిరేఖ అచ్చువం
ప్రద్దివయట్టి నీకు ప్రతిరూపము
బిడ్డనిరంక చూడరా!

నీ వంటి విరసపాషాణ మూర్తులతో వాదు పని లేదులే—(గట్టిగ కలగలలతో వెళ్లిపోతుంది)

గౌత (నిట్టూర్చి) అబ్బ! యిప్పటికి అవాంతరాలు తీరిపల్లే వారిధికి సేతువు కట్టినట్లయింది వాత్రభయాలే నన్నింతగా పుటం పెట్టి పరిశుద్ధుణ్ణి చేశాయ్ (తల్పంనించి లేస్తాడు వక్కసారిగా బాకాలు మ్రోగి నిల్చిపోతాయి)

3

"ఆహో దేవతల్లారా!"

దేవ అదిగో అశరీరవాణి యేమో చెబుతూ వున్నది వినండి వినండి

అశరీరవాణి (ఆనందంతో) ఓహో దేవతల్లారా! స్వామి లేచారు విశ్వకళ్యాణంకోసం స్వామి బయల్దేరారు ఓ నిద్రాధిదేవతా! నీ వెచ్చని కౌగిళ్లలో అంతఃపురాన్ని జోకొట్టి నిద్రపుచ్చాలి. స్వామి నిర్గమించేవరకూ యే ప్రాణీ మేలుకోరాదు ఓహోయ్ విశ్వబద్ధదేవతల్లారా! స్వామి మార్గాన్నంతా బాగాలంతీరి నిలవండి విఘ్నరాక్షసులు పొంచుండి మీ ప్రయత్నాలు భగ్నం చేస్తారేమో జాగ్రత్త! మీ సన్నని నిట్టూర్పుగాలులతో నిశ్శబ్దంగా అంతఃపురద్వారాలన్నీ తెరిచివుంచండి అదిగో స్వామి బయలుదేరుతున్నారు ముందట మీ నిర్మలకోశపాశాల్తో మార్గమంతా సమ్మార్జనం చేసి నిరటంకం చెయ్యండి వింటున్నారా? స్వామి రత్నపాదుకల ధ్వనులు కూడా వినిపించకుండా పువ్వుల కన్నా మెత్తని మీ అరచేతుల్ని నారిపాదుగునా అరుణాంబుజ మాలికల్లాగా పరచండి స్వామి మీ పాణిపల్లవాలమీదుగా నడిచిరావాలి ఓ అదృశ్య దేవతల్లారా! జగత్కళ్యాణంకోసం స్వామి బయల్దేరి వస్తున్నారు చెన్నుని మేల్కొలపండి! కంటకాశ్వాన్ని సుసజ్జితం చేసి సౌధద్వారంవద్ద నిలిపించండి ఓ వాయుదేవతల్లారా! స్వామి నిష్క్రమించేవరకూ మీలోవున్న శబ్దప్రసారగుణాన్ని స్తంభించుకోండి యీ నగరసీమ లతిక్రమించేవరకూ యే ప్రాణికూడా అశ్వఖురన్యాసరవళి వినకూడదు! నక్షత్రాల్లారా! స్వామిమార్గానుకూలంగా మీ వెలుగులు పట్టండి (ఉత్సాహంగా) వచ్చేశారు స్వామి వచ్చేశారు వచ్చేశారు—

వేయి యామినులొక్క రేయి తోచినయట్లు
తియ్యని తావులు తెరలివచ్చి,
కోటిచందురులొక్క చోట వెల్గినయట్లు
విరిసిన కాంతుల నల్లివచ్చి,
శ్రుతిగుస్వనములొక్క శ్రుతిని మ్రోగినయట్లు
అడుగు సవ్వడులల్లనల్ల వచ్చి,
సకలభాగ్యములొక్క సారి కూడినయట్లు
చిరకాంక్షిత స్వప్నసిద్ధివచ్చి
వచ్చివచ్చి విపన్న జగద్భయంబు
ఆదుకొను వరదాభయ హస్తముద్ర
స్వామిగా నెట్టయెదుట సాక్షాత్కరించె
శాశ్వతంబౌ తమోరాశి చంద్రవంక

అశరీర ముక్కోటి దేవతల ఆనందాశ్రువులతో పాటు పరిమళ పారిజాత మందార మకరందబిందు

పూలు జల్లుజల్లుగా పడుతూ వున్నాయ్. ఆ పూల వానలో స్వామి అశ్వాన్నధిరోహించిం చాల వేగంగా గాలిలో లేచి మబ్బులలో తేలి పోతున్నారు. నగరప్రాకారాలపైనించి ఎగిరిపోయే స్వామిని ముందుగా ఆకాశంలో చెన్నుడు కూడా నడిచిపోతున్నాడు. నిష్క్రమించాడు స్వామి నిష్క్రమించాడు—

“ఆ సుహాసోదయ మోహన ముఖాంబుజాన్ని
సడి చుట్టి చెలుని

స్వామి పవిత్రతేజ మవికల్పక
శాంతిసమాధి నిష్ఠ హిం
సామలిన ప్రపిష్టు, లిహ పంగుల
ధర్మ్య పదమ్ము పట్టి స్వ
ర్గ్యసుఖరాత్ములై భువి
తరింపగ సత్వర ముద్ధరించుతన్!”

వహో రెన్న గగనతో ఆనహాతో సమ్మోహం బుద్ధాని—

నా ప్రభూ!

★ శ్రీ బెళ్లారి శ్రీనివాసమూర్తి

నందు మనోజ్ఞహర్మ్యసుఖ వాసనలెవ్వియు—జీవితంబులో
తలపునలేని సౌఖ్యములు—త్వత్కరుణామృత వాహినీసము
జ్జ్వల మధురాంబుపానములు పల్కెదు చిన్నికుటీరసీమ, నీ
చెలిమికి నాదు ప్రాణములు సిద్ధముచేసితి రమ్ము నా ప్రభూ!

ప్రేమయొకండె నిన్ను వలపించెడు వస్తువటంచు నాదు హృ
త్సీమకు దోచిపోయినది, తియ్యని నాయనుభూతి నొల్లని
ప్రేమకు ధారవోసితిని రెక్కలువిచ్చిన యాశగాగ నా
ధామము చెంగ్రవాలుదు గదా క్షణమాత్రములోన నా ప్రభూ!

అల్లన కంఠమెత్తి ప్రియమారగ పిల్చిన, నా స్వరంబులో
పల్లవితంబుగా మృదుల భావనలన్నియు గుస్తివట్టనా
యుల్లనివాస్తు నియ్యెడకు నిన్నెదకున్ జనవింక, తేను పూ
వల్లరి నీవు వృక్షమవు ప్రాకెద నిమదియొల్ల నా ప్రభూ!

ఎన్నడు నీవు లేవొ భవి నెందును నేనును లేనుగాన, న
కున్న సమస్త మీవొకడవే యను శాస్త్రమె నాదిగాన, సి
చిన్నెలులేని నా బ్రదుకు చేదయి తోచునుగాన, నన్ను ని
కిన్నెల కౌగిలింతకడగా నొనరింపగ రమ్ము నా ప్రభూ!

నీ వొక బాటసారివయి నిల్తువు నా గృహసీమచెంత సం
ధ్యావిపులాంధకారముల నక్కట—ఆకలి దప్పి దీర్చి నీ
త్రోవకు చల్దిగట్టి పరితోషమునన్ పయనింపజేతు మ
ద్భావపరీమళంబు దనుకన్ తొలి వెల్గులలోన నా ప్రభూ!

స్థాయిభావములు

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

శృంగారము మొదలుగాగల రసము లెనిమిది గలవు. ఈ రసములకు రతి, హాసము, శోకము, క్రోధము, ఉత్సాహము, భయము, జుగుప్స, విస్మయము అను ఎనిమిది స్థాయిభావము లగుచున్నవి. కాని స్థాయిభావమును నిర్వచించ వలసియున్నది.

ఎక్కువ ఆలోచన లేకుండా, బుద్ధిని వినియోగించకుండా, మన మనేక పనులను చేయుచున్నాము. ఇట్టి కృత్యముల నందరును దాదాపు ఏకవిధముగా చేయుట గలదు. పరిస్థితులు మారినను వీటిలో చెప్పదగినంత మార్పు కన్పించదు. అనుకరణగాని, అనుభవముద్వారా తెలిసికొని చేయుటగాని వీటిలో కన్పించదు. ఇట్టి కృత్యముల సాంఖ్యకున ఇన్‌స్టింక్టివ్ బిహేవియర్ "(Instinctive behaviour) అందురు. ఈ విధమగు ప్రవృత్తి ప్రతివ్యక్తిలోగల స్థాయిభావముల నాశ్రయించుకొని వచ్చునది. పరిసరములతో సమన్వయపరచుకొనుచు పోవు ప్రాణుల ప్రవృత్తిని స్థాయిభావ ప్రవృత్తి యందురు. ప్రాణరక్షణకు, వంశవృద్ధికి తోడ్పడు నీ స్థాయిభావములు ప్రతివ్యక్తియొక్క మానసములోని అంగములని యొక వాదము గలదు. కాని భావోద్రేకముగాని, జ్ఞానముగాని లేని స్థాయిభావప్రవృత్తి కేవల యంత్రపరంపరలోనిదగును. ఒకే ఒక స్థాయిభావప్రవృత్తిలో వివిధావయవములేల వ్యాపృతము లగుచున్నవో, ఈ వాదము చెప్పలేకున్నది. ఈ స్థాయిభావప్రవృత్తి జ్ఞానహీనమై, గ్రుడ్డిదైనచో సమర్థవగు దీనిని మార్పులను కాని అనుభవ మెక్కువైన కొలది ఈ ప్రవృత్తిలో మార్పులు కన్పించుచున్నవి.

స్థాయిభావప్రవృత్తికి మనస్సునకుగల సంబంధము వివేచనీయము. అనుభవమున, ప్రవృత్తిలోను, మనస్సు కొన్ని సన్నివేశముల నభివ్యక్తపరచుచున్నది. ఈ సన్నివేశములు సామాన్యముగా కొక్క తీరున కన్పించుటచే తద్ద్వారా అంతరంగికమగు మనస్సుయొక్క స్వరూపస్వభావములు మన కవగతము లగుచున్నవి. మనస్సు విభజింపబడియున్న వేళలో గూడ నీ స్వరూపస్వభావములు స్థావరముగా నిలచి అభివ్యక్తమగుచున్నవి. కాగా మనస్సు వివిధభాగములతో సంఘటితమై, ఆ అంగములతో సమన్వయము కలిగియున్న దనవచ్చును. ప్రతి భాగము తన కృత్యమును తాను నిర్వర్తించుటయేగాక, ఇతర భాగములతో సన్నిహిత సంబంధము కలిగియున్నది. తద్ద్వారా ఇతర భాగములలో దీనివలన మార్పులు రాగలవు. ఈ భాగములే స్థాయిభావములు. స్థాయిభావములకంటె విలక్షణమైన మనస్సు లేదని చెప్పవచ్చును. ప్రవృత్తి నిర్దేశించు అంతరంగికములగు స్థాయిభావములు మనస్సుయొక్క వివిధపరిణామములు. మానవప్రవృత్తి కందుచే నివి హేతుభూతము లగుచున్నవి.

స్థాయిభావనిర్దిష్టమగు ప్రవృత్తి ప్రయోజన సహితమైనది. ఒక వస్తువు నుద్దేశించగల భావన ఉద్దిష్టవస్తువును తెలిసికొనగల జ్ఞానము అనునవి రెండును లేనిచో ప్రయోజనము నెరవేరజాలదు. ప్రవృత్తి స్వాభావికమై, అయత్నసిద్ధమై, ఉద్దిష్టవిషయప్రాప్తివరకు నుండును. విషయప్రాప్తికి అంతరాయములు వాటిల్లినచో ప్రవృత్తిలో వేగములు బలము లుండును. అప్పుడు ద్విగుణితయత్నము నెరవేరుచున్నది. అనగా ప్రవృత్తిలో కొక అవగాహన మాత్రమే కదలుటగాక, శారీరకాధ్యాత్మికరూపముగు జీవయంత్రము వ్యాపృతమగుటకలగు శరీరసంఘటితమైన మనస్సు ప్రవృత్తిలో ప్రవేశించుటచే స్థాయిభావ ప్రవృత్తిలో జ్ఞానముండవలెనను మాటను తృణీకరించవలెను.

మనస్సుయొక్క స్వరూప విన్యాసమున స్థావరముగా నుండునవి స్థాయిభావములు. జీవి ప్రాణముతో నుండువరకు నీ స్థాయిభావము లుండగలవు. ప్రతి స్థాయిభావములోను జ్ఞానాంశ, ప్రవృత్త్యంశ అను రెండంశలుగలవు. వీటిద్వారా స్థాయిభావములోని శక్తి

స్వేచ్ఛను పొంది సక్రమమార్గమును పొందుచున్నది అనగా స్థాయిభావముల కన్నిటికి మూలభూతమగు జ్ఞానాత్మక శక్తినుండి బలముచేకూరుచున్నది ఈ మూలరాశినుండి కొన్ని స్థాయిభావము లెక్కువశక్తిని గ్రహించవచ్చును మరికొన్ని తక్కువ గ్రహించవచ్చును కాని ఈ శక్తి ప్రాణియొక్క చైతన్యము కంటె విలక్షణమైనది కాదు చైతన్యము సాపేక్షకమై విషయసంవలిత మగునపుడు స్థాయిభావములను రూపములద్వారా అవి వ్యక్తమగునని భావము ఉద్దిష్టవిషయము కనబడినపుడు అనుభవించు వ్యక్తికి ప్రమేయముతో నే అవ్యక్తత్వసంబంధముకలుగుచున్నది అనగా ప్రవృత్తి ఉభయాభినివిష్టమై ఉత్పన్నమగుచున్నది కేవలము విషయమునుండిగాని, కేవలము ప్రమాతనుండిగాని, ప్రవృత్తిరాజాలదు ఈ ప్రవృత్తిలో క్రియానందము లవినాభావసంబంధము కలిగియున్నవి

వ్యక్తులందరి స్థాయిభావ ప్రవృత్తులు ఒకే ఒక రీతిగా నుండవు వంశక్రమానుగతమగు సన్నివేశములు, అనుభవములు మొదలగునవి స్థాయిభావ ప్రవృత్తులలో విపరీతమైన మార్పులను తీసికొని రాగలవు ఈ మార్పులను గమనించినచో వీనిలో స్థాయిభావములే కల్పించుటలేదని గూడ చెప్ప సాహసింపవచ్చును అభిరుచి, జాగ్రత్త, పరిశీలన, ప్రవృత్తిలో మార్పు, అభ్యాసజనితమగు జ్ఞానము మొదలగునవి ప్రవృత్తులలో కల్పించుటచే స్థాయిభావము జ్ఞానసంవలితమని చెప్పవలయును

ప్రతివ్యక్తి ఉపయోగించగల మానసిక శక్తి స్థాయిభావ ప్రవృత్తిలో కల్పించును పరిశీలన, జాగ్రత్త మొదలగువానితో కూడియున్న దీక్ష కాగా కొన్ని ఇంద్రియములు కొన్ని విశిష్టవిషయములయందే వ్యాపృతములు కాగలవు నిరీక్షణ, పరిశీలన, అన్వేషణ మొదలగు నవీ వ్యాపారములో కల్పించును వీటి అన్నిటియందును క్రియాశక్తి అను వ్యాపకముగా గలదు ఈ క్రియాశక్తిద్వారా ఉద్దిష్టార్థ ప్రాప్తి జరుగగా స్థాయి భావము సంతృప్తినందుచున్నది దీనికి అంతరాయములు కల్గినచో ప్రవృత్తిలోగాని, సన్నివేశములలోగాని, మార్పులు తీసికొని రాబడుచున్నవి అనగా ప్రతిస్థాయిభావములోను జ్ఞానాంశ కలదని భావము జ్ఞానసంవలితమగుటచే స్థాయిభావప్రవృత్తి వివేకముతో మెలగుచు వైశిష్ట్యమును వంపగల్గుచున్నది ఈ జ్ఞానసంవలితత్వము ప్రథమప్రవృత్తిలో సహితము కల్పించుచున్నదని పరిశీలకులనుచున్నారు ప్రయోజనము జ్ఞానాధీనమగుటచే, ప్రవృత్తిప్రయోజనాన్వితమని చెప్పినచో మొదటి ప్రవృత్తిలో సహితము జ్ఞానము కలదని చెప్పవల్సె యగుచున్నది

క్రిమికీటకములయందు, పసుపక్షులయందుగల స్థాయిభావము ఉద్దీపన విభావముచే జ్ఞాన రహితముగా ప్రవృత్తములగుచున్నట్లు కల్పించుచున్నవి అట్టి ప్రవృత్తులు మానవులయందు చాల కొద్దిగా నున్నవి కొరుకుట, దప్పట్లు చరచుట, నోటివద్దకాహారమును తీసికొనిపోవుట, ప్రాకులాడుట, ధ్వనులను చేయుట, అరచుట, నవ్వుట, కోపగించుట మొదలగునవి మాత్రమే ఇట్టివి వీటిలో ఆలోచనగాని, జ్ఞానముగాని గోచరించుటలేదు. కాని మానవస్థితియందు మానసిక ప్రవృత్తులే అతి ముఖ్యములైనవి ఈ ప్రవృత్తులలో అభిరుచి, యత్నము, నిరీక్షణ, అన్వేషణ, కార్యసాధన మొదలుగాగల జ్ఞానాకారమే గోచరించును

స్థాయిభావమున బాహ్యవిషయ సందర్శనచే యత్కించిచ్చలనము కలిగిన తర్వాతనే ప్రవృత్తి ఉత్పన్నమగును ఈ కదలిక రాగానే స్తబ్ధముగా నున్న స్థాయిభావము పైకి ఉబుకును ప్రతి స్థాయిభావమున విశిష్టమగు సంచారిభావ మొకటి ఉండును ఈ సంచారిభావము సంవలితమైననే స్థాయిభావము ప్రవృత్తిమార్గమునకు దిగును కాగా ప్రవృత్తికి సద్యఃకారణము సంచారిభావమని తెలియవలెను స్థాయి సంచారి భావములు రెండును సదా జ్ఞానసంవలితములై యుండును భయము, ఉత్సాహము, జుగుప్స యనునవి స్థాయిభావములు కావచ్చును, లేదా సంచారి భావములు కావచ్చును స్థాయి సంచారిభావములు విలక్షణములు కావని, సంచారి భావరహితమైన స్థాయిభావము లేదని వీటివలన సిద్ధమగుచున్నది సంచారిభావము ద్వారా ప్రవృత్తియొక్క స్వరూప స్వభావములు మన కవగతము లగుచున్నవి కావుననే ధర్మాది శబ్దములు సందర్భానుసారముగా స్థాయి వ్యభిచార్యాదివాచకము లగుచున్నవని అభినవగుప్తుడనినాడు. అంతరంగికము అను [illegible]

స్వభావము లీ స్థాయిభావములని కంటకుడు సహితము వచించెను.

ప్రతి స్థాయిభావ ప్రవృత్తియందు విషయజ్ఞానమున్నది. ప్రస్తుత సన్నివేశమున మార్పును తీసికొని వచ్చి ఉద్దిష్ట విషయమును బొందవలెనను యత్నము స్వాభావికముగా నిచట కలదు. విషయజ్ఞానము సంచారి భావమును మేల్కొలిపి ప్రయత్నమునకు దారితీయుచున్నది. ఇట్లు అంతరంగిక చైతన్యమీ ప్రవృత్తుల ద్వారా బహిర్గతమై వ్యక్తమగుచున్నది. అనగా స్థాయిభావములను సంవిద్రూపములుగా చెప్పవచ్చును. కావుననే స్థాయి యను చిత్తవృత్తి మాత్రమున పొదుగబడి కూర్చబడినవి సంచారిభావములని అభినవుడనినాడు. స్థాయిసహితముగా సంచారిభావము స్థితంతియు కాదు. క్రియ యను భావమనేక కారణముల ద్వారా గలదు. ఈ క్రియయొక్క స్వరూప స్వభావములు తన్మూలభూతమగు స్థాయిద్వారానే తెలియబడగలవు. స్థాయిభావము స్థావరముగా నుండునదగుటచే సంచార్యాదులలో ననువృత్తముగా నుండును, సంచారిభావముల నిందుచే నస్థాయి యనివారు.

మనస్సున స్థావరముగా, నిరాకారహితములై యుండు అంతరిక స్థాయిభావములు ప్రమాతృ ప్రమేయ సంబంధము ననుసరించి స్థాయిభావము లభివ్యక్తములగును. ఉద్దిష్ట ప్రమేయమును చేయుకొనుటలో స్థాయిభావమే వ్యాపృతమగుటచే నిరుకొనుట సహజమైన వృత్తితో వచ్చునదగుచున్నది. విశిష్ట వస్తువులను సమీపించుట, పరిశీలించుట, పరీక్షించుట, తెలిసికొనుట అనునవి వృత్తిగలో వచ్చు విశిష్టప్రవృత్తులు. కావున విశిష్టవస్తువు గమనింపబడగా సంచారి భావోద్రేకము కలుగును, అప్పుడు విషయప్రాప్తికై మన మొనర్చు ఉచితయత్నమే స్థాయిభావము. ఇచ్ఛాజ్ఞానానందములే స్థాయిభావములు. అంతరితములై యుండుటచే వీటి సముదాయమే స్థాయి యగుచున్నది. వీటిలోని ఒక్కొక ఒక్కొకల నాధారముగా తీసికొని స్థాయిభావములో భేదములు వచ్చుచున్నవి. విషయప్రతిక్రియను సంచారి భావోద్రేకము అను వాటితో పాటు సంచారి భావముయొక్క బహిః స్వరూపమును సాత్త్విక భావములతో వ్యక్తమగునది స్థాయిభావము.

ఉదాహరణకు జుగుప్స యను స్థాయిభావము తీసికొందము. దీనిలో జుగుప్స యను సంచారి భావము కూడా కలదు. దుర్గంధ, రుధిర, మాంస, మేదస్సుల వాంతిరసము గ్రహించి, కృమికీటాద్యుద్దీపనములతో విది సంచలితమగును. అప్పుడు మోహము, అపస్మారము, ఆవేగము, వ్యాధి మొదలుగాగల భావ్యసన్నివేశములతో సంచారిభావము వ్యక్తమగుచున్నది. నిష్ఠీవనము, ఆస్యవలనము, నేత్రసంకోచనము మొదలగు కృత్యముల ద్వారా ప్రవృత్తి కన్పించును. ఈ కృత్యము లన్నియు సంచారిభావము నాధారముగా చేసికొని వచ్చుటచే స్థాయిభావము సంచారిభావముచే వ్యక్తీకరింపబడుచున్నదని యనవలెను. అనగా నొక్కొక్క స్థాయిభావములో తత్తద్విశిష్ట సంచారిభావము గలదని భావము. స్థాయిసంచలనమున సంచారిభావము ధ్యాయమానమగును. విద్యుద్దు త్కృమని మెరుపువలె స్థాయిమాత్ర మగ్నమగు కవబడుచు, మాయమగుచు, స్థాయిభావమునకు వైచిత్ర్యము నాపాదించునవి సంచారిభావములు.

స్థాయిభావమొక చిత్తవృత్తి. కాని చిత్తవృత్తి ఎక్కువ కాలము మార్పులేకుండా ఉండజాలదు. వ్యక్తియొక్క మనస్సు ద్వారా చైతన్యమునుండి ఆవిర్భవించు స్థాయిభావము తిరోహితమగునప్పుడు కొన్ని వాసనల నుంచిపోవును. చిత్తవృత్తి బయలుదేగనప్పుడు సంచారిభావము లనేకము లుత్పన్నములైనను, అవి స్థాయిని నశింపజేయజాలవు. ఉప్పు అన్ని పదార్థముల తన రుచిలోనికి మగిలింపజేయునట్లు, సంచారిభావములను తనలోనికి మలినింపజేయజాలునది స్థాయిభావమని దశరూపకకారుడనెను. సంచారిభావములు స్థాయికి విరుద్ధములైనను, అవిరుద్ధములైనను, స్థాయిని తిరోగమింపజేయలేవు. చిరకాలము చిత్తమున నిలచి, అనుబంధములతో అంకురములను పెంపొందించుచు, రసత్వమును పొందునవి స్థాయిభావములని సరస్వతీకంఠాభరణకారుడు గూడ చెప్పెను. ప్రజలకు రాజునకు గల సంబంధమెట్టిదో, శిష్యులకు గురువునకుగల సంబంధమెట్టిదో, అట్టి సంబంధమే సంచార్యాది భావములకు స్థాయిభావమునకు గలదని భరతుడనెను. ఈ స్థాయిభావమే రసముగా పరిణమించునది.

స్థాయిభావము సంచారిభావ మగుట, సంచారిభావము స్థాయిగా పరిణమించుట, కల్పించుటచే స్థాయిసంచారిభావములకు వైలక్షణ్యము నాపాదించుట దుర్ఘటమని కొందరు విమర్శకు లనినారు. సంచారిభావస్వరూపమును విమర్శించుచు ఈ విషయమును తెల్పితిమి. ఇచట విచారింపవలసిన విషయ మింకొకటి గలదు. రుద్రట, లొల్లట, నమిసాధు, భోజాదులు సంచారిభావములుగూడ రసములుగా పరిణమించగలవని సిద్ధాంతించినారు. ఈ విమర్శకుల ననుసరించినచో సాత్త్వికభావములు, విభావానుభావములు గూడ స్థాయిభావములు కాగలవని చెప్పవలసి యుండును.

విభావములు రెండు రకములుగా నున్నవి. మొదటిది ఆలంబన విభావము. రసమును ఆవిర్భవింప జేయు వ్యక్తిగాని, విషయముగాని ఆలంబనవిభావ మగును. ఈ విభావము చిత్తవృత్తి కాదు. రెండవది ఉద్దీపనవిభావము. పరిసరములలో భావము నుద్దీపింప జేయు సన్నివేశ ముద్దీపన విభావము. ఇది కూడ చిత్తవృత్తి కాదు. చిత్తవృత్తి కానిది స్థాయిభావము కాజాలదు. అనగా విభావములు స్థాయిభావములు కాజాలవు.

సంచారిభావములను మన మనుభవించునపుడు బాహ్యముగా శరీరమున కన్పించు చలనములు సాత్త్విక భావములు. సంచారిభావ జనితములు. చిత్తవృత్తి రసముగా పరిణమించుటకు సంచారిభావ సహాయము నపేక్షించును. కాని సాత్త్వికభావములు సంచారిభావములవలన జనించుచుండుటచే వీటిని స్థాయిభావములుగా స్వీకరింప వీలులేదు. సాత్త్విక భావ మనుభావమాయి యుండుటచే అనుభావాదులతో సంబంధమును స్వతంత్రించి గ్రహించలేరు. కావున ముఖముఖాకృతి విభావములు, బాహ్యాదిబాహ్యానుభావములు స్థాయిభావములు కావని నిశ్చయింపవలెను. స్థాయి సంచారిభావముల కతి సన్నిహిత సంబంధ ముండుటచే లోకవాని ప్రవృత్తిని మరియొకటి గ్రహించుటకుదభిన్నముగా కల్పించవచ్చును. బాహ్యాను భావములద్వారా సంచారి భావములు వ్యక్తమగుటచే, బాహ్యానుభావములు లేనప్పుడు సంచారిభావము లేర్పడునని భావించవలెను. ఈ బాహ్యానుభావములద్వారా అంతర్లీనముగానున్న సంచారిభావ స్వరూప మవగతమగును. కావున స్థాయిభావము, సంచారిభావము, బాహ్యానుభావము సాత్త్విక భావము అనుమూటికి సన్నిహితమైన అవోర్ధక్క సంబంధము కలదని సిద్ధాంతము.

విభావానుభావ వ్యభిచారి సంయోగమున రసము నిష్పన్నమగునని భరతసూత్రమున స్థాయిభావము కన్పించదు. పైగా రతిహాసాది స్థాయి భావములను చెప్పు సందర్భమున స్థాయిభావము లెన్ని గలవో వాటి సంఖ్యనుగూడ భరతుడు చెప్పలేదు. స్థాయి భావము లసంఖ్యాకములగుటచేతను, ప్రతి ప్రవృత్తిని ఏదో ఒక స్థాయిభావముతో సమన్వయపరుపవలెను గనుకను, సంఖ్యానిర్ణయ మిచట గావింపబడలేదని అభినవునికన్న ప్రాచీనులైన సాహిత్యసమీక్షకులు వ్యాఖ్యానించిరి. సహృదయావర్జకత్వ ప్రాచుర్యము వలన, పార్షద ప్రసిద్ధిననుసరించి, ఎనిమిది స్థాయిభావములే చెప్పబడినవి గాని ఇవి అసంఖ్యాకములని లొల్లటాదుల అభిప్రాయము. మనస్తత్త్వ శాస్త్రవేత్తలు గణించిన నూరేండ్లలో అనేక స్థాయిభావములను లెక్కించియున్నారు. వీరి లెక్కలో వేటాడుట, తినుట, జీర్ణించుకొనుట గూడ స్థాయిభావములైనవి. కాని ఇవి అహారాన్వేషణరూపమగు మృగయాభావములోనివే గాని వేరు గాదు. స్థాయిభావము చిత్తవృత్తియగుటచే శారీరకవృత్తులను, ఇంద్రియవ్యాపారములను స్థాయిభావము లనరాదు.

శాస్త్రజ్ఞులు, సాహిత్యసమీక్షకులు అనేక స్థాయిభావములను గూర్చి పలికినారు. వీటిలో కొన్ని సాహిత్యమున ఉపకరించునవో విచారింపవలసి యున్నది. ప్రధానాలంకారిక సంప్రదాయము ననుసరించి రతి, హాసము, శోకము, క్రోధము, ఉత్సాహము, భయము, జుగుప్స, విస్మయము అను ఎనిమిది స్థాయిభావములే గలవు. ఈ ఎనిమిదింటి తోబాటు వాత్సల్యము, స్నేహము, ఆసక్తి, సంతోషము, అరతి, గర్వ, మృగయా, ఆశ, స్పృహా, క్రీడనకము, మాయ, శ్రద్ధ, భక్తి అను స్థాయిభావములను కొందరు గ్రహించిరి. మరికొందరు శాంతము, ప్రవాసము, నిద్ర, నిర్మాణము మొదలగు వానిని గూడ చెప్పినారు. ఈ ఇరువదిరెండింటిని వర్గీకరించి, వీటిలో కొన్ని స్థాయిభావములు కాగలవో నిశ్చయింపవలసియున్నది. స్థాయిభావముల సంఖ

లీనముగా విశిష్టమగు సంచారిభావము స్పష్టముగా సుంపబడలేదని జ్ఞప్తియందుంచుకొని, తద్విలక్షణము లైనవి స్థాయిభావములు కావాలని తేల్చవలెను.

స్పృహా జనకము భావ మాహారవిషయక ప్రవృత్తిలోనిది. ఈరెండును, ఆత్మరక్షణ, వంశ వృద్ధియును ప్రాథమిక ప్రవృత్తులలో అంతర్లీనములై యున్నవి పైగా భయక్రోధాదులద్వారా స్పృహ జనించును స్పృహా, మృగయా భావములద్వారా ఆత్మజీవిత కాముక అభివ్యక్తమగుచున్నది సంతాన విషయక ప్రవృత్తిలోను, పిల్లలను రక్షించుప్రవృత్తి లోను ఇవి ముఖ్యాంగములు ఈ ప్రవృత్తులద్వారా గృహాది నిర్మాణము జరుగుచున్నది కాగా పైన చెప్పబడినభావము లన్నియు రతియను స్థాయిభావ మున అంతర్లీనములైయున్నవని నిశ్చయించవచ్చును వాత్సల్య, స్నేహాది సుకుమార భావములు కూడ రతి స్థాయిభావరూపములే యగుచున్నవి

ఆక్రోశమున కన్పించు నిస్సహాయిత శోకము లోనిఅంగము ఇది క్రోధ, భయములద్వారా నిష్పన్న మగును శోకముద్వారా జనించు ఆర్ద్రానుభూతి వలన శోకాతిగను పొందిన వ్యక్తులకు సన్నిహిత సంబంధము కలుగుచున్నది కాగా శోకజనితమగు చిత్తసంవాదమున స్నేహ మంత ర్వ్యాప్తమగును తద్ద్వారా సాంఘిక జీవనము పోషింపబడును. అనగా శోకవర్గమునకు చెందినభావములలో శోక మొక్కటే స్థాయిభావముగా కన్పించగలదు

అరతి, సంతోషము అనునవి ప్రతి అనుభూతి లోను అనుస్యూతిముగా వచ్చుచు వేదనారూపమున నున్నవి యగుటచే వీటిని స్థాయిభావము లనరాదు ఆశ, అనాదరణ, నిర్మాణాది భావము లుత్సాహ స్థాయిభావము నాశ్రయించుకొని యుండునవి భౌతిక పరిస్థితులవలన, వాతావరణము వలన ఉత్పన్నము లగు స్థితులగుటచే విశ్రాంతి, నిద్ర, ప్రవాసము అనునవి స్థాయిభావములు కావు శోచము, అసహ్యము అను నవి మనస్సు ఉద్దేశించు స్థితులే గాని చిత్తవృత్తి రూపములు కావు ఇట్లే ఇచ్ఛాశక్తిలోని దోషము నాశ్రయించుకొని బయలుదేరునది నస్తభావము

అస్వార్థమునకు సాధనగా గాక, నిరుపేక్ష భావములో ననుభవింపబడు నిర్మాణ వృత్తి స్థాయి భావమే యగునని అలెగ్జాండర్ నిర్వచించినాడు

కాని రసప్రపంచమున అనుభూయమానములగు భావ ముల కన్నిటికి ఈ లక్షణము వర్తింపగలుగు గనుక ఈ వాక్యమును స్థాయిశబ్ద నిర్వచనముగా గ్రహించ వీలు లేదు జ్ఞానము, భావన అనునవి స్వేచ్ఛగా విహరిం చగా వచ్చు స్థితులు నిర్మాణము, మృగయ, శ్రద్ధ, భక్తి యనునవి అనగా ఇవి స్థాయిభావములు కావు

భక్తి వలన గాని, వాత్సల్యము వలన గాని, జనించు ప్రియతరాభ్యాసమగు ప్రీతిస్థాయి భావము కావాలను ప్రేయస్ అనునది భావము కావ్యమందలి గుణము మాత్రమే అని ఉద్భటు డనినాడు సంచారి భావజనితములై, అత్యంతము విలువగల స్థితులగు స్నేహ, వాత్సల్యములు చిత్తవృత్తులవలన ఉద్భవిం చునవే గాని స్థాయిభావములు కావు స్నేహస్థాయి ఆర్ద్రరతి యని చెప్ప సమీక్షకులు రత్యుత్సాహములలో ఆర్ద్రరతి అంతర్భూతమనియరచుచున్నారు స్నేహము, భక్తి, వాత్సల్యము అనునవి రతియొక్క విశేష రూప ములని హేమచంద్రుడు గూడ వచించినాడు.

ప్రాణుల జీవితములో రతిస్థాయిభావ మతి ముఖ్యమైనది నర్త్రప్రవృత్తి, జ్ఞానవికాసము ఈ స్థాయిభావమునుండియే బయలుదేరుచున్నవని మెక్డూ గల్ యొక్క సిద్ధాంతము పాలు కుడుచుట, ఆహార మును తెచ్చుట, ఇంటిని కట్టుట, శిశువును రక్షిం చుట, శత్రువుల నెదుర్కొనుట మొదలగు క్రియ లన్నియు రతిద్వారా వచ్చునవి ప్రేయస్, వాత్స ల్యములు గూడ రతినుండియే వచ్చుచున్నవి శిశువు యొక్క ఆక్రందనము మాతృత్వమును, పితృత్వమును అభివ్యక్తము చేయగల్గుచున్నది అనగా రతిస్థాయి భావ మనేక భావములకు ప్రధాన కారణముగా కన్పిం చుచున్నది

రతిని సాంప్రయోగికి ప్రీతి, మైత్రి, సౌహా ర్దము, భావము అని నాల్గు విధములుగా కవికర్ణపూర గోస్వామి విభజించినాడు సాంప్రయోగిక ప్రీతి యనునది సంభోగాత్మకమగు ప్రవృత్తి. దీనిని పశు పక్ష్యాదులలో నైన స్థాయిభావముగా గ్రహించినను, మానవస్థితియం దిది రతిలోని అంతర్భావముగనే కన్పించుచున్నది భక్తిశ్రద్ధలలో జ్ఞానము, భావన, ఉత్సాహము కలవు ఈ మూడును రసప్రతీతిలో విశే షముగా కన్పించుటచే కోటితో కూడిన భక్తిశ్రద్ధలను స్థాయిభావములుగా గ్రహింపవీలులేదు. స్మృతి,

మతి, ధృతి, ఉత్సాహములతో సంకలితములైన భక్తి శ్రద్ధలు శాంతరసమునొక్క అంగము లగుటచే వీటికి స్థాయిత్వము లేదని అభినవుడు సిద్ధాంతించినాడు ప్రీతి భక్త్యాదిభావములు, శృంగారహాస్యాది రసములు హర్షోత్సాహములలో నంతర్భూతము లగుచున్నవని దశరూపకకారుడు వచించినాడు. సమాన స్థితిగతు లలోనున్న వారల మధ్య పరస్పరముగాగల రతిని స్నేహమని, అనుత్తమున ఉత్తమునియందు గల రతి ప్రపత్తిని భక్తియని, ఉత్తమున కనుత్తమునియందుగల రతిని వాత్సల్యమని హేమచంద్రుడు ప్రపంచించినాడు

కోపమువలన సంభవించు బాహ్యానుభావములలో క్రోధస్థాయి భావము కలదు ఈ క్రోధము స్థాయిభావము, సంచారిభావముకూడ నగుటచే దీని స్వరూపమును నిర్ణయించుట కష్టము స్థాయిభావము యొక్క స్వాభావికప్రవృత్తికి ఆటంకములు కలుగగా ఉద్దిష్టార్థ విషయప్రాప్తి దుర్లభమైనట్లు కల్పించినపుడు ఉత్పన్నమగు క్రోధమును స్థాయిభావముగా గ్రహించవలెను ఆటంకము, అంతరాయములను పారద్రోలుటకు చేయబడు యత్నము, అనువాని ద్వారా నభివ్యక్తము ప్రవృత్తిలో క్రోధము ప్రధానమైనది ఇచట విషయముకన్న ప్రవృత్తియే ముఖ్యమగుచున్నది ఆటంకమున భయము, యత్నమున ఉత్సాహము వచ్చుచున్నవి భయముద్వారా భయానకము, ఉత్సాహముద్వారా వీరము సిద్ధించగలవు వీరభయానకములు క్రోధము నాశ్రయించుకొని వచ్చుటచే వీటికి రౌద్రము మూలభూతమగుచున్నది అనగా ఉత్సాహ, భయ, క్రోధములకతి సన్నిహితసంబంధము కలదని భావము పరుగెత్తుట, పారిపోవుట, మీదకు దుముకుట, స్తబ్ధముగా నుండుట, వణకుచు కూలిపోవుట, మొదలగునవి భయవర్గమునకు చెందినవి ప్రీతితో సంకలితమైనది క్రోధము ఉద్దిష్టార్థమును సాధించుటకు క్రోధము వ్యాపృతమగుచుండగా, విషయమునుండి వెనుకకు మరలుట జుగుప్సలో గలదు జాగరూకత, కంపము, తొట్రుపాటు మొదలగునవి ఉభయత్ర కలవు. వీటి నన్నిటిని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా స్థాయిభావములన వీలులేదు

క్రోధ, భయ, జుగుప్సలద్వారా శోకము రాగలదు ఈ శోకము బీభత్సమునకు సంబంధించినదగుటచే జుగుప్సావహమగును కాని భయమునుగొల్పు వస్తువు మిక్కిలి ఆకర్షణీయమైన విస్మయమురేకెత్తును విస్మయము సర్వసాధారణమై అన్ని ప్రవృత్తులలోను కల్పించును అన్ని ప్రవృత్తులకు కొంతవరకాధారభూతమైనది విస్మయము అసమగ్రప్రతీతినిగాని, జ్ఞానమునుగాని ఆధారము చేసికొని బయలుదేరు విస్మయముద్వారా విషయముగాని, సన్నివేశముగాని అతి స్పష్టమగును పరిశీలన, అన్వేషణ, జ్ఞానము మొదలగువానికి విస్మయ మాధారభూతము. దీనిని చేతోవిస్ఫార మందురు ఈ విస్మయమును చిత్తవికాస విస్తృతులు కల్పించగలవు అనగా అనేక స్థాయిభావములకు విస్మయమే పట్టుకొమ్మవంటిది విస్మయముద్వారా ప్రధానముగా స్వీయవిషయకమగు జుగుప్స కలుగును కావున ప్రేమకాది శబ్దములచే తెలియజేయు వినయవిధేయతలు స్వతంత్రముగా స్థాయిభావములు కాజాలవు విస్మయ మనేక ప్రవృత్తుల కాశ్రయమైనను, కొన్ని ప్రవృత్తులలో విస్మయమే ప్రధానముగా గోచరించును లోకోత్తరవిషయములను దర్శించునపుడు విస్మయ మొక్కటే కన్పించగలదు

కావున రతి, క్రోధము, భయము, ఉత్సాహము, విస్మయము అనునవి మానవజీవితములో నతి ముఖ్యమైన స్థాయిభావములు కరుణాంతర్గతమగు శోకముతోను, హాసముతోను కలసి ఈ మొత్తము ఏడు స్థాయిభావములు పురుషార్థ (*Values*) సాధకము లగుచున్నవి మానవజీవితమున కరుణాంతర్గతమగు శోకము స్థాయిభావముగాను, సంచారిభావముగాను కూడ అనుభూయమానమగుచున్నది బాధలోగాని, దుఃఖములో గాని ఉన్నవారియెడల మన మనుభవించు కరుణ లాలిత్యముతో గూడి చిత్తమును ద్రవింపజేయువది విపత్తులోగల విషయముపై ప్రేమయున్నచో చిత్తము ద్రవించును అనగా కరుణ రతి స్నేహవాత్సల్యాదులతో సంకలితమై యున్నది చిత్తద్రవీకరణ ద్వారా ఇతరుల బాధను భవారూపమున అనుభవించుటయే హాస్యమందలి ప్రధాన విషయము కాగా రతి హాస శోకములకు పరస్పరము సన్నిహిత సంబంధము కలదని, మిగిలినవాటికి ఇట్టి అన్యోన్య సంబంధమే కలదని సిద్ధమగుచున్నది.

ఈవిధముగా నతి ముఖ్యమైన స్థాయిభావములు జుగుప్సతో కలసి ఎనిమిది యగుచున్నవి ఇది కేవ

లను చిత్తవృత్తులు మనస్సునకు అనుకూలవిషయముపై కలుగు ప్రసన్నాయితము రతి. వైక్లబ్యమను చిత్తవృత్తివిశేషము శోకము. చేత వికాసము కోసము ప్రజ్వలన మనబడు చిత్తవృత్తియే క్రోధము. ఔన్నత్యాత్మక్య చిత్తవృత్తి ఉత్సాహ మందురు. భయమున చిత్తవైక్లబ్యము కలదు గనుక భయశోకములను రెండు భిన్న స్థాయిభావములుగా పరిగణింప నవసరములేదు. చిత్తవిస్ఫార రూపమగు విస్మయము జుగుప్సాగులకు హేతువు కాగా అదే ప్రధాన స్థాయిభావము లగుచున్నవి.

ఈ స్థాయిభావముల కన్యోన్య సంబంధ మతి సన్నిహితము. ఒకే విషయమున అనేక చిత్తవృత్తులు పైకి ఉబుకవచ్చును. ఒకే విషయము నుద్దేశించి అనేక మందికి ఒకే ఒక విభిన్నమైన చిత్తవృత్తి కలుగవచ్చును. ప్రతిస్థాయిభావము ప్రవృత్తి పరమగుటకు తత్తద్విశేషములు, ఉద్దీపనములు గలవు. ఇతరుల చిత్తవృత్తుల వలన కలుగు బాహ్యానుభావములను చూచినపుడుగూడ ఈ స్థాయిభావములు పైకి రాగలవు. భయజనితమగు శోకమును వినగానే అదే వర్గమునకు చెందిన ఇతర వ్యక్తులకు దుఃఖానుభూతి కల్గుట సహజము. అట్టిసమయములలో మనస్సు కంపించి, ఇతరులమనస్సులతో ననన్యత్వమును పొందుచున్నది. దీనినే చిత్తసంవాద రూపమగు ఆర్ద్రత యందురు. ఈ సంవాదమే మానవ ద్రవీకరణ మానసికము. దీనివలన ఒకేవర్గమునకు చెందిన వ్యక్తులకందరకు లోకోత్తరమైన మనస్సు, మనః ప్రవృత్తులు కలసి నిప్పవిలసుచున్నది. ఈ తాదాత్మ్యము లేనిచో స్థాయిభావములకు ప్రవృత్తి ఉండ జాలదు. అనగా స్థాయిభావములన్నియూ నొకరియొక్క మూలశక్తినుండి ఆవిర్భవించుచు, ఆ శక్తియొక్క రూపములుగా బహిర్గతములగు చిత్తవృత్తులనిభావము. కావున నొకరియొక్క ప్రవృత్తిలో అనేక స్థాయిభావములు కల్పించబడియున్నది. కాని వీటిలో నొక్క స్థాయిభావమే ప్రధానమగును. మిగిలినవి దానికి అంగములు కాగలవు. ఒక స్థాయిభావమున కంగములగు మిగిలినస్థాయిభావములు సంచారిభావములవలె ప్రవర్తించగలవు. అనగా సందర్భవశమున నొకరియొక్క చిత్తవృత్తి స్థాయిభావముగాను, సంచారిభావముగాను కూడా కావచ్చును. సజాతీయ విజాతీయ భావాంతరములచే తిరస్కృతము గాక ఉపనిబద్ధమానములగు రత్యాదులే స్థాయిభావములని ఆలంకారికులు నిర్వచించియున్నారు.

క్రోధ, శోక, భయ, జుగుప్సలు తమంతటి తామే పరిని ఉత్పన్నములు చేయజాలవనియగుటచే నీశక్తి వీనికి సంక్రమించునదేగాని, వీటినుండి ఉత్పన్నమగునది కాదని స్పష్టము. రతి, ఉత్సాహ, విస్మయములతో సర్వదా మెలగునది హాసము. ఇవి ప్రతిప్రవృత్తిలోను కల్పించు భావములు. చిత్తద్రవీకరణశక్తిచో నీనాల్గుభావములు అర్థరహితములు, ప్రయోజనరహితములు కాగలవు. స్థాయిభావజనితములగు అనుభావము లవగతములైనప్పుడే చిత్తసంవాదము కలుగును. సాంఘికజీవనమున కీచిత్తసంవాద రూపమగు అవగతి లేక వ్యంజన ప్రముఖాధారము. తద్వారా వ్యక్తులందరు అన్యోన్యసంబంధమును కలిగి మెలగుదురు. ప్రమాతృప్రమేయములకు సమగ్రమగు అనన్యత్వము సిద్ధించుటయే ఈ చిత్తసంవాదము. ఈ అనన్యత్వము రసప్రతీతిలో నతిప్రధానమైనది. కాగా చిత్తసంవాదమున కే యే భావము లుపకరించుచున్నవో వాటినే సాహిత్యమున మనము ప్రధానముగా స్వీకరించవలెను. అప్రధానమగు వస్తువు ఎవనిచిత్తమునకును విశ్రాంతి నీయజాలదు. అప్రధానమగు భావము ప్రధానభావమున పర్యవసితమగుచు, అన్యముఖప్రేక్షియగుచున్నది. ప్రధానమై, ఇతర భావముల కంగముగాక, స్వయం సిద్ధమై, సమగ్రమై, సంపూర్ణమైనది స్థాయిభావము. పరిసరములలో కలుగు మార్పులకు లోబడక, చిత్తవృత్త్యాత్మకములైనవి స్థాయిభావములు. ఈచిత్తవృత్తులు ప్రవృత్తికి దోహదము లొసగుచున్నను ముఖ్యముగా నివి జ్ఞానాకారములే యని చెప్పవలెను.

కాలవశమున స్థాయిభావములలో విశిష్టములగు మార్పులు వచ్చుచున్నవి. పశుపక్ష్యాదులలో కన్పించు స్థాయిభావములు క్లిష్టములు కావు. మానవులలో నివి యనేకభావములతో క్లిష్టములై కన్పించుటచే వీనిని వివిధ భావములలోనికి విశ్లేషించవచ్చును. ఈ భావము లన్నియు ఉద్దిష్టార్థప్రాప్తికి గాని, విషయమునుండి పరాఙ్ముఖమగుటకు గాని వ్యాపృతము లగుచున్నవి. అనగా ఇచ్ఛాశ్రయించుకొని ప్రవృత్తిగులగు నీ భావములు, ఉద్దిష్టార్థప్రాప్తితో ప్రయోజనవంతము లగును. ప్రవృత్తికి హేతుభూతములగు కోరికలద్వారా ప్రవృత్తి సుఖదుఃఖముల నొసగజాలుచున్నది. కాని ప్రతిప్రవృత్తిలోను సుఖదుఃఖములు సంవలితములైయుండు నని మరువరాదు. స్థాయిభావముల నాధారముగా చేసికొనియున్న రసప్రతీతి మానసికానుభూతిని, ఆత్మానుభూతిని ఇచ్చునది. చిత్తవృత్త్యాత్మకమైదగుటచే స్థాయిభావ ప్రవృత్తి ప్రయోజన సహితము. ఈ ప్రయోజన మితర భావములద్వారా, ప్రవృత్తుల ద్వారా, అవగతి మగుచున్నది. ఈ అవగతి చైతన్య ప్రతీతి వైగా అవగతి అర్థరహితము కాదు. అర్థము జ్ఞానాకారము అనగా చైతన్యము, జ్ఞానము అనునవి పర్యాయపదములు. అనుభూతిలో విషయములన్నియు జ్ఞానమున లీనమగుచున్నవి. ఈ అనుభూతి చేతనుండు వ్యక్తికి కలుగునది.

తెప్ప తిరునాళ్లు

★

శ్రీ కంమకూరి రామభద్రరావు

రండమ్మరండి! రవలసొమ్ములతోడ,
తరలి రారండి! తెప్పతిరునాళ్లు,
శ్రీనృసింహస్వామి శ్రీదేవితో గూడి
కార్తీక జ్యోత్స్నలో కడలి కెరటాలపైన
ఉయ్యాలలూగగా ఊరేగివచ్చేను రం॥

వెన్నెలంతా నింగి వలిగొడుగు విప్పింది
హరితాంకురాలతో అవని పులకించింది
నేయిదివ్వెలతోడ నేంచేయుసామికై
హాయిగా సాగు సన్నాయిమేళము రండి. రం॥

వెండితళుకుల చిర వ్రేలాడుకుచ్చిళ్లు-
గొప్పింటి ఒయ్యారి గోదావరీగంగ
ఆదరికి ఈదరికి ఒదుగుతూ తానచ్చి
నిజనాథుసజ్జనే సిలిచి మ్రొక్కింది రం।

సాగరుడు చేపట్టి చదలంటగా లేచి
పొంగవల్లు ప్రోక్కుతూ పాల్కుసలితానమై
గోదావరీదేవి కొంగు కొంగూ కలిపి
స్వామికెదురుగవచ్చి స్వాగతంబిచ్చేను రం॥

పల్లెపడుచులు బిగువు పగలబడి నవ్వగా
తెల్లపూదెప్పపై తేలిపోవుసామి
జేజేలు నల్దిశలు చేరి మార్మ్రోగేను
శ్రీరసాగరశయను సేవింప రారండి రం।

సాగరుడు శయనమై సంతరించెడు వేళ
మేళాలు తాళాలు మినుబాణసంచాలు
కోలాహలమ్ముగా కొలువుదీర్చెనుసామి
అభయహస్తము నెత్తి ఆశీర్వదించేను రం॥

యజ్ఞఫలము

భాసమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు

(గత సంచిక తరువాయి)

విష్కంభము

(సరయూ తీరమున క్రీడించు నిరువురు గంధర్వులు ప్రవేశింతురు)

చిత్రకేతువు: చిత్రపదా! నీవీ జలముల స్నానము చేయు నుత్సాహమున నీ కర్తవ్యమును మఱచితివి. మన మిట కేల వచ్చితిమో తెలియునా?

చిత్రపదుడు: తెలియకేమి యంతయు నెఱుగుదును. రావణుడు రామునకే మైన నష్టము చేయుటకు నిగూఢరూప చ్ఛాయతో నయోధ్యా ప్రాసాద సమీపమున దిరుగుచున్నాడు. మహేంద్రుని యాజ్ఞను రాముని సంరక్షింప మనమిద్దరము నిటకు వచ్చినారము. కాని

హిమగిరి నీరసౌఖ్య మొక
యింతయు సాటికి రాదు, గాత్ర
మోత్తమమగు గంగ నీరు మఱి
తక్కువ దివ్యజలంబు లింతయున్
సమములు కావు చూడగ న
వంతము గా సరయూ జలంబుతో,
సముచిత మిందు స్నానము, మఱి
శైత్యము, పింగళాల దీనిదిన్.

చిత్రకే: హిమాద్రిక ప్రదేశమునుండియే మన మిపుడు వచ్చినను నిది నిదాఘకాల మగుటచే స్నానము సుఖావహమే కాని, స్వామి నియోగము మఱచిపో గూడదు గదా!

చిత్రప: ఔను కాని,

నిఖిల ఋతువుల బహుళరమణీయ మగుచు
సకల దేవర్షి మనుజ ప్రశంసితంబు
నయిన సరయూజలంబు పాపౌఘ మడచు
గ్రీష్మ శిశిరర్తువుల నను క్షేమ మొసగు

ఏమైనను నేను స్వామి నియోగము మఱవలేదు. అపరాహ్ణమునకు బూర్వమే రావణు డెట్లయోధ్యకు రాగలడు? ప్రత్యక్షమున వచ్చినను నంత త్వరగా రాలేడు. ఇంతకు నింద్రాదులే తమ భార్యలను రక్షించుకొనుటకైనను నాతని ప్రభుత్వ మంగీకరించిరి కదా! ఇక నెవరు రాముని రావణుని బారి నుండి రక్షింపగలరు? అట్లని ప్రభు నియోగ ముపేక్షింతుమని కాదు. కానిమ్ము. గూఢ దేహులమై యీ ప్రాసాదోపవనమున నిరీక్షింతము.

చిత్రకే: అట్లనకుము. రావణుడు దశరథుని కంటె బలవత్తరుడేమైననో? వేల యాతడు గూఢముగా వచ్చును? తన కనిష్టము సంభవింపవచ్చునను భయము చేతనే యాతడు దశరథునకు జడియుచుండె నమ్ముము.

చిత్రప: కాదు కాదు రావణాసు ద్వితీయ బలవంతుడు

చోరులు శిలలును వ్యసనులు
ధీరత్వము గాంచ, రెపుడు భీతిప్రగుణ
వ్యాపారులు, ప్రత్యక్షముగా
క్రూరములగు పనులు చేయగోరరు మనుజుల్

చిత్రకే: ఏమైనను గలదు కదా! యీ యనిష్ట ప్రతీకారోపాయము

చిత్రప: సరే రమ్ము పోదము (నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము

తృతీయాంకము

రావ: (ఆకాశమార్గమున రావణుడు ప్రవేశించును)

పుట్టినాడ బులస్త్యర్షి పౌత్రకులము
నందు వందితి శివు గొల్చి యమితబలము
సురలసేవల గొంటి, దనుజులు భృత్య
లపజయ మెఱుంగనే రావణాఖ్యుడ.
అద్వితీయుడ సులబలానంత శౌర్య
ములను దేగియుమాయుడ నలఘుకీర్తి

తెప్ప తిరునాళ్లు

★

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

రండమ్మ రండి! రమణీసామ్ములతోడ,
సౌరలి రారండి! తెప్పతిరునాళ్లు,
శ్రీనృసింహస్వామి శ్రీదేవితోగూడి
కార్తీక జ్యోత్స్నలో కదలి కెరటములపైన
ఉయ్యాలలూగగా ఊరేగివచ్చేను   రం॥

వెన్నెలంతా నింగి వెలిగొడుగు విప్పింది.
హరితాంకురాలతో అవని పులకించింది
నేయిదివ్వెలతోడ నేఁ చేయుసామికై
హాయిగా సాగు సన్నాయిమేళము రండి   రం॥

వెండితళుకుల చిర వ్రేలాడుకుచ్చిళ్ల-
గొప్పింటి ఒయ్యారి గోదావరీగంగ
అదరికీ ఈదరికి ఒదుగుతూ తానచ్చి
నిజనాథుపజ్జనే నిలిచి మ్రొక్కింది   రం॥

సాగరుడు చేపట్టి చదలంటగా లేచి
సావళ్లు మ్రొక్కుతూ పాల్కడలి తానమై
గోదావరీదేవి కొంగు కొంగూ కలిసి
స్వామికెదురుగవచ్చి స్వాగతంబిచ్చేను   రం॥

పల్లెపడుచుల బిగువు పగలబడి నవ్వగా.
తెల్లపూదెప్పపై తేలిపోవునుసామి
జేజేలు నల్దిశలుచేరి మార్మ్రోగేను
క్షీరసాగరశయను సేవింప రారండి   రం॥

సాగరుడు శయనమై సంతరించెడు వేళ
మేళాలు తాళాలు మినుబాణసంచాలు
కోలాహలమ్ముగా కొలువుదీర్చెనుసామి
అభయహస్తము నెత్తి ఆశీర్వదించేను   రం॥

యజ్ఞఫలము

భాసమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు

(గత సంచిక తరువాయి)

విష్కంభము.

(సరయూ తీరమున క్రీడించు నిరువురు గంధర్వులు ప్రవేశింతురు)

చిత్రకేతువు చిత్రపదా! నీ వీ జలముల స్నానము చేయు ముత్సాహమున నీ కర్తవ్యమును మఱచితివి మన మిట కేల వచ్చితిమో తెలియునా?

చిత్రపదుడు తెలియకేమి యంతయు తెలియును రావణుడు రామునకే మైన నష్టము చేయుటకు నిగూఢరూప చ్ఛాయతో నయోధ్యా ప్రాసాద సమీపమున దిరుగుచున్నాడను మహేంద్రుని యాజ్ఞను రాముని సంరక్షింప మనమ య్యవసరమున నచటికి వచ్చినారము కాని

హిమగిరి నీరసౌఖ్య మొక
యింతయు సాటికి రాదు, ఉత్త
మోత్తమమగు గంగ నీరు మఱి
తక్కిన దివ్యజలంబు లింతయున్
సమములు కావు చూడగ న
సంతము గా సరయూ జలంబుతో,
సముచిత మిందు స్నాన, మను
జోద్యము, పాపగజాల దీనినిన్.

చిత్రకే హిమాధిక ప్రదేశమునుండియే మన మిప్పుడు వచ్చినను నిది నిదాఘకాల మగుటచే స్నానము సుఖావహమే కాని, స్వామి నియోగము మఱచిపో గూడదు గదా!

చిత్రప ఔను కాని,

నిఖిల ఋతువుల బహురమణీయ మగుచు
సకల దేవర్షి మనుజ ప్రశంసితంబు
నయిన సరయూజలంబు పాపౌఘ మడచు
గ్రీష్మ శిశిరర్తువుల సమశ్రేష్ఠ మొసగు

ఏమైనను నేను స్వామి నియోగము మఱవలేదు. అపరాహ్ణమునకు బూర్వమే రావణు డెట్లయోధ్యకు రాగలడు? పుష్పకమున వచ్చినను నంత త్వరగా రాలేడు ఇంతకు నింద్రాదులే తమ భార్యలను రక్షించుకొనుటకైనను వాతని ప్రభుత్వ మంగీకరించిరి కదా! ఇక నెవరు రాముని రావణుని బారినుండి రక్షింపగలరు? అట్టి ప్రభు నియోగ ముపేక్షింతుమని కాదు కానిమ్ము గూఢ దేహులమై యీ ప్రాసాదోపవనమున నిరీక్షింతము.

చిత్రకే: అట్లనకుము రావణుడు దశరథుని కంటె బలవత్తరుడేయైనచో నేల యాతడు గూఢముగా వచ్చును? తన కనిష్టము సంభవింపవచ్చునను భయము చేతనే యాతడు దశరథునకు దెలియకుండ వచ్చుట

చిత్రప కాదు. కాదు రావణు డద్వితీయ బలవంతుడు

చోరులు కిసులును వ్యసనులు
భీరుత్వము గాంచ, రిపుడు భీతిప్రదుల
న్వారలు, ప్రత్యక్షముగా
క్రూరములగు పనులు చేయగోరరు మనుజుల్.

చిత్రకే ఏమైనను గలదు కదా! యీ యనిష్ట ప్రతీకారోపాయము

చిత్రప సరే రమ్ము పోదము (నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము

తృతీయాంకము

రావ (ఆకాశమార్గమున రావణుడు ప్రవేశించును)

పుట్టినాడ బులస్త్యర్షి పూతకులము
నందు నందితి శివు గొల్చి యమితబలము
సురలపేరల గొంటి, నసురులు భృత్యులై
లపజయ మెఱుంగ నే రావణాసురుండ
అద్వితీయుడ సులభలాకాంతకార్య
ములను చేగియుహాసుడ నలఘుకీర్తి

సకలభువనంబులందు నసమానమాన
వీర్యమహితుండు మఱొకండు వెలయుగలడె?
దశరథావనిపాలు తనయుడంట ప్రసిద్ధ
రామాభిధానవిభ్రాజితుడట
శస్త్రాస్త్రవిదుడంట సమరంబునందు
సురాసురగణములకైన లీల
గెలువ శక్తుండట తలపశాలుండైన
మత్తమయోధుడై యొప్పునంట
అని జనంబులు చెప్ప విని యాత డెట్టిడో
చూడంగ వచ్చితి జోద్యముగను

అట్టిమర్త్యుడు బలవంతుడైనవాడు
నరులలో పలగలడె యున్నట్టియెడల
నతని జీవింపనిత్తునే యవనిపయిని,
అందుకొరకైనదే మదీయాగమంబు

మంత్ర ప్రభావమున నిగూఢరూపములో నాకాశజల పర్వతతుల్య గతిని జరించు నారథము నెవ్వరును గనజాలరు దీని నిట నుంచి ప్రాసాదమున కేగి చూచెదను

(నిష్క్రమించును)

(అంత విశ్వామిత్రుడు ప్రవేశించును)

విశ్వా
మును శైత్రోచిత తేజమంద బరమా
మోఘాస్త్రసంఘాతముల్
నను నిర్జింపగజాలరెవ్వి విభుడున్
బ్రహ్మత్వమంగాంచనదే
వనికాయాస్త్రము లెల్ల నమ్మెయకు నా
పై నట్టివన్నొప్పిరీ
హంని దేజస్వివి శక్తియుక్తు గననా
నాకొక్క జగంబందునన్
భువనంబెల్ల విహారముల్ సలుపనే
పాల్పొందనే యొక్క జే
పవిదున్ మాదృవశక్తియుక్తు లవి చూ
పం గల్గువా లేడి మా
నవసంఘంబున జృంభితాస్త్రతతిరు
ద్నన్ వశ్యమెవ్వాని క
య్యది యేయన్ మజే తీయ శక్తి తలపో
యన్ గల్గనే యోరికన్?
అతిశయవీరుడున్ దశర
థాత్మజుడున్ రఘురాముడాము ధు
న్నతబలశాలి యయ్యెనను ఘు
నంబునదాంతి గలాడటన్న సం
గతి విని వచ్చిచూడ గన
గా నతనిన్ గని సత్యమేని స
న్నుతముగ శిష్యుగా గొని య
న గ్రహియించెద శస్త్రవిద్యలన్
ధరణీపతి కృతుండు న
శరథుని యాచించి రామచంద్రుని గొని సం
బరమున నాశ్రమపదమున
కరిగి మదీప్సితఫలంబు నందెద నిదపన్

(ముందు చూచి) ఏమి! రావణు డాకాశము నుండి భూమికి దిగుచున్నాడు! నా తిరస్కరిణీ విద్య వలన నిగూఢుడను స్వరసుడు నగు రావణుని గనగంటిని కాని, యాతడు పైవారికి గనరాడు కానిమ్ము. ఆతని తిరస్కరిణీవిద్యను నిగూఢ దేహుడను గన గల్గుచున్నాను ఆత డిట నేమి యకార్య మొనరించునో? నాకాశవలన నిక నాతని యాటలు సాగవు

రావణుడు (ప్రవేశించి) ఏమి! విశ్వామిత్రు డిటకు వచ్చినాడే! ఈతడు బ్రహ్మక్షత్రి తేజో రాశి నాకోరిక నీతడు సాగనీయడు—నేనును దుర్ధర్షుడ నగు రావణుడ నగుటచే సీతను నా కేయనిష్టము చేయ లేదు నానిగూఢరూప మీతడు చూడ శక్తుడు కావున నే నాతని కంటబడకుండ నిగూఢుడనుగనే చరించెదను

విశ్వామిత్ర రావణులు

(ఎవరికి వారే) నేను జూచుచున్నాను కాని యాతడు నన్ను జూచుట లేదు (ముందు చూచి) వసిష్ఠునితో గూడ ఐదుగురు బిటకే విచ్చేయుచున్నారు

(అంత వసిష్ఠుడు నలుగురు కుమారులు ప్రవేశింతురు)

వసి కుమారులారా! దీర్ఘాయుష్మంతులు
కలిసితి రెల్ల విద్యలను గంటిరి
మీరు యథాక్రమంబుగా
మఱపొక యింతలేక శ్రుత
మాత్రముచే గ్రహియించి యాత్మలన్
స్థిరపడునట్లు చేసికొని, చెందను
ధనస్థిత మదురత్వమున్;

పరమ సుఖప్రదంబు లగు శాస్త్రముల
  నిచ్చెడు జ్ఞాన సంపదల్
దీపం బెట్టులు వేలుగు
దీపంబుల వెలుగజేయు తేజము సమమా,
నా పగిదిని నస్మద్వి
ద్యా పరిణతి నా సమానులైతిరి మీరున్
మాదృశ తాపసశ్రీ జన
  మాన్యము శ్రేష్ఠము మీదు వంశ మ
త్యాదృతి శాస్త్ర ధర్మముల
  నంది జగజ్జన సౌఖ్యదాయియై
త్వాదృశ సద్గుణ ప్రచుర
  తన్ వెలుగొందు ననాది నుండియే
తా దృఢ కీర్తి మీకు నగు
  తన్, భువి వర్ధిల రాజ్యలక్ష్మియున్

కుమారులు భగవానులకు తమకపు జేరినది మొదలు మాకన్నియు శుభ పరంపరలే యగుచున్నవి ఇందు సంశయము లేదు ఇపుడు నగర బహిర్భాగమున కేగి మేము నేర్చిన రీతి ధనుర్వేద విద్యాభ్యాసము చేయ కుతూహల పడుచున్నాము తా మనుజ్ఞ యొసగుచో యథేచ్ఛము సాధన చేయుదుము

వసి నేను పాఠ్యమి కౌన, అనధ్యాయము మీ యిష్టము వచ్చిన చోటికి కేగుడు నేనవధ్యాయ కరణీయముల నిర్వర్తింతును (నిష్క్రమించును)

రాము వత్సలారా! మనము పురమునకు దక్షిణముగా బోయి ధనుర్హస్తలాఘవము నేర్చిన రీతి జూపుకొందము

భర పార్శ్వచరులను పిలువనంపవా?

రాము వలదు .

నలువుర మున్న వారము, వనంబున
  నేగగ భీతి చెంద వి
న్నలమును గాము, దూరగమనంబును
  జేయము, చేతులందు వి
ల్కులు శరముల్ చెలంగుగదా! గుప్తముగా
  భుజవీర్య విక్రమం
బులు పరికించు కొంట తగు, పొమ్మను
  పార్శ్వచరాళి నిప్పుడే

శత్రు (తెరవంక జూచి) మనము చెప్పక పోయినను మనగమన మెఱింగి పార్శ్వానుచరులు మన వెంట వెంట వచ్చుచున్నారు

లక్ష్మ (తెరకెదురై) ఓ పార్శ్వానుచరులారా! మేము ధనుర్లాఘవ మభ్యసించుటకై వెళ్లుచున్నాము మీరు శ్రమపడి రానక్కఱ లేదు మీరు వచ్చిన దారినే వెనకకు బొండు

(అందఱు నడతురు)

రాము (వెను దిరిగి చూచి) వీరు వెనుక కేగుట లేదు

లక్ష్మ మీరు వెనుకకు బోనిచో నేను బాణములు వేసి మిమ్ము వెనుకకు బంపుదును (విల్లు ఎక్కుపెట్టును)

రాము వత్సా! శాంతింపుము వీరు స్నిగ్ధ హృదయులగు నాత్మీయులే దండవార్తులు కారు. (తెర కెదురై) అనుచరులార! మీరు వచ్చినచో నాపై నొట్టే మరలి పొండు

భర : అందఱు వెనుదిరిగి పోయినారు.

(అందఱు మరల నడతురు.)

రాము ఇంకను నడచి యేమి లాభము? ఇక్కడనే మనశాస్త్రానుకృత నభ్యసింతము. (అందఱు కూర్చుందురు)

శత్రు (లేచి)

అదిగో పిప్పలవృక్ష మందు
  గల పత్త్రాళికా సమస్తంబు వా
పాదిలో నున్న విహంగ మొక్కటి
  యిదే పాల్పరగా నేగి భి
ద్రదళన్ బొందగఁజేసి తత్క్షణమె
  చేరన్ వచ్చు స్వస్థానము
న్యాది మీ రండఱు కన్గొనుండు
  పరమాహ్లాదంబు రేకెత్తగన్

(బాణము విడచును)

రామ భరతలక్ష్మణులు సెబాస్ వత్సా సెబాస్

భర దీర్ఘాయుష్మంతుడు శత్రువిదుడు వగు శత్రుఘ్నుడు చేసినట్లే నే నింకొక వృక్షము శాఖల నట్లే చేసెదను (బాణము విడచును)

రాము సెబాస్ వత్సా! సెబాస్ మీ ధనుర్వేద కౌశలము చూచినారము

లక్ష్మ (విల్లెక్కిడి)

"ఆమూలంబుగ వృక్షమున్ శకల
    చేయం గాంచి యాగ్రమాని సె
న్నొమ్ముక్కల్ పొనరించి పైచి దీలిలంబున్
    జిమ్ము వాయువ్యమ్ము మీ
రా మార్గంబున జూచుచుండు డిది
    వాయవ్యాస్త్రమ్ము పస్వెంట నే
భీమప్రౌఢి నొనర్చి యాపని
    నిమాపించుణ్ విజయస్థానముణ్"

మఱియు, నింకొక బాణంబున—
"చలియించుచున్న మేఘము
నిలుపుదు స్తబ్ధముగా గాన, శిలా సున్నతమౌ
శిలచే నావృతమౌను
జలియింప నొనర్తు దృణము సమమది కాగన్"
(బాణములు విడచును) ఆహా! చూచితిరా!

"వనమున ఒరియించెద పా
గములు పక్షులను భీతి గని గొంచెవులన్
భువలాభువ శరపిర్మన
మున బాణకు జూడు వేగముగ వరిగదిగో"

భరతశత్రుఘ్నులు ఆహా! మహాఘోరమైన బాణక్షేప కౌశల మద్వితీయము

రాము శెబాస్ వత్సా శెబాస

"పార్థకమరెగ్గ నీ ధనువు
    సర్వ సురం సురమానవ కి క
తర్థము భీతిగూర్చని
    నహా! యీ మియ్యది యల్పమాన నే
వర్ధిగుణ పైన వన్నహరంమును
    కీషనివ షి వెటర
యర్థము, మృత్యువే లె
    భయంబది లే దిక నాకు సెన్నదున్"

లక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులు (బద్ధాంజలులై)
గుణాకరత్వమునను నీవు శ్రేష్ఠుడవే

"ఘనములచేత విద్య నమ
కాలత మాన్యత శ్రేష్ఠులైన స
త్తనయులలోన పెద్దవయి
ధన్యత గాంచితి నీవు చూడగా"

రాము:
"గుణము పరింతు రెల్లరును
గొల్వరు వృద్ధయినంత మాత్రచే
మిణుగురు పుర్వు వృద్ధయిన
పెత్తురు కాంతిని బాలభానునిన్"

భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు:
"నయమున నీతిని గుణమున
వయసున దలపోయ నీవ వరణీయుడవై
ప్రియ మొనరింతువు మాలో"

రాము
ప్రియబంధువు లెపుడు గుణమె వెదకుదురుగదా!"

భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు ఆర్యా! మాధనుర్వేద కౌశలమున జూచి మమ్ము సత్కరించితివి నీ నిపుణతను మేము కనగోరుదుము.

రాము
"జన్మసంస్కార విద్యల సములమైన
మనకు నెట్టుల గుణభేద మెనయు జూడ?

భర
జన్మచేత పలంప సమువి యైన
ముత్తెముల వత్తుపల్లులు పోలునొక్కొ?"

రాము సరే మీరు వినోగింప నేను జూపనను నెట్లు? (తనలో) వత్సల ప్రయోగ నైపుణ్యము జూచియున్నాను నేను వారికంటె నెక్కువ నైపుణ్యము చూపిన వారు చిన్నబుచ్చుకొనవచ్చును (ప్రకాశముగా) వత్సా! శత్రుఘ్నా! నీవు చూపిన ధనుర్వేదకౌశలము నేను జూప యత్నింతును (విల్లెక్కిడును)

విశ్వామిత్ర రావణులు (దూరమున ప్రవేశించి ఎవరికివారే తమలో) ఇతడే రాముడు

"పరమవిశాలమున్ దృఢము
    వక్షము, నున్నత మంసభాగముల్,
సురుచిర మా ముఖాంబుజము
    శోభిత మా నయనద్వయంబు, భీ
కర మరికోటి కెన్న విలు
    కాని తనం బది, దేవదేవుడౌ
హరి యవతార మీత డని
    యంటకు సంశయమున్నె చూడగన్"

నే నీ నిగూఢదేహముతోడనే నా బాణములతో రామబాణములు లక్ష్యమును చేరుటకు బూర్వమే వడుము ఖండించెదను అతడు కోపిష్ఠుడై యేమిచేయునో చూతును. అతని పరాక్రమ మంతయు నపుడు పొడకట్టును.

"అతని యస్త్రము వారింప వశము గాని
యపుడు తెలియును నతని వీర్యప్రశక్తి
క్రీడయందున్న శయనించి నీడనున్న
సింహశౌర్యంబు తెలియునే శీఘ్రగతిని ?

(నిష్క్రమింతురు)

రాము వత్సలారా! చూడుడు ఆ వృక్ష పత్రము లన్నిటి నొక్కమాఱుగా జిల్లులు పుచ్చెదను (బాణము విడిచి యాశ్చర్యముతో) ఏమి! గుఱితప్పి నా బాణము మార్గమధ్యమున రెండుముక్కలై పడిపోయినది!

శత్రు అది ప్రాతబాణమేమో?

లక్ష్మ అది విరిగిన బాణమేమో?

భర దారిలో సుడిగాలి కలదేమో?

రాము కానిండు మరల బాణము విడిచెదను (శరము సంధించును)

విశ్వా రావ (దూరమున ప్రవేశించి) ఏమి! ఈ రాముడు

"అమల కింపురుష జని
తామిత చండరుపానలాత్యుగ్రుడై
కమల దళోపమంబు లగు
కన్నుల నగ్నికణాళి రాల్చుచున్
కమము వోరంగి భీకర ద
శన్ గనుపట్టెడు సింహమట్లు లో
కములకు భీతిగొల్పు నధి
కంబుగ, వీని కసాధ్య మున్నదే ?"

రాము (మరల బాణము విడుచును)

అందఱు మరల నట్లే యాయెనదే

రాము అస్త్రరాజమగు వాయవ్యాస్త్రమును సమంత్రకముగా విడిచి యా వృక్షమును వేళ్ళతో పెకలించి దూరముగా బారవైతును

విశ్వా రావ (దూరముగా ప్రవేశించి) దీనిని గూడ భగ్నము చేయుదును

రాము (బాణము విడుచును)

అందఱు: ఏమి? ఆ చెట్టు అక్కడనే గదలలేదే?

రాము:

"అద్భుత బాణప్రయోగ రహస్యములను
విశదముగను వాయవ్యాస్త్ర విధుపమాన
నిపుణసంప్రయోగం బిది నీరసించె;
నస్మదీయ పరాక్రమ మరయ డింక"

(కోపముతో)

"అమితంబైన ప్రకాశమున్ గలుగు నీ
యాగ్నేయ దివ్యాస్త్రము
త్తమ భంగిన్ దరుసంతతిన్ క్షణములో
దగ్ధంబుగా జేయుతన్
విమలాస్త్రం బిటు చేయలేనిదియు ...లన్
ఏ స్వాంటనే నాదు దే
హము భస్మంబొనరించి ప్రైమత! నమో
ఘోరాస్త్రంబు సార్థంబుగన్"

రావ (దూరముగా ప్రవేశించి, తనలో) ఆహా!

"ఎంటి జరింప సింహ శిశు
వు గ్రమ్మగాశికి భీతిహేతువౌ,
నొంటి పినాక పాణియును
హాగ్రుకు దుర్యుడు తేజమాపనీ
కుంట జగత్ప్రసిద్ధ, మటు
గొప్పగ నీతడు నాకు భీతియౌ,
దింట తనంబునన్ ధనువు
తా నిటు సజ్యముచేయుమంచగన్"

ఆగ్నేయాస్త్ర సంహారమునైతను నాకు దెలిసి ఎడదైనను నా ఉత్సాహమువోయి యేలనో భీతి జనించుచున్నది కావున, నే నిటనుండి వేగముగా బోవుదును ఆహా! రావణునకు భయపడుట యిదే మొదటిసారికదా! (నిష్క్రమించును)

విశ్వా! (దూరముగా ప్రవేశించి తనలో) ఆహా!

"పరబలమెంతయైన నను
బాయదు సాహస మెన్నడున్, మహో
గ్రరత సమంత్రపూత మగు
బాణము తీయగ భీతియౌను దా
శరథి, కలంచె మన్మనము
సౌమ్యుడు మూర్తిమూర్తి యైన స
చ్చరితుడు రామచంద్రు డని
కం బరు నద్భుతమూర్తి చూడగన్"

"అతి విఘాతుకములు పరక్రమము లనుచు
గలవు వనములు మృగములు, కాని యందు

సింహ మొక్కటియే వనవీధుల నెల్ల
గలచి వైచును గాదె! విక్రమత మెఱయ"

అహో! నిఖిల దేవాసుర బలకులితుడు, అనిగళిత నిఖిలభువన విదారణ దక్షుడు, మహాశైల విరావ మహాశక్తి ప్రభావుడు, విదితసర్వాస్త్ర సంహారుడు నగు రావణుడే కుపితుడగు రాముని జూచి భయకంపితుడై మృగేంద్రదర్శన మాత్రమున మృత్యుశంక బారిపోవు లేడివలె బారిపోయెను గదా! ఈ దురాత్ముడు రథ మెక్కి లంకాపురి కేగువరకు నేను వీని ననుసరింతును లేనిచో నీత డెక్కడ నే యనిష్టము చేయునో (నిష్క్రమించును)

రాము (కొంతసేపు ధ్యానించి బాణము విడువ జూచును)

భర ఆర్యా! శాంతింపుము ఈ వృక్షములు దగ్ధమౌటవలన పక్షిగణములు నిరావాసములై బాధపడ గలవు

"నిలునిలు బాణమేయకుము
  నీ విది! పక్షిగణంబు లెల్ల వి
ప్పులపట మాశ్రయించి తమ
  భార్యల బిడ్డల గూడియుండు, ఒం
టులమాలు లాఘవంబు లగు
  సత్యము పక్షులదేహముల్, భవ
ద్బల విశిఖాస్త్రము న్నికని
  పాతిమ వానిక వీరు మిక్కిన్"

"శరణాగతరక్షణమును
పరవాళము త్రిధర్మపరములు గా, భీ
కరనాశము వారింపుము
శరమును నుపసంహరింపు చయ్యన నార్యా!"

రాము: ఈ యస్త్రము సాపరాధము

భర: (ముందు చూచి) ఆర్యా!

"అపరాధాస్త్రం బదిరా ని
రపరాధం బగు సమంత్రమైనంతనె, నీ
కపగతమా స్త్రీవధ దో
షపరంపర, విడువకయ్య! శరము మహాత్మా!"

రాము (చూచి) ఔనౌను వారు మన ప్రాసాదచేటికలు ఓహో! మంథర కూడ (అంత చేటికలు మంథర ప్రవేశింతురు)

మంథ ఓసీ! దాస్య పరవశులు దాసులే యగుదురు మీరు మీ పనులు విడిచి యిట నిటు లాడుదురేల? మీరు వచ్చిన దారిని బొండు.

మధురిక మా పనులనుండి మమ్ము మరలింతు వేమి? మా చేటికలటనున్నారు నేను వటకేగెదను పనియైన పిదప బోవుదుము

మంథ ఏమే! ఏ పని కోస మెక్కడికి బోదువు? ఇది యుచ్చము ఇది నీచము వనక మీ రాణులు మీ కెప్పుడు పనులే చెప్పుదురా?

చతురిక నీవును దాసివే మేము మా రాణుల పను లెట్లు చేయుదుమో కైకేయి పనులు నీవు నట్లు చేయుదువు

మంథర నేను కైకేయికి పుత్త్రికా సఖి సమానను నేను సేవ చేయను సాయము చేయుదును మీరు గర్భదాసులిది యెఱుంగరు

చతు ఏమే దాసి దాసి యని యన్ని మాటలందువేమే?

మంథ ఔనే మీరు సేవకురాండ్రే నన్ను మా రాణి తల్లిగా పరమ దైవతముగా జూచును

మధు నీవు దాసి పని చేయుచున్నను నిన్ను నీ రాణి తల్లిగా పరమ దైవతముగా జూచుచున్నచో మేము మా రాణులకు దల్లితో సమ నలమే

మంథ నేను సంస్కృతము మాటాడుదును

చతు నీవు సంస్కృతము మాటాడినను నీయవినయము, ఆత్మస్తుతి నీదాసీత్వమును చెప్పక చెప్పుచున్నవి గొప్పవా రెప్పుడును దమ్ము దాము పొగడుకొనరు

మంథ మీ రిక్కడ నుండి లేచి పొండు మిమ్ము నే నాజ్ఞాపించుచున్నాను

అందఱు (నవ్వి) ఏమి దానికి గూడ నాజ్ఞాపింప నధికారమే?

మంథ (తనలో) ఈ గర్భదాసులు నన్నవమానించివారు నా యవమానము కైకేయి యవమానమే భరతుడు దగ్గఱలోనే యున్నాడు ఏమి లాభము? అతడెప్పుడు రాముని యనుసరించుచు జేత కాని వాడగుచున్నాడు ఇట్టివాని నెక్కడను జూడలేదు. (ప్రకాశముగా) నేను వెళ్ళి మీ యవినయము మా దేవితో చెప్పి యేమి చేయింతునో చూడుడు (నిష్క్రమించును)

చకు: కురూపమునకు దగినట్లు కుటిల భావము కల మంథర పోయినది ఆమె కురూపిణి యని యామె యనుకొనదు. ఈమె నిజముగా నందకత్తెయే యైన నేమి చేయుదు! మనురికా! గౌరీ మంటపము కడ నున్న పిప్పల వృక్షముల యాకులను గోసి కొందము రా!

పుష్పలతిక (పైకి చూచి) దీని యాకు లన్నియు జిల్లులు పడినవే! ఎందుచేతనో (అందఱు నాశ్చర్యముతో జూతురు)

చకు (భూమిపై జూచి) ఇక్కడ జాల గాలి గుర్తులు కలవు గుఱ్ఱపు డెక్కల గుర్తులు రథచక్రముల గుర్తులు కలవు

మను: రథములో నెవరు యిటకు వచ్చి రం కొందును

చకు ఈ గుర్తులే కాని రథము వచ్చిపల్లిన జాడ లేదే!

మను (భయముతో) ఏదో భూతము వచ్చిన ట్లున్నది బాబో! పోదము రండు (నిష్క్రమింతురు)

భర భయపడి చేటికలు పరుగెత్తుచున్నా రేలనో!

శత్రు అక్కడే సూర్యనియస్త్రము చిక్కుపోయినది

రాము ఎవడో మఱుగుపడి యట నుండియుండవచ్చు యోగప్రభావముచే మాయాశక్తివలన నదృశ్యముగా నుండవచ్చునని వింటిని యోగులు మోసకారులు కారు మఱి నాయస్త్ర మిట నెట్లు అదృశ్యమైనది? ఎవడో మాయచేసినాడు సరే నాయస్త్ర శక్తిల మాయని దెలియగలదు. అదృశ్యుడవై యున్నా వేల? ఓ యదృశ్యుడా?

"శరబద్ధుండగ బాణము
గొనియుంటివి తూణములోన గొనితేవేనిన్
అనుమాన మేల? క్రొక్కం
దును రక్తము పాలు కాదు దుష్టాత్మకుడా!

(బాణము సంధించును) (దూరమున వసిష్ఠుడు ప్రవేశించును)

భర (చూచి) అయ్యో! ప్రమాదము భగవానులు ఆర్యగురుపాదులే నీ బాణమునకు లక్ష్యముగా వచ్చినారు. బాణ ముపసంహరింపుము.

రాము (బాణ ముపసంహరించి) ఏరీ గురువులు? యోగప్రభావ పిహితదేహులై నా చికీర్ష జూచియుందురు వీరివలననే నాయస్త్రము మొక్కపోయి యుండును పూజార్హులగు వీరు నా బాణమునకు లక్ష్యమైరి ఇది తెలియక నేను దోష మొనర్చితిని

"శరముల నిప్పుడే సద్గురు
చరణంబుల నిలిపి పరమ సంభావ్యముగా
శరణంచు క్షమాభిక్షను
త్వరగా గోరుదము పరమసన్న్యాసుల గురులన్"

అందఱు రండు (వసిష్ఠుని పాదములపై బడి)

"సగుణుడవో నిర్గుణుడవో
భగవానుడ గతుచేయు బాలుగ మమ్ముల్
అగణితములు నీ కృపకే
ముగదా భావనల మాదుము జగద్వంద్యా!"

"సుతులు శిష్యులు నపరాధ శతము చేయ
గురులు క్షమియింత్రు వాత్సల్య పరవశులయి
బాలురము మేము తెలియక పాలుపడిన
దోషమును విస్మరింపు సంతోష మొదవ

వసి ఇదియేమి? విరోధము లేదు నాకు కోపమేల? దీర్ఘాయుష్మంతులారా! లెండు

రాము మహాశిలనైన బిండిపిండి చేయగల నా బాణము తెలియక వృద్ధులగు తమపై వేయ జూచితిని తప్పు క్షమింపుడు

వసి నీవు శస్త్రాస్త్రజ్ఞులలో బాలుడవే యైయుండవచ్చును గాని,

"నేను నీయంత బాలుడ నైనయపుడు
నింతకంటెను దివ్యాస్త్రమేసి ద్రోల్చి
కౌశికుండను మహాక్రోధకారణమున
గాని యది నాకు వెట్టివికార మీదు"

"శతదండ బాచు శమంబె బ్రాహ్మణునకున్
గాపాడు బ్రక్కోళవి
ప్రవిఘాతంబుల వారించి, భయము
పంతైన లేదందుచే
భవదీయాస్త్రమునన్, దలంప యమునకున్
బ్రహ్మాత్మయోగీంద్రుడ నే
ర విషాదంబున బారిపోవు నవశ
స్త్రంబుచే నేమి చేయంగలవన్?"

అందుచే నన్ను రక్షించి నీవు బాణము విడిచి యున్నను వాడు దగిలియుండడు కలసిన తేని మాకును నీ కేభయమును లేదు

రాము (నమస్కరించి)
"గురువులు భగవానులు ఋషి
వరులును ద్రష్టలును గరుణ శారంగతులన్
స్వ శరణార్థులు నిత్యము నే
శరముల మిము చేయ నెపుడు సంభవమగునే ?"

భర భగవానులు మాకే మంగళ మొసంగగోరి యిటు లనుగ్రహించి విచ్చేసినారో గదా

వసి : నేనును వనసంచార కుతూహలమున నిటకు వచ్చి యీ ప్రాంతమున నొకరుండులు వుండుట చూచి యట గార్చుంటిని పిదప వది విశ్వామిత్రుని దని తెలిసికొంటిని

రాము ఏమి! విశ్వామిత్రులు కూడ నం యున్నారా ?

వసి ఆయన రావణునితో వచ్చియుండెను

రాము విశ్వామిత్రులను జూచుటవలన మే నస్యుల మగు మాకు ఏలన, నింతవరకు మీమాయన యాశీర్వచనముకాని యభినందనములను గాని యంద లేదు రావణునకు వచ్చె నని వింటిమి ఆతడు మహా బలుఁ డనియు సురాసుర జయవర్చస్వి, సర్వవిద్యా పారదృశ్వ డనియు వింటిమి. కాని, కేవల మగ్ర పోషకుడట

వసి రావణునకు వత్స లుగా కవిష్టను చేయుటకే వచ్చినాడు అతని రక్షముతో నాతడు తిరస్కరణీవిద్యవలన నిగూఢముగా నుండెను విశ్వామిత్రుడు కూడ వీ ప్రభావము విని చూడవచ్చెను అతడును రావణుని దంత పెకలింపుటకు నీ ప్రభావ ముచే నిగూఢు డయిరే వచ్చెను

రాము తరువాత ? తరువాత ?

వసి , రావణుడు మిమ్ము జూచి వచ్చినదారినే వెడలిపోయెను ఆ పాపి దారిలో నేమైన పాపకృత్య మొనరించునేమోయని తపో వనాంతము దాక విశ్వామిత్రు డాతని ననుసరించెను ఈ సంగతి మీకు జెప్పుటకే నేనిటు వచ్చితిని

రాము ఏన విశ్వామిత్రులను మేము చూచెద మన్న మాట

వసి ఆ. నేను మీకు జెప్పినట్లు వినయ వినయ ములతో నాతని మనస్సున కెక్కునట్లు ఋషి పాద స్పర్శ పురస్సరముగా నమస్కరింపుడు

రాము ఆయన క్షత్రియుడని వింటిమి

వసి ఐన నేమి?

రాము బ్రాహ్మణ చరణములవలె క్షత్రియ చరణములను మా శిరములకు దగుల నిత్తుమా?

వసి : అతడు తపోమహత్త్వమున

రాము తపమే బ్రాహ్మణత్వ హేతువా?
తపము బ్రతిమును కులము నీ క్రియము గాక
యాను బ్రాహ్మణ కారణ మందు రట్టి
త్రయము ను నాతనికే బ్రాజ్యతము పెంచు
బలిక గొడుగు కాక పెద్దలు తలంచి

వసి ఆ మాట సామాన్య తపో విషయమున మహాతప ఫలమునాక సామాన్య మన్నది విశేష-విష యము

రాము ఐన

వసి : తప ప్రభావ మొక్కటే కాదు విశ్వామిత్రుడు తండ్రి తాను ఋషిత్వము బ్రహ్మ త్వము కూడ సంధిన

భర అతడు బ్రాహ్మణుడో యబ్రాహ్మణుడో మనకేల? గురువుల యాదేశమే మనకు శిరోధార్యము అతడు క్షత్రియుడా? వయసునే విద్యచే తపముచే మన కగ్గడా యనగ్గడా? యన్న విచారము మనకేల?

రాము ఔను గురువాక్యము శరణమే మన కర్తవ్యము

అందరు గురువులకేది యిష్టమో మనకునదియే (నిష్క్రమింతురు)

మంథర : (ప్రవేశించి) కపట పండితుడైన వసిష్ఠుని సంగతి కంటిని వింటిని అతి డెప్పుడు రామునితోనే నేమాటాడును గాని భరతుని లక్ష్య పెట్టడు పరిజనులు, దాసులు, నందఱు రాముని మర బ్రుతే రావణుడు వచ్చినట్లు చెప్పుచున్నారు. వాని పనులు చాల వకార్య జాతివట అతడు క్రతి రక్షకుడట. వృద్ధుడగు రాజు రామునికే రాజ్యమీయ దలచుటయు వింటిని రావణుడు రామ విరోధియై యాతనిని జంపి వేయుటతో నిక భరతుడే నిష్కంటకముగా రాజ్య మేల గలడు.

ఆహా! నా భర్తృదారిక యగు కైకేయి! నైతము రాముఁ డన్న నే యిష్టము. భరతుని కీ రాజ్యము రానిచో నా పేరు మంథర కాదు. అనార్యులు, అసురులు, పిశాచములు—వీరిని రామునికి శత్రువులుగా జేసి నేను భరతునే మహారాజును జేయుదును. వృద్ధవసిష్ఠుఁడుకాని కపట సుమంత్రుఁడుగాని యేమిచేయఁగలరో చూచెదను. అమ్మో! సుమంత్రుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు (నిష్క్రమించును)

సుమం (ప్రవేశించి) ఇపుడు విశ్వామిత్ర మహర్షి వచ్చెను. మరల వచ్చుఁగ, రావణుఁడు వచ్చి పోయినాడు. తన యాతిథ్యము గైకొనక యేల రావణుఁడు వెలిపోయెనో యని మహారాజు ఖేదపడుచున్నాఁడు. క్షత్రియ వైరి యాతఁడు వచ్చుటేమి? ఆతిథ్య మిచ్చుటేమి?

"తిరుమూలంబున వాఁడి గొడ్డలిని శ్రీ
   తన్ దైచి ఖండింపగా
దొరకొన్నట్టి విరోధికిన్ బరవు సం
   తోషంబుతో నీవు వి
చ్చి రుచిన్ మించెసి పంక్తిలోఁ గని మహీయున్
   కైవ్వారు పుష్పంబునన్
గరుణామేయత నిచ్చు వృక్షము గతిన్
   ప్పట్టు నీ తంత్రిటన్

(తెర వ్రా)

ఇపుడు రావణు గిచటికి వేసుకొం—
నన్న సంగతి విని రాణు లసలు చుంత్రి
రాత్రులందు బురంబు సంరక్షణంబు
నప్రమత్తత రక్షకు లరయ వలయు

సుమం (విని) సరే నేను రక్కసులకిది తెలుప వేగవలె. (నిష్క్రమించును)

(గంధర్వులు ప్రవేశింతురు)

గంధ

రామం డప్రతి పోరునందు దలిచెన్
   రామాస్త్ర జాలంబులన్
శ్రీమాయ్యందను శాశ్వతిని, దప
   శ్శక్తుంబతం దన్న సు
త్రాముండున్ భయమందు, నాతని శర
   వ్రాతంబుచే రాముఁడే
దో మార్గంబున రావణున్ దునుము విం
   క్రుండించి దోషింపగన్.

రాముఁడే బలువైన వీరుఁడు
రామునకు సర్వాస్త్ర శస్త్ర రాశివశగుం
డా మహనీయుఁడే చంపును
దాముదమున రావణాది దనుజాల నెల్లన్

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది తృతీయాంకము

ప్రవేశిక

(ప్రవేశము నలుగురు వైతాళికులు ప్రాసాదమునై)

మొదటివాడు ఓరీ! భమకా! కటుకంఠా! నే నీగీతము నాగీతము చాలపాడ్లు విన్నాను నీవు విను నీగీతము ఒక్క వేణు శబ్దమురా

రెండవవాడు ఓరీ! మాళవకా! విను నీ స్వరము గార్దభస్వరమురా

మూడవవాడు మీ యిరువురకు గీతమన్న నేమిన్నా తెలియదు వాద్యములతో గూడిన నాగీతము మీరు వినుండు

నాలుగవవాడు నేను సంస్కృత గీతము పాడుదును మీకు సంస్కృతము రాదు అది చాల బాగుగా నుండును ఒక్కసారి నాగీతము విన్న రాజు మరల మీగీతము వినడు అదే నా గీతజ్ఞత.

మాళవకుఁడు : భావ! గోపిలుడు సంస్కృతమున జదువునట అది యెవరికి గావలయును? మహారాజు నాగీతము వినినా యిక మీగీతము వినడు

భమకుఁడు : నే నిపుడు ప్రత్యూషకాల మగుటచే మహారాజును లేపుట కేగుదును గోపిలుఁడు పాడుట కవసరము లేదు

మాళ ఓరీ! నీగీతము విన్న మహారాజునకు నిద్ర పాటిపోవునురా. అంతే కాదు. భృత్యులందఱు కూడ భయపడి పరుగెత్తుదురు

దంతిలుఁడు భావ! గోపిలుని వాద్యము లేక నీగీతము మహారా జెట్లు వినును? నేను నావాద్యము వాయింతును

గోపి నా వాద్యము లేకియా? సమయము వచ్చినపుడు చెప్పెదనులే

విదూషకుఁడు : (ప్రవేశించి) మీ రిక్కడ నేమి చేయుచున్నారు?

గోపి: సుందరా! స్వాగతము విశ్వామిత్ర మహర్షి వచ్చినాడు. మన మాతని జూతమలయా

విదూ: ఇప్పుడు

గోపి: ప్రతిదినము మహారాజు ప్రాసాదమునకు ఋషులు వచ్చుచునే యుందురుగదా! మఱి విశ్వామిత్రునిపై రాజున కింత పక్షపాత మేల?

విదూ: ఆయనకు రెండు ముఖములు, నాలుగు చేతులు, నీవు లేదు రెండుప్రక్కల ముఖమే కన బడును

గోపి: వీని కెందు కింత గౌరవము?

విదూ: ఓరీ! ఆయన బ్రాహ్మణుడు క్షత్రియుడు రాజఋషి. అక్షమాలాధారి ధనుర్ధరుడు ముందువెనుకలు చూడగలడు ఉభయతోముఖు డగుటకన్న నేమికావలయునురా?

గోపి: ఆ రెండు ముఖములతో నాయన యేమి చేయును?

విదూ: ఒకదానితో వేదము పఠించును రెండవదానితో శాపము లిచ్చును

గోపి: నాలుగు చేతులతో నేమి చేయును?

విదూ: రెండిటితో బ్రహ్మకర్మ రెండిటితో యుద్ధకర్మ

గోపి: కేవల నారాయణునికే నాలుగుచేతు లుండు నని చెప్పుదురు.

విదూ: భగవంతు డగు నారాయణునకు నాలుగుచేతులు ఒకముఖము. ఈయనకు రెండు ముఖములు రెండుప్రక్కల రెండురెండు చేతులు

గోపి: ఆయనను నీవు చూచితివా?

విదూ: ఓరీ మూర్ఖా! నేనే చూడవలెనటరా? విన్నను ఎప్పుడు చూచినదానికంటె విన్నదే యెక్కువ ప్రమాణము

గోపి: ప్రత్యక్షముగా జూచినవారే చూచినట్లు లెక్క.

విదూ: ఓరీ! మూర్ఖా! కన్నులకు బొగ క్రమ్మిన జాడ సత్యము గాదు చెవులకు బొగ క్రమ్మదు కదా?

గోపి: సరె నీవు విశ్వామిత్రులగూర్చి విన్నావు. నే నిపుడే చూచెదను.

విదూ: నీవు జాగ్రత్తగా జూచి చూచినది చూచినట్లు నాతో చెప్పు

గోపి: నీ విక్కడనే కూర్చుండుము ఆయనరా స్వయముగా నిన్ను జూచుట లేదా! రమ్ము స్వయముగా జూతువుగాని.

విదూ: అబ్బో! నే నాయనను జూడలేను ఆయనకు కోపమెక్కువట ఏమో! ఆయన దండ కాష్ఠములతో నాబుఱ్ఱ పగులగొట్టగలడు దూరమున నుండియే చూచెదను (తెరలో)

"మును శస్త్రంబులచే జగంబు గెలిచెన్,
బూర్ణుండు సత్త్వంబులో
నను, నిత్యంబు భయంబు గొందు నితం
డన్నన్ మహేంద్రుండు, జే
కొనె బ్రహ్మత్వము క్షత్రియత్వమును వా
కోరాని తేజంబు, ని
మ్మునిమూర్ధన్యుడు, గౌరవింపదగినన్
భాగ్యంబు లోకాళికిన్"

అదిగో విశ్వామిత్రులు వచ్చినారు రండు పోదము

(నిష్క్రమింతురు)

(ఇది ప్రవేశక)

చతుర్థాంకము

(ఆసనస్థుడై విశ్వామిత్రుడు ప్రవేశించుచు)

విశ్వా

క్రతురక్షణ మనియెడుసాకు
కృతక ప్రోత్సాహమున రాము నిమ్మని రాజున్
బతిమాలెద నాయస్త్రము
లతిపాత్రున కితని కిచ్చి యానందింతున్

సుమంత్రుడు (ప్రవేశించి) భగవానులకు నమస్కారములు

విశ్వా: యశోవంతుడ వౌదువుగాక!

సుమం: భగవానుడా! నీయాశీర్వాదమున కృతకృత్యుడైన మహారాజిదే యిటకు విచ్చేయుచున్నాడు.

విశ్వా: సరే మహారాజాగమనము పాటింతును.

(మహారాజు, వశిష్ఠుడు, కుమారులు, విదూషకుడు, ఇతరులు ప్రవేశము)

రాజు పవిత్రీప్రపన్నులు, తపోధనులు, మహామహులు నగు విశ్వామిత్రులకు దశరథు డిదే నమస్కరించుచున్నాడు (నమస్కరించును)

విశ్వా (లేచి) అనామయ మగు యశస్సు లభించుగాక!

రాజు భగవానుడా! కూర్చుండియే యాశీర్వదము కురిపింపుడు

విశ్వా

పరగుదైవత్వపాలకత్వములు నీకు
కలిలు నిత్యము రాజత్వవర్తనంబు,
ఏల నిలుమంపరాదు నీపాల నేను
నీసభావిజయముగోర నెలసకుంచె!

రాజు

తాము నిలుచుంట మా కుచితంబు గాదు
ప్రభులు తాము శాసింపగా కలతులము,
తాము నిలుచున్న జగములు తక్ష్యముగను
నిలిచియే యుండును స్వకర్మనిష్ఠ లుడిగి

కూర్చుండుడు

విశ్వా (వసిష్ఠులతో) మహర్షీ! నమస్తే

వసి

తపమున బ్రహ్మత్వము గొ
న్న పరమఋషివి లభించె ననంతమహత్త్వం
బపుడె నీ కిక చేయుదు
గృపగొను ప్రతివందనంబు కృతకృత్యుడనై

కూర్చుండుడు (కూర్చుందురు)

కుమారులు పవిత్రులు భగవానులు నగు తమకిదే వందనము చేయుచున్నాము

(పాదములు ముట్టి విశ్వామిత్రునకు నమస్కరింతురు)

విశ్వా : అప్రతిరథులు, దీర్ఘాయుష్కులు, లోకప్రణయభాజులు నౌదురుగాక! అందఱకు భద్రమగుగాక! కూర్చుండుడు

(అందఱు కూర్చుందురు.)

రాజు తమ తపఃక్రియ ఏయాతంకములు లేక జరుగుచున్నదికదా!

విశ్వా

ధర్మపరు లౌచు రాజులు తనరుచుండ
నెటులు సుఖవంతు లౌదురో నృపులు నటులె
విఘ్నములు మాకు వొడమనివిధము కలుగ
క్షేమ మగు మాకు మాతపఃక్రియలు సాగు

వసి

పరమనృపులు స్వధర్మంబు పాటిసేయ
సౌఖ్యమబ్బుట ఋషుల, కాశ్చర్యమగునె!
చమురు కలుగుట గాలి వీసమ్ము లేమి
దీప మారక వెలుగదే దీప్తముగను!

విశ్వా (సగర్వముగా)

కరుణ వహించి రాజ్యము ల
కంటక మానటు చూచుచుందు మా
సురపతి ముఖ్యులై గలుగు
సూరులకైనను, రాజచంద్రులన్
బరమసహాయసంపదను
పాయక చేతను బ్రోచుచుందు; మీ
కరణి నొనర్పకున్న ఫల
కారిగ జూడము సత్తపఃక్రియన్.

(ఆలోచించి తనలో) ఇది నాకోరికకు విరుద్ధమగుమాటకదా! ఇట్లందును

(ప్రకాశముగా)

అఖిలముగ తపోవిఘ్నమ్ముల సకల ద్రోలు
నిన్ను నొక్కటి యాచింతు నేను నేడు.

రాజు

ఆజ్ఞసేయుడు మీయాజ్ఞ ననుసరింతు
బరమమాన్యుల పాదసేవకుడ గాన.

విశ్వా (వశిష్ఠునితో) భగవానుడా! అనంతబ్రహ్మర్షీ! ఈ దాశరథులు నలువురు యథావిధి నీచే నుపనీతులైరా?

వసి ఆఁ

విశ్వా వీ రవియే శాస్త్ర శస్త్రముల నభ్యసించిరి?

వసి : శాస్త్రము లన్నియు

విశ్వా ఏయే శాస్త్రములు?

వసి. మంత్రద్రష్టృత్వము తక్క నన్నివిద్యలలో వీరు నిష్ణాతులు.

విశ్వా ! ఈ వయసు వచ్చువరకే మీ రిన్నివిద్యలు నేర్చుట లోకవిస్మయకరవిషయము ఇది మీ మహిమయే కాని వేఱుకాదు.

వసి

దీపశిఖవలె గుణముల దీధితు లయి
స్నిగ్ధహృదయులు పరమ విశిష్టమతులు
నగుచు గుణ, బుద్ధి, విక్రతి ననవరతము
వెలుగి కనినారు సర్వవిద్యలను వీరు

విశ్వా హాయిగా మేడలోనుండి యనుభవజ్ఞానము లేక మీ రేక్రమమున నన్నివిద్యలు నేర్వ గలిగిరి ?

వసి

విమలహృదితో గురుబోధనముల వినుట
శ్రద్ధతో మననంబును జలిపి యెఱుగు
టాదిరైన క్రమంబున నఖిలశాస్త్ర
సముదయంబును నేర్చిరి చతురఫణితి

విశ్వా ఎప్పుడైన నెవరైన వీరిని బరీక్షించిరా ? ఏలన !

ఎన్నడు గురుండు సుస్నిగ్ధహృదయు డగుట
శిష్యు దలపోయు జ్ఞానవిశిష్టునిగన,
సర్వమున సంతతంబు నిసర్గమైన
ప్రణయ మరయు గుణాధిక్యమ్ము నిజము

వసి వీరిని బరీక్షింపగల సమర్థులే యింత వఱకు గానరాలేదు (కుమారులతో) దీర్ఘాయుష్మంతులారా ! విశ్వామిత్రభగవానులు మిమ్ము ప్రశ్నింతురు మీరు సమాధాన మిండు

కుమారులు చిత్తము

విశ్వా కుమారులారా ! అప్రతిమానశాస్త్రవిదులు, గురువులు, భగవంతులు నగు వసిష్ఠులవారు మీ కేమి నేర్పిరి ?

రాము (లేచి, నమస్కరించి) అన్నిటికంటె ముందు గురువులయెడ వినయము, స్నేహితులయెడ ప్రణయము, దీనులయెడ దయ, శత్రువులయెడ నిర్భయత్వము మాకు గురువులు నేర్పిరి పిదప భగవానులు నాలుగువేదములు సమంత్రార్థసంగ్రహముగా వ్యాకరణము, అర్షపద నిర్వచనము, గ్రహచారము, పతంజలి యోగశాస్త్రము, మానవాచారశాస్త్రము, చతుర్వింశతివ్యవహారనిర్ణయము, వానిష్ఠరాజశాస్త్రము, మేధాతిథివ్యాయశాస్త్రము, కాశకృత్స్ని మీమాంసాశాస్త్రము, విశ్వకర్మోక్తోపయోగశాస్త్రములు, గజాశ్వరత్నపరీక్ష, శకునజ్ఞానము, కావ్యకళ మున్నగునవి నేర్పిరి కళల కన్నియు బాగుగా వచ్చును. నేను గొన్ని విద్యలు, కొన్ని జ్ఞాపక మున్నవి

భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు.

ఆహా ! ఆర్యుని మహానుభావత్వము !

సద్గుణం డన్యగుణము లేశంబునైన
గాంచు నుత్కృష్టభరితంబు గాగ నట్లె
ద్వేషమునకు లక్ష్మ్యుత్తమశ్రేణి వయ్య
స్వల్పములు గా నెపుడు చెప్పం దలంచు.

విశ్వా సంతుష్టుడనైతిని ఇక శస్త్రాస్త్రము లెట్లు నేర్చిరో చెప్పుడు ?

లక్ష్మ (రామునితో) ఆర్యా ! నా చాపలము క్షమింపుడు దీనికి సమాధానము నేను చెప్పెదును.

రాము సరే

లక్ష్మ (విశ్వామిత్రునితో) భగవానుడా !

అన్న యెఱుగును వేదంబు లన్ని గూడ
జ్యేష్ఠుడును శ్రేష్ఠుడును నా విశిష్టశస్త్ర
శాస్త్రముల, మాకు నెదిరెయ్యు లేశంబు తెలియదు,
గాని యట్టులు నతనికి గాను పాట

మఱియు

జనక పాదారవింద ప్రసాదము నను
అస్త్రశస్త్రాదివిద్యల నాఱితేరి
నార, మయ్యవి విజయసేనాపతిక-
నిత్యమును సాధనము చేసి నే డెనాము

విశ్వా

శాస్త్రశస్త్రంబు లెఱుంగ జాలినట్టి
సన్మునీషియె యగు బలశాలి మాకు
కుంభజుడు వార్ధిజలమెల్ల గ్రోలగింట
మరల నింపుట యుత్కృష్టమహిమకలిమి.

వత్సా ! నీవు గల రామభక్తి ని న్నెంతయు నభినందించును ఎద్దుట స్నేహము, భక్తి ప్రకాశించునో యచట గుణము నుండును మీ శస్త్రాస్త్రము భవము నెట్లేచట ప్రదర్శించితిరి ? ఏలన

మథన మొనరించినన్ గాని దధివి గాదు
శ్రేష్ఠమైనట్టి నవనీతసిద్ధి, యటులె
ప్రబల మనుథితము లేనిచో విలయు యాగము
నదియు నృపులకు గాదు సహాయకారి

విదూ ! నాకు మరల దధి కావలయును దధి తిన్న ఘృతము తిన్నట్లే కదా !

రాము

వస్తువున కెట్లు ద్రవ్యరూపములు గలుగు,
వాక్యపదముల కుత్తమ భావములగు,
గురులతో మైత్రి వాటించు కరపదగును
అటులనే శాస్త్రము ప్రకాశ మంద గాంచు

మఱియు

చెట్టునాకుల ఒలియింప జేయగలము
కిలల ముక్కలుగ బొడిపొడి జేయగలము,
అస్త్రశస్త్రములన్ వృక్షముల నుద్ధ,
మిది యొనర్పంగ సనుథిత మెసగు మాకు

విశ్వా

వివయు విస్పష్ట తధిక విలసితములు
మీరు పలికిన సూక్తులు మిమ్ము జూ
తెలియు వీమన్న శస్త్రాస్త్ర దివ్యశక్తి
సంశయము లేదు వాకయ్యె సంతసంబు

ఈ యభ్యాసపద్ధతి యెచ్చటను లేదు అస్త్రముల కెట్టు గపిల్పగల మీ నవ్విత వినముగా ప్రశంసా తీతము.

విమా చెట్టుఆకులు కదలిన నేమి లాభము? ఎండిపోయిన చెట్టు కొమ్మలు విరిగినను ప్రొయ్యిలోనికైన వచ్చును వంటచెఱకునకు జాల కొఱతగా నున్నది కూడ

రాజా విశ్వామిత్ర! వాసలకిది చెప్పలేదు నేను వీరి వనుపునపుడు వేటకు గూడ గొనిపోవుచుందును

విశ్వా వనములందలి కేసరి, గజ, మహిషాదులగు మృగములు రాజుల కేమి యపకారము చేయును?

రాజా అవి యాత్రులను సస్యములను హింసించును

విశ్వా అవి బలిష్ఠములై ధర్మ ప్రజాపీడ కల్గించిన దండింపదగినవే కాని, శస్త్రాస్త్రములతో జంపదగినవి కావు ప్రకృతి జనులను పీడించుచు సర్వత్రలోపమును గల్గించు మహాబలవంతులగు రాక్షసులనే శస్త్రాస్త్రములతో జంపవలయును. నీతో గూడ వీరి నంపి దీసికొనిపోవుటవలన వీరికి యుద్ధక్రియ లెట్లు తెలియును?

రాజా బలవంతులగు మృగములను దగ్గరకు రప్పించి వానిని వీరిచే జంపించి వీరి నిపుణత నరయుచుందును

విశ్వా సరేకాని, పాపాత్ములగు రాక్షసుల జూచి యూరకుంట తగదు

రాజా గ్రామవాసులు కృషీవలులు, గోపాలురు, వణిజులు, సార్థవాహులు నెవ్వరును రాక్షసపీడనుండి కాపాడ నన్ను గోరలేదు

విశ్వా అసురులు ధనలుబ్ధులు కారు అందుచే కృషీవలులజోలికి వణిజులజోలికి రారు తపోవనములందు యజ్ఞములు చేయు తాపసులకు విఘ్నములు కలిగింతురు

రాజా ఋషులు కాని తపస్వులు కాని నన్ను సాహాయ్యము చేయుమని కోరనే లేదు

విశ్వా ఋషులు తపస్వులు స్వరక్షణకై క్షత్రియ సాహాయ్యమును యాచింపరు.

రాజా నన్నెవరును గోరకుండగనే నాకు తెలియని శత్రువుల కెట్లు రూపుమాపుదును ?

విశ్వా

"ఎవ్వరు కోరగా దమము
నెప్పుడు బాలగ్రహోలు మూర్యుడు
నెవ్వరు కోర వాయువు వది
యెల్లడ వీచు జగంబులోన ? మ
రెవ్వరు కోర శేషుడు మహీ
దలపై నిలుపుట ? దలంపగా
నవ్విధి రాజు పాలుర వయాచిత
ధింగి నణంపగా దగున్ "

రాజా పాపులను శాపముచే ఋషులేల నివారించుకొనరాదు ?

విశ్వా శపించుటవలన పుణ్యము క్షీణించును అందుచే వారు నెల్లప్పుడును శపింపరు

"శాప మసహ్యపాపజన సం
తత జాతక శోకదండమా ;

తాపసవృత్తిలో మెలగు
    ధనుర్వల కళ్యాది సర్వమున్, జగా
రోపితకోప మయ్యెది, యొ
    ఱుంగ, ఫలం బది తాపసీనకు
స్థాపితకీర్తి శౌర్యగుణసంపద
    కింక? తెలుంగ జెప్పుమా!

రాజు సంతోషము నాకు రత్నమేమో తామే తెలపియుండు

విశ్వా సరే! ఒకసారి రెండు చెప్పుచున్నాను.

రాజు ఏ వవి?

విశ్వా గుణహారుమనమోజ్యేష్ఠుడు నీ కుమారుడగు రాముడకు దివ్యాస్త్రములనుపదేశించితివా?

రాజు నా నేర్పిన దివ్యాస్త్రము లన్నియు సుమారుల కొసంగితిని రాముడని యన్నియూ జక్కగా ప్రయోగింపగలడు నాకు రెండస్త్రములే తెలియనివి

విశ్వా ఏవవి?

రాజు జృంభకాస్త్రము, బ్రహ్మాస్త్రము

విశ్వా బ్రహ్మాస్త్రమిదు లొక్క వసిష్ఠ భగవానుకే

వని నేను ఎర్వాస్త్రసంహారము చేయగలను గాని యేయలేను

విశ్వా అవి రెండు నెఱిగియే నేను బ్రహ్మత్వమందినాను

రాజు జృంభకాస్త్రములుకూడ వమకు దలియునా?

విశ్వా చక్కగా

రాజు అగుచో గొంతకాలము తా మిటనుండి కుమారుల కవి నేర్ప నర్థించుచున్నాను

విశ్వా అది యర్థములేని మాట

రాజు ఏల?

విశ్వా

"అర్థి యరుదెంచు దాల గృహంబునకును
దాత యరుదేదు కెంట వానిని గోర,
దప్పి చెందినవాడె కొదకును చరము
సరము నదకదు తృషితుడా నరుని మరల.

రాజు నా గృహమంతయు దమదే తమకు నేను నమస్కరించినప్పుడే నా యీ సర్వస్వము తమ యధీన మయ్యెను తా మిటనే యుండి మమ్మనుగ్రహింప గోరుదును

విశ్వా రాజగృహంబు నానా వ్యవహారాకులము సౌధసౌఖ్యములను విడిచి వన్యఫలాశనులము, వ్రతపరంపరావితులము, బ్రహ్మవిచారనిహిత మనస్కులము నగు మావంటివారికి మరల నిటనుండి వేల తలంపు కలుగును? గృహస్థుని యావాసము వివిధ వ్యాపారనిలయము బ్రహ్మపరులక్రియలకు నేకాంతవాసమునకు యోగ్యముకాదు పర్ణశాలలయందే నిర్జనముగా వసించు తాపసులకషె గృహస్థులు వచ్చి యుండెగలరా? తాపసులు రాజసంపదలను ముట్ట నొల్లరు

రాజు తమ చిత్తము నేను పరిహాసమున కవ లేదు

"నేను ప్రవృత్తి భృత్యపతి
    నిశ్చిత మంత్రిబలంబుగా సుఖా
సూన సుశోభవాహన మ
    హోత్తమ కోశ, నాదికంబుతో
మానిత మామకీన మణి
    మండిత కేళి రనాదికంబుతో
మీ నుత పాదపద్మముల
    మెప్పుగ చేసెద దాపకర్మలన్"

విశ్వా రుద్రస్వేదము, మునిమనము, వీరపాణి, రామారుచి, బలవిక్రాది సంపదలు వస్తుబంధింపజాలవు

వని యొుక్తిపరుల లివి యేవియు బంధము నొసంగజాలవు ఏలన, గంధాశ్మము, రుద్రస్వేదము నకు విలువడు భక్తిచే మునిమనస్సును రంజింపజేయవచ్చును నమస్కారముచే వీరపాణి సంతసించును దాక్షిణ్యము చూపినచో రమణీసౌందర్యము బాధింపజాలదు

విశ్వా ప్రాకృతు లగుజనులు ప్రాసాదవాసులలో గుణము గుణింపరు ఇంతకు దేశకాలపాత్రములే వస్తుగుణవికాస హేతువులు ఎట్లన,

"సరసున సరోజతతి వికాసంబు గాంచు
కులయ పర్వతమందున విలయుం జంత

వంబు, వస్తువు లట్లు స్థానమును బట్టి
వర్తిలుచునుండు, వరియించి వ్యర్థ్యయమున"

మఱియు

"చెట్టు చిగిరించు మధుమాససిద్ధితోడ
నమిలి నర్తించు వర్షర్తునం గడంగి
హంస శరదాగమమున గూయందొడంగు
గాలమున సర్వమున్ సుశోభితము లగు

రాజా కుమారుల కీ శస్త్రాస్త్రములు తెలియవు కాన, వారు నాకంటె నధికులు కావలయును. అందుచే నవి తామిటనుండి వారికి నేర్పవలయును

విశ్వా నీ వట్లడుగరాదు

రాజా ఏల?

విశ్వా నాయాచన మోఘమగు పక్షమున నిన్నేమియు నడుగను

రాజా

"సకలచరాచరంబు నవ
శం బొనరింతును నీకు నంగు నా
శక వలచిమియుఁ మరల
గన్నకు దమ్ముఁ డ యిచ్ఛనై
సుకృతులు కై కొనందగును,
జాడ భవాదృశ లుత్తమోత్తముల్
సకరుణ నేది కోరినను
స్వామి! శంకరక యుండ గాంతుఁ గే!

విశ్వా నేను నిన్నేమి కోరుదునో యది తీసికొని వెంటనే వనమున కేగుదును

రాము అజ్ఞాపింపుడు

విశ్వా రాముని యాచింతును

రాజా ఎందు కొఱకు?

విశ్వా ఈయదలచినవా రిచ్చెడుదానిఫలము పుచ్చుకొనువారి నడుగరాదు

రాజా చెప్పుడు, ధనాదులకా?

విశ్వా మాదృశు లగు ఋషులు ధనాదులు కోరరు.

రాజా, రాముడు నా ప్రాణముకదా?

విశ్వా ఐననేమి? మహాత్ము లడిగినవారికి ప్రాణ మీయరా?

రాజా రామునితో నేనును వచ్చెదను

విశ్వా నీ విచ్చినది మరల నిట్లు నిషేధింప జాలుదువా?

రాజా

"కారణము లేకయే రాము గానమున
కంపి బ్రతుకతోడ నే నెట్టు లకట! గృహము
నందు నివసింతు మునలినై యక్కటకట!
జీవితము నెట్లు నిల్పుదు చెప్పుము ప్రభు?

విశ్వా కారణము లేకయే యని యనుట పాడి గాదు.

రాజా కారణమేదో చెప్పుడు

విశ్వా పదిదినములలో బూర్తియగు యజ్ఞ మొకటి నేను జేయుచున్నాను

వసి ఈకాలమున యజ్ఞమేమి?

విశ్వా

"యజ్ఞదాన తపంబుల నవరతము
చేయుటకెట్టి సర్వ మెల్లరు శీఘ్రగతిని,
ఎపుడు చేయగ దలపదు, నెపదు శాంతి,
యపుడె తలపోయవలయు యజ్ఞావసరము

ఆ నా యజ్ఞము శస్త్రాజ్ఞసాహాయ్యము లేనిది విజయవంతము కాదు సర్వశాస్త్రవిదుడగు రాముచే యజ్ఞము నిర్విఘ్నము గావింపగలను

రాజా విఘ్నము లెట్లు కలుగును?

విశ్వా మారీచ సుబాహు ప్రముఖులగు రాక్షసులగుండి.

రాజా నేను సైన్యసహితుడనై వచ్చి వారిని సంహరింతును

విశ్వా రాముడు తక్క నొరు లందులకు సమర్థులు కారు

రాజా

"రాక్షసులు నిర్దయులు బలరాజితులును
రాముని పదంబు లెద మృదురమ్యము లగు
నెటులు రక్షించు యజ్ఞంబు నింకితండు
వనజము వనాగ్ని వార్పగా వలతిరె ప్రభు?"

విశ్వా.

"బాలార్కుండు త్రిలోక సంవృతతమో
భంగంబు గావింపగా
జాలుం గాదె వనిన్ మృగావళికి దా
వంబీయడే సింహార్భం

కాలైనన్, మఱి యట్లె రాముఁడిటు ర
క్షాదారకుండై భువిన్
బాలించున్, దయసెన్న నేల తలపన్
శౌర్యప్రభావోన్నతిన్"

మఱియు
"తొలుత నొసఁగిన దివ్యాస్త్రములను గంటి
రాముఁడు నేర్చెదను నేఁడు గ్రాఁగు సమాప్తి
గానలెద ప్రశంసలు, నందుకలన
మా క్షత్రగోత్రసత్కీర్తుల పెంపు, నమ్ము"

రాజు అట్లైన గురువు లగు వసిష్ఠభగవానుల నడుగుదును (వసిష్ఠునితో)

"దేవ! తలవిమ్ము నే జేయు తెలుపు దేమి
తావకాజ్ఞను పాలింతు తప్పకుండ
ధర్మహానియు సత్పరిత్యాగ మదియు
రెండు దుస్సహములు నాకు నిందు మదిని!"

విశ్వా రాజసింహా! ప్రతిజ్ఞాహాని మహాపాతకము వాతో రాముని బంపుట పుత్త్రత్యాగము కాదు విలు

"ఎంతప్రియుఁడో రాఘవుఁడు నీకు వంతకంత
నెక్కుడు ప్రియుండు నాకును నింత కతకు
నూతనాస్త్రమహావిద్య ప్రీతి గాంచి
సత్వరంబుగ వచ్చు నీ సన్నిధికిని"

అని విశ్వామిత్రుని వెంట రాము పంపినచో నెట్టియవిష్టము కలుగ దని నాకు దోచుచున్నది నీకు ప్రతిజ్ఞాభంగము కాకుండ రాముని బంపుము సంశయింపకుము

రాజు ఆజ్ఞచేయుదును (రామునితో గద్గదమాగా) వత్సా! రామా! భగవానునితో బోయిరమ్ము

రాము (నమస్కరించి) తమ సెలవు

లక్ష్మ (లేచి) మహారాజా! గురుదేవా! భగవానుడా! నే నార్య ననుగమింతును

"ఈ వనీ ప్రస్థము లాగవేగలను
దక్షున్నిర్భయుండై ప్రియం
బున ...గరుండ కాలంబు
నెవలన్ బూ శాస్త్రవిద్యాదికం
బుగ నేర్వంగను వేళ వాశిమములన్
బొల్పొందగు వేళన్ సదా
యనువర్తించితి నార్యునిం
గడవిలో నట్లను వర్తించెదన్"

విశ్వా
"క్షణము కూడ రాముని వీడి మనవు నీవు
దమ్ము రామునితోడ వనమ్మునకును"

భరతశత్రుఘ్నులు
"మమ్ము విడవాకి వీరు వనమ్మునకును
బోవ మేము నివత్తు మాపురాతనికి"

రాజు (కన్నీటితో) ఏమి? అందఱు పుత్త్రులు వెళ్లెదరా?

అని విశ్వామిత్రునితో రామలక్ష్మణులు లేచుదురు వీరిరువురు వృద్ధుఁడగు తండ్రికి సేవచేయుచు నిలనే యుండవలె

రాజు (కన్నులు మూసి) అట్లుగాక లక్ష్మణుడు బోయిరమ్మను

రామ, లక్ష్మ మీ విప్రుతో భగవానునితో బోవలయునా!

విశ్వా (ఉపహసించి రాజుతో) ఈ దీక్ష పూర్తి కానిదే పోగలను నే నిట నున్నచో రాణులు గాని సన్నగాని కొనిపోగలరు రాజులను గొనిపోవుచో నాకు గోహత్య చేకూరదు నన్ను గొనిపోవుచో నేను రాక్షసులనే శిక్షించెదను

విశ్వా
"తల్లులకు విప్రులకు నమస్కరించి
యప్పుడు ప్రస్థానమొనగరా మాచరింప
కేశుండి వీరు మనమున సిప్పి శాంతి
యుందరమున వని కేరేర వంతు గయ్య!"

రామ, లక్ష్మ చిత్తము

రాజు అమాత్యా! వీరందఱును విక్రమింప జేయుము నేను పర్యాటులమును వంతఃపురమున కేగుదును విరథా! దారి చూపుము

ప్రతీహారి ఇటు ఇటు (విశ్వామిత్రుడు తక్క సంధులు నిష్క్రమింతురు)

విశ్వా కోరినకోరిక సిద్ధించుటచే మనసు పుటుబడినది

"చేయుదును రాముని నద్వితీయుగాంగ
నస్త్రవిద్యల నసురుల నాగగొట్ట,
రావణుని శక్తి మందవాటేమ గంటి
ప్రీతి నర్గ సిద్ధించు నభివృద్ధియులు"

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది చతుర్థాంకము.

"మహా ప్రస్థానము"

శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామారావు

"కవిరేవహి జానాతి కవేః కావ్యపరిశ్రమమ్" అన్నాడొక యాలంకారికుడు. కవి కావ్య పరిశ్రమములోని చిక్కులు కవికే తెలియునట. అందుకే విమర్శకుని బుద్ధి కవిప్రతిభవెంట ప్రసరించి తద్గతమైన శిల్పమును విప్పిచెప్పవలెను. అంతేగాని మూలసూత్రమునకే యెసరుపెట్టరాదు. కవి యదభిముఖముగా కావ్యము నిర్మించెనో తదభిముఖముగా విమర్శకుడు కావ్యమును జూడవలెను. తాను భావించిన యందులేని విమర్శ విమర్శయే గాదు. కవిసిద్ధాంతముతో మన మేకీభవించకపోవచ్చును. కాని కవి శక్తిగలవాడైనచో నా శక్తిని యొప్పుకొనియే తీరవలెను. కవికాలమునాటి సాంఘికజీవనము, — కవికిగల శాస్త్రీయదృష్టి, — కవికిగల పాండిత్యము వీనిని పరిశీలించి వ్రాసినంతమాత్రమున విమర్శ సంపూర్ణము గాదు. అవి *Comparative Criticism, Historical Criticism* అను పాశ్చాత్య విమర్శల ప్రతిబింబములుమాత్రమే. కాని నిజమైన విమర్శకుడు తన బుద్ధిని కవిప్రతిభ ననుసరింపజేయును. ఆ ప్రతిభను పట్టుకొని చెప్పుటయే విమర్శలోని ముఖ్యాంశము.

లోకములో నన్ని భావములు రసమయములుగా నుండవు. రసానుగుణములైన భావములు కొన్ని మాత్రమే యుండును. ఆ భావములన్నియు పూర్వకవులచే ననంతముగా మలచిమలచి చెప్పబడినవి. పూర్వకవుల ఛందస్సులన్నియు నా భావములను వ్యక్తముచేయుట కేర్పడినవే. అట్లు రసాభిముఖములుగాలేని భావములకన్నిటికి ఛందస్సుకల్పించి యా భావము నొక చమత్కారముగా పోతపోసిన కవి శ్రీశ్రీ. "ఏవస్తువునైన కవి తన ప్రతిభనుబట్టి రసవంతము చేసికొనగలడు" అన్న ఆలంకారిక వాక్యము వస్తునిష్ప్రత్యక్షతచేత యామాత్రమే. అయిన శ్రీశ్రీ భావములు రసవంతములుగావా? అని ప్రశ్నించవచ్చును. రసవంతములనగా విభావాదిక కల్పనచే భావించుటయేకదా! అట్లైనచో ప్రతివాక్యమునకు వేదోవిధముగ విభావాదికకల్పన సేయవచ్చును. "మృగో, ధావతి" అన్నవాక్యమునుగూడ రసవంతము కావలసివచ్చును. శ్రీశ్రీ భావములు రసన— చర్వణ—ఆస్వాదన—వీనిచే సాధింపదగినవి కావని నా యభిప్రాయము. వాల్మీకి, నన్నయ్య పూర్వకవులు ఛందస్సుల సృష్టించుటలో నెట్టిస్థానములు పొందిరో నేడును ఈ ఛందస్సును సృష్టించుటలో శ్రీశ్రీ అట్టి స్థానమును పొందెననుట యతిశయోక్తి కానేరదు.

శ్రీశ్రీ చదువుటతోడనే ప్రప్రథమమున స్ఫురించునది యతని శబ్దముల పొందిక. ఒకవిధముగా చెప్పవలసివచ్చిన యీ కవి విలక్షణతయంతయు నా శబ్దముల సంఘటనలోనే యున్నది. ఏ శబ్దమును ముట్టుకొన్నను గింగురుమని మ్రోగును. కొన్ని కొన్నిచోట్ల శబ్దముల కర్థమే యుండదు. కాని యా శబ్దసంఘటనచేత ప్రధాన భావమునకు దీప్తినిచ్చును. ఇతని సంఘటనలోని యొక లక్షణము ఉచ్చారణ విచ్ఛిత్తి సామ్యముగల శబ్దముల నొకచోట పాదిగి భావము నుద్దీపితము జేయుట

"ఇరవై కోరల, అరవై కొమ్ముల,
క్రూరఘోరకర్కోటకులో?
కోరకి కన్నా, కొమ్ముకి కన్నా,
కర్నాటక కర్కోటకులో"

ఈ కర్నాటక శబ్దమున కర్థపుష్టిలేదు. కర్కోటకత్వముయొక్క అనవధికత్వమును సూచించుటకు కవిచే వాడబడినది. ఇట్టి వనంతములున్నవి

"దారుణమారణ దానవభావంలు!
ఫేరవభైరవ భీకరఘోషలు
ఘోషల, భాషల,
ఘంటల మంటల
కంటక కంఠపు గణగణలో?
చిటికెల మెటికెల చిటపటలో?"

ఈ శబ్దజాలమంతయు కవికి నుద్రేకములో నప్రయత్నముగా దొరలును. అది లౌకికమునైన భావ

ములకు చమత్కారము గల్గించును. రసానుగుణము లైన భావములు కేవలము శబ్దాశ్రితములుగాకే భావింపవు దానికి నూహాలో దిరుగవలసిన కల్పనము లనేకములు గావలెను అందుకే యాలంకారికులు "ప్రాయశో యమకే చిత్రే రసపుష్టిర్న దృశ్యతే" అన్నారు ఈ భావములు రసవంతములు గావు కావున నేదో శబ్దముల యింద్రజాలముచే మెఱపి పోయి చమత్కారహేతువులగును చిన్నపిల్ల లాటలాడునప్పుడు "ఉరుములు మెరుములు ఉటారు తీగలు" ఈ శ్రేణిలోనివే అక్కడ శబ్దముల కుదింపుకున్న ప్రాముఖ్యము అర్థమునకు లేదు ఈ కవికి నభిమానకవి స్విన్‌బర్న్ ఆయనకూడ శ్రోత్రశ్రోత్ర ఛందస్సులు సృష్టించిన కవి *Diction* లో నతి పంచ వేసినవాడు అందుకే ఆ కవిని

"శశీ! నీగళగళచ్ఛంగళ
ళళా శౌవాళవాళాపాళిలో
కలసిపోతిని! కరగిపోతిని!
కానరాకే కదలిపోతిని!"

అని కీర్తించినాడు ఇదంతయు శబ్దముల యింద్రజాలమే

ఈ కవి శబ్దములపోకడయే భావమును స్ఫురింపజేయును ఎంత తీవ్రభావమునైనను శబ్దచ్ఛాయల యాశ్రయముచే పరువెత్తించగలడు ఆ శబ్దములను గిలుకరించి గిలుకరించి కదుకెక్కించును ఆ కదుకు భావోద్వేగస్ఫోరకము అంతేకాని ప్రతిశబ్దమును— అర్థమున—విడదీసి చూచినచో నర్థము సరిపోవచ్చును కాని భావోద్వేగము స్ఫురింపదు పదములను వ్యత్యయముగా వాడి ఈ కవి అనేక చమత్కారములు చేయును

"పటఘూర్ణటి
నిటాలాక్షి పగిలిందట!
నిటాలాగ్ని రగిలిందట!
నిటాలాగ్ని!
నిటాలార్చి!
నిటాలాక్షి పటాలుమని
ప్రపంచాన్ని భయపెట్టింది!"
"అదె ఝూం! ఝూం!
ఝటక్, ఫటక్
హింసనదన
ధ్వంసరచన!
ధ్వంసనచన
హింసరదన!
విషవాయువు,
మరఫిరంగి,
టార్పీడో, టోర్నాడో!"

ఇట్టి శబ్దసంఘటన కుదురుట కష్టము ఈ కవితలోని ప్రాణమంతయు నా శబ్దసంఘటనమీదనే యున్నది శ్రీశ్రీ యనుయాయులు శ్రీశ్రీవలె ప్రశస్తిలోనికి రాకుండుటకు ముఖ్యకారణము వారియం దీ శబ్దశక్తిలోపించుటయే ఆ ఛందస్సునకు— ఆ భావమునకు—ఆ శబ్దసంఘటనయే ప్రాణము అది లేనిచో నా కవిత్వమే లేదు అట్టి శబ్దవిన్యాసముగలవారలే యా కవిత్వమునకు ప్రయత్నించవలెను

ఇతని యుపమలు క్రొత్తవి "ఆకాశపు పిడారిలో కాళ్లు తెగిన యొంటరి యొంటెలా వుంది జాబిల్లి," "శరీర శేఖరముగా కదలకు కొంప" ఈ యుపమలు రచన రసమునకు సన్నిహితముగా పోవుచున్నదేమో యన్న భ్రమ కల్పించుచున్నది చంద్రుడు శృంగారమునందే యుద్దీపనవిభావనగా వాడుట మనవాడుకదుగు ఇక్కడ చంద్రుని ఒంటెతో పోల్చిన స్థితి కవి మనస్థితిలోని శోకము నుద్దీప్తికి దెచ్చుచున్నది "కూర్చున్న ముసలిది యారిన కుంపటివలెనున్న" దనుట, 'రాత్రి నల్లనిరాతివలె' నున్నదనుట కవి ప్రతిభాధీనమయిన విచిత్ర మనఃప్రవృత్తిని బోధించుచున్నది అన్ని యలంకారములకు నుపమయే మూలము ఈ యుపమాలంకారముచే భావము తేలికగా స్ఫురించును ఉత్ప్రేక్షాదులు భావమును మిక్కిలి క్లిష్టము జేయును ఈ కవిలో భావము మాటిగా తేలికగా స్ఫురించునదీ యలంకారము పట్టులలో మాత్రమే మిగిలినదంతయు అసంగతము యర్థము జెప్పుకొనవలసినదియే అలంకారములు వాడని కవి యుండడు కొందఱుకవుల యలంకార నిర్మాణశక్తియే వారి కావ్యనిర్మితిలోని ప్రాణమగుచున్నది కాళిదాసుని యుపమ, కృష్ణరాయల స్వభావోక్తియు నీ శ్రేణిలోనివే. ఈ కవి రూపక క్రమాలంకారములు వాడును కాని యవి యంత చమ

త్కారముగా నుండవు. కొన్నిచోట్లు క్రమాలంకారములో వరుసగూడ తప్పియుండును.

"స్వర్గ, నరకముల, ఛాయాదేహాళి
తెలి, నలి, తలుపులు తెఱచి మూసికొను
సర్గ, విలయ, హేమంత, వసంత,
ధ్వాంతకాంతి విక్రాంతి వేళలో"

సర్గ విలయములకు క్రమముగా వసంత హేమంతిములని యుండవలెను కాని యిందు తద్భిన్నముగా నున్నది

ఈ ఉక్తివైచిత్ర్యముచేత భావమునకు పుష్టి రాక పోయినను చమత్కారము జరుగును ఆ చమత్కారము కవిమనస్సులోని చురుకుదనమును వెల్లడించును శ్రీశ్రీ మనస్సు చమత్కారము తిరిగిన పన్నముద్దవంటిది ఆ చమత్కారములో మరల నొక వైశిష్ట్యమున్నది హిరణ్యాక్షుని హిరణ్యనేత్రుడనుట—హిరణ్యాక్షుడు రూఢమైన శబ్దము అందుండి హిరణ్యనేత్రుఁడని విరుపు హిరణ్యమనగా బంగారము డబ్బుగలవాఁడు నర్థము స్ఫురించుట కొఱ కట్లు చమత్కరించుట అట్లే క్రుద్ధనృకోదరుడు—దాని వ్యుత్పత్త్యర్థముచే భయకృముకలుగుట ఇవియన్నియు శ్రీశ్రీ కవిత్వమునకు మెరుగుపెట్టుకొనుట కేరుకున్న యుక్తులు ఆ యుక్తిచేత జరిగిన మెఱితిస్ఫురణ—ఆ స్ఫురణలో నొక విచిత్రమైన యనుభూతి—ఆయనుభూతిని పొగడీచెడి శబ్దముల పోత విలక్షణాతి విలక్షణముగా నుండును పంకజమనగా కమలమని యర్థము ఇది రూఢము ఆ శబ్దమును తీసికొని కవి చిత్రముగా వాడుకొనును "పాపపంకమునుండి పద్యాలు పుట్టించి" ఈ విరుపులే ఈ కవిత్వమునకు శోభాహేతువులు ఈ మాట విరుపులన్నీ చమత్కారముకొఱకు పూర్వకవులు చేసినవారే అందులో ప్రబంధకవులలో విది మెరమారిపోయిన గుణము విజయవిలాసకర్త "అమ్మకచెల్ల! నా హృదయ మమ్మకచెల్లదు నీవి యోగ్యమన్" అను పద్యభాగము ఈ శ్రేణిలోని యొక చమత్కారభావమే ఇదంతయు చిత్రకవిత్వములోని భాగము ఆ భావములకు—ఆ ఛందస్సునకు—అది యెక్కడ పుష్టినీయదు ఈ భావములు—ఈ ఛందస్సున కివి యెక్కడ పుష్టినివ్వకపోవు. అసలెక్కడ రసదర్శకత్వమేలేదు. కేవలము బుద్ధిచమత్కారముకొఱకు మాత్రమే యివి వ్రాయబడినవి. ఈ రచనవలన కలుగు ఫలమే యిది

ఈ గ్రంథములో కల్ల కొలికిపూసలవంటి రెండు ఖండములున్నవి అవి "బాటసారి" "భిక్షువర్షీయసి" ఇందు కవిప్రతిభ కొల మీరిపోవుచున్నది ఒక పేదబిడ్డ పట్టణములో కూలి జేసికొని బ్రతుకుటకై తల్లిమాట లెక్కపెట్టక బయలుదేరును. దారిలో నవేక కష్టపరంపర నెదుర్కొని మరణించును దీనిని కవి నిర్వహించుట హృదయగ్రాహిగా నున్నది. ఈ ఖండమంతయు మూడు ప్రయత్నములచే జెప్పబడినది అసలు కథకునికి కథాగమనము మలుపు తిరుగవలసి వచ్చినప్పుడెల్ల పట్టు తప్పకుండ జేయుట కష్టము నేటి చాల కథలలో నీలోపమే కనుపించును కథకుని మొదటి ప్రయత్నమునకు రెండవ ప్రయత్నమునకు సంబంధమే యుండదు ఈ కవి బాటసారి కష్టపరంపరలన్నియు తల్లి భావము మీదుగా నడపును కథ మలుపు తిరిగి రెండవ ప్రయత్నమునకు మరలునపుడు రెండింటికి *Link* గా "పల్లెటూళ్లో తల్లి ఏమని పలవరిస్తోందో" అని విడిచిపెట్టును ఇది హృదయములో చురుక్కుమనును పఠితహృదయము వింతగా వాకర్షించు మార్గముండదు మూడవ ప్రయత్నములో బాటసారి మరణమును జెప్పువాడు ఆ మరణము వివిధ విధములుగా స్ఫురించునట్లు జేసినాడు "వేడుచుక్క వెక్కిరించినదట",—"కోడికూత వేగుజామును దెలియజేసినదట" "బాటసారి కళేబరంతో శీతవాయువు ఆడుకొంటుందట" "పల్లెటూళ్లో తల్లికేదో పాడు కలలో కేసు కదిలింది" అనుదానితో నంతము జేయుటలో శిల్పమున్నది ఈ కావ్యఖండము తల్లితోనే యారంభింపబడి తల్లితోనే యంతమైనది కథకు కావలసిన బీజ నిర్వహణముల సమైక్యమిందు సూచితమైనది ముద్రారాక్షసకారుడు సూత్రధారునితో "ముకవి కావ్యములోనలె బీజములో నొకటి నిర్వహణములో మరొకటి" అని అనిపించినాడు ఇది ముకవులను గురించి యాక్షేపణ. అట్టి వాని కళంకము బొందని కథాశిల్ప మితని సొమ్ము

రెండవది 'భిక్షువర్షీయసి' దిక్కులేని ముసలిదాని కథ ఇది కథగాదు ఒక పరిస్థితి మాత్రమే. కాని కవి యుద్దీపన విభావముల మూలకే పోతపోశ

కథనరీతి భ్రమ గల్పించినాడు భిక్షువర్షీయుని చుట్టూ నూరకే యుద్దీపన విభావములను గుప్పించుచు పోయినాడు. చిట్టచివర కాయుద్దీపనవిభావములే నిర్వహణ యోగ్యములై మసలిదానికి నంపగా వించి నవి "రానున్నది చలికాలం" 'అడుక్కునే శక్తి లేదు' ఇవి యన్నియు నుద్దీపన విభావములే ఇందులో నుద్దీపనవిభావముల కంటె మించి పొందిలేదు కాని చమత్కారము—కథనరీతి నున్నది

ఆధునికకవులలో నవ్యజాతీయము వాడుట యొకటి సంప్రదాయముగ నున్నది అట్లనవ్యజాతీయము వాడుటలో నేమి విశిష్టత యున్నదో తెలియదు మీదు మిక్కిలి పఠితకు అర్థక్లిష్టతాపాదన కలుగును సంప్రదాయ సిద్ధమైన పలుకుబడిలో శ్రోతను గచ్చగొట్టినట్లుగా నవ్య-తీయముచే సాధ్యముకాదు ఇతర భాషాపాండిత్యము కేవలము తత్త్వార్థగతమైన శిల్పము వలవరచుకొనుటకే ఆ కావ్యములలో శ్రోతను పట్టుకొనుటకు తప్పు లుపయోగించిన మార్గము లేవో తెలిసికొని వానిని తన కావ్యమునం దిమిడించుకొనవలెను అంతేగాని సంప్రదాయభిన్నమైన పలుకుబడిని ప్రవేశ పెట్టరాదు "యముని మహిషపులోహఘంటలు మబ్బుచాటున ఖణేల్ మన్నాయ్" అన్నప్పుడు పఠిత హృదయము పొంగినట్లుగా "నరకలోకపు జాగిలమ్ములు గొలుసు తెంచుక పరువులెత్తాయి" అన్నప్పుడు పొంగదు. దీనిలో పఠిత తాత్పర్యార్థముచే గ్రహించును గాని గ్రీకుసంప్రదాయములోని "హెల్ లోని "డిర్కా" స్ఫురణకు రాదు యముని మహిషపులోహ ఘంటలన్న ప్రయోగాలతో చేర్చిన సంప్రదాయములోని ఛాయ మనస్సు నమితముగా రెచ్చగొట్టును ఈ గేయములో మిగిలిన వన్నియు మరల సంప్రదాయము వైపునకే మొగ్గినాపును "కనకదుర్గ సింహ మావులించుట—" "ఇంద్రుని మదపుటేనుగు ఘీంకరించుట"—"ఉదయ సూర్యుని హయము నురుగు గ్రక్కుట" ఇవి యన్నియు పాఠకుని యుత్సాహ లూగించును

"ఎగిరిన ఇనుపడేగ—" "ఎగిరే లోహశ్యేనం" —"అగ్ని శిరస్సున వికసించిన వజ్రం" —ఇవి తల పగులగొట్టుకున్నను నర్థముకావు ఇట్లనుటచేత స్వసంప్రదాయ ప్రయోగము లేకని వాడమని కాదు, సంప్రదాయ సిద్ధమైన జాతీయముగాని మాట వినుపుగాని వాడినపుడెల్ల హృదయస్పందనము జరుగుచునే యున్నది

ఒంఘిజ్ ఖాన్, తామర్లేను,
నాదిర్ షా, ఘజనీ, ఘోరీ
సికందరో ఎవడైతే నేం ?
ఒకొక్కడు మహాహంతకుడు"

ఇంతలో ఎవడైతే నేం ? అన్న విరుపు తెలుగు పలుకుబడిలోనిది ఆమాట యీ పద్యమున కొంతైన యందము దెచ్చినది ఆ పలుకుబడికే కవి పాటుబడినచో కావ్య మెంతేని రమ్యముగా నుండెడిది

తిరువాలి ఛందస్సు ఈ ఛందస్సు మొదట వైదికముగా ఒయాలుదెపలినది అక్కడ దాని ప్రయోజనము వేలు మంత్రములలోని శక్తి నధికము చేయుటకే. దాని ప్రయోజనము గాయత్రిమంత్ర మున్నది అది యీ ఛందస్సులో జెప్పిన గాన యా దేవత ప్రసన్నగాదు అందుకే ఋషులను మంత్ర ద్రష్ట లందురు భారతీయులోని రుద్రోపాఖ్యాన మంతయు నీ వైదిక ఛందస్సుల ప్రాబల్యమును సూచించుటకు వ్రాయబడినదే లౌకికమైన వాఙ్మయమునకు సరిపోవునట్లుగా దీనిని మార్చినవాడు వాల్మీకి సాధారణముగా నున్న భావములన్నియు, ననుష్టుప్పులలోనే చెప్పి విశేష భావములకు ఛందస్సు మార్చి చెప్పెను కాని ఛందస్సును మార్చి భావము నుద్దీపింప చేయుట కాళిదాస భవభూతుల చేతులలో గాని నిగ్గుదేరలేదు కాళిదాసు కుమారసంభవము లోని రతివిలాపమంతయు వియోగినీవృత్తముచే జెప్ప బడినది అదియునుగాక సంస్కృతిభాష నాటక యోగ్యమైన భాష అందుచేతనే సంస్కృత నాటకములవంటి నాటకములు సృష్టిలో లేవు దానిని కావ్యమునకు యోగ్యముగా ద్రిప్పిన వారు కాళిదాసాదులు నన్నయభట్టు కూడ సామాన్యముగా పద్యములు వ్రాయుచు విశేషముల నుద్దీపింప జేయ వలసి వచ్చినపుడు వివిధములైన వృత్తములు వాడును అందుచేతనే యే కారణముచేత వాల్మీకి మహాకవియో నన్నయగూడ నా కారణముచేతనే మహాకవి యగుచున్నాడు

అసలు ఛందస్సులోనే వ్రాయవలెనను నియమము మేల కావలసి వచ్చినది ? గద్యములో వ్రాయవచ్చును గదా యన్నచో భావము గద్యములోకంటె ఛంద

ప్పులో మెఱుగు చేయుటయే ప్రమాణము. చిన్నయ సూరి—"ఏకవాక్యంబునం దాకాంక్షం బొక్క సర్వ పదంబులు క్రమవిరహితంబుగం బ్రయోగింపంబడు," అన్న వాక్యము కేవలము పద్య రచయితమనసులో నుంచుకొని వ్రాసినది మాత్రమే. కాని ధ్వనివేత్తలు దీనిని గుణాపాదిగా చెప్పుదురు. వాడు వచ్చెను—అన్న వాక్యముకంటె వచ్చె వాడు— అన్న వాక్యములో రానే వచ్చెనను భావము వ్యంగ్యముగ వచ్చును. నన్నయాదినట్టు వచనములు పద్యములవలె నుండును. ఏనిని పద్యగంధివచనము లందురు. అట్టి వచనములు కొన్ని తేటగీతులుగనో, కందములుగనో ప్రస్తరింపవచ్చును. ఇవన్నియు ప్రయోజనములేని చేయునాయన్న విషయము శిల్ప సంబంధమైనది. మనకు ప్రస్తుతము కావలసినది ఛందస్సునకు సంబంధించినంతవరకు మాత్రమే. దీనినిబట్టి యొక భావము—ఒక పద్ధతి గల భాషలో పద్యముగా పోతపోసినపుడు మన కాహ్లాదము కల్గించుచున్నదని తేలుచున్నది. అనగా భావమునకు, భాషకును ఛందస్సునకును పరస్పర సంబంధ ముండియే తీరవలెనన్నమాట. వేమన పద్యము లంత ప్రాచుర్యము నందుటకు కారణము భావము భాష ఛందస్సు తగిన పాళ్ళలో కలియుటయే. లోకములో కొన్ని పద్యములే మిక్కిలి ప్రామఖ్యము నందుటకు కూడ నిదే కారణము. భావము భాష ఛందస్సుల సమైక్యము జరుగుటయే యాహ్లాదమునకు హేతువు. అది మానవప్రకృతిలో నున్నది. ఈ మూడు భావములను కూర్చినట్లుగ సర్వత వాడిన కవి సృష్టిలో నుండదు. మహాకవులైన వానియందు ఎక్కువ భాగమీ మూడిటి యొక్క సమైక్యము గోచరించు చుండును. కనుక భావమును ఛందస్సుచేత నుద్దీపింప జేసిన రచన యందు మనస్సు రమించినట్లుగా భావమును సూటిగా చెప్పిన వాని రచనయందు రమించదు.

అయితే గద్య వ్రాసిన దండి బాణుల విషయమేమిటి? పాశ్చాత్యభాషా సంప్రదాయము ప్రకారము కేవలము పద్య కవిత వ్రాసిన మిల్టన్, షేక్స్పియర్ మొదలైనవారే కవులు. కార్లైల్ మెకాలే మొదలైన వారు రచయితలు మాత్రమే. తెలుగులో కూడ పద్య రచయితలే కవులుగా పరిగణింపబడుచు వచ్చిరి. కాని సంస్కృత భాషా సంప్రదాయము దీనికి భిన్నమైనది. దానియందు కాళిదాసాదులవలె గద్య వ్రాసిన దండి బాణాదులు కూడ కవులే. "గద్యమ్ కవీనామ్ నికషమ్ వదన్తి" అన్న నానుడి కూడ నున్నది. అయితే కాళిదాసాదులను కవులన్న యుద్దేశ్యమునకును దండి బాణులను కవులన్న యుద్దేశ్యమునకును భేదమున్నది. దండి బాణుడు—ఏ పాత్రపోషణమో కథనమో చమత్కారముగా వ్రాయబట్టి కవులైరి. కాళిదాసాదులవలె ఛందస్సును వ్రాయుటచే కవులుగా పరిగణింపబడ లేదు.

వాల్మీకి కాళిదాస నన్నయాదులు ప్రసిద్ధ వస్తుమాత్రమైన యథార్థ భావము నుద్దీపింపజేయుటకే యా ఛందస్సును సృష్టించిరి. ఆ భావము లా ఛందస్సులచేతనే గాక వేరొక ఛందస్సులచే చెప్పిన రమ్యముగావని వారి యూహ. తరువాత నది క్రమముగా సల్లిపోజొచ్చెను. పద్యముల పోకడల మీద దృష్టి నిలచెను "శ్రవణసుఖమ్ముగా సామగానస్తులు చదివెడి ఋక్కుల చదువు పగిలి వినుచుండు కరులును" అని యొక ప్రయోజనము కొఱకు నిర్మింపబడిన నడక పోగిన కొలది తరువాతి కవుల చేతిలో నేక దర్శాలు పోయి "గగన కల్లోలినీ కల్లోల మాలికా హాల్లీ సకములతో నవఘటించి" "లలనాజనాపాంగ వలనా వసదనంగ తులనాభికాభంగ దో ప్రసంగ" యిట్లు మారిపోయినది.

సంఘము మతము ఆచారము మారినట్లే కవిత్వము మారినది. పాశ్చాత్యులు క్రొత్త మార్గములు కనిపెట్టిరి. కమ్యూనిజం వ్యాపించి పేదలు వర్గపోరాటములో పాల్గొనిరి. లోకములో సర్వసామ్య సిద్ధాంతము పొంగి పొరలెను. రాజుల కథలే వ్రాయుటయేమి? పేదల కథలు వ్రాయవలెనను సిద్ధాంతము బయలుదేరెను. పూర్వము పేదల కథలు వ్రాయక పోలేదు. అవి యంగములుగా గాక కేవల ముంగములుగ నున్నవి. ఆ కథ లంగులుగా వ్రాయవలెనని నవీనులూహించిరి. ఇట్లు వ్రాయుటకు ననుకటి ఛందస్సులు పనికిరావు. నూతనముగా ఛందస్సు నిర్మించవలెను. శ్రీశ్రీ దాని నిర్మాణములో కృతకృత్యుడైనాడు.

పూర్వకవులలో భావన క్రమముగా సన్నగిలవ మనసు ముహుర్ముహుర సంధానము చేతగాని భావము పదునెక్కదు. ఈ భావ పుట్టినది కాదు. ఏదో కళింగల పాతమువలె బుద్ధిని కాడితము చేయును. ఆ

కాదితమే యీ భావన యొక్క పరాకాష్ఠదశ. అట్లు భావము ఝుడితిగా తిరుగుటకు వీలుపు చాలని ఛందస్సు కావలెను. పూర్వపు ఛందస్సులలో భావము వివిధ విధముగా పోవుటకు చాలినంత స్థల మున్నది. అందుచే శ్రీశ్రీ తన భావనకనువుగా ఛందస్సులను సృష్టించుకొన్నాడు. కొన్ని యుద్రేక పూరితములైన భావములు చెప్పవలసివచ్చినపుడు శ్రీశ్రీ మొదటి యక్షరము లఘువుగా నుండి రెండవ యక్షరము గురువుగానున్న రచనలు ఎక్కువ చేయును. ఆ రెండవ యక్షరము విఱిగినపుడు భావము కూడ నుద్రేకమువై పునకు విఱుగును

"పదండి ముందుకు
పదండి త్రోసుకు
పదండి పోదాం
పైపైకి"

"పొలాలనన్నీ
హలాల దున్నీ
ఇలాతలంలో
హేమం పిండీ"

ఇవన్నీ దీని కుదాహరణములు.

శ్రీశ్రీ ఛందస్సంతయు లయాశ్రితము. మాత్రలు లెక్కపెట్టినచో కొన్ని కొన్ని చరణములకు తక్కు వగుచుండును. కావున లయాశ్రితముగా చూడవలసి నదే కాని మాత్రల ప్రకారము చూడదగదు. పూర్వు లైన నన్నయాదులు ఛందస్సును ప్రస్తరించి యే ఛందస్సు ఏ భావము నిముడ్చుకొనునో యూహించి రచన చేసిరి. శ్రీశ్రీ యట్లు చేయలేదు. తనలో నే యుద్రేకము పొంగినదానినే వ్రాసి యది యొక ఛందస్సుగా జూపినాడు. కావున నైన చెప్పిన మార్గమునకు దీనికి భేదమున్నది. లయాశ్రితమైన ఛందస్సులో భావము వ్యక్తమగుచే కాని తద్వ్యా ఖ్యాదికము వ్యక్తము గాదు. పూర్వకవులలోని భావము రసన — చర్వణ — ఆస్వాదనలద్వారా భాసించును. ఈ కవిలో భావమట్లు భాసించదు. పూర్వ ఛందస్సులు భావమును సంస్కరించును. ఈ కవిలో భావమే ఛందస్సుగా మారును గాన దాని కాస్కార మండదు

లయ తప్పినచో నితని కవిత్వమే లేదు.

"ఆ అవ్వే మరణిస్తే
ఆ పాపం ఎవ్వరిదని
వెఱ్ఱిగాలి ప్రశ్నిస్తూ
పఱిపోయింది!"

ఇందులో నాల్గవ పాదము మాత్రలు తక్కువైనను లయకు సరిపడును. వెనుకటి జానపదగీతము లన్నియు నీ లయ నాశ్రయించి వ్రాయబడినవే. కవి యుద్రేకము కొలది ప్రతిభనుబట్టి యనేక భావములు ఛందస్సులుగా తిరుగును. ఇవి పూర్వకవులలోని వానివలె సంస్కృతములు గావు. అట్లు సంస్కృతము గావలసిన యగత్యమును దీనికి లేదు. ఉదాత్తమైన భావము సంస్కరింపబడి యంత భాసించునో అనుదాత్తమైన భావము సంస్కారాభావముచే నంతగా భాసించును. ఏ గుణమో — వృత్తియో — రీతియో దీని నుద్దీపనము చేయుటకు సాధించిన జాలును. ఈ పరమసత్యము తెలిసికొని క్రొత్త మార్గము త్రొక్కిన కవి శ్రీశ్రీ.

ఈ కవిలోని ప్రధాన వస్తువు పీడిత ప్రజ. ధని కుల పన్నాగములకు చిక్కి విశీర్ణమైపోవుచున్న పేద ప్రజల జీవితమంతయు వ్యక్తము చేయబడినది.

"అంతేలే, పేదల బ్రతుకులు!
తిరిపెమునకు పిడికెడు మెతుకులు!
తెరువెరుగని దీర్ఘరాత్రిలో
తల పగిలేటి తలపుల గతుకులు!"

ఇట్టివి హృదయము నెంతేని కదలించున వెన్నేని యుదాహరణములు చూపవచ్చును కాని దానిని పాటుగా దీనికొని సంస్కృతిని విమర్శింప బూనుదు. ఆ విమర్శనలో నుదాత్తత యుండెను. హేతువులేని వ్యర్థవినిగమనములతో నితని సిద్ధాంతము భావించుట కవికి నచ్చని ప్రతిదానిని విమర్శింపవచ్చును కాని యా విమర్శ పరిశుద్ధముగా నుండవలెను. గాలిమాటల ప్రోవువలె నుండగూడదు. అది కాక మతము, — సంస్కృతి, — సినిమిషయములో నవేమియో తెలిసికొనకుండ విమర్శించుట సుతరామూ పనికిరాదు. ఒకవేళ విమర్శించినచో సిద్ధాంతము తర్కసహముగా నుండవలెను.

"ఇవిగాంధారు రోల్స్కారు
మాయంటావా? బాబూ
ఏమంటావు?"

ఇదిమిథ్యావాది యను ఖండికలోనిది. వేదాంతులు సత్యమును రెండు విధములుగా చెప్పుదురు (1) పారమార్థికమైనది (2) వ్యావహారికమైనది. పారమార్థికమైన సత్యముగానిది మిథ్యయని వారి సిద్ధాంతము. అది వ్యావహారికమైన సత్యమని వారే యొప్పుకొందురు. జమీందారులోల్ప్ కారు మాయ యన్నచోనది పారమార్థికమైన సత్యముగాదని వారి భావము. మిథ్యావాదిని విమర్శించు మార్గమే యిది కాదు. తెంగాపటువులు కొని పాతకులకు మిథ్యావాదమన్నచో నిజముగా నిదియే యని స్ఫురించును. ఇట్టివానిని ప్రత్యాఖ్యానము లందురు. ఈ ప్రత్యాఖ్యానములలో నిజమే సని భ్రమగొల్పు లక్షణమున్నది. మనుచరిత్రలో "ఆనంకో బ్రహ్మయటన్న ప్రాజ్ఞులు సంతర్ఫ్బద్ధి నూహింపుమా" యని యున్నది. అసలిది యుపనిషత్తులలోనిది. అక్కడ యానంద మనకొట్టికో నిర్వచించి యది బ్రహ్మయని చెప్పబడినది. వరూథిని తన కనుకూలముగా నానందమునకు లౌకికమైన యానందమును భ్రమ గల్పించినది. ఇట్టివి సంస్కర్త యొక్క గొప్ప లక్షణములను కించపరచును. మిథ్యావాదమును పరిపుష్టముగా తర్కసహాయముగా నిరూపించినచో నీ చిక్కుండదు.

ఇక నీ కవి కవితాసిద్ధాంతములు కొన్ని యీ విధములుగనే యుండును

"కదలేదీ కదలించేదీ
మారేదీ మార్పించేదీ
పాడేదీ పాడించేదీ

కావాలోయ్ నవకవనానికి"

దీని నందరు నొప్పుకొందురు. ఎవ్వరును కాదనరు. ఈకవి "కవితా! ఓ కవితా!" యను కృతికలో కొన్ని సిద్ధాంతములు చేసినాడు. పూర్వకవిత్వమంతయు చటులాలంకారపు పటలలో చిక్కుకొని రూపమే కానరాకపోవుటచే నీయన దీక్ష పట్టగా క్రొత్తమార్గము స్ఫురించినదట. అది శ్మశానముల లాంటి నిఘంటువులదాటి, ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగము వదలించుకొనిన మార్గము. పూర్వకవు లనగా బహుశః ప్రబంధకవులని యితని యుద్దేశ్యము. వారెవ్వరు నీ కవికంటె యెక్కువగా చటులాలంకారములలో భావమును బంధింపలేదు. వ్యర్థపదములందలి కవిత్వములో నుండును. ఒక్కని కవిత్వమేమిటి—శబ్దము ప్రధానముగా వ్రాయు ప్రతి కవిలో నున్నది శ్రీశ్రీ లోగూడ నున్నది. శ్రీశ్రీ వాడిన శబ్దాలంకారములలో నున్న సార్థకత్వము ప్రబంధకవులలో లేక పోలేదు. కేవలము పద్యరచనవిషయములో వారి కవిత్వమందలికిని శిరోధార్యము. అంత మధురముగా పద్యరచన చేయువా రితర భాషలలోనైన చాల తక్కువ. శ్రీశ్రీ "ఐ" యను ఖండికలో

"లోకాల,
భవభూతి శ్లోకాల,
పరమేష్ఠి జూకాల నామహోగ్రకాలం!"

అంత్యప్రాసకొఱకు కవి ప్రయత్నము చేసిన ట్లగుపించుటలేదా! జూకాలు సాధారణముగా స్త్రీలు ధరించుకొందురు. కాని యిక్కడ ప్రాసనియమముకొఱకు పరమేష్ఠి ధరించుకొన్నాడు. అంతమాత్రముచేత పెద్ద తప్పని నా భావము కాదు. శబ్దముపై మమకారము లోకములో సహజము.

ఇక నిఘంటువులు శ్మశానము లనుట యేమి? ఈయన నిఘంటువులలో లేని పదములు వాడునా! ఒకవేళ యీయన సాహసించి వాడినను—అది యెవరి కర్థమగును? అది యొక క్రొత్తభాష యగునే కాని ఈ కవిభావము క్రొత్త క్రొత్త మార్గములను నిర్మించుట యని యేని లక్షణయా గ్రహించుటయో—ఏదో విధముగ సరిపుచ్చుకొనుటయో చేయనిదే యీ కవిత్వ మర్థమే కాదు. మరియు "ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగం వదలి" అని వ్రాసినాడు. ఛందస్సుల ప్రయోజన మీకవికి తెలియక యిట్లు వ్రాసినాడా! ఛందస్సు భావమును సంస్కరించును గాని బంధించదు.

శ్రీశ్రీ కవిత్వములో మరుగుకొన్నను కొన్ని వేదాంతభావములు నుండును. కాని ప్రస్ఫుటపడిన వనుకొన్న క్రొత్తాస్త్రాలు—హోరోంకారహారలు—నాదబ్రహ్మలే తనకు కావలసివచ్చెనని "ఆకాశదీపం" అను ఖండమంతయు వేదాంతము వాసన కొట్టుచున్నది. చచ్చిపోయిన మహాపురుషులు ఆకాశమందు నక్షత్రము లగుదురని లోకములో నమ్మకము గలదు. ఆ నమ్మకమే యీ ఖండములోని భావమున కాధారము.

"ఒక దురదృష్టజీవి
ఉదయం అరుణ్మరథు

ఆ గదిలోనే ఆరిపోయాడు
అతని దీపం ఆగదిలో
నాలుగొక్క మూలుగుతున్నది

దీపం ఆరిపోయింది
తారగా మారిపోయింది "

ఈభావము వేదాంతమునకు సంబంధించినదే

తరువాతి "గంటలు" అను ఖండము పేర్కొనవలసినది. ఈ ఖండము విభిన్న విషయములైన ధ్వనులను వివిధ్యముగా చెప్పను స్పష్టియందరియు ధ్వనిమయమని ఓంభావము లోకమంతయూ శబ్దమయమను వాదనలో దీనికి మూలమునుకొందును. అందు చేతనే —

"ప్రాణము ప్రాణ ప్రతిష్ఠలములో,
నీహృదయములో, నాహృదయములో
గంటలు! గంటలు!
గంటలు! గంటలు!"

అని కవి చెప్పినాడు గణ గణ గణ గణ యని పునరుక్తి చేయుటచే నాశబ్దము యొక్క యనంతత్వము సూచింపబడుచున్నది

"గర్వతిల నీరింకిన
చెరువుపక్క, చెట్టునీడ -
గోవెలతో, కుంపటలతో,
ఏలుతూ స్తే అలు చీకటి"

చీకటి గోతాలతో కుంపటలతో నున్నదట ఇట్టి రచనలు కొన్ని యీ కవిత్వము నా కోశపథమున కెక్కుచున్నవి కవిని రచనా గౌరవమునుబట్టి మెచ్చుకొనవలయును అతని వ్యక్తిగత భావములకు ప్రాధాన్య మిచ్చు సిద్ధాంతము కవిలో నున్నదని మహాకవి యనరాదు సిద్ధాంతములందరికి నుండును అవి వ్యక్తము చేయు రచనాశిల్పమే కవిని సామాన్యమానవుని కంటె భిన్నునిగా పరిగణింప జేయును కాబట్టి కవినిగురించి చెప్పుట యన్న యీ రచనాశక్తిని గురించి చెప్పుటయే రచనాశక్తి తెలియక సిద్ధాంతములనుబట్టి మెచ్చుకొనవారికంటె రచనాశక్తినిపరామర్శించి వ్రాయగలవారివల్లనే కవి కావ్యమునకు కొంతయైనను లాభముగల్గునని నా భావము

శ్రీ శ్రీ కవిత్వమందఱకు నర్థమగునని కొందఱి యూహ. శ్రీ శ్రీ అన్ని పదములు లక్షణయా చెప్పకొనవలసినదే కాని వాని వాక్యార్థముల కొసాక్షాత్కారముండదు శ్రీ శ్రీ కవిత్వముకంటె పూర్వకవిత్వమే చప్పున స్ఫురించును అందర్థగతికి సాంకేతికములైన పదములు ప్రసిద్ధములు, సంప్రదాయబద్ధములైయున్నవి అయితే శ్రీశ్రీ లో ప్రతిపదము తెలియకపోయినను మొత్తముమీద తాత్పర్యము తెలియు ననవచ్చును ఆ తాత్పర్య మన్ని కవిత్వములలోను తెలియుచునే యుండును ఈ క్రింది పద్యము నాచన సోముని యుత్తర హరివంశములోనిది

"హరివంశద్విప దంతికుంభి కఖరా
ఘాంకార నిర్భిన్న గ
ద్గరగాఢాంకిత వజ్రవిస్ఫురిత వి
ద్యాభ్యాసైక రోమగ్న్యు
స్థిరవిద్యు త్ప్రతిపత్తివత్తుపెయి వ
స్పష్ట స్థాన లేయుండు భా
స్వరబింబ ప్రతిబింబ మంబరము ప్రిం
గ ద్వ్యాప్త చందంబునన్ "

ఈ పద్యములో సుకుమారమగు భావ మందరికి తెలియుచున్నది కదా ఆ సమాసముల కర్థము తెలియకపోవచ్చును

"సింధూరం, రక్తచందనం,
బంధూకం, సంధ్యారాగం

రుద్రాలీనయన జ్వాలిక
కలకత్తా కాళికనాలిక
కావలసిన నవ కవనానికి"

"కవీ! నీ గళగళన్మంగళ
కళాకాహళ హళహళిలో
కలసిపోతిని! కరగిపోతిని!
కావలెనే కదలిపోతిని!"

ఇవి తెలిసికొంతమాత్రము గా నీ పద్యము తెలియకపోదు. ఏ కవిత్వమైనను తాత్పర్యమాత్రముగానే పాఠకులకు తెలియును దానియందలి విశిష్టలక్షణము లన్నియు విజ్ఞులకు తెలియవలసినదే శ్రీశ్రీ చెప్పినట్లుగా పుష్కిన్, గోగల్, డాస్టవిస్కీ ప్రసిద్ధ శిల్పనిర్మాణదక్షులు వారు కథలు చెప్పు లక్షణములే విశిష్టములు వారి కథలు గూడ పాఠకులకు తాత్పర్య మాత్రముగానే తెలియును. తద్రచనాశిల్పము తెలి

డుదు వారినిగురించి వ్రాసెడి చేటి ప్రతి విమర్శకుడు వారు ప్రజాజీవితమును వాస్తవికముగ జిత్రించిరని చెప్పవచ్చే కాని వారి ప్రతిభలోని విశేషములు వివరించడు శిల్పము వారిచేతిలో విస్మరింపబడి. ఆడెన్, ఇలియట్ మొదలైన కవులలోని శిల్పసంస్కార మీ కవి కవిత్వములో గనుపించదు ఎంతసేపటికి ఛందస్సుల వైఖరి మాత్రమే పోలికగా భాసించు చుండును

సంఘములో మానసికముగా డెబ్బతిన్న విచారము శ్రీశ్రీ లో పలుచోట్ల గోచరించును అందుకే

"అలజడి మా జీవితం
ఆందోళన మా ఊపిరి
తిరుగుబాటు మా వేదాంతం"

"ఒక వ్యక్తిని మరొక్క వ్యక్తి
ఒక జాతిని వేరొక జాతి,
పీడించే సాంఘికధర్మం
ఇంకానా? ఇకపై సాగదు"

అన్నాడు ఇవన్నియు వినువారు లేరు వారందరది ప్రపంచకులు ఈ సృష్టిలో మోసమే ప్రధానాంశము "గాలిలో కనరాని గగన సుదర్శ్యాలు గూఢవంబుల మస్య యీడుచున్నాయట"

"మానవుడా" అన్న గీతంలో మానవుని యనేక విధములుగా సంబోధించును అది మానవతాపైవిన్యాసము సూచించుట కేర్పఱుచుకొన్న పద్ధతి

ఈ కవిలో *Surrealism* (అధివాస్తవికకవిత) యొక్క *Influence* చాల తక్కువ దానిమీద మమకార మున్నదే కాని దానిని కావ్యగుణం దిముడించ లేదు

ఈ కవి సంస్కృతము సెక్షుగా వాడినను తప్పులు రావు "వగ్నకాగ్రముల—"ప్రాంతరాల" —ఇవి సాధువులు కావు వార్షుకాగ్రములు—ప్రాంతములు—అనవలె ననుకొందును ఇట్టిచోటెపాదిగిట" యని యాపవిత్రకముగా వాడినాడు ఇట్లు వాడ కూడదు ఈ గ్రంథముపేరు మహాప్రస్థానము ఇక్కడ దీర్ఘప్రయాణ మనగా మరణమని యర్థము వచ్చును గొప్ప బాట యని యర్థము వచ్చుట కంతగా వాస్తార ముండదు ఇవన్నియు కవి ప్రతిభను కళంకించకలసిన దోషములు కావు

"అంతరాయ యింతయో తెలిసినట్టి
విమర్శకులైన కావ్యసి
ద్ధాంతుల యుత్తిసింబడి మహాకవి
నాగటిచాలు దీర్ఘ్యగా
లాంతరకీర్తి వ్యష్టిగతమై చను
లాభము సెందుచునా లలా
ఎంతసరూపు చింతినవట
స్మగుభారతి సస్యధారణిన్"

ఇది విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి రామాయణకారికలోని పద్యము ఏ కొంచెమో తెలిసిన కావ్యసిద్ధాంతి యుత్తినిచే మహాకవి నాగటిచాలు తీర్చిపెట్టును కావ్యసిద్ధాంతులచే బరామృష్టము గానిదే కావ్యము భాసించదు కవి యిట్లు కష్టించి సాధించుటవలన ప్రయోజనమేమి? తరువాత జనులు తన్ను కీర్తింతురను నాశచేత మాత్రమే అందుకే కాళిదాసుకూడ "బలవదపి శిక్షితానా మాత్మన్యప్రత్యయమ్ చేతః" అన్నాడ లోకములో చేదో పేరుకొఱకు ప్రాకులాడువారి కేమియు నవసరము లేదు వారు కవులే కానవసరములేదు కొన్ని పట్టుబడి పదములు చాలును

శ్రీ శ్రీ మహాకవి కాకపోయినను నొక పద్ధతికి మార్గదర్శియైన కవి ఆ కవిత్వము బహు విమర్శలచేత గాని భాసించదు మేధాపటువులైన విమర్శకులు కవి ప్రతిభలో నిమిడిన విశేషములను బైటపెట్టవలెను పూర్వకవులందఱు నట్లే నిలచిరి

భారతనారి

శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షి

(గత సంచిక తరువాయి)

ఏమిటది? అంటూ అట్టలిప్పి పుస్తకం నాముఖం ముందు పెట్టారు సత్యం, పేరుకింద అదే పేరు ఏడెనిమిదిసార్లు పెన్సిలుతో వ్రాసిఉన్నది అది చూసేటప్పటికి నాకు అయోమయమైపోయింది అది అవినంగా ఎవరు వ్రాశారో ఎలా వ్రాశారో ఎందుకువ్రాశారోకూడా నాకు బోధపడలేదు ఏమి సమాధానం చెప్పటానికి ఏమీతోచలేదు మాన్తా నిలబడ్డాను

ఏం చెప్పవేం? అంటూ కాలిచెప్పు విసిరారు

'మీకోక నమస్కారం నన్ను చంపకోకండి, మీకుఇష్టంలేకపోతే వదిలైవేయ్యండి ఇదిమాత్రం నేను వ్రాయలేదు నా దస్తూరీ అవునో కాదో కావలిస్తే పరీక్ష చేసుకోండి అంతేకాని అనవసరంగా నన్ను అవమానించకండి ఇవన్నీ నామీద ఎందుకు ఇలా కొట్టుకొస్తున్నవో నాకేంఅర్థంకావటల్లా' అన్నాను నేనుమాట్లాడిన మాట ఒక్కటికూడా వారిచెవిలో దూరివుండదు ఆ పరిస్థితుల్లో మానవత్వాన్ని కోల్పోయిన వ్యక్తి ఎలా ప్రవర్తిస్తాడో అదే మోస్తరుగా ప్రవర్తించారు నీవీమరునిమిషానికే ప్రయాణం కట్టవలసిందేనని చెప్పారు అంతలో మా అత్తగారు వచ్చారు మొగుడు కొట్టినందుకుగాదు తోడికోడలు తొంగిచూచినందుకని ఒక సామెతున్నది చూడండి అలాగే ఆమెకెక్కడ తెలిసిపోతుందోనని చాటుచాటుగా కళ్లుతుడుచుకొని గదిలోనుంచి బయటకువచ్చాను

వాడు వచ్చాడట్టుందేం? అన్నదామె నాతో,

ఊఁ, అన్నాను

'అప్పుడే వచ్చావేం? ఇంకాఏమున్నా ఉన్నట్యోహే గాలించుకు పోదామని వచ్చావా? నువ్వీ వరసన పూళ్లమీద తిరుగుతుంటే నీ యింటికి నీ పెళ్లానికి కావలసినున్నావా ఇక్కడ నేను? నువ్వు పూళ్లెంబడి తిరుగుతూవుంటే నామాట వింటారా పెద్దారా?

నీకేం తెలుస్తుంది? ఎట్లాగొట్లా ఆ ముసల్దే చస్తది తెమ్మనుకుంటావు ఇప్పటికి అరవై ఏళ్లు వచ్చినైనాకు ఇంత పసిపిల్లల్ని దగ్గరకూర్చోపెట్టుకుని ప్రొద్దుపుచ్చుకొనే రోజుల్లో ఆ గీతలేకపోగా అది లేదని ఇదిలేదని ఇంట్లోనాటికోసమే దేవుళ్లాడాల్సొస్తోంది బతుకంతా ఇంకెప్పుడు నన్ను నవ్వు సుకపెట్టేది? ఆ గోలెందుకురా నువ్వు తీసుకుపోయింది? ఈ తిసేముద్దకూడా పడిపోటానికా? నీమచ్చమాయ' అని అంటున్నదామె

'ఆహాఁ ఇక చాల్లే ఆ ఉపన్యాసం కట్టిపెట్టు అంతటితో నువ్వు నాయిల్లుమాడద్దు, ఎవర్నీ చూడద్దులే' - అంటూ వాకిట్లోకి లేచిపోయారు కావేపట్లో వాకిటముందు బండి నిలబడిఉన్నది

మళ్లీ బండెక్కడికిరా అన్నదామె వారు నావైపు చూచిపెట్టే గిట్టా సర్దుకున్నావా అన్నారు.

పెట్టెక్కడికి అన్నదామె రాగంతీస్తూ

అదుగో బండివాడు వస్తున్నాడు నీ పెట్టె ఇచ్చేసెయ్యి - అన్నారు

ఎక్కడికి అన్నదామె మళ్లీ నాతో ఇంటికన్నాను

ఇంటికా? ఏమిరా? మొన్నటిదాకా నువ్వు తిరిగొచ్చావు మళ్లీ దాన్ని తిప్పుకోతున్నావా? నేను చెయ్యలేనయ్యా మీ యిద్దరం ఇంకెందుకు నేను పోతా ఎటోఅటూ అన్నదామె నేనలాగే నిలబడున్నాను ద్వారబంధాని కానుకొని

'మళ్లీ తగలాలా? ఎన్నిసార్లు చెప్పాల బండెక్కమని?' అన్నారువారు. నాకళ్ళంబడి నీళ్లు బొటబొట కారుతున్నవి. పెట్టె బండివాని కివ్వటానికి సర్దుకున్నాను.

ఏమిట్రా ఏమిటి? అన్నదామె ఆదుర్దాగా

ఏమీలేదు. దీన్నసలు మనింట్లో ఒక్క నిముషంకూడా ఉండనివ్వకూడదు. అని అంటున్నారు వారు నాకు ఇష్టంలేని పనిచేయవలసి వస్తున్నందుకు దుఃఖం పొర్లుకొచ్చి అవురుమన్నారు

'ఒక ఒక్కదాన్నే పంపిస్తే మనల్ని మాత్రం నవ్వరట్రా? ఏదన్నా తప్పంటే వాళ్లనాన్నను పిలవనంపిస్తే వాళ్లే చూసుకుంటారు నేనుంటేని గాయ్యి పెద్దముండ అదన్నా చెప్పకూడదా అనుకుంటారు ఇదిచేసేది లోకానికేం తెలుస్తుందంటా' అని అంటూ వున్నదామె పెట్టె పట్టి గదివాకిట్లో నిలబడ్డాను నేను వారు పెట్టె బండివాడిచేతికిస్తున్నారు నేనొకసారి మా అత్తగారి ముఖంవైపు చూచాను జాలిగా

'నన్నేం చెయ్యమంటావమ్మా? చూస్తూనే వుంటివిగా నా మాట వాడువింటాడు గనకనా పెడ్తాడు గనకనా? మీలోమీరు ఏమనుకొంటున్నారో ఏంజేసుకొంటున్నారో నాకేం తెలుసమ్మా? నాకేవంటే వాడికంటే మూడాకులు నువ్వు ఎక్కువ చదివావని ఇవాళనుకుంటారు రేపూ అనుకుంటారు ఎటుతిరిగీ మీరుమీరు ఒకటేనమ్మా, నేనేతేడా అవుతాగాని' అన్నదామె ఎక్కవేం బండి - అని ఒక్కకేకవేశారు ఇక నాకు ఎక్కడలేని ధైర్యం వచ్చింది ఛీ అక్కరలేని వాళ్లతో ఎందాకా అతుకు పెట్టుకుంటాం? ఏదైతేమాత్రమేమి? ఏ సమయానికి ఏది చేయవలసివస్తే అదల్లా ధైర్యంతోనే చేసితీరాలనుకొంటూ బండి ఎక్కాను పరిష్కారంచేయలేని కొన్ని కొన్ని సమస్యలనుగురించి తీవ్రంగా ఆలోచించుకొనేకాని తెలియక, వాటంతటవేపరిష్కారమౌతాయనుకొన్నానప్పుడు అంతటితో నా విషాద జీవితంలోని ఒకభాగం సమాప్తమైంది

నేను మా పుట్టింటికి వచ్చినతరువాత ఎన్నడు మాయింటికి రానివాళ్లుకూడా ఏదో ఒక వంకపెట్టుకుని మాయింటికి వస్తూండేవాళ్లు అట్లా-చిక్కిపోయావేం? ఏమన్నా జబ్బుచేసిందా? అనీ, మీఅన్నయ్య అత్తగారింటిదగ్గర ఉన్నాడు కాబోలు, ఎవరు తీసుకొచ్చారని, ఒక నెలవుంటావా, తొందరగానే వెళ్లాలా? అనీ ఇలా ప్రశ్నలమీద ప్రశ్నలు కురిపించేవాళ్లు అసలు విషయం వాళ్ళకు తెలియక కాదు నేనే విధంగా చెప్తామనని. మా నోటి మీదగా చెప్పించి వినాలనీ, అలాంటి ప్రశ్నలతో మమ్మల్ని అవమానయా బాధిస్తూండేవాళ్లు ఇక్కడకు వచ్చిన కొత్తరోజుల్లో మొగుడుకొట్టి వెళ్ళగొట్టాడట, అనీ, దీని వ్యవహారం మొగుడికి తెలిసి అట్లాచేశాడట అనీ చాటు చాటుగా ప్రచారం చేస్తూనే వుండేవాళ్లు—అలాంటి వ్యవహారాలలో ఆరితేరినవాళ్లు కొంతమంది నన్ను బాగా ఎరిగున్నవాళ్లు ఇప్పుడేకాదు అప్పుడుకూడా నామీద మాట పడనిచ్చేవాళ్లు కాదు

నేనసలు ఇల్లువదలి పడిపంచలు చేరవలసి రావటం సత్యం నెపంతోనేకదా తన కారణంవల్ల నేనీ విధంగా కావటాన సత్యం ఎంత బాధపడుతుంటాడు బాధపడడుమరీ? సత్యానికి నాకువున్న పరిచయం తెలిస్తే సత్యమేకాదు హృదయంవున్న వాళ్లెవళ్లైనా బాధపడి తీరవలసిందే.

సత్యము నేను చిన్నప్పటినుంచి ఒకేస్కూల్లో చదువుకుంటుండేవాళ్లం వాళ్లతోపాటు ఇంకాకొంత మంది ఆడపిల్లలుకూడా వుండేవాళ్లు ఆ స్కూల్లో ఏకారణాలవల్లనోకాని సత్యం మా అందరికంటే పెద్దవాడైనప్పటికీ చేరీచేరటమే మా క్లాసులోనే చేరాడు మాఅందరిలో సత్యం ఇముడలేకపోయాడు. మాకు ఆలస్యంగాను సత్యానికిత్వరగాను పాఠాలు వస్తుండేవి చివరకు ఆయనకు వేరేక్లాసుపెట్టి చదువు చెప్పవలసివచ్చేది మిగిలిన మా అందరిలోకీ మళ్లీ నాకు త్వరగా పాఠాలు వస్తుండేవి ఎప్పుడైనా మేస్టరుగారు మాక్లాసుకి సత్యాన్ని పాఠాలు చెప్పమనేవారు వాళ్లందరికీ చెప్పబోయి వాళ్లకు త్వరగా రాకపోవటాన విసుక్కుంటుండేవాడు నాకు చెప్పటం అంటే సరి చాలా సరదాగా చెప్పేవాడు చదువుకునేటప్పుడు ఎక్కువగా మేమిద్దరమే జంటగా తిరుగుతుండేవాళ్లం మా యిల్లు వారియిల్లు దగ్గరగానేవుండేవి పైగా ఎక్కడో ఏదోకొంచెం బంధుత్వంకూడా కలిసివున్నదని పెద్దవాళ్లు చెప్తుంటారు ఈ కారణాలవల్ల సత్యానికి ఫలానా వారమ్మాయినిచ్చి చేస్తారట అనిజనం అనవసరంగా వాదుకలు పుట్టించారు అప్పటికి నాకంతగా ఏమీ తెలియదు సత్యానికిమాత్రం బాగా ఏమీకాని కొంతవరకైనా తెలిసే వుండవచ్చు నాకుతెలిసిం

వల్లా సత్యానికి బాగా పాఠాలు వస్తాయనీ, నాకంటే సరదాగా పాఠాలుచెప్తాడనీ, ఏదైనా తెచ్చిపెట్టమంటేసరి నాకోసం ఎంతకష్టపడైనాసరే తప్పకుండా తెచ్చిపెడతాడనీ, అంతవరకుమాత్రం తెలుసు స్కూల్లో తిరిమ్మ పిల్లలంతా అబద్ధాలాడుతుంటే వాళ్లేకాని సత్యంమాత్రం అబద్ధం ఆడడనీ, సత్యం సత్యమేననీ ఇదొక వాడుక కూడా

అప్పుడు సత్యంఅంటే నాకుచాలాఇష్టంగానే వుండేది తరువాత నేనుకొంచెం ఎదుగుతున్నకొలదీ సత్యం సహవాసానికి మావాళ్లు నన్ను పోనిచ్చేవాళ్లు కాదు మాపెద్దవాళ్లు వాళ్లపెద్దవాళ్లుకూడా బాగానే వుంటుండేవాళ్లు ఘనానావారమ్మాయిని సత్యానికి ఇచ్చి పెళ్లిచేస్తారట అని జనం చెప్పుకుంటూనే వుండేవాళ్లు జనం ఆవిసంగా చెప్పుకోగా చెప్పుకోగాచివరకు మా పెద్దవాళ్ళకుకూడా ఆ ఉద్దేశాలే కలిగినవి అంతలోనే నేను పెద్దదాన్నయాను

అంతకుముందే సత్యం చెబుతుండేవాడు ఇంకా కొద్దికాలానికి నిన్ను మీవాళ్లు చదువు మాన్పించటానికి ప్రయత్నించవచ్చు నీవు మాత్రం చదువుకో వలసినదేనని పట్టు పట్టుమని ఆయన చెప్పినట్లే ఇకస్కూలుకు పోవద్దన్నారు మావాళ్లు నేను పట్టు పట్టాను కాని లాభం లేకపోయింది నేను పెద్దదాననైన తరువాతకూడా సత్యం ఏదైనా పనిమీద మా యింటికి వస్తూవుండేవాడు మొదట మొదట సత్యానికి చాటుకు పోవాలో ఎదుట వుండాలో తెలిసేదికాదు నాలో ఏదోఒక కొత్తదనం రావటాన ఎదుటవుండటానికి సిగ్గుగా వుండేది నిన్నమొన్నటివరకు కలసిమెలసి తిరుగుతూ ఒక్కసారి చాటుకు పోయినా ఏమనుకొంటాడోనని వుండేది నాకు తెలియకుండానే రెండుపనులు చేస్తూనే వుండేదాన్ని సత్యంవచ్చినా మా అమ్మతోనో మా నాన్నతోనో మాట్లాడి పోయేవాడుకాని నాతో ఏమంత ఎక్కువగా మాట్లాడేవాడే కాదు

ఒక్క నాడుమాత్రం చేతిరుమాలమీద చిన్నచిలక కుట్టుకుంటున్నాను నా దగ్గర సరీగా అలాంటిదే ఒకటివున్నది కాని సాదాగావుంటుంది, అదినీవు తీసుకుని ఇదినాకు ఇస్తావా అన్నాడు. అలాగే ఇస్తానన్నాను, ఒకసారి తనేమో కథ వ్రాశానని, ఆకథ ఫెయిర్ చేసి పెట్టమని అడిగాడు. అలాగేచేసి పెట్టాను అలాఆయన నాకేదైనా చిన్న చిన్న పనులు చెపుతుండటం నేను చేసిపెడుతుండటం అలవాటైపోయి ఎప్పుడుఏది చెప్పినా సరేలెమ్మంటుండే దాన్ని, ఒక్కసారి కాబోలు అన్నాడు నేను ఇప్పుడు ఏది చెప్పినా ఒక్కసారైన చెయ్యనంటావేమో అంటే అనవేమి? అని చెయ్యనని ఎందుకనాలి అన్నాను

కాదు సాధారణంగా ఇతరులు ఎప్పుడు ఏదో ఒకపని చెపుతూవుంటే విసుగ్గాఉండదుమరి? అనే వారు నాకు అలావుండదని చెప్పేదాన్ని నిజంగా నాకు ఇంట్లో పనులకంటే సత్యమేదైనా పని చెప్తే ఎంతో సరదాగా చేసిపెట్టబుద్ధయేది నాకలా వుండటానికి ఆశక్తి ఆయనలోనే ఏదోవున్నది నేను అలాగే ఆయన ఏబస్తీకన్నా వెళ్తున్నారని తెలిస్తే సరి గాజులనీ, రిబ్బన్లనీ, ఏవేవోపనులు పురమాయించేదాన్ని ఆయన ఒక్కటికూడా మరచిపోకుండా తెచ్చిపెట్టేవాడు అలా ఇద్దరం పూర్వంలాగానే స్నేహంగా వుంటుండేవాళ్లం తరువాత సత్యానికి వున్నఆస్తి కాస్తా వ్యాజ్యంలో చిక్కుకుపోయింది అది అప్పట్లో తేలేటట్లుగాకూడా లేదు అందువల్ల నన్ను ఎక్కడైనా వేరేఇచ్చి వివాహం చేస్తే బాగుంటుందని మావాళ్లు ఆలోచించటం మొదలు పెట్టారు అప్పటినుండీ, ఎప్పుడో ఏమోకాని సత్యం మా యింటికిరావటం మానివేశాడు నాకు వేరే సంబంధాలు రావటం ప్రారంభించాయి నిజంగా నాకే సంబంధం ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అయినా మానాన్నముందు మావాళ్ళ పనిపిల్లకూడా ఎదురుచెప్పే వీలులేదు నాకువచ్చిన సంబంధాల్లో ఇంత నిక్షేపంలాంటి సంబంధాన్ని మావాళ్లు ఖాయం చేశారు

తరువాత రెండుమూడు రోజులకే నన్ను పెళ్లికూతుర్ని చేశారు. నాకు పెళ్లికళరాలేదనీ, నాకీసంబంధంఇష్టంలేకపోవటానికి కారణం సత్యానికి నాకు ఏదో ఉండిఉంటుందనీ, అమ్మలక్కలంతా అప్పుడే చెప్పుకోవటం ప్రారంభించారట అదే అలాఅల్లుకుని అలా అల్లుకుని మా అత్తగారు మా వారివరకు కూడా పాకింది అదుగోపులి అంటే ఇదుగోతోక అనేవాళ్లేకాని అసలక్కడ పులివున్నదో లేదో కాస్త ఆలోచించి తెల్సుకోగల విజ్ఞానం మనలో

ఎంతముందిఉన్నదీ? వాళ్లవీళ్ల మాటలునమ్మి మావారు, ఎలాగైనా పిల్లా జల్లా కలిగేటట్లుగాలేరు, పైగా సొమ్ముకూడా రాలేదని దీన్ని వెళ్ళగొట్టి ఇంకొక దాన్ని తెచ్చుకుంటే బాగా కట్నకొస్తుందని మా అత్తగారూ, ఇద్దరు ఏకమై నన్నీ విధంగా చేశారు ఎవరైనా అదేమని అడిగితే ఒక్కపనన్నా ఒళ్లువంచి చేసిచేకాదనీ, చెప్పినట్లుగా వినేదికాదనీ, ఎదురు తిరిగి ఏది పడితే అదిఅంటుందనీ, అలాంటి దానితో మేమెట్లా కాపురం చేయించుకుంటామని చెపుతుంటేవాళ్లు నేను ఇక్కడుకు వచ్చినకొత్తలో ఆ మాటలు పట్టుకొని మా అమ్మకూడా 'మీరు ఇక్కడ వున్నారుకదా అని పరుగెత్తుకొచ్చావా? లేపు వాళ్లింక జన్మన్నా కట్టుకుంటే నిన్నుకూడా మాకొత్తిన ఎక్కడా ఎక్కించుకుంటామనుకున్నా అయిన తరువాత వాళ్లుచెప్పినట్లు గా వినకపోతే ఎట్లాగనీ, వాళ్లు తిట్టినాపడాలి కొట్టినా పడాలి, తప్పుతుందామరి? ఈరోజుకి చేనుపడేది నేను పడటల్లా?' అనీ, చాటు చాటున కోప పడుతూ ఉండేది నా బాధ్యత, తనమీద పడితేఎట్లాగా, అనే భయంవల్లను తిరుగూతురు కాపురం చేయటం లేదని లోకం నిందిస్తుందనీ జంకువల్లను ఆవేదనంతా భరింపలేకనో ఏమో, ఇలాంటి విషాదపరిస్థితుల్లో వున్న నన్ను ఆదరించటానికి బదులు ఒకొకసారి ఎంత ఉక్రోషమైన్నా వస్తోసేది అలాంటి పరిస్థితుల్లో నా స్థితిమరీ అధ్వాన్నమైపోయేది నాకు శాంతి అనేది ఎక్కడ? ఎవరికైనా ఒకచోట దెబ్బతగిలితే ఇంకొకచోట విశ్రాంతిఉండాలి ఆ మాత్రంకూడా స్థానంలేనప్పుడు మనమింకా ఈ బ్రతుకు బరువును మోయగలిగేదట్లా? ఫుట్‌బాల్‌ను తన్నినట్లుగా ఇటువస్తే వీళ్లొకతన్ను అటుపోతే వాళ్లొకతన్ను తన్నుతూవుంటే మనగతేంకాను? ఈ కష్టాలన్నీ ఎవరికి చెపితే ఎవరి హృదయంలో దాచుకోగలుగుతారు? ఈ అంతులేని కష్టపరంపర ఎప్పటికైనా దానంతట అది విరమించవలసినదేకాని ఎవరికి చెపితేమాత్రం ఎవరు తీర్చగలుగుతారు?

సత్యం వార్ధక్యం జయించి తనకుతగిన ఇంకొక అమ్మాయిని వివాహం చేసుకొని వార్ధక్యంతోపాటు జీవితాన్నికూడా జయించాడు ఎంత అదృష్టవంతుడు అని నేననుకుంటూంటానేకాని ఆయనకుమాత్రం ఆ విశ్వాసంలేదు అంటే తను వార్ధక్యం జయించలేదనీకాదు, తగిన అమ్మాయిని, వివాహం చేసుకోలేదనీకాదు. జీవితాన్ని జయించాననే విశ్వాసంమాత్రంలేదు నా వివాహమైన తరువాత ఆయన నేను రెండుమూడు సంవత్సరాలు మాట్లాడటమే సంభవించలేదు వారింట్లో వారెవ్వరూ మా యింటికి వచ్చేవారుకారు మేమెవ్వరమూ వారింటికి వెళ్లేవాళ్లంకాదు అందువల్ల ఎప్పుడైనా బజార్లో అలా పోతూవుంటే దూరాన్నుంచీ చూచటమేకాని, దగ్గిర్లో కలుసుకోవటంగానీ, మాట్లాడటంగాని జరిగేదికాదు తరువాత వారిఅమ్మకు చాలా జబ్బుచేసింది దాదాపు బ్రతకదన్న పరిస్థితుల్లో మేము వారింటికి వెళ్లటం, తరువాత తరువాత వారుకూడా మా యింటికిరావటం జరుగుతూ ఉన్నది సత్యము నేనుకూడా మామూలుగానే మాట్లాడుతుంటుండేవాళ్లం మా పెళ్లిళ్లు కాకముందులాగా అంతచనువుగా మాట్లాడుకునేవాళ్లం కాదు ఎక్కువగా నేను నా కష్టాలను గురించే చెపుతుండేదాన్ని ఆయన చాలాబాధపడుతుండేవాడు నాకష్టాలు అలా చెప్పి చెప్పి ఆయన మనస్సును పాడుచేయటం నాకంత ఇష్టం ఉండేదికాదు అందుకని నేను మాఅత్తగారింటి దగ్గరనుండి వచ్చిన కొత్తరోజుల్లో ఏమిటి సంగతులు? అని ఆయన అడిగినా ఏమీలేవు సంగతులు అనేదాన్ని ఒకొకసారి నేను అలా అన్నప్పుడు నా పరిస్థితులు తనకు తెలియచేయటం లేదని ఆయనకుఎంతో కష్టంగావుండేది నేనేమైనా ఆయన్ను అడిగితే ఆయనకూడా చెప్పేవారుకాదు నేను నా కష్టాలనుగురించి చెప్పకపోతే ఆయన బాధపడ్తారనిగానీ, నేనే చెప్పకుండా దాచుకోలేకపోవటం వల్లగాని ఎక్కువగా చెపుతూనేవుండేదాన్ని నేను మావారి మనస్తత్వాన్నిగురించిచెపుతూ వుంటే ఒకొకసారి ఆయనముఖం కోపంతోఎఱ్ఱబారి, విచారంతో కమిలిపోయేది మీరుమాత్రం తగిన ఆమెను వివాహం చేసుకొని వార్ధక్యంతోపాటు- జీవితాన్నికూడా జయించారు అన్నా నొకసారి ఆయన్ను విచారాన్నుంచి మరల్చటానికి నీవలాంటి బాధలనుభవిస్తున్నంతవరకు నేను నా జీవితాన్ని జయించాననుకోలేను అన్నారు. ఆయనకు నామీద వున్న ఇలాంటి కరుణవల్లను, నన్నుపూర్తిగా అర్థం

చేసుకున్నందువల్లను, నాకు ఆయనమీద ఎంతైనా అభిమానము, గౌరవము ఆదరము ఉంటుందికాని అంత కన్నా ఇంకేమీ లేదు. ఇదంతా ఇతరులు అర్థంచేసు కోవాలంటే సామాన్యమా? ఆలోచనలో నిమిత్తం లేకుండా ఎవరిష్టంవచ్చినట్లు వారు చెప్పుకుంటారు

నేను మాయింటికి వచ్చినతరువాత అప్పటికింకా మంచిచీర కట్టుకోవటంగానీ, తలలో పూలు పెట్టుకోవటంగాని ఎరుగను ఎందుకో ఒకసారి డ్రామాకు వెళ్లాలనిపించింది అందరువెళ్తూ నన్ను కూడ రమ్మంటే, సరేనని ఆరోజు ఇస్త్రీచీరకట్టుకొని ఇస్త్రీజాకెట్ తొడుక్కొని ఒకసారి అద్దంలో చూచుకునేటప్పటికి తల్లోపూలుకూడా పెట్టుకుంటే బాగుండుననిపించింది నాకు తెలియకుండానే నేను వెళ్లే దారిలోనే ఘుబ్బమ్మగారి ఇల్లుంది ఏకాలంలో నైనాసరే వారింట్లో ఏవో ఒకపూలు పూస్తూవుంటవి. మా పొరుగింటామేకదా అని పూలు కోసుకోటానికి వారింటికి వెళ్లాను అంతా ఊరికివెళ్ళటాన ఆమె ఒక్కతే వున్నది ఆ ఇంట్లో ఆమె నాకు ఎదురు వచ్చి ఎక్కడికి? ఏమిటి? అని అడిగిందాశ్చర్యంగా డ్రామాకు వెళ్తున్నామన్నాను

డ్రామాకువెళ్తే ఇస్త్రీచీర కట్టుకోవాలా? అన్నది మళ్ళీ

పదిమందిలోకి వెళ్లేటప్పుడు మామూలు చీరైతే ఏం బాగుంటుందని కట్టుకున్నాను పూలున్నవిగా మీచెట్టున - అంటూనే చెట్టుదగ్గరకు పోతున్నాను

ఎవరెవరు వెళ్తున్నారు డ్రామాకు? వెళ్తే పూలెందుకు? అని ప్రశ్నలమీద ప్రశ్నలు కురిపిస్తూనే వున్నదావిడ. నేనామె ప్రశ్నల్లో కౌటిల్యాన్ని గ్రహించక పోలేదు నాఅంతటనాకు ఎన్నాళ్ళకో పూలుపెట్టుకోవాలనే కోరిక కలగటంవల్ల ఆమె మాటలను లక్ష్యపెట్టకుండా అలాగే పూలుకోశాను కాని ఆమెమాత్రం ఏవిధంగానైనాసరే నా ఉత్సాహాన్ని చంపివేయాలనే ధోరణిలోనే వున్నది. గచ్చుమీదకూర్చుని పూలు ముందువేసుకొని తల్లో పెట్టుకోటానికి వీలుగా మడుస్తున్నాను

భర్తదగ్గర లేకపోతే పతివ్రతలు పూలుపెట్టుకోరు అన్నదామె పుటుక్కున ఆ మాట కొంచెం మందగించిన నా ఉత్సాహపు పుటలలో ఒకపిడుగు పడినట్లైంది. అయినప్పటికీ సమాధానం చెప్పకుండా వుండటం ఏమంత బాగుంటుంది? వెనకటి రోజుల్లో ఎవరో చేశారని ఇప్పుడెలా ఎవరు చేస్తున్నారు? అన్నాను క్రుంగిపోతున్న ఉత్సాహంలోనుంచి కొంచెం తెప్పరిల్లుకుని

'పనకేమిటి? ఇప్పుడైనా భర్తదగ్గరలేనివాళ్లు భర్తమీద ప్రేమగలవాళ్లైతే పూలుపెట్టుకోక, ఎక్కడదాకానో ఎందుకు? మాచెల్లిలి భర్త జైల్లో వుండగా మా చెల్లెలు ఒక్కనాడైనా తల్లోపువ్వు పెట్టుకో లెరుగునా? భర్తమీద ప్రేమగలవాళ్లెవరైనా అంతే అసలదిపతివ్రత లక్షణంకూడా.' అన్నదామె మళ్ళీకొంచెం ఉద్రేకంతో వాళ్ళచెల్లెలు పూలు పెట్టుకునేదో లేదో నాకాజ్ఞాపకం లేదుగాని వారానికి రెండుసార్లయినా సినిమాలకనీ వాటికనీ, వీటికనీ ఎక్కడికో ఒక చోటికి పోతూనేవుండేది ఆమె భర్త జైల్లోవున్నాడని ఆమె మంచి మంచి చీరెలు కట్టుకోకపోవడంగానీ, సరదాగా వుండక పోవడంగాని ఏమీ వుండేదికాదు అంతామామూలు గానే వుండేది అన్ని విషయాల్లోను మామూలు గానే వుంటూ పూలెందుకు పెట్టుకునేదికాదో మరి నాకర్థంకాలేదు బహుశః ఏ శాస్త్రాన్నో పట్టుకుని అలావుంటేగాని పతివ్రతను కానేమోననుకొని అలా చేసివుండవచ్చు

నిజమే ఆమెఅన్నట్లు ఆమె చెల్లెలికి భర్తమీద ప్రేమ ఎక్కువగా వుండటానే పూలుపెట్టుకోలేక పోయేదేమో వాళ్ళు భార్యాభర్తలు ఒకరికొకరు తగినవారు కావటాన బాగా మనస్సులు కలిసిపోయే వుండవచ్చు వాళ్ళకు అన్నీ కలసివచ్చినవి వాళ్లు శుభసమయాల్లోనైనా కష్టసమయాల్లోనైనా మంచినే సంపాదించుకోటానికి అవకాశములున్నై కాని నేనో, నాకు నిజంగా వారిమీద అంత ఎక్కువగా ప్రేమలేనిమాట వాస్తవమే అది నాతప్పా? నాకు తగినంతలో నేను కాంక్షించినవేవీ వారిలో లేకపోవటం తప్పు ఉన్నదేదో ఉన్నది లెమ్మని కొంత సానుభూతితో ఆలోచించుకుని ఆత్మసంతృప్తి అయినా చెందుతుండేదాన్ని ఇదివరకు నన్నివిధంగా చేసిన తరువాత అదికాస్తా పోయిందిమరి. దానికి నేనేం చేయగలను? ప్రేమవుండడం లేకపోవటం మాట అలావుంచి జీవితంలో సుఖసౌఖ్యాలు ఎప్పుడైతే పోతవో సాధారణంగా అప్పుడే ప్రతివస్తువుమీద

ఇది రక్తవృద్ధిని చేయు విలువ గల వస్తువులచే తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిశ్శక్తి నిస్సత్తువ, ఒళ్లు నష్టము, అతిమూత్రము మొదలగు వాటిని తగ్గించి, మంచిబలమును వీర్యపటుత్వమును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక సర్టిఫికెట్లు గలవు 2 డబ్బీలు చాలును

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెని

ఆయుర్వేదసమాజం

కొరిదేపి, (నెల్లూరు జిల్లా)

కుష్ఠు ★ బొల్లి

వగైరా మేహ మచ్చలు, సెగ, సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స, క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి అండ్ కో

(రిజిష్టర్డు)

"భాస్కరాశ్రమము"

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

ఆర్షరసాయనశాల

ముక్త్యాల, కృష్ణా

స్థాపితము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదౌషధములకు నిలయము. ఏ మందు కావలసినను మాకు వ్రాయుడు. నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

విరక్తి కలగటం సహజం. నా వరకు నాకు ఇక్కడకు వచ్చిన తరువాత అలంకరణమీదనే అభిలాష నశించింది. అదేమిటోగాని ఆ అలంకారానికి సంబంధించిన ఏ వస్తువు కనపడినా అది నాకు సంబంధించనిదిగానే వుంటుంది ఎవరైనా సహృదయులు ముత్తయిదువులు తురుము పూలు వద్దంటూ నేమని తల్లో పెడుతూవుంటే గట్టిగా వారించలేను గట్టిగా వారించటానికి మా చేవాళ్ళ ఇవ్వో కోపం అనుకొంటారనికూడా భయమే భర్త దగ్గర లేనంతమాత్రాన పూలు పెట్టుకుంటే పతివ్రతలం కాకుండాపోతామనే భయం నాకు లేకపోటాన అంతగట్టిగా వారించవలసిన అవసరంకూడా రాలేదు. ఆరోజు నా అంతట నాకే పూలు పెట్టుకోవాలనే కోర్కె అంత ఎక్కువగా ఎందుకు కలిగిందో నాకే ఆశ్చర్యమౌతుంది ఆరోజు నా మనోవైరాగ్యభావాన్ని తెరలు తెరలుగా ఆవరిస్తున్న పూర్వ సంస్కృతులను ఆ సుబ్బమ్మగారి ప్రశ్నపరంపర ఎక్కడికక్కడే పటాపంచలు చేసేసింది అంతే ఆ రోజుకి ఈ రోజుకీకూడా నాకు మళ్ళీ తల్లో పువ్వులు పెట్టుకోవాలనే కోరికే కలగలేదు

ఏమిటోలే, మొగుడు ముండా అంటే ముష్టికొచ్చినవాడూకూడా ముండా అన్నాడట అల్లా ఇప్పుడు నేనందరికీ అయినే ఎప్పుడైనా సాయంత్రమప్పుడు ఏమీతోచక నేనూ వాకిట్లోకి వస్తే ఆ కృష్ణమ్మగారుకూడా అలాగే నేనెప్పుడో ఒకసారి వస్తానేమోనన్నా వినిపించుకోకుండా, ఆమాంతం పైటచెరగు మొలచేసుకొని వాళ్లయింట్లోకి లాక్కెళ్లి కూర్చోపెట్టుకొని ఇక ప్రారంభిస్తుంది ఏవంతా అయిందా? అంటుంది ముందు ఇంకా వంటకాలేదు మా అమ్మచూస్తున్నది వంటపని అంటాను

మీ అమ్మ చూడకపోతే మీ వదినేంచేస్తున్నది అంటుంది మళ్లీ మీఅమ్మకు కావలసినవన్నీ అందిస్తున్నది అని నేననగానే ఇక తనకేమీ సందు దొరక్క, ఊఁ లేక ఏమిటిలే నీ పనే బాగున్నది హాయిగా నిజంగా నాకే పిల్లలుంటబట్టిగాని లేకపోతేనా? అంటుంది వ్యంగ్యంగా అది నేను గ్రహించి - అంతహాయిగా ఉంటుందనుకుని పెళ్లిపోవాలంటే పిల్లలుమాత్రం అడ్డంవస్తారటలే, అనే దాన్ని. నేనెప్పుడు కనిపించినా సరే ఏదో రకంగా ఎత్తిపొడుస్తూనే ఉంటుందామె బయట చూస్తే ఈ విధంగా వున్నదా ఇక ఇంట్లో మాటంటే ఏవిధంగా వుంటుందో

నేను ఇక్కడకు వచ్చినతరవాత వారు మళ్లీ పెళ్లి చేసుకోవటముందు అయిదారు మాసాలవరకు మా అమ్మ ఎప్పుడూ నా మీద కోపంగానే వుండేది తన కొడుకువల్ల కష్టంకలిగినా ఆకోపమంతా కూడా నా మీదనే చూపిస్తూవుండేది ఆమె అలాచేస్తూ వుంటే, నేనీవిధంగా కాబట్టే కదా నన్నెవరెవిధంగా బాధించినా అని నాలో లోలోపల మరుగుతున్న దుఃఖం ఒక్కసారి పాలపొంగులాగా వచ్చేది ఆ పొంగును ఆర్పటానికి నేను లేనిశక్తిని తెచ్చుకోవలసివచ్చేది

నేనెంత మర్యాదవిడిచి చెప్పినాకాని మా అమ్మ అసలు నేనేదో ఎగురు మాట్లాడివుంటానని, పనులన్నీ సరిగ్గా చేయలేదనో అనుమానంగానే ఉండేది ఆమె అవిధంగా నన్ను అనుమానిస్తూవుంటే ఆమె హృదయంలో ఎక్కువభాగం చీకటితెరలు ఆక్రమించిన వేమో నన్నంత బాధపెడేదాన్ని తల్లిని బిడ్డ అర్థంచేసుకోలేకపోవటం ఎక్కడైనా సంభవం, సహజంకూడా కావచ్చునేమో కాని కన్నతల్లి అర్థంచేసుకోలేకపోవటమంత అన్యాయం ఎక్కడా లేదేమో తనను తల్లే అర్థంచేసుకోకపోవటంకంటె పైగా అపదలోకూడా ఉన్నప్పుడు మనుష్యుల కంఠకంటే వేరే బాధ అనేది ఎక్కడ వుంటుంది?

వారు పెళ్లిచేసుకున్నదాకా అంటే ఇక నన్ను అక్కడకు పంపించే ఆశారేఖలు అంతరించేవరకూ మా అమ్మ నన్ను ఆ విధంగానే ఒత్తిడిచేసింది ఆ పరిస్థితుల్లో మా అమ్మతప్ప నన్ను ఆదరించటంలో మా వదినగానీ, ఇంకే ఇరుగుపొరుగువాళ్ళయినా కొంత నయమనిపించింది వారు మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకున్నారు మా అమ్మ మనస్సు విచిత్రంగా మారిపోయింది ఆమె కెందుకో నా మీద జాలి [illegible] కలిగినది ఆమె హృదయంలోని చీకటితెరలు చించుకుపోయినవి ఆమె హృదయంలోని వెన్నెల కాంతులు నామీద ప్రసరించసాగినవి కాని అప్పటినుంచీ అంటే ఇక నేను నా యింట్లోనే వుండటం ఖాయమని తేలినప్పటినుంచీ నా కష్టాలు ఇంకొక రకమైన తీవ్రస్వరూపం దాల్చినవి. మా అన్నయ్య

బతికలు మాత్రం పూర్తిగా వ్యతిరేకమైనారు ఆఖరికి మా అక్కచెల్లెళ్లదగ్గరనుంచి కూడా వ్యతిరేకత ప్రారంభమైనది అయినప్పటికీ ఈ భారాన్ని నాకంటే మా అమ్మ ఎక్కువగా మోస్తూ వుంటూన నాకు కొంత సులభమే అయింది కాని నే నెంత పనిచేస్తున్నా ఇంకా పనిచెయ్యటం లేదని, నాకు అంత ఖరీదుగల చీరెలు జాకెట్లు ఎందు కొక్కవాలనీ ఏహేళనంగా మా వదిన, అక్కచెల్లెళ్లు అందరు దెప్పిపొడుస్తూ నేవుండేవాళ్లు అంటే దానికి కాపురమా కాలిపోయిందా? ఏ గుడ్డలిస్తే మాత్రం ఏం కట్టుకు నింట్లో పడుండేదానికి? అనే ధోరణిలో మాట్లాడుకుంటూవుండేవాళ్లు వాళ్ళెంతా అయినా వీటిని నే నేమంత లక్ష్యపెట్టలేదు నేనింకా ఎక్కువ విచారంలో మునిగిపోటానికి వేరే కారణం వున్నది

మా నాన్నగారు నా పెండ్లికాకమునుపు, అయిన తరువాతకూడా కొంత కాలంవరకూ, మనిషిని చూస్తే భయంగాను, ఎంతో హుందాగాను వుండేవారు అలాంటివారల్లా ఒక్కగానొక్క కొడుకైతే మా అన్నయ్య కూడా తనమాట వినకపోవటం, కేవలం భార్యను వాళ్ళవైపు వాళ్ళను వినక వేసుకుని ప్రతి దానికీ తయ్యారికి కాలుదువ్వటం, ఒక్కడుగదా ఏవిధంగానైనా చదువు చెప్పించి అభివృద్ధిలోకి తీసుకురావాలంటే చదువుకోకపోగా ఎక్కడ అప్పులు పుడితే అక్కడల్లా నోట్లు వ్రాసి అప్పులు చేయటం, ఇవన్నీ మొదలుపెట్టేసరికి ఆదోక విచిత్రంగా మారిపోయారు అంతకుపూర్వం వున్న గంభీరత, ఇంట్లోవాళ్ళను గడగడలాడించటం అదంతా మారిపోయింది మరీ మా సంసారం అట్లా అయిన తరువాత ఆయన కపటు మరేపోయింది ఆయన మనస్సుతోపాటు ఆరోగ్యం కూడా పూర్తిగా చెడి పోయింది నే నిక్కడకు రావటాన్ని గురించి మే మంతా అనేకవిధాలుగా కిందా మీదా పడుతూ వుండేవాళ్లమా? ఆయన ఒక్కనాడైనా నాతో ఏమిటిది అనిగాని, నీవు వెళ్లు, వెళ్ళవద్దు అనిగాని ఒక్కసారికూడా నోటా పల్లాపట్టి అడిగిన పాపాన పోలేదు మానవుడు కాని మా అమ్మ ఇలా మొదలు కుండా వూరుకుంటే ఎట్లామరి? అసలు సంగతేమిటో కనుక్కొనిరాక అని అనగా అనగా ఒకసారి కాలోఱ బయలుదేరి వెళ్లారు మా అత్తగారి వూరికి, వెళ్ళటం కూడా వారింటికే వెళ్లారు. ఎందుకలా పంపించాలిసొచ్చింది? ఎన్నడు మాపోటివాళ్ళకన్నా ఎదురు చెప్పే పిల్లకాదే మా పిల్ల లందర్లోకీ ఈ అమ్మాయి ఇంకా నిదానమైనది ఏమిటిదంతా? అని అడిగారట వారిని

మీ పిల్ల మీకు ఎదురు చెప్పకపోతే అందరికీ ఎదురు చెప్పదని నమ్మక మేమిటి? అది ఎన్నెన్ని చిత్రాలు చేసేదో మీకేం తెలుస్తుంది మేం చెప్తే మాత్రం మీరు నమ్ముతారా? అని మా అత్తగారు అందుకున్నదట

మీ రుండండి మిమ్మల్ని కాదు నే నడిగింది ఆయన్ని సమాధానం చెప్పనివ్వండి అన్నారట మా నాన్నగారు

ఇంకా ఇంతమంది చెప్పటాని కేమున్న దక్కడ? ఎవరుచెప్పినా అదే—అన్నారట వారు సరే మీ అల్లుడిచేతనే చెప్పించుకోండి నేనొద్దన్నానా అని మా అత్తగారు అన్నదట

ఒకరడిగే దేమిటి ఒకరు చెప్పేదేమిటి నా జోలి ఒకరి కెందుకు? నా యిష్టం వచ్చినట్లు నేను చేసుకుంటాను ఒక రెవరు నన్నడిగేటాని కసలు— అని వారు కోపంగా మాట్లాడారట

ఇట్లా తొందరపడి మాట్లాడినంత తేలికగా పోతుందా అబ్బాయి చేసుకున్న తరువాత అని మా నాన్నగారు అనేటప్పటికి

పోకపోతే చేతనైందేమైనా వుంటే చేసుకో పోయి ఇదిమొదలు చేసుకుని నా వాకిలిచాయలకు రాబోకండి ఎవరైనాసరే—అని లేచివెళ్లారట అంతే అప్పటినుంచీ ఇక నా విషయంలో ఆయనకు పెద్ద విచారం ఏర్పడిపోయింది మనస్సులో ఆయన వ్యాధి కూడా ఇంకా ఎక్కువ కావటం మొదలు పెట్టింది వారు మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకున్న తరువాత ఆయన వ్యాధి ఇంకా ప్రబలమై చివరకు ప్రాణాలు కూడా విడువవలసి వచ్చింది మా నాన్న ప్రాణం పోయేటప్పుడు ఆ బాధ చూడలేక నేను చాటుకు పోయి కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటున్నప్పటికీ ఆయన ప్రాణం పోయేటప్పుడు కూడా నన్నే తలుస్తూ వుండటం నాకు కూడా వినబడుతూనే వున్నది తను పోతున్నానే అనీ, నేను కష్టంలో వున్నాననీ, నాకు బాగా జరుగుతుందో జరగదోననీ, ఆయన

భయం. అందువల్లనే ఆయన నన్నింతగా తలుస్తూ ప్రాణాలు వదిలారు.

అప్పటినుంచీ ఇక నా కష్టాలు అడుగుతారు. అంతకుముందు నే ననుకుంటున్నదాన్ని—జరిగిందేదో జరిగింది మా అమ్మా నాన్నా బాగుండగానైనా నేను చనిపోతే బాగుండునని కాని నేను జీవితంలో వటి! భయపడ్డానో అవల్లా నాకే జరుగుతూ వచ్చినవి అక్కడినుంచి ఇక్కడికి రావటం ఇంటికి దూరమై చెట్టునీడకు వచ్చినట్లయిం దిప్పుడు నాపని మా అమ్మ కిప్పుడు నామీద ఎంత ప్రేముంటే మాత్రం ఏంచేయగలుగుతుంది! మా నాన్న వున్నప్పుడే అంతంత మాత్రమాయె మా నాన్న పోయిన తరువాత మా అమ్మ కోరత్తటానికి ఏమీలేకుండా పోయిం దా యింట్లో ఆమే మా అన్నయ్యదగ్గర మనోవర్తి పుచ్చుకోవలసిన పరిస్థితుల్లో ఇంకా నన్నేం పోషించ గలుగుతుంది! ఈ పరిస్థితుల్లో నా పౌరుషం కోపమని నా భారాన్ని కూడా ఆమె మీద మోపి ఆమెను బాధించేకన్నా ఎన్నికష్టాలైనా రానీ, నా భారాన్ని నేనే మోయాలి ఈ పని చేయాలంటే మళ్ళీ అక్కడికే వెళ్ళక తప్పదు ముమ్మాటికీ తప్పదు. కాని నిజంగా అలా చేయగలనా! ఏమిటో నిరాశనూలాన కలిగే నిస్తబ్దతవల్ల అలా అనుకోవటమే కాని చెయ్యాక ఏంచేస్తాను! జీవితంలోని ఈ నిస్తబ్దత సర్వనాశానికే దారితీసేదిగా కనబడుతూ వుంది ఈ నిస్తబ్దతనుంచీ బయటపడాలి అంటే తప్పకుండా మళ్లీ అక్కడికి వెళ్లాలి ఇప్పుడు అక్కడి పరిస్థితులు వెనకటి పరిస్థితులు కావు. అనాటి అత్తగారు లేదు. వారిలో కూడా వయస్సును బట్టి అయితేనేం, అనుభవాలనుబట్టి అయితేనేం, ఆ నాటి దుందుడుకుతనమూ లేదు. నిజంగా అంత దుందుడుకుతనమే ఉంటే మళ్ళీ రమ్మంటారా! పరిస్థితులు మార్పు మానసికమైన మార్పుకూడా తోడ్పడవచ్చు. ఈ అవకాశాన్ని పురస్కరించుకుని వారిలో మార్పు తీసుకురావటానికి ప్రయత్నం చేయాలి ఈమాత్రం నేను చేయలేకపోతే నా బాధలు నాకే కాకుండా ఇతరుల కష్టాలను ఇనుమడింపచేయటానికి కూడా తోడ్పడతవి నా క్షేమంకోసం కాకపోయినా కనీసం నా సంబంధీకుల క్షేమంకోసమైనా మళ్ళీ అక్కడకు వెళ్లితీరాలి కాని అప్పుప్పు నా జీవితాన్ని నేనే ఒకసారి పునరాలోకనం చేసుకునేటప్పటికి ఆ సంఘటనలన్నీ కళ్ళల్లో కదలి (క్రొమ్ముకొరూ) హృదయంలోకి దూసుకుపోతున్నై. ఈ ఆలోచనలతో నా మెదడు చుట్టలు తిరిగిపోతూ వున్నది ఈ బాధలతో నా హృదయం రక్తాన్ని చిమ్ముతూ వున్నది నా తెలివితేటలు ప్రతిభ, యవ్వనము అన్నీ మిళితమై మనపై ఈ చుట్టలు తిరిగిన రక్తపు చేరులలో కలసిపోయినవి ఇంకా నాకు స్వతంత్రతేమిటి? ఆలోచనేమిటి? నిర్ణయమేమిటి? ఈ సమాజంలో ఇదేనా నా స్థానం? ఇదేనా భారతనారీమణుల సౌశీల్యసంప్రదాయం? ఇదే కాబోలు భారతనారీమణులు గవర్నర్లుగా వుండటం, మంత్రులుగా వుండటం, విదేశాంగ రాయబారులుగా వుండటమూను!

సీతా రామ లక్ష్మణులు.

దెందుకూరి శిథిల శిల్పసంపద

శ్రీ కో. రాఘవాచారి

ఖమ్మంమండలములోని మధిర తాలూకాకు చెందిన దెందుకూరు గ్రామములో ఆంజనేయ స్వామి దేవాలయము ఒకటి కలదు. ఈ ఆలయ ప్రాంగణములో ఒక సత్రమును నిర్మించు సదుద్దేశ్యముతో శ్రీమతి కపిలవాయి సీతమ్మగారు ఆలయపు దక్షిణభాగములో పునాదులు త్రవ్వించుచుండగా రెండున్నర గజముల లోతున, ఒకదానిపై నొకటి పేర్చియున్న విగ్రహములు ఇరువదియొక్కటి బైట పడినవి. ఇక్కడి బొమ్మలో వాటిని చూడవచ్చును.

క్రింది వరుసలో పద్మాసనస్థులైనవారు ఏడుగురున్ను, వెనుక నిలచియున్నవారైదుగురున్ను చేరి పన్నిద్దరాళ్వార్లు. ఇరుప్రక్కల త్రిభంగిని, నిలచియున్నవారు ద్వారపాలకులు. మధ్యభాగములో సీతారామలక్ష్మణులు లక్ష్మణునికి కుడిప్రక్కన గరుడాళ్వారు. పై పటములో సీతారామలక్ష్మణుల మూర్తులు పెద్దవిగా చూపవచ్చును.

వాని పీఠములు ప్రత్యేకముగా పద్మములుగా మలచుటకు వీలు లేకపోవుటచేత కాబోలు, పాదముల దిగువ పద్మములను అర్ధశిల్పముగా మలచినారని యూహించవచ్చును. విగ్రహములకు దిగువవున్న వ్రాలుపలకల రాతి మొకులనుబట్టియు, విగ్రహముల చిన్న పొడవునుబట్టియు (మూడున్నర అంగుళులు) ఈ విగ్రహములు ఏదేనొక పెద్దదేవాలయ ప్రాంగణములో నిర్మించిన చిన్న కోదండరామస్వామి ఆలయములో ప్రతిష్ఠ చేయబడియుండునని యూహించ వీలగుచున్నది

ఈ ఆంజనేయ ఆలయప్రాంగణములోనే ఈ విగ్రహములు దొరుకుటకు రెండు నెలలు ముందుగా, నాల్గున్నర అడుగుల ఎత్తుగల ముఖమంటప శిలయొక్కటి లభించినది దీనిపై, ప్రాచీనాంధ్ర లిపిలో ఎనిమిది పంక్తుల దానశాసనమొకటి ఉన్నది అది ఇది

"స్వస్తి శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మన్మ భా
గి గణపయ రాజులు కాకోలని కేశవ
దేవరకు రెండు మత్తురులు వేసిరి వా
న కౌలాలు ఆచంద్రార్క స్థాయిగా నిస్తిమి"

దీనినిబట్టి ఈ ప్రాంతములోనే కేశవస్వామి ఆలయము ఒకటి పెద్దగ వుండియుండుననియు, పైన చూపిన కోదండరామస్వామి ఇత్యాది విగ్రహములు ఆకేశవస్వామి ఆలయములో నుండిన చిన్న దేవతలు లోనివైయుండునని వూహించుచున్నాము

పైన చెప్పిన (ఆంజనేయస్వామి) ఆలయములో ఇంతకు పూర్వము, ఈరీతిగనే ఆంజనేయ విగ్రహము, రెండు శివలింగములు, పూర్వపు దేవాలయములకు సంబంధించిన పునాదులు, బైటపడినవట గ్రామీణులలో పెద్దలైన శ్రీకపిలవాయి కృష్ణయ్యగారు ఆంజనేయ విగ్రహమును మాత్రము నేటి ఆలయములో ప్రతిష్ఠించి, శివలింగములు భిన్నమైనందున ఆలయప్రాకారములోనే పూడ్పించిరట నేటికిని, ఆలయప్రాంగణములో రెండు పాత పానవట్టములు, వినాయకుని విగ్రహము, దేవీ విగ్రహములు విడిగా కనబడుచున్నవి

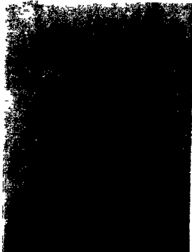
ఈ పెందుకూరు గ్రామము నూరు, నూటయాభై సంవత్సరముల పూర్వము ఏర్పడినదని, అంతకుముందు ఈ ప్రదేశములో సారంగపట్టణమను పేర ఒక పట్టణము వుండెడిదని ఒక జనశ్రుతి ఈ పట్టణము అనేక శైవ, వైష్ణవ దేవాలయములకు ఆటపట్టని ప్రసిద్ధి

దొరికిన విగ్రహములు విరివిగా శైవ, వైష్ణవ సాంప్రదాయములకు చెందియుండుటనుబట్టి, ఈ జనశ్రుతి సత్యమే యైయుండునని మనవిచేయుచున్నాము శాసనపు లిపి కాకతీయ యుగమునకు అనంతరపు లిపివలె గోచరించుచున్నది. కాకతీయులు పరమశైవులు వీరి పతనానంతరము, తెనుగు దేశము నేలిన రెడ్డిరాజులు శైవులే అయినను,

పన్నిద్దరాళ్వార్లు

శ్రీరంగమునుండి, ఉత్తరాదికి వచ్చిన వైష్ణవస్వాముల బోధవల్ల వైష్ణవాలయములుకూడ కట్టించినట్లు కొండవీటి వైష్ణవ క్షేత్రములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. పన్నిద్దరాళ్వార్లు, గరుత్మంతుడు, (బహుశా ఆంజనేయస్వామికూడ వుండియుండును) ద్వారపాలకులు చేరిన విండోలగముతో సీతారామలక్ష్మణులుండిన పూర్ణ వైష్ణవ సాంప్రదాయము కడపటి రెడ్డి

దానశాసనము.

రాజుల కాలములో గాని కడతేరియుండదని యూహించుచు, ఈ విగ్రహములు పదునైదవ శతాబ్దము నాటివై యుండునని యూహించుచున్నాము. (పైకాపనము, ఈ విగ్రహములను ఒకే కాలమునకు చెందియుండునను యూహ సత్యదూరము కాకపోయినను, నిర్ధారించి చెప్పుటకు వీలులేనిది) శిల్పమైనను మూర్తి వైష్ణవమత సాంప్రదాయ విజృంభణకు నాందీ రూపమగు సాంకేతిక సాంప్రదాయము ననుసరించినట్లున్నది గాని, దేశమునందు స్థాయిగానుండి, పూర్ణ వికాసము చెందిన శిల్పసంపదకు చెందినట్లు లేదు. విన్యాసములో కాకతీయ సాంప్రదాయమునకు చెందిన లాలిత్యము గోచరించుటలేదు. అట్లని విజయనగర కాలపు పూర్ణవికాసముకూడ కనబడదు. ఈ కారణములచే, ఈ విగ్రహములు కాకతీయ, విజయనగర కాలములకు నడిమి కాలమునకు చెందినవని వూహచేసినాను. విగ్రహములన్నియు ఒకదానిపై నొకటి పేర్చి, భూస్థాపితము చేయబడియుండుటను బట్టి ఏ భామినీసుల్తాను కాలములోనో ఇవి నాశనము చేయబడునను భయము కలగ, భక్తులు కొటిని భూగర్భమున దాచి, ప్రాణరక్షణకు దక్షిణాదికి తరలిపోయిందురేమో యని వూహించవచ్చును. కనుక ఈ ప్రాంతమునందు విరివిగా భూగర్భపరిశోధన చేసినచో పైన చెప్పిన సంధికాలపు సంఘచరిత్ర నిర్మాణమునకు సాయపడగల శిలాశాసన విగ్రహసంపద విరివిగా లభించునని మనవి చేయుచున్నాను.

పోయిన పుటలు

శ్రీ అంగర వెంకటకృష్ణారావు

నేను ఆదవపుజిల్లా మేజస్ట్రీటువద్ద క్యాంపు గుమాస్తాగా వున్న రోజులలో జరిగిన వొక సంఘటన, నన్నమాంతంగా వొక దశాబ్దానికి పైగా వెనక్కు నెట్టింది

ఆ రోజులలో నాకు రోజూ వొక అరగంట సంక్షిప్తలేఖనం, సుమారొక గంట టైపుపని వుండేది మా ఆఫీసరుగారు న్యాయమైన ప్రభుత్వాధికారి, నిజమైన ప్రజాసేవకుడు ఇంటికి రావొద్దని చెప్పిన గజిటెడ్ ఉద్యోగి నా దృష్టిలో అతనొకడే

కాని ఆ వక్కడ అప్పటి కాలం మనలేక పోయేడు. అక్కడ నా జీవితం నిర్మానుష్య ద్వీపంలో 'క్రూసో' బ్రతుకులా వుండేది మోసం ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలుగా జీవిస్తూన్న ఆ ఆఫీసు ఉద్యోగుల మధ్య నాకు వూపిరిసలపకుండేది కాదు నిర్వ్యాపకంగా వున్న నిముషాల్లో, సంఘానికి, జీవితానికి, నాకు గల సామరస్య వైషమ్యాలు వూహా కందక, శూన్యంలో మనసు కరిగి కలిసిపోవటం పరిపాటిగా వుండేది

అట్లాంటి సమాధిపరిస్థితిలో నే వున్న వొక నాటి మధ్యాహ్నం బంట్రోతు వచ్చి 'బాబూ— చిన్న పిటీషను టైపు చెయ్యండి' అని ప్రతిమాలేడు. సమాధిలో వుండే, ఆ కాగితం అందుకుని, అప్రయత్నంగా చివరవరకూ చదివేను

'ఎవరిదోయ్ యీ పిటీషను?'

'ఒక బీద బ్రాహ్మడిదండి'

'అతనిని పిలు' బంట్రోతు వెళ్ళేడు

పిటీషను వ్రాసిన ఆ మామి వచ్చేవరకూ నా మనసు దట్టమైన పొగమంచు క్రమ్మిన హేమంత చంద్రికారాత్రివలె వుంది అతను వచ్చి నాముందు నిలబడ్డాడు—లోతుకు పోయిన బుగ్గలు—చెడు కాలపు జలగ నెత్తురు యీడుస్తూ పీల్చివేయగా మిగిలిన బొమికెలగూడు! జరిగిపోయిన రోజులను కబళించిన విస్మృతి అనే చీకటిని చీల్చ ప్రయత్నిస్తూంది నా జ్ఞాపకశక్తి విస్మృతిరాహువు దవడలు నములుతూంటే, క్రమేపీ జ్ఞాపకంలోకి ఉదయిస్తున్నాడా వ్యక్తి—అదంతా వొక పెద్ద అపశేషములా వుంది అతని ఫాలభాగం వెడల్పై, కాంతి తేరి, బాలారుణ బింబంవంటి కుంకుమరేఖతో విరాజిల్లింది తరుణ రక్తం పూరించి బుగ్గలు మిసమిసలాడేయి అన్యమైన ప్రభావం వల్ల తేజస్సు కలిగిన ఆ నేత్రాలు తిరిగి తళుకులు కులికేయి ఆరటంగా ఛాతీ లేచింది దంతలలో కంపలు కన్పెచ్చులు తిరిగేయి పదిహేళ్ళ క్రిందటి విగ్రహం నామదిలో పొడచూపింది

'పతంజలిశాస్త్రిగారూ! నేను జ్ఞాపకం వున్నానా?' హఠాత్తుగా అతని కవ్వు నేత్రాలలో గుడ్లు మరీ లోతుకు ముంచుకపోయేయి

'లేఁండి!' చితికిపోయిన డప్పులా ఆ గొంతు భయపెట్టింది అతను యింటికోసం వ్రాసిన అర్జీ కాగితం నా చేతులోంచి జారి క్రింద పడిపోయింది ఒక ధర్మాత్ముడు తన యిళ్లలో వొకటి సద్బ్రాహ్మణ కుటుంబానికి నివాసంగా యిచ్చేనిమిత్తం కేటాయించి, ఆ అధికారం జిల్లా కలెక్టరుకిచ్చి చనిపోయేడు—ఆ యిల్లు తన కిమ్మని అర్జీ దాఖలు చెయ్య బోతున్నాడీ సద్బ్రాహ్మణుడు!

'శాస్త్రిగారూ, మీరు పీఠనగరంలో కొన్నాళ్ళున్నారుకదూ?'

'అవునండి' అతను తడబడ్డాడు 'కాని మీ రెవరో నాకు తెలీదు నేను మీ రనుకున్న మనిషిని కాను—మనిషిని పోలిన మనిషుంటాడు' ఆ మాటలలో జాలి, దొంగతనం, బిడియం, యస్కేపిజం, కుస్తీలు పడుతున్నాయి

నా మానసవాటికమీద గతించిన రోజులు, ఆటలు, నవ్వులు, రొమాన్సు దృశ్యాలుగా మరలో స్మృతితో విరిసి, కరిగి, మాయమౌతున్నాయి.

'మీరు ఆంజనేయస్వామిమఠంలో కుమా

నై జేర్లుండి 'ఘన' పరీక్షకు చదువుకున్నారు కదూ?' అతని పసిచెయ్యి అప్రయత్నంగా ముఖాన్ని కప్పింది. గదిలోకి జొరబడిన తటిల్లతలాంటి మెరుపై పోగానే మాయమైనట్టు, వెనుదిరిగి అతను వెళ్ళి పోయేను. అప్రమత్తుడనై వున్న నా మనసింకా శూన్యంగానే వుంది. బంట్రోతు కేమీ అర్థంకాక నోరెళ్ళబెట్టి 'పెరుకు బాబీ సంగతి' అన్నాడు. నా దృష్టి భూపతనమైన 'పతంజలి శాస్త్రి' సంతకంమీద పడింది.

* * * *

ఉదయం ఆరుగంటల వేళ పసుపుటేకుపి నీడలు పొడవుగా వ్యాపింపజేస్తున్న నీరెండలో పొగ మంచు కరిగి తుషార వర్షాన్ని భ్రమింపజేస్తోంది. లెక్కలు చెయ్యడానికి చాపేసి కూచోగానే వొక చెట్టు తేలు అంటుకొడిచింది. 'మ్యోట్' అని కేక పెట్టి గంతేసి రెండు మూడు నిమిషాలు గడిచేసరికి మఠం లోంచి వచ్చిన ఆ వ్యక్తి వొక మంత్రం వెయ్యగానే బాధ పటాపంచలైంది. ఆ తరువాత మా యింట్లో పెద్దవాళ్ళు కనుక్కోగా తెలిసింది అతను చదువుకోడానికి ఆ ఆశ్రమానికే వచ్చేడని—అతని పేరు పతంజలిశాస్త్రి—పద్దెనిమిదేళ్ళగాను.

ఆంజనేయస్వామి మఠం వొక జమీందారుని దానిలో వేద పాఠశాల వుంది. పండితులకు వైదీకం, వటువులకు బ్రాహ్మణీకం నేర్పుకొనటంచేత అక్కడ యజనం సన్నగిల్లింది—బసి కూడినవాడు గురు శిష్యులు బంపులు గుంపులుగా చేరి, వర్షాకాలపు కప్పలవలె నాలుక చదువులు ఆగకుండా వల్లించే వారు ఎగవేస్తే పది పదిహేను దినాల వరకూ ఫీక దుంతేవారు కారు. కాని ఆ మఠం నాకంటికి కుట్టి కారుకు చాలా నచ్చుతూగవచ్చేది—కుంం దాని మండపంమీద దొంగాట లాడుకూ, పొగడ చెట్టెక్కి పళ్ళు తింటూ—వెనకప్రక్క చెరువు నంటివున్న పెరటిలో శాదం వెట్టుమీద కోతి పిల్లిన గట్టు ఆడు కుంటూ హాయిగా వుండే వాళ్ళం. అందరికన్న పెద్ద ఆటలలో 'లీడరు' నేనే—నాకు ఆంజనేయులనే 'అసిస్టెంటు' వుండేవాడు. వాడు పేరుకు తగ్గట్టూ మహా అల్లరి చేసేవాడు. నేనూ అల్లరి చేసేవాడిని, కాని తెలివిగా పనిచేసే వాడిని. ఆంజనేయుల్ని సాధారణంగా పెద్దవాళ్ళు మీదర మందం చేస్తూండే వారు.

పతంజలిశాస్త్రి వచ్చిన రెండోనాడు ఉదయం నేను మా వీధి చావడిలో చదువుకుంటూంటే గంభీర స్వరంతో అతని గదిలోంచి వినవస్తోంది,—'కిరీటినం గదినం చక్రిణంచ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమన్తమ్ పశ్యామిత్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమన్తా ద్దీప్తానలార్కద్యుతి మప్రమేయమ్' నాకా వాక్యాల కర్థం తెలియనప్పటికీ, ఆ గీతా వాక్యంలోని శక్తి, శంఖారవంవలె గరగని శాస్త్రి కంఠగాంభీర్యం నన్నటు ఆకర్షించేయి. మఠం మెట్లెక్కి శాస్త్రి గదివైపు వెళ్ళేను. తలుపు ఓరోరగా వుంది. లోనికి జొరడానికి జంకు కలిగింది. కాని ఆ గీతాప్రవంతి బుసగ బుసగలై, నురగలు క్రక్కుతూ, తుదకొక మహా ఝుర్ఝరిగా ప్రవహిస్తోంది 'దంష్ట్రా కరాలాని చతే ముఖాని దృష్ట్వైవ కాలానల సన్నిభాని, దిశో నజానే నలభేచ శర్మ ప్రసీద దేవేశ! జగన్నివాస' తన్మయతో నేను నీలిరంగం పట్టుపంచ ధరించి, విభూతి త్రిపుండ్రాంకితమైన ఫాల భాగము దంపెలు కలిగి, గాయత్రీ ఉపాసనవాల్లబ్ధమైన ఓజస్సుతో రెండవ సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్న శాస్త్రి, పూవొత్తులు కలిపింది శంకరుడి పటానికి తగిలిస్తున్నారు.

'రా అబ్బాయ్' నేను లోన ప్రవేశించా. విశాల నేత్రాలు తేజఃపుంజాలు ప్రసరిస్తున్నాయి.

'నీ పేరేవిటమ్మా'

'గోపాలం—శాస్త్రిగారూ మీరింకా చదువుతున్నదింకా చదవండి.'

'బాగుందా చదువుతాను 'యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతఙ్గా విశన్తి నాశాయ సమృద్ధవేగాః తథైవ నాశాయ విశన్తి లోకా స్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః' ఇది యిలా ఎంత చదివినా, విన్నా బాగుంటుంది కాని నువ్వేం చదువుకుంటున్నావు?'

'ఐదో ఫారం'

'ఇంత చిన్నవాడివిలావున్నావే అప్పుడే ఐదో ఫారం కొచ్చావా?'

'మరి మీరింత చిన్నవాళ్ళు కదా మీ రెన్నొచ్చారో!' శాస్త్రి మందహాసం చేసేరు.

ఈ లోగా నోటి కడ్డంగా చెయ్యి పెట్టుకుని పైలులా కూతపెడుతూ ఆంజనేయులు వచ్చ

మెట్లెక్కి నాకోసం అటూ యిటూ పరికించి, వన్నాగదిలో చూసి, వొక్క గంతున లోన ప్రవేశించేడు వాడికి కొత్త లేదు—నాకంటె వొక్క యేడాది చిన్నైనప్పటికీ మూడు క్లాసులు తక్కువ. వస్తూనే గది అంతా కలయ చూసేడు శాస్త్రి వేపు చూసి 'నా కొక్క ప్లూరొత్తి యివ్వండి' అని అడిగేడు.

'వీడు నా స్నేహితుడు—అంజనేయులు', పతంజలిశాస్త్రి నవ్వేడు — పేరు చెప్పక్కర లేకుండానే తెలుస్తోంది'

ఆంజనేయులు శాస్త్రి వేపు తీవ్రంగా చూసి, పళ్లికిలించి నవ్వి, రెండు కాళ్లూ యెగరేసి 'అక్క భాస్ కృభాస్ బాగా పాల్చేసేవే లబ్బులబా, లబ్బులబా, లబ్బులబా' అని గంతులువేసి, తిరిగి హేళనగా నవ్వుతూ పరుగుతీసేడు శాస్త్రి వేపు నేను ఉదాసీనంగా చూసి 'వెంకె నెగరు' అన్నా వాడి తిరఫున తను వేసుకుంటూన్నట్టు శాస్త్రి 'కాదు వాడు మంచివాడే' అని బంతి పువ్వురంగు శాలువపై మీద కప్పుకున్నాడు 'జాగ్రత్తగా వుండవలసిన వాడివి నువ్వే నువ్వు బాగుపడితావు' నేనప్రయత్నంగా అన్నా 'ఉంటారా యిక్కడ కొన్నాళ్లు?'

'ఉండాలనేవచ్చా' అంటూ అతడు నాకళ్లలోకి తీవ్రంగా చూసేడు

మఠంలో ఆరాధన తప్పకగా వుండేది పూజార్లు ఆ ఆవరణలోనే నివసిస్తూండేవారు పిల్లల మందరం కూడి ప్రతి సాయంత్రం 'భజన' పేరిట గోలో పాటలు పాడే వాళ్లం అంజనేయులు కన్నడ పాటలు అపశృతిలో నక్కి కేకలులా పాడే వాడు అక్కడ వొక బోక్కి హార్మోనీ కూడా వుండేది

ఆ వేళ సాయంత్రం నేను కృతిలాగుతున్నాను అంజనేయులు 'తిప్పాగళమ్మనే నొప్పి కోళ్లో మమ్మప్పకాయ తేకొ తిమ్మప్ప నీవు' అని భయంకరంగా అరుస్తున్నాడు మిగిలిన కుఱ్ఱకారంతా యెవరికి తోచిన లయలో వాళ్లు చప్పట్లు చరుస్తున్నారు. అప్పుడు శాస్త్రి మెల్లిగా వచ్చి అంజనేయులు మెడమీద చెయ్యి ఆనించి కూచున్నాడు అంజనేయులు చుంచులా కొండ తంచి చిరునవ్వుతో పాట సాగనిచ్చేడు.

'అంజనేయులూ, బాగా పాడతావే!' మెడ మీది వేళ్లు బిగించేడు.

'ఉండండే, కోతులా మీరూను'

'ఏం కోతులు?'

'తంకాయలు, గుమ్మడికాయలు. యిహి హిహి—' అంతా గొల్లున నవ్వేం

'అలాక్కాదోయ్ చూడు ఆ హార్మోనీ శబ్దం యెలా వుంది అది శృతి అంటారు'

'చెప్పక్కర్లేదు'

'ఆ శృతిలో నీగొంతు కలపాలి—మాట స్వచ్ఛంగా పలకాలి అలా పాడితే హాయికి ఆనందం కలుగుతుంది'

'లేకపోతే' అని కొంటె ప్రశ్న వేసేడు

'చుట్టుప్రక్కలవాళ్లకి బాధగా వుంటుంది. చూడు యిలా పాడాలి'

శాస్త్రి హార్మోనీ శృతిలో గొంతు 'ఆ' అని కలిపి ఆ పాట తిరిగి మృదువుగా, హాయిగా, భక్తిగా పాడి వినిపించేడు మాకందరికీ ఒళ్లు పులకరించింది పూజార్ల యింట్లో పనిచేసే 'సైకి' వచ్చి మండపంక్రింద బొమ్మలా నిలబడి పాట వింటూంది దానిలో కూడా భక్తి వికసించింది కాబోలు.

'అబ్బాయిలూ, మనం అంతా కలిసి వొక బాలభక్త సమాజంగా తయారవుదాం నెల కొకసారి రావిచెట్టు క్రింద వున్న ధర్మమండలివారి భజన పార్టీనికూడా పిలిచి, చక్కగా భజన చేస్తే, అంతా వచ్చి ఆనందిస్తారు అప్పుడు మనం భజన యింకా సక్రమంగా చెయ్యొచ్చు ఏమంటారు?'

మాకు చాలా సరదా వేసింది అలాగే అన్నాం కాని అంజనేయులే చిన్న సమస్య లేవదీసేడు 'ఆ డబ్బు డవాలంతా వేశ వరకూ మనకేదైనా ప్రసాదాల యేర్పాటుందా లేక మన భజన మిరియాల దండుగకేనా?'

'ప్రసాదాలు కావలసినన్ని ఆవన్నీ నేను చేయిస్తాను' ఆ మాట వినగానే అంజనేయులు అంజనేయస్వామిలా పొంగిపోయు, గక్కుమని లేచి గుండెలకు మోకాళ్లు తగిలేలా కుప్పి గంతులువేసి 'అక్క భాస్ కృభాస్ బాగా చెప్పేవ్—లబ్బులబా లబ్బులబా' అని పట్టి తాండవం చేసేడు. మంగళహారతి

ముగియగానే అంతా వెడిపోయేరు—నేనూ శాస్త్రీ వెడుతూంటే వైది మండపం చాటుకు మెల్లగా తప్పుకుంది.

పతంజలిశాస్త్రి మీద చుట్టుప్రక్కల పెద్దలందరికీ గౌరవభావం యేర్పడింది ఆ కారణంవల్ల అతనిమీద నాకున్న గురుభావంవల్ల నేనతనితో అనుచిత్యం వుండడం మా వాళ్లు హర్షించేరు శాస్త్రి కూడా నన్ను శిష్యవాత్సల్యంతో చూస్తూ, నెప్పుడూ సక్రమ మార్గంలో నడిచేటట్లు చెయ్యడానికి ప్రయత్నించేవాడు నేనూ వకుళం వొంటరిగా వున్న సమయాల్లో యేదో పని కలిపించి నన్నెక్కడికో పంపుతూండడంవల్ల వకుళానికి నా మీద కొంత అసహ్యం కలిగింది వకుళం మా పొరుగింటి ప్లీడరు గారి కూతురు—చురుకైనది—మంచి నెమ్మది కలిగినది—ఆ పిల్ల నాకు ప్రాణంకంటె యెక్కువ

వకుళం అంజనేయులకు దూరపు బంధువు వాడివల్లే నాకాపిల్లతో పరిచయం కలిగింది

ఆవేళ సాయంత్రం ఐదు దాటిన వరహా మఠం డాబామీద శాస్త్రి నేను కూచుని యేవో కబుర్లు చెప్పుకున్నాం తరవాత శాస్త్రి సంధ్యావందనానికి వెడిపోయేడు పిల్లిలా చప్పుడు చెయ్యకుండా వకుళ వచ్చి నా వెనక నుంచుంది

'ఏమి టాలోచిస్తున్నావు?' పరధ్యానంగా వున్న నేను ఉలిక్కిపడ్డాను వెనుదిరిగి ఆమెను చూడగానే నా ఆశ్చర్యం రేపింది ఆమెలో యేదో గొప్ప మార్పుగుపించింది అప్పటికి సుమారు వారం రోజులనుంచి వకుళం నా కంట పడలేదు. అంజనేయులు నడిగితే, 'వకుళ మూన్నాళ్ళపాటు యెడంగా కూచుందిరా యేవిటో—పెద్దమనిషైందను కుంటున్నారు' అన్నాడు నాకేమీ అర్థం కాలేదు పెళ్లికాకుండా పెద్దమనిషెలా అయిందిగా అంటే నాకిక బోధపడలేదు.

'ఏం వకుళా! వారంరోజులై యెక్కడా జాడ లేదు!'

'వారం రోజులై నేను జాడలేదుగాని, నువ్వెన్నాళ్ళయి జాడలేదో గుర్తుందా? శాస్త్రి దగ్గర వైదికం నేర్చుకుంటున్నావా?'

'వైదికం నేర్చుకోడానికి మాకర్హత లేదు'

'అయితే మంత్రాలు నేర్చుకుంటున్నావా?'

నాకేం జవాబు చెప్పాలో తోచలేదు ఆమెను చూస్తున్నకొద్దీ ఆమెలో యేదో తీవ్రమయిన మార్పు గోచరిస్తోంది నిజంగా పెద్దమనిషయిందా? అంటే యేమిటి? నే నెప్పుడు పెద్దమనిషవుతాను? వాడంపలు, హృదయభాగం చూసుకున్నా ఇలా ఆలోచిస్తూంటే పడమటి దిక్కునుంచి అరుణారుణ కాంతుల్ని కలిపిస్తూ వొక కారుమేఘం పరుగెత్తి వస్తోంది రివట గాలి వెనుగాలిగా మారి వుధేస్తుగా టపటప చినుకులు పడసాగేయి డాబామీద దక్షిణ దిక్కున దగ్గరగా వున్న గదిలోకి పరుగెత్తేం వెంటనే ఆవాన పెద్దదై వుత్తరగదిలోకి మమ్మల్ని వెళ్లనివ్వలేదు దక్షిణగది చెట్లు కూలిపోయివుండడం చేత అక్కడ మేం ఖైదయిపోయేం ఎదురుగా కిటికీ లోంచి వకుళయిల్లగుపిస్తోంది ఆమె కిటికీ మూసింది

'కిటికీ మూసేవేం?'

'చలిగాలి వీస్తోంది' ఆమె మందహాసం చేసింది

'వకుళా! నీలో యేదో మార్పు కలిగింది అది నాకర్థం అవడంలేదు నాకు చెప్పవూ?' ఆమె సుదీర్ఘమైన కనురెప్పలు బరువుగా వాలేయి ఎందుకో వాటిని చుంబించాలనిపించింది హోరని వర్షపు శబ్దాన్ని చీల్చుకుని క్రింద మండపంమీంచి అంజనేయులు 'లబ్కులబా' వినిపిస్తోంది నెమ్మదిగా వకుళాన్ని సమీపించి దగ్గరకు తీసుకున్నా తటాలున ఆ పిల్ల నా హృదయంమీద రెండు చేతులూ అదిమి పక్కకు నెట్టి, ధారాపాతంగా కురుస్తున్న ఆ వర్షంలో, డాబామీదుగా పరుగెత్తి ఉత్తర గదిలోంచి అదృశ్యం అయింది ఆమె వెడలిపోయిన ఐదునిమిషాల తరవాత 'గోపాలం' అని పతంజలి శాస్త్రి పిలుపు వినబడింది

అతను గంటసేపు నన్ను పృచ్ఛించిపృచ్ఛించి విషయం అంతా గ్రహించేడు అమాయకంగా నా ఆరాటం అంతా అతనికి చెప్పేను శాస్త్రి వుగ్ర రూపం ధరించేడు భగవద్గీత చేతిలో పట్టుకుని 'దీనిమీద చెయ్యివేసి ప్రమాణం చెయ్యి మళ్లీ అలాంటి పొరపాటు చెయ్యనని' అని గద్దించేడు — కైట వస్త్రం పడుతూన్నట్టు నాకళ్లంట అశ్రువులు జలజల రాలేయి. ప్రమాణం చేసేను. గీత చేతిలో వుంది. అది అతని చేతిలో

కూడా వుంది ప్రమాణవాక్యం నా నోటిలో ధ్వనించింది అతని హృదయంలోనో!

ఆ నిముషంనుంచీ కొంతకాలం నా మనసు బాధపడింది. అనుభవహీనుడిని అజ్ఞానం నన్నలా తప్పత్రోవలోకి నెట్టివేస్తూంది తరవాత నాలుగైదు రోజులవరకూ వకుళంతో మాట్లాడలేకపోయేను. ఆమెకూడా నాతో మాట్లాడాలన్న అభిలాష అంతగా చూపలేదు.

ఒకనాడు సాయంత్రం మసక వెన్నెలలో నే నొంటరిగా పొగడచెట్టుక్రిందకూచుని, వర్షంనాటి సాయంత్రం జరిగిన సంఘటన నెమరువేసుకుంటున్నా. ఆంజనేయులు వెనకచాటునే వచ్చి కళ్లు మూసేడు నేను విదిలించుకున్నా.

'ఏమాలోచిస్తున్నావురా?'

'ఏం లేదు'

'నాకు తెలుసు'

'ఏమిటి?'

'వకుళం—'

'ఎవరన్నారు?'

'నాకు తెలుసు వకుళం అందంగా వుంటుందిరా కాని నన్ను చూస్తే దానికి వెక్కిరించాలని వుంటుంది నువ్వంటే దానికి చాలా సరదా'

'ఎప్పుడు చెప్పింది'

'ఇందాకా—వాళ్ళనాన్న గారి కెవరో పూతరేకు లిచ్చారట—నీ కిమ్మని యిచ్చింది' జేబులోంచి ఆకుమడత తీసేడు దానిలో రెండు పూతరేకులున్నాయి

'నీ కిచ్చిందా?'

'లేదు దొంగ కాని జాగ్రతగోయ్ వాళ్ల నాన్నకి తెలిస్తే నీవు యిస్త్రీ అయిపోతుం దిద్దరికీ'

'ఏమిటి తెలిస్తే—పూతరేకు యిచ్చిందనా?'

'నాకూచే యొరగవ్ కాని పోరోయ్ నాకు రోజూ రెండైనా నైవేద్యంపెడితే నీకు మంచి సాయం చేస్తా' నా మనస్సు వికసించింది. ఒక పూతరేకు వాడి కిస్తూ అన్నా 'పోనీరా—నువ్వంతా యొగతాళి చేస్తావు నాకలాంటి వుద్దేశమే లేదు'

'దాని కంటేనో'

'అబ్బే'

'అలా కాదు'

'నిజం!'

'అక్కభాస్ క్కభాస్—యేమీ యొరగవు—లబ్బుక్కలబా, లబ్బుక్కలబా' రెండో పూతరేకు కూడా వాడి కిచ్చేను అప్రయత్నంగా నాట్యంచేస్తూ పరుగెత్తేడు మళ్లీ నిశ్శబ్దం—ఒంటరితనం వకుళం పెద్ద మనిషైంది నే నింకా కాలేదు—అయేవరకూ వేచి వుండాలి కామోసు ఈ అగమ్యగోచరపు లోకంలో వున్న నన్ను 'బాబూ' అన్న పిలుపు మేలుకొలిపింది వెనుదిరిగి చూసేను పైకి! అది నన్ను రమ్మంటోంది ఎవరో పిలిచేరట యంత్రంలా దానివెంట నడుస్తున్నా

చుట్టు తిరిగి మఠంవెనక వున్న చెరువుగట్టు మీంచి సుమారు మఠం పెరటివరకూ వచ్చేను పైకి ముందు దారితీస్తూంది చెరువు నానుకొని దిబ్బ—ఆ దిబ్బ యెక్కలే పాడైన మెట్లవరస అక్కడి తలుపు లెప్పుడూ మూసివుంటాయి కాని అప్పుడవి తెరచి వున్నాయి తూర్పునుంచి వుదయేందుకిరణాలు సూటిగా గదిలో పడుతున్నాయి

ఆ మెట్లు నే నెన్నడూ యెక్కలేదు వాటి కిరుప్రక్కలా గడ్డి మొలిచి వుంటుంది చెరువుగట్టు మీంచి అక్కడకు చేరడానికి సరైనమార్గం లేదు. పైగా ఆ పెరటింటికెదురుగా చెరువుగట్టుగోడ నానుకొని వొక పెద్ద రావిచెట్టుంది మఠంలో నిర్భాగ్యురైన వొక వితంతువు సిగ్గు భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకోవటంచేత దయ్యమై ఆ చెట్టును పట్టివుందని పుకారు అంచేత ఆ వైంపు వెళ్ళేవాళ్లం కాము మెట్లమీద పాకుడు కూడా వుంది

మీద మెట్టెక్కి వెనక్కి తిరిగి చూసేసరికి పైకి తిరోగమిస్తూంది కారణం ఆలోచిస్తూండగా మేడ కొక్క గదిలోంచి ఘల్లుమని గాజులచప్పుడు వినపడింది కుసుమాలనుంచి హటాత్తుగా వొక కోమలాంగి వచ్చి, నావేపు చూసి 'ఓహో వచ్చావా' అన్నట్టు మందహాసం చేసింది ఆమెను చాలాసార్లు చూసేను కాని ఆ లావణ్యంతో యెన్నడూ చూడలేదు వెన్నెల చుంబించిన ఆమె పలువరసనుంచి ప్రసారితమైన కాంతులు నా కళ్లకు మిరుమిట్లు గొల్పేయి. ఆమె డాక్టరు అయ్యంగారి కూతురు—బాలవితంతువు—పేరు అలిమేలు.

'నీ పేరేమిటి?' నేను అడిగేను.

'గోపాల కృష్ణుడివా?' తమాషాగా నవ్వింది. అది కొంటెగానే వుంది కాని దానిలో వొకవిధమైన జాలి వుంది దానిలోనే యేదో కాంక్షని సూచించే ధ్వనివుంది అది జాలిగొలిపే యేదో విజ్ఞాపనపత్రంలో ముందు వ్రాసే విషయసూచిక్యంలా వుంది

బూజులు పట్టి, గోడపెళ్లలు రాలిపోయిన ఆ పాడుగదిలో, వెన్నెలవెలుగులో, ఆమె యేవో ప్రశ్నలు వేస్తూంది కాని, ఆమె మాటలు నాకు వినిపించడంలేదు నేనేవో జవాబులు చెప్తూంటే ఆమె ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతుంటూంది తెలుగు పలుకులమధ్య ఆమె అరవభాష వింతైన కమ్మదనం కలిగివుంది

అతను—నీతో తిరుగుతూంటారు, ఎఱ్ఱగా—ఆయన పేరేమి?'

ఈప్రశ్నతో నాకు తెలివివచ్చింది అప్రయత్నంగా 'పతంజలిశాస్త్రి' అన్నా. ఎంటనే ఆమె మాటలు నేర్చుకుంటూన్న చిలుక క్రొత్తమాట వినగానే దానిని లోలోపలే పలుకతిప్పుతూ పురస్కరించినట్లు 'పతంజలిశాస్త్రి' అని రెండుమూడుసార్లు గొణిగింది

'ఆయనకు యీ చీటీయిస్తావూ?'

మాతరామ్! నా గుండెలలో రైళ్లు నడుస్తున్నాయి

'పతంజలి శాస్త్రి అంటే యెవరనుకున్నారు? ఆయనొక మహాగ్నిజ్వాల!'

'ఈ చీటీలో అతడిని తిట్టుతూ వ్రాయలేదే!' ఆమె వెట్టుగా అంది—కాని నవ్వుతూనే

'పొగుడుతూ వ్రాసినా, వ్రాసిన మిమ్మల్నీ, అందిచ్చిన నన్నూ మసీ చేస్తాడు'

'ఫరవాలేదు ఇవ్వకూడదా' చీటీ అందిస్తూ జాలిగా పలికిన యీ వాక్యంలో వుక్రోషం ధ్వనించింది చీటి తీసుకువెళ్లి యివ్వడానికి ధైర్యంకలగలేదుగాని, ఆమెకు ఆశాభంగం కలిగించడంలో హింసగోచరించింది. సరే యిమ్మన్నా. చీటీయిచ్చినా చెయ్యి పట్టుకుని 'ఎవ్వరికీ చూపించకూ—'అంది.

చెరువుగట్టుమీద దిగి వెనుతిరిగి చూసేను. ఆమె గది గుమ్మంముందు నుంచుని చూస్తూంది నావెంపు. చందమామ ఆమె సౌందర్యాన్ని గ్రోలుతున్నాడు ఆ జ్యోత్స్నావికాసంలో ఆమె అరబ్బీరాత్రుల కథలలో యే దేవకన్యకో అనిపిస్తూంది

చీటి పట్టుకెళుతున్నా నన్న మాటేగాని అది అందివ్వడానికిగుండెలు లేవు వుంకేనకొయడికుంటే సాహసం నాలో మృగ్యం సందుమలుపు దగ్గర అయ్యంగారి మేడముందు పెద్దనీడ యేర్పడింది ఆ నీడ చేరగానే పైడి ఎన్నని అవరుద్ధ కంఠం వినిపించింది 'ఏటన్నారు బాబూ' నేను సంగతి చెప్పేను 'నా నిచ్చేస్తాను బాబూ, తెండి' ఆకీ నీడలో దాని మత్తిలోచనాలు మెరిసేయి నా తల మీంచి పర్వతం దింపినట్లయింది

నేను పిల్లిలా మా గుమ్మంముందు నిలబడి పైడి శాస్త్రిగదిలోకి వెళ్లడం, ఐదు నిమిషాల తరవాత తిరిగి రావడం చూశా అది తిరిగి అయ్యంగారింటికి ప్రదక్షిణం చెయ్యడానికి గామోసు బయల్దేరింది నేను బిక్కుబిక్కుగా దానిని సమీపించి అడిగా—

'ఏమయింది?'

'నీ టిచ్చేరు'

'నే విస్తానే'

'వెదు బాబూ నేనే యిస్తా'

'అక్కర్లేదు—నేనే యిస్తా'

'మీ నాన్నగోరితే చెప్పనా?'

నా గొంతుక తడి ఆరిపోయింది దాని కెందుకంత కోపం! అది దూరం అవుతూన్నకొద్దీ దాని తెల్లచీర వొక మచ్చలా మారుతూం దా వెన్నెలలో. అది అయ్యంగారింటి పెరటివేపు వెళ్లడం లేదు—మలుపుదగ్గరున్న పెద్ద రావిచెట్టు నీడలో కొంచెం ఆగి తిరిగి బయల్దేరింది నాకు అనుమానం వేసింది, అది తిన్నగా వెళిపోతూంటే నన్ను నేను మరిచిపోయి అలా నిలబడ్డపాళంగా, ఆంజనేయులు నా కెదురుగా వచ్చేడు వాడి నొసట విభూతిరేఖలు నడుమ సిందూరం మెరుస్తూంది

'ఏమిగోయ్! అలా నిలబడి నిద్రపో తున్నావు!'

'అలాగేరా ఎక్కడనుంచి వస్తున్నావు'?

'నా కోసం దాచుంచి . యింద ప్రసాదం.'

కాని నువ్వెలా వస్తావన్నప్పుడు ఆ రావిచెట్టు క్రింద యింత యున్నారురా ?'

'ఏం ? మన పైడి'

'ఏం చేస్తోంది'

'ఏదో కాగితం చింపినట్టుంది'

'పద చూదాం'

వెళ్లి అక్కడ పడివున్న నాలుగు చిన్న కాగితం ముక్కలు కోరికలా ఎదురుగుండా వున్న కిల్లీకొట్టు దీపంవద్ద అవి దగ్గరచేసి చూసేం అది అతి మేలు శాస్త్రికి వ్రాసిన లేఖ నా కర్తవ్యకృత్యం కలిగింది ఆంజనేయుణ్ణి వళ్లిగిలించి 7౦త నారంభించేను, 'లబ్కు లబా'

అరాత్రి నాకు నిద్రపట్టలేదు పతంజలిశాస్త్రి ముంచివసివోయి వుంటాడు కొంపతీసినా ప్రమేయం తెచ్చిందేమో పైకి లేపు శాస్త్రిముఖం యెలా చూపడం ఈ ఆలోచనలతో మూడుఝాములు దాటేవరకూ కునుకురాలేదు ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో తెలీదు కాని హటాత్తుగా ఋత్యంముందు మ్రోగిన భేరీ భాంకారాలతో తెలివివచ్చింది

ఉషస్సునుంచి మన్వస్వాములవారు శిష్య గణంతో, వాయింపటాటోపంతో వచ్చి తెల్లవారు ఝామున కే మఠంవోదిరవు ఆ నిముషంనుంచి మఠం వచ్చిపోయే జనంతో, పూజావిధానాలతో, పండితగోష్ఠితో మారుమ్రోగింది ముఖ్యంగా పిల్లలకు రెండు విశేషాలు ఆహ్లాదం కలిగించేయి ఒకటి స్వాములవారి సౌహార్ద యిమేళం, నగారా—రెండు రూపయౌవన ఉపాసనాభూషితుడైన స్వామి—ఆ మహాపండితుడు పిల్లలున్న యిట్టే పసిపిల్లవాడిగా మారిపోయేవాడు

ఈకోలాహలంలో పతంజలిశాస్త్రి దృష్టి నుండి తప్పించుకోవడం నాకు సులువైంది అతను దూరంనుంచి నావేపు చూచినప్పుడల్లా నా గుండెలు టువ్వటువ్వున కేవి కాని అతని ముఖంలో నాకేవిూ మార్పు అగుపించలేదు పైపై వాలకవేళ నాప్రమేయం లేలేదికూ !

సాయంత్రం ఐదుగంటలకు మఠం ప్రసక్త రూర్పు తరంచాబిూద పిల్లలంతా చేరి గోలచేస్తున్నారు. ఎదురుగుండా అరుగుమీద వకుళ అమాయికంగా నిలబడి పిల్లల ఆట చూస్తోంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ పిల్లను తల్లిచేసుకొని దొంగాటాడుతున్నారు. నేనూ ఆంజనేయులు అటువేపు వెళ్ళేం వస్తూ చూడగానే వకుళం చిరునవ్వు నవ్వింది ఆమె కనురెప్పలమీద పూర్వకోప చిహ్నం లేమైనా వున్నాయేమో అని అనుమానం వేసింది ఆమె మందహాసంలో 'పోకిరి వాడా' అని నన్ను దూలనాడే భుకటాంకం మసక మసకగా గోచరించింది ఆంజనేయులు 'వెళ్లరా' అని నన్ను పొడిచేను వాడికి మాయిద్దరినీ బాగా తెలుసు—వాడికి వకుళం వాన్నంటే యిసలు

కాని నేనూ వకుగం దొక్కడుంటే పిల్లలంతా అక్కడే చేరుతున్నారు. గోల చేస్తున్నారు ఒకటి రెండుసార్లు పెరటిలోకి వెళ్లడానికి ప్రయత్నించేం—కాని ఆ వానరమూక అంతా వెంటపడ జొచ్చింది

ఇంతలో, ఆంజనేయులు కళ్లింతలు చేసి, చేతులు త్రిప్పుతూ—పౌంష్ట్రకం పోలిన యేవో కోటితడాకాలు వాగుతూ, 'నేను ముద్రధారణ స్వాములవారిని— రండి— మీ కందరికి ముద్దర్లు వేస్తాను' అని వొక్కొక్కరినీ పిలిచి జబ్బగిల్లులు ప్రసాదించసాగేడు గిల్లు తిన్నవాడు మొల్లో అంటే మిగిలినవాళ్లంతా గొల్లున నవ్వుతున్నారు మే మిద్దరం పొదంచెట్టు పెరటిలోకి దారితీసేం

ఎండిన బాదమాకులు మా కాళ్లకిందపడి పకపక నవ్వుతున్నాయి పసిమిటి సూర్యుని రక్తకిరణాలు ప్రాగ్వ్యాకాశంమీద పాకుతున్నాయి చెరువునీరు పర్చక్‌లా మెరుస్తోంది

మేం దిబ్బమీద రక్కగన్నేరు చెట్లవరుస ఔద్దుగా చేరిన రెండు పండుబాదమాకుల దిండుమీద కూచున్నాం దూరంగా మఠంలోంచి ఆంజనేయుల ప్రతాపం వినిపిస్తోంది మేమున్న స్థలం రహస్యంగా వుంది చెట్టమీద, చెరువులోను, పిట్టల అరుపులు, తొంగరపూల గమగమలు, తల దిమ్మెక్కిస్తున్నాయి

'వకుళం ! కోపం తగ్గిందా ?'

'ఎందుకూ ?' ఆమె నావేపు జాలిగా చూసింది.

'అ వేళ ' ఆమె కోపం లేదన్నట్టు నవ్వి తన విధానం చూస్తే, ఆ వేళ తిరుక్కున్నా కర్ణంలోపాటి

పోవడానికి నిశ్చయమైన కారణం లేదని, కేవలం గాభరాపడ్డానని తెలుసుకోగలిగేను

ఆపిల్ల కోలకళ్లు, ఎరుపైన పెదవులు, చిక్కుడు కాయలవంటి వ్రేళ్లు, పండు తమలపాకు లవంటి పాదాలు, నాలో పాపాన్ని రెకెత్తించి స్పర్శకు ఆమె తడిసిపోయింది కళ్లంట జలజల ముత్యాలు రాలిపోయేయి నా నోటిలోంచి వెలువడ్డ నిట్టూర్పుల వేడికి తల్లడిల్లిపోయింది కామాక్షు, పాదయామల దిండుమీద వాలిపోయింది పసపుటికేవి అప్పుడే ఉదయించిన తోకతార తెగి మహా వేగంతో రాలిపోయింది

కాలం దొర్లుతూ నడిచిపోయింది. నేనా పిల్లని సాధ్యమైనంతవరకూ, పంకిలహృదయానికి కలిగే వెరుపుపాటువల్ల గద్గదకంఠంతో నోదార్చ డానికి ప్రయత్నించేను కాని అది కళ్లు వాచిపోయేలా ఏడిచింది ఆ పిల్ల వాడిపోయింది ఎంత పాపం చేసేను! అజ్ఞానంవల్ల చేసిన యీ కృత్యంతో నా జీవితాన్ని కళంకితం చేసుకుని, పసుకహృదయంలో చిచ్చురగిల్చేను అది నన్ను క్షమిస్తుందా? అగ్నిహోత్రం వంటి పతంజలి శాస్త్రి చేతిలో చెయ్యివేసి చేసిన ఘోరప్రమాణాన్ని భంగపరచి, సత్యాన్ని, వ్రతాన్ని, ఆ మహనీయుడి వద్ద నేర్చుకున్న నీతిశాస్త్రాన్ని నవ్వులపాలు చేసేను నేను క్షమార్హుడినా! వికల హృదయంలో మండపం రొమ్ముకూంటే నా వేపు చూసి అంజనేయులు కొంటెగా నవ్వుతూ రొగిరి 'లబ్బలబా' నృత్యం చేసేడు ఈ అత్యాచారానికి అవకాశం కల్పించిన వాడి పీక నులిమెయ్యాలని పించింది

ఆరాత్రి పండితగోష్ఠి జరుగుతూంది నేనొక స్తంభంచాటున నక్కిఉన్నాను జగన్మిథ్యా తత్వాన్ని, ఆత్మపరమాత్మల అవినాభావవాదాన్ని ఖండిస్తూ స్వామి సంస్కృతంలో ప్రసంగించేరు. ఎవరో పండితుడు వారి వాక్యాల్ని తెలుగులో చెప్పేరు. పతంజలిశాస్త్రి మెరుపుతీగలా రంగంలోకి దూకేడు అపరశంకరుడిలా మెరిసిపోతూన్న అతని మూర్తి ప్రభకు, ఝరీప్రతిచ్ఛన్నమైన ఆ దేవభాషాపాండిత్యానికి అంతా మంత్రముగ్ధులయేరు. కాని అతనిమీద ప్రత్యేకంగా రెండుకళ్లు నిలబడిపోయి, అతడిని ప్రోత్సహిస్తున్నట్టు కనిపెట్టేను. అది అలిమేలు ఆమె అప్పుడప్పుడు వాలకనులతో చూసి ముసిముసినవ్వులు నవ్వింది. అక్కడివున్న రాజదాని కామెరుపన్న స్థైర్యానికి, ఆ ధగధగ మెరిసే కుంకుమ ధరించిన సాహసానికి నే నాశ్చర్యపోయేను.

సభముగియగానే అంతా కోలాహలంగా వెడిపోతున్నారు. అలిమేలు నాప్రక్కగా వచ్చి చెవిలో 'రేపుదయం పది గంటలకు—అక్కడికి' అని వూదింది

మర్నాడుదయం నిర్ణీతసమయానికి కా శిథిలమైనగది చేరేను కాని అలిమేలింకా రాలేదు నా మనస్తత్వంలో వొక వింతైన పరివర్తన ఆ తొలినాటి సాయంత్రంనుండీ కలిగింది అంచేతే కామాక్షు, తరవాత అలిమేలు తీగ కదలినట్టు వస్తూంటే, యిలాంటి దివ్యవిగ్రహం వలచివస్తే కాదనే ప్రవరాఖ్యుడుంటాడా అనిపించింది ఆమె వస్తూనే చిరునవ్వుతో 'చీటీయిచ్చేవా' అంది నేను నసిగేను ఆమె కళ్లు కొంచెం కెంపురించేయి నాకు భయమేసింది

'ఇవ్వలేదా?'

'నే నివ్వలేదు'

'మరి అదేం చేసేవు?' ఎవరికైనా చూపేవా?'

జీవితంలో మధుర రహస్యం నుస్తారిగినవ్వామె తన (ఒక వేళవుంటే) అయిదేళ్ళ తమ్ముడిగా భావిస్తోంది

'నేను స్వయంగా యివ్వలేకపోయేను పైడి ద్వారా పంపేను'

'పైడిద్వారా! ఎంతపని చేసేవు!!' తీవ్ర రూపం ధరించింది కాని మరునిముషంలో ఆమె మందహాసం చేసి అంది, 'పోనీ! భయంలేదు. ఇది . యీవుత్తరం యిస్తావా?'

హరరాం! న న్నీ కామునీపిశాచి వదిలేలా లేదు కాని ఆమెమాటలో నిరాకరించలేకపోయేను ఉత్తరం అందిస్తూ ఆమె నా రెండుచేతి వ్రేళ్ళన్నీ తన రెండుచేతులతో అదిమి, 'చూడు! నేను శాస్త్రి గారిని ఎంతో ప్రేమిస్తున్నాను అయినకోసం నా హృదయం దహించుకుపోతూంది నువ్వాయనతో ఎప్పుడూ తిరుగుతుంటావు. అంచేత నువ్వు సహాయం చెయ్యాలి. చేస్తావుకదూ—నేను తిరిగి నీకేమీ ప్రుప

కారం చెయ్యలేను కాని ప్రతిక్షణం నీవు మిక్కిలి కృతజ్ఞతతో వుంటాను,' అంది

ఆమె వాక్యాలు నాలో కరుణ రసాన్ని తరగ లెత్తేయి చీటి తీసుకుని బయల్దేరా కాని వీధిలోకి రాగానే హఠాత్తుగా భయం వేసింది చేసే శాస్త్రికి యిది యివ్వడమే అసంభవం! తిరిగి నా మెదడు గానుగలో చెరుకు గడలా నలిగిపోవొచ్చింది

ఎగురుతూ గా అంజనేయులు వస్తున్నాడు గబగబ చీటీ పంట్లాంజేబులో దాచేను. కాని వాడి కళ్లు తేగ కళ్లు!

'ఏమిట్రా జేబులో దాచుకుంటున్నావు? ప్రాతికేసులా వుంది!' వాడి కెప్పుడూ తింగిరి గోలే

'కాదురా—ఇప్పుడో చిక్కు వచ్చింది చాలా రహస్యంగా వుంచా లీ సంగతి—' విషయం అంతా చెప్పేను వాడు చెవులు రిక్కించి, పల్లికిలించి విన్నాడు—

'అరి మేలే! వాలేవా—సుశాస్త్రికే!' గోడల మీద వ్రాసేద్దాంరా వీళ్లపేర్లు!' వాడిని కొట్టిన చెంపకాయకి నాచెయ్యి కందిపోయింది కానివాడు తడుముకుని దులిపి వేసేడు

'నువ్విస్తావా శాస్త్రికి?'

రెండో చెంప తడుముకుని, 'ఏం—యిటు భారీగా వుంచిపోయిందనా?' అన్నాడు

'మరెలాగా?'

ఒక్క చిటిక వేసేడు, 'పోస్టు చేద్దాం'

'దేనాంతకుడివిరా అంతే!

'ఆ కృభాస్ కృభాస్, లబ్బులబా '

'అగరా—అగరా—కూచీపెమాని అలిమేలు తన యేడ్రెసు వ్రాయలేదు మరి శాస్త్రి ఆమెకెలా జవాబు వ్రాయగలడు, పోనీ లేక వ్రాయాలనే వుంటే?

'గట్టివాక్కే నువ్వు వ్రాసేయరాదూ!'

'వాట్రాతి శాస్త్రి పోల్చేస్తాడురా - నువ్వు వ్రాయ్'

'చిత్తం!'

అంతవనీ జరిగింది. పతంజలిశాస్త్రి ఆ చీటీలోని అంజనేయులు లాటిపీట వ్రాతపోల్చేసు—వాడిని తనగదిలోకి తీసుకవెళ్లి నాలుగుచెంప కాయలు లాగి, కళ్లుమ్రుచ్చుకు నేసరికి వాడు సంగతి అంతా తుద తప్పకుండా చెప్పివేసేడు. శాస్త్రి నన్ను పిల్చి పడచివాట్లు వేసేరు, 'చేసిపోవడానికి యిష్టంగా వుందా? మీ వాళ్లతో చెప్పనా? తెలివైనవాడివి, బాగుపడతావని, నీ మీద యింత శ్రద్ధతీసుకుంటున్నా—నువ్విలా సంచరిస్తే, నాతో తిరుగుతూండడం చేత నాకు అపఖ్యాతి వస్తుంది ఈ అలిమేలు మ్లేచ్ఛురాలు—దానివద్దకు నువ్వెందుకు వెళ్ళేవూ? ఇక ఎన్నడూ వెళ్ళకద్దు—తెలిసిందా? ఓయ్ అంజనేయులూ, మళ్ళీ యిలాంటి పనిచో యిచ్చేవా, నీ తోక తెగగోస్తా' అంజనేయులు తోచి వెక్కిరిస్తూ పారిపోయేడు నేనుమాత్రం బరువుగా కాళ్లీడ్చుకుంటూ వెళిపోయేను

నేను వారంరోజులవరకూ ఎవరితోనూ మాట్లాడలేను మఠంలో కాలు పెట్టలేను వరుశాన్ని రెంకుమూడుసార్లు దూరం నుంచే తప్పించుకొన్నా అపిల్ల పిల్చింది కూడా నేను లెక్క చెయ్యలేదు

కాని ఆవేళ నేనొంటరిగా సాగడిచెట్టు ప్రక్క అరుగుమీద కూచున్నాను ఎండ తీక్ష్ణంగా వుంది వరుశం జివకటాటుగా వచ్చి నా మెడమీద వ్రాలింది నేను వెనక్కు తిరిగేను ఆమె నవ్వింది

నేను దిగులుగా అడిగేను 'నామీద కోపం వచ్చిందా?'

ఇది ప్రేమికుడు అను నిత్యం యిన్నో సందర్భాలలో వేసే పట్టిప్రశ్న లేదని జవాబు రావాలని కోరి వేసే ప్రశ్న యిదొక్కటే ప్రేమ విషయంలో ఈ ప్రశ్న వెనిజవరకామె కెన్నిసార్లో వేసేను అప్పుడామె దానిని గ్రహించే పరిస్థితిలో లేదు—కాడో—సంగతి తారుమారైంది ఆమె చెరచెరవచ్చి. నేను మెళ్లెక్కుతూ వగంలో గగి, నిటగోడ మీద గడ్డం ఆనించి, మెరిసే నేత్రాలతో, బుంగమూతితో 'రా' అంది అది మా ద్వితీయ సమాగమం—అద్వితీయ సమాగమం

తరువాత గాలికోసం కిటికీ తలుపులు తెరిచి [illegible]

'క్షణికమైన యీ సౌఖ్యంకోసం పవిత్రమైన శీలాన్ని ధ్వంసం చెయ్యడం అజ్ఞానం!'

'క్షణికమైనదైనా ఆనందం, ఆనందం కాదా? అనుభవించగూడదా? ఓహో–శాస్త్రిగారి వేదాంతం కాస్త నీకు కూడా పట్టిందే' అమెను చూస్తుంటే నా కాశ్చర్యం వేసింది 'సత్పరివర్తనకి చాలాకాలం కావాలి దుష్పరివర్తన యిట్టే కలుగుతుంది'

'అదిగో తిరిగి వేదాంతమే చెపుతున్నావు ఈ ఆచారాలు, కట్టుబాట్లు ప్రచారం చేసే పెద్దమనుషులే చివరకు యెంతో అనాచారాలకి దిగిపోతారు'

'నిప్పుకు చెదపట్టొచ్చు కాని శాస్త్రిగారు మహోగ్నిజ్వాల తెలుసా!'

అనే సమాధానికి శాస్త్రి అక్కడ ప్రత్యక్షమయేను వకుళం గబగబ సర్దుకుని, తలవంచుకుని వెడిపోయింది నాకు తలకొట్టి వేలమీద పడేసినట్టయింది. అతని కళ్ళలోకి చూడలేకపోయేను అతని పాదాలమీద పడి క్షమించమని ప్రార్థిద్దామనుకున్నా కాని పెదవులైనా కదపడానికి శక్తిలేకపోయింది అది క్షమించే సందర్భం కాదని, నా నేరం క్షమించరానిదని నాకే తోచింది కాని నా అభిప్రాయం తప్పని వెంటనే అతను రుజువు చేసేను 'నువ్వు వున్నతస్థితికి వస్తావని, సాధారణంగా నీయీడువాళ్ళందరికన్నా కెత్తాధికంగా తెలివిగలవాడివని, నిన్నెంతో కనిపెడుతున్నా కాని దురదృష్టవశాత్తూ నువ్వే నీజీవితాన్ని ధ్వంసం చేసుకుంటున్నావు ఉన్నతపదవి అలంకరించే శక్తులు నీ మస్తకంలో ప్రకాశిస్తున్నాయి ప్రజాబాహుళ్యాన్ని నీవెనక త్రిప్పుకొనే లక్షణాలు నీలో వున్నాయి కాని పడిపోవడానికి దోహదం చేసే దుష్టశక్తులు కూడా పగబూన్న త్రాచులా బుసకొడుతూంది దాని కాటునుంచి నిన్ను తప్పించడానికి నా ప్రయత్నం ఇంతా నువ్వు పెద్దయ్యేకొద్దీ సర్వసామాన్యుడివిగా వుంచాలని నేను చూసేను ఇప్పటికైనా తెలివి తెచ్చుకుని సన్మార్గంలోకి రా!'

అతడి వాక్ప్రవాహం నాకు జరిగిన నాశకాలనున్నో భూమిమీదించి ప్రవహించి, దానిని పవిత్రీకరించి పావనం చేస్తుందనిపించింది అతనివుపదేశ బీజాలు దానిమీదపడి మొలకెత్తి మహోత్సవంగా పెరిగి, వసంతమైన ఫలాలిస్తాయన్నట్టయింది అవనత వదనంతో, సిగ్గుచేత కృంగిపోయిన మనస్సుతో— పశ్చాత్తాపంతో కుతకుతలాడుతూన్న హృదయంతో, వెడిపోయేను

కుమారు వారం రోజుల తరువాత పొకనాకు మైసినాఅద్దకు వచ్చి రాత్రిపగంటికి ఆగది దగ్గరకు రమ్మని అలివేలు చెప్పిందని చెప్పింది నాకు వెళ్లాలని లేదు కాని ఆమెకి కబురు చెప్పకపోవడం న్యాయం కాదనిపించింది పదిగంటలకు వచ్చేసరికి ఆమె అక్కడే వుంది నేను పసుపూసి క్షమార్పణతో ఆరంభించేను తన వృత్తాంగురించి అడిగింది అంతా పూసగుచ్చినట్టు చెప్పేను ఆమె నవ్వింది

'నువ్వింత పిరికివనుకోలేదు'

'పిరికి నే—అతని విషయంలో యెవ్వరైనా అంతే అతనెవరో నీకు తెలీదుగనక'—

'పరమహంస?'

'అంతే'

'పిచ్చివాడా—నీక మ ధ వం లేదు—ధైర్యం లేదు—నీ సంశాలన్నీ పోక చెంపకొడితే పాలు, పోకచెంప కొడితే నీదు కాక వకుళం దగ్గరే! నా కాశ్చర్యం కలిగింది 'నీకు వకుళాన్ని తెలుసా?'

'నానిశమ్మగారి కూతురు వకుళాన్ని తెలుసు–నిన్నూ తెలుసు—బాదం చెట్టు పెరడూ తెలుసు' నాకు సిగ్గువేసింది

'అలాచూడు' నా వెనక నే వుంది కిటికీ—దానిలోంచి సూటిగా మరం బాదం చెట్టు పెరడు కనిపిస్తోంది గన్నేరుచెట్లు, వాటివెనుక బాదమాకుల దిండ్లు—అంతా నన్ను మయేవో చిక్కుప్రశ్నలు, తిరక్కుప్రశ్నలు వేస్తున్నట్టు, నేను వాటికి జవాబు చెప్పలేక తికమకలౌతున్నట్టు, రెండు నిముషాలు నాలో వూహించుకొని అతలాకుతలం అయిపోయేను

'క్షమించు, ఏమైనా నేనా విషయంలో వట్టి పిరికిపంద నే'

'పరవాలేదు నీకంటి పిరికివాళ్లు చాలామంది వున్నారు. కాని, యిది—యీవుత్తరం అందజెయ్యి' అమె నన్ను అయ్యవారిలా గదమాయిస్తోంది నాచాకి కాని తనం వల్ల విచారం, శాస్త్రిని తల్చుకుని భయం, అలివేలు దిక్కుతోంచ

రాత్రికి పరవశం కలిగి నేను స్వప్నలోకంలో తేలిపోతూన్నాను. నాముందు ఆమె చెయ్యివొక కాలసర్పిణిలాగ, ఆ చేతిలో చీటి ఆసర్పిణి నాలుక లాగ అనిపిస్తున్నాయి. నేను మాట్లాడలేదు కాని జాలిగా కళ్లు ఆమె వేపు త్రిప్పాను

'నువ్వు స్వయంగా యిక్కడ్కి రలేదోయ్ ఆయనగదిలో దొరికేటట్లు పడేయి, చాల్ను' నేనా చీటి పుచ్చుకుని ఓడిపోయిన సైనికుడిలా బైటపడ్డాను 'టా టా' అంటూ లాంతరు చూపించింది 'కేకదేసినపని' అనుకొంటూ ఆ చీటిచూపెగానే నా గుండె గుభేలు మంది అమ్మాయి రాత్రి పన్నెండు గంటలకు తనగదికి వస్తున్నానని, అతనిపాదాలకు తన యౌవన సౌందర్యాలు అంకితం చేస్తానని, ఆదరించినా కాలదన్నినా తనభాగ్యమేనని, ఎక్కడికీ వెడి పోకుండా గదిలో వుండమని ప్రార్థిస్తూ శాస్త్రికి వ్రాసింది దేవాంతకురాలు!!

మర్నాడు అర్థరాత్రి బైటికివస్తే వీధి నిర్మానుష్యంగా వుంది గాఢాంధకారంగా వుంది శాస్త్రిగదిలో లైటు వెలుగుతూంది తలుపు ఓరగిలిగా వుంది శాస్త్రి చూసే ఆచీటి పడవేశానను కుంటూను రేపు నాకు పెళ్లిచేస్తాడు, అనుకుంటున్నా పునుగు గమగమ గుబాళించింది నల్లని ఆకారం నా కేసి చూస్తూ (నవ్వుతూకూడా కావొచ్చు) మరం మెల్లిక్కి కుడిప్రక్కగది వేపు వెళ్ళింది ఓరగిలగా వున్న తలుపుతోసుకుని లోపలికి వెళ్ళింది తలుపు తిరిగి మూసుకుంది చడి చెయ్యకుండా నేను యివతల నిలబడి చూస్తున్నా, తలుపు కన్నంలోంచి

అలివేలు మొగలాయి సౌధాంతరాలలో విహరించే తార్తారు సుందరిలా గోచరించింది తప్తకాంచనం వంటిశరీరంమీద నీలాంబరం పట్టుచీర, గామ్మీ అంచుల జంపరు, రత్నాలదుద్దులు, తళుక్ తళుక్ అనే బేసరి, కళ్ళుమిరుమిట్లు గొల్పుతున్నాయి అపాపా కురాలు చిరాకు కుంకుమ బొట్టు తీర్చి దిద్దింది దానిలోని తళుకు ముఖం కదలినప్పుడల్లా కిరణజాలాలు ప్రసరిస్తూంది

వెళ్ళగానే ఆమె శాస్త్రికి నమస్కరించింది అతడా నమస్కారాన్ని బాకులవంటి చూపులతో సత్కరించేడు వారిద్దరి మధ్య జరిగిన సంభాషణలో చాలాభాగం నాకు వినపడలేదు కాని వినుమ విముఖానికి అతను వర్ధమాన చండీరణుడిలాగ తేజ క్కిపోయేడు ఆమె నవనీతంలా కరిగిపోయింది. చివరకామె మోకరిల్లి అతని పాదాలమీద వాలి గాద్గదికతో రోదించింది అతడు చటుక్కు జరిగి, పెదవులు బిగించి ఆమెవేపు తృణీకారంగా చూసేడు తక్షణం పడిపొమ్మని ఆజ్ఞాపించేడు. నేనిక అక్కడ నిలవలేకపోయేను

మరికొన్ని నెలల తరువాత వకుళం వెళ్ళాయి ఆ తర్వాతింటికి వెడిపోయింది ఆ పిల్లకీ నాకూ మధ్య యేర్పడిన పాకీలు రేపు అలివేలు డాక్టరీ చదువు దానికి విశాఖపట్నం వెడిపోయింది మా తేళ్ళతగు వాత నేను కాలానుసరణంగా దేశం నాలుగు మూలలా పరిభ్రమించేను యుద్ధవిమానాల గోల చల్లారకా నేనా కనుబొమలపై ఎంగ్రకలవంటి ప్రభుత్వోద్యోగంలో పడ్డాను

ఆపతంజలి శాస్త్రి ఆ వేళయింటికోసం అర్జీ పట్టుకు వచ్చేదా తరనాత కొన్నాళ్ళకి వొకనాడు నా గదిలో కూచుని యేదో వ్రాసుకుంటూండగా— మా యింటిగలాయన పెళ్లిలో వంటనిమిత్తం వొక బ్రాహ్మణితో మాట్లాడుతున్నారు అతను లాడూ భూషకడితోనని, పుంజెలు గాయ్యేనని, వంటలుచేస్తానని, వడ్డించనని యేనోవరకులు చెప్పుతున్నాడు— నేను తలుపు కొంచెం తీసిచూసేను ఆ పతంజలి శాస్త్రి!

మరికొన్నాళ్ళకు గాజద్దాల తలుపులుంటే బండీ తోసుకుని, పకోడీ, కారప్పూసా అమ్ముకునే వొక బ్రాహ్మణిని చూసేను—ఆ పతంజలి శాస్త్రి!

ఇంకొక సందర్భంలో వొక బ్రాహ్మడిని అడిగేను, 'ఫలానా' మనిషిగురించి తెలుసా అని అతడన్నాడు—

'వాడి పూర్వ చరిత్ర యెవ్వరికీ తెలిసినట్టు లేదు బాబూ! ఇక్కడివాళ్ళకు తెలిసినంతవరకూ వాడొక భ్రష్టుడు ఎక్కడినుంచో వొక హీనకులజని లేవదీసుకు వచ్చేడు పెండ్లిభార్యపిల్లలను, సుమారుగా విడిచిపెట్టినట్టే అకులంలేని దానింట్లో వుంటాడు దానివంటే తింటాడు—వాడికర్మ వికి చాల్నని పూరుకున్నాం మేమంతా'

'ఆ ఆడదానిపేరు తెలుసా?'

అతడు పొడుంపీల్చబోయి, ఆగి 'ఎవరైతే యేం బాబూ, చెపితే, అంటారు, దానిపేరు 'సైదీ' అన్నాడు

విజ్ఞానవిశేషాలు :

నాళరహిత గ్రంథులు

(Ductless Glands)

★

శ్రీ బి. వి. వి. యస్. మూర్తి

శరీరము, మెదడు సరిగా పని చెయ్యాలంటే వాటికి సంబంధించిన వివిధ మండలాలు ఒక దాని కొకటి సరిగా అమర్చబడి వుండాలి ఉదాహరణకి మానవ శరీరానికి పెరుగుదల పది, పదిహేను సంవత్సరాల వయస్సుల మధ్యనే జరుగుతుంది ఆ తరువాత జాత్యేంద్రియముల అభివృద్ధితో పాటు శరీరపు పెరుగుదలకూడా తగ్గుట మొదలిడుతుంది

ఈపై రెండు పనులు అనగా జాత్యేంద్రియముల పెరుగుదల సరిగా బాగి పెరుగుదల తగ్గిపోవుట గాని లేక పెరుగుటగాని హెచ్చు జాత్యేంద్రియముల అభివృద్ధిని నిరోధించటముగాని అసమానంగా జరగకుండా మన శరీరములో నాళరహిత గ్రంథుల సమ్మేళనముతో 'ఎండో క్రైన్' మండలము తయారయినది.

మానవులు, జంతువులు టెలిఫోనులా పనిచేసే నాడీ మండలము వలననే అంత పొందికగా జీవించగలుగుతున్నారు అలాగే శరీరములో రక్త ప్రవాహము రెండో వార్తావాహినిలా పనిచేస్తుంది రక్తనాళికలు పొలెంతులో కాల్వల మల్లే శరీరములో మూలమూలకు ప్రవహిస్తున్నాయి ప్రకృతి మితవ్యయి అందుచేతనే అంత చాకచక్యముగా రెండు పనులను నిర్వర్తింపుతుంది రక్తముద్వార వార్తలను శరీర భాగాల కందచేస్తూ నాడీ మండలానికి సహాయకారిగా పనిచేస్తుంది ఈ పంపబడిన వార్తలు రసాయన పదార్థములు ఏ ఏ పనులను నియమింపబడ్డాయో ఆయా స్నాయువులపై వివిధ అంగాలమీద పనిచేసి వాని పనులను నిర్వర్తిస్తాయి వీనినే "హార్మోన్సు" అన్నారు.

తమ స్రావములను నాళములద్వార ఓ ప్రత్యేక ఇంద్రియముల లోనికి ప్రవహింప చేయుటకు బదులు నేరంగా రక్తములో పోయుటయే వీని విచిత్ర లక్షణము ఈ కారణమువల్లనే వీనికి నాళరహిత గ్రంథులని పేరువచ్చినది

వీనిలో ముఖ్యమైనవి "థైరాయడ్" "పేరా థైరాయడు" "ఎడ్రినల్స్" "ఐలెట్సు ఆఫ్ లేంగ్రహాన్సు" "పిట్యుటరి" గోనాడ్సు అనునవి

"థైరాయడ్" అనబడు నాళరహిత గ్రంధికోడి గ్రుడ్డు ఆకారములో నుండును దీనిబరువు ఇంచుమించు ఒక ఔన్సు కంఠమణికి ఇరుపైపుల చెరొకటి వుంటాయి

"పేరా థైరాయడ్"—ఇవి నాలుగు బటాణీ గింజలమల్లే వుంటాయి ఇవి థైరాయడ్ చుట్టుపట్లా వుంటాయి

ఎడ్రినల్స్—ఇవి మూత్రపిండములకు కొంచెము పైగా వున్న చిన్న గ్రంథులు. వీని బరువు థైరాయడ్లో 1/7 వంతు వుంటుంది

వృక్కకము చుట్టువున్న నాళరహిత గ్రంథులనే "ఐలెట్సు ఆఫ్ లేంగ్రహాన్సు" అంటారు

వీనిలో ఏ ఒక దాని ప్రాధానమైన "హార్మోను" అనే పదార్థాన్ని కలిగుంటుంది ఇంద్రియాన్ని ప్రేరేపించడము దీనిపని.

నాళరహిత గ్రంథ మండలమును గూర్చి యిప్పటివరకే పరిశోధనా ఫలితాలు గోచరిస్తున్నాయి. అనవసర గ్రంథులను శరీరమునుండి తీసివేస్తే అనుకోని ఫలితాలేర్పడ్డాయి పూర్తిగా గండమాలని కుదర్చడానికని థైరాయడ్ని పూర్తిగా తీసివేస్తే క్రమంగా ఆ వ్యక్తి పొట్టిగాను, మందముగాను, గరుకు చర్మము గలవాడిగాను, కుండ పొట్టతోను, తయారయేవాడు అయోడిన్, థైరాయడ్ ఎక్స్‌ట్రాక్టు తగుమాత్రంగా యిచ్చినట్లయిన మళ్లీ మామూలుగా తయారయేవాడు దీనినిబట్టి యీ నాళరహిత గ్రంథియొక్క ప్రాముఖ్యత తెలియుచున్నది

'థైరాక్సిన్' మానవుని ఆరోగ్యాభివృద్ధి కెంతో ముఖ్యమని తెలియుచున్నది. న్యూజిలండ్ స్విట్జర్లండు మొదలగు దేశములలోని భూములలో 'అయొడిను' పాలు తక్కువగా ఉండబట్టి 'గండమాల' అనే రోగము విస్తారము ఈ కారణము తీర్చుటానికై ఉప్పులో అయొడిను కలిపి వుపయోగిస్తున్నారు స్విట్జర్లండులో

థైరాయిడ్ హెచ్చుగా పనిచేయుట మూలముగా పిండి పదార్థములు మండుట అతి త్వరగా జరుగును దానివలన ఆ మనిషియొక్క బరువు హెచ్చిపోయి ఆ గ్రంథిఅలసటచే ప్రాణహాని సంభవించును

థైరాయిడ్ శస్త్రచికిత్స సమయములో అకస్మాత్తుగా కాని పేరా థైరాయిడ్ గ్రంథిని తీసివేయుటవలన స్త్రీ, 2 లేక 3 సంవత్సరముల తరువాత ఆరోగికి 'Titanus' స్నాయువు వాతమునకు లోనయి చనిపోతాడు అప్పుడు—రక్తమును పరిశీలించగా 'కాల్షియము' అను పదార్థము దానిలో తక్కువయిపోవుటవలన స్నాయువు వాతము బయలుదేరినది బుజువైనది

'ఎడ్రినల్' మన శరీరములో సౌఖ్యకరమైన విధులు చాల వున్నాయి అందు మొదటిది రక్తపు పోటునుచక్క బెట్టుట దీనివలన శరీరానికి 'గ్లూకోజ్' అనే పదార్థమును సరిగా అందిచ్చుట, ఆకలి కలిగించుట, జాత్యభివృద్ధికి తోడ్పడుట జరుగుతాయి 'ఎడ్రినల్' గ్రంథిలో తయారయిన హార్మోనే 'ఎడ్రినలిన్' ఇది కేశనాళికలపై చర్యవల్ల రక్తపు పోటుని క్రమపరుస్తుంది వానిని కుదించుటకు వేటలు చేస్తుంది దీనివల్ల శరీరోష్ణమును క్రమ పరుస్తుందన్న మాట ఎడ్రినలిన్ కాలిజములోని 'గ్లైకోజ్' అనే పదార్థముపై చర్యవల్ల 'గ్లైకోజన్' 'గ్లూకోజ్' గా మార్చబడును 'ఎడ్రినలిన్' ఎక్స్‌ట్రాక్టును మామూలు మనిషిలోనికి పంపిస్తే ఆకలి చచ్చిపోతుంది

ఇది జాత్యభివృద్ధి కెంతవరకు తోడ్పడుతాయో ఇంకా ఇప్పటిదాకా నియమింప బడలేదు కాని అది పిట్యూటరీ పనితో దీనికి సంబంధము ఉందని శాస్త్రజ్ఞుల ఆలోచన

ఐలెట్సు ఆఫ్ లాంగ్రహాన్సు తయారు చేసిన ఇన్సులిన్ అనే పదార్థాన్ని కాలిజములో తయారైన గ్లూకోజ్ ఎడ్రినల్ గ్రంథుల ప్రోత్సాహముతో స్నాయువులు తీసుకొంటాయి ఎవరిరక్తములో యీ 'ఇన్సులిన్' తక్కువగా వుంటుందో వారు 'గ్లూకోజ్'ని ఉపయోగించుకోలేరు అందు మూలంగా రక్తములో 'షుగర్' భాగము ఎక్కువై పోయి అతిమూత్రవ్యాధి (*Diabeter Mellitus*) సంభవిస్తుంది స్నాయువులు గ్లూకోజ్ లేని మూలముగా తేరుకొన లేక పోవుట తక్కువయి సరిగ్గా పని చేయవు రోజురోజు రోగి బలహీనుడౌతాడు 'ఇన్సులిన్'ని శాస్త్ర పరిశోధనలద్వారా కనిపెట్టడం మూలముగా అతిమూత్రవ్యాధిని 'ఇన్‌జెక్షన్' ద్వారా కుదర్చడము సులభమయింది

పిట్యూటరీ రెండు భాగములు ఒక్కొక్కటి మూడు ప్రత్యేక కార్యములను నిర్వర్తిస్తాయి ముందు భాగము మూత్రపిండములను క్రమపరచి గర్భాశయమును అందంచెలా చేసి రక్తోద్రుక్తాల్లో కొంత ప్రాకవహిస్తుంది వెనుకభాగము పెరుగుటను క్రమ పరచును, జాత్యభివృద్ధిని హద్దులోనుంచుటయు, పాల తయారీ తరు మాత్రింగాను ప్రోత్సాహిస్తుంది ఈ ప్రభావాన్ని థైరాక్సిన్‌తో పోల్చవచ్చుటకని ఇది ప్రోటీన్ లాంటి పదార్థమై యుంటుందనుకున్నారు పిట్యూటరీ ఎనుముభాగమును క్రమ పరమటలో చాల సహాయము చేస్తుంది ఇది కాని సరిగా పనిచేయనియెడల మరుగుజ్జుత్వము, శిశుత్వము (*Infantilem*) (అంటే జాత్యంగాలభివృద్ధిలేనివిగా నుండుట) సంభవించును ఎక్కువగా కనక పనిచేస్తే యవ్వనము రాకపూర్వములోనికి దారి తీస్తుంది

Case—11 సంవత్సరముల బాలుడు 250 పౌనుల బరువు, 9 అడుగుల పొడవు ఉన్నాడు మరుగుజ్జుత్వానికి నిదర్శనంగా 9½ సం॥ల బాలిక 35½ అం॥ల పొడవు 37½ పౌ॥ల బరువు కలిగివుంది

ఇది హెచ్చు లేక తగ్గగా పని చేసినయెడల జాత్యభివృద్ధికి నిరోధకము కలుగుతుంది ఈడొచ్చిన తరువాత దీనిలోని ముందు భాగము ఎక్కువగా పని చేస్తుంది దీన్నే *acromegaly* అంటారు అటువంటప్పుడు అభివృద్ధి కదకాలం వున్న భాగాలు అనగా చేతులు, కాళ్ళు, ముఖం ముఖ్యంగా గడ్డము ముక్కు ఇలాంటివి ఘోరంగా పెరిగి మృదుత్వం పోయి ఓవిధమైన గరుకుతనం యేర్పడుతుంది.

పిట్యూటరి ఎదటి భాగములో '*Harmone*' కావాలిచాలకుండా ప్రవిస్తే ఓ విధమైన అన్నాలత్వము ఏర్పడుతుంది. ఈ విషయము *Pickwick papers*' లోని కుంభకర్ణునిద్వారా అర్థం చేసుకొనవచ్చును

దీని మిగతా కార్యాలు థైరాయిడ్ మీద, ఎడ్రినల్ మీద, గోనాడ్స్ మీద పనిచేస్తూండడం ఇంచుమించు దీనిపని పెదవులకూ నరాలకూ వున్న సంబంధంలాంటిది; ఎండోక్రైన్ మండలంలో అతి ముఖ్యమైనది

గోనాడ్స్ (ఓవరీస్, టెస్టీస్) ద్వితీయ జాతీయాంగముల అభివృద్ధిలో సహాయపడటం దీని పని స్త్రీలలో "ఆస్ట్రిన్" అనే హార్మోన్ బహిష్టు కాలాన్ని ఓవ్యులేషన్ని క్రమపరుస్తుంది పక్వమైన "ఓవమ్" fertilise అయింతర్వాత విసర్జించిన 'గ్రాఫియన్ ఫాలికల్' 'కార్పస్ లూటియమ్' క్రింద మారుతుంది ఇదప్పుడు 'ల్యూటిన్' అనే హార్మోనును తయారుచేసి, 'మెన్స్ట్రుయేషన్ని' ఓవ్యులేషన్ని అధికం కాకుండా చేస్తుంది అంటే ముట్టు అవకుండా చేస్తుంది పాలగ్రంథుల్ని బలపరిచి అది పాల తయారీనికూడా ప్రోత్సహిస్తుంది గర్భవతులలో అలాంటి వాళ్ళనే పిట్యూటరీ ఎదటి భాగంలో స్రవించే 'ఆస్ట్రిన్'లాంటి హార్మోన్లూ, "ఆస్ట్రిన్" యీ రెండూ ఆ స్త్రీ మూత్రంలో విసర్జించబడతాయి వీటినిబట్టే స్త్రీలు గర్భవతులో కాదో నిర్ణయించుకుంటారు ఇదొక్కటే నిశ్చయమైన పరీక్ష, మిగతవన్నీ అనుమానాలే

ప్రాబల్యం *Influence* నాళరహితగ్రంథుల హార్మోన్లు శరీరంమీద ప్రాబల్యత కలిగినట్టుగానే మనిషియొక్క స్వభావం (*Temperament*) మీద కూడా వీని ప్రాబల్యత కనిపిస్తుంది ఉదాహరణంగా థైరాయిడ్ కొంచెం ఎక్కువగా పనిచేస్తే చురుకుదనం, తక్కువగా పనిచేస్తే మందత్వం వుంటాయి

ఒకప్పుడు '*Vornaffs*' అనే ఆయన 'టెస్టిస్'ని మారుస్తే ముసలితనం పోతుందన్నాడు కాని ఈ రోజు నా పద్ధతి అనుమానాస్పదంగావుంది శస్త్రచికిత్స తాత్కాలిక ఫలితాల్నిచ్చింది కాని శాశ్వతఫలితాల్నియ్యలేదు. అనేక విధాలుగా అనేకమంది విషయములో పనిచేసిరి. '*Steinachs*' అనే ఆయన అనేక విధాలుగా శస్త్రచికిత్స చేసి పరిశోధించగా 'వారసల్స్' చిత్రాన్ని ఫలితాలే కనిపిస్తే 'ఎండోక్రైనాలజీ'లో పెద్ద క్రాంతి కలిగిందనుకున్నారు మానవ సృష్టిలో

ఎండోక్రైన్ హార్మోన్ గుణాన్ని యీ క్రింది విధంగా పరిశీలించాలి

1. ఏ గ్రంథయితే హార్మోన్ని తయారుచేస్తున్నదో దాన్ని జంతువునించి తీసేసి, గుణాల్ని పరిశీలించాలి

2 మామూలు జంతువుకి 'హార్మోన్' యిచ్చి చూడాలి (అప్పుడా జంతువులో యిది ఎక్కువుంటుంది)

3. అప్పుడా గ్రంథియొక్క రోగలక్షణాల్ని పరిశీలించాలి 'థైరాయిడ్'ని యీ విధంగానే పరిశీలించేరు. తలకప్ప (*Tadpole*) లో 'థైరాయిడ్'ని తీసేస్తే అది పెద్ద కప్పక్రింద తయారవలేక పోయింది మళ్లా 'థైరాయిడ్ ఎక్స్‌ట్రాక్ట్స్'ని కాని అది నివసించే నీటికి కలిపితే అది తిరిగి కప్పక్రింద పెరగడం ఆరంభించింది మామూలు తలకప్పవుంటే నీటికి అధికంగా కాని 'థైరాయిడ్ ఎక్స్ట్రాక్టు' కలిపితే అది చెప్పలేనంత పెద్ద కప్పగా తయారయింది. ఈ ప్రయోగాల్ని బట్టి థైరాయిడ్ యొక్క, గుణగణాల్ని మానవుల్లో కూడా తెలుసుకున్నారు

అప్పుడప్పుడు పిల్లలు థైరాయిడ్ గ్లాండు లేకుండాగాని, పనిచేయనిదిగా కాని పుట్టుంటారు వీళ్ళని '*Cretins*' అంటారు పిల్లలు పుట్టిన ఆరుమాసములవరకూ శరీరం ఆరోగ్యంగానే ఆ వృద్ధి పొందుతూన్నట్టు కనిపిస్తారు కాని తరువాత వర్ధ్యాలో యీ 'క్రెటినిజమ్' వృద్ధిపొందుతుంది ఇది అలా 6 7 నెలలదాక రాకపోవడానికిగల కారణం నిశ్చయంగా లేదు ఆ పిల్లపుట్టక పూర్వము తల్లి రక్త ప్రవాహంలోని థైరాయిడ్నీ, తరవాత తల్లిపాల ద్వారా తీసుకొన్నదీ ఆ పిల్లలో 6 నెలల దాకా 'క్రెటినిజమ్' రాకుండా కాపాడుతాయని యూహించవచ్చు థైరాయిడ్ కొరత సాధారణంగా పిల్లల మొదటిసంవత్సరపు కొసభాగంలో ఛాయలు మారుతుంది అప్పుడు కాని సరైన వైద్యం లేకపోతే, అటువంటివి శారీరకంగానూ మానసికంగానూ అభివృద్ధి చెప్పరానిదిగా అడ్డేస్తుంది అలాంటివాడు పొట్టిగా, మందంగా, నీరసంగా తయారవుతాడు వాని కంఠపరముల ఎముకల్ని వాని క్రమస్థానముల్లో ఉంచనీయక పోవుటచే వంగిపోయి అవాకారంగా తయారవుతాయి వాని నాలికవాని నోటికి చాలనంత అయి ముందుకొచ్చేస్తుంది పంది ముక్కులా తయారవుతుంది వాడి కాళ్ళు తక్కువై పోయి ముట్టుకుంటే పోతూన్నట్టుంటాయి కనురెప్పలు పెద్దవిగా ఉబ్బుతాయ్, భుజాలమీద ముద్దముద్దలా క్రొవ్వు పెరుగుతుంది శరీరంమీద చర్మము ఎండిపోయి గరుకుగా ఉంటుంది

ఇంగ్లండులో ప్రస్తుతం ఈ 'క్రెటినిజమ్' చాలా తక్కువ డాక్టర్లు, పిల్లలు విపరీతం మానసికంగానూ, శారీరకంగానూ బలహీనంగా కనిపిస్తే 'థైరాయిడ్ *Extract* ఇచ్చి క్రెటినిజమ్ రాకుండా కాపాడుతున్నారు

పెద్దవారిలో యీ గ్రంథి పనిచేయుట మానేస్తే 'మిక్సోడిమా' అనే వ్యాధి వస్తుంది. మందంగానూ, మానసికంగానూ వృద్ధిలేని బద్ధకమూ, చర్మము వాడిపోవడం, బోడితల, భుజాలమీద ముద్ద, ముద్దలాంటి క్రొవ్వు పెరిగి, అసహ్యంగా కళ్ళచుట్టు ఉబ్బడం, దీని లక్షణాలు దీన్ని థైరాయిడ్ Extract ఇచ్చి పోగొట్టవచ్చును అలా ఇస్తే మళ్లా మనిషి మామూలుగా తయారవుతాడు

థైరాక్సిన్ ముఖ్యమైన హార్మోన్, ఇది మామూలుగా పెరుగుటకేకాక, మానసిక, శారీరకాభివృద్ధికి మూలమిరాట్టు అయిడిన్ (Iodine) దీనిలో విస్తారంగా వుంటుంది కొన్నిచోట్ల భూసారంలో ఇది తక్కువై 'గండమాల' అనే రోగం వస్తుంది హిమాలయాల్లోనూ, ఆల్ప్స పర్వతాల్లోనూ ఇలా తక్కువై యుంటుంది ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ 'గ్లాండ్' పెద్దదై గుండెల దాకా వ్రేల్లాడుతూ వుంటుంది అటువంటప్పుడు దీని పెరుగుదల కారణంగా పనిచేయుట మానివేయవచ్చును

థైరాయిడ్ హెచ్చుగా పనిచేయుటంవల్ల కలిగే ఫలితాలు వేరు దీనివల్ల బాధపడే రోగులకళ్లు ముందుకు వాలంగా వుంటాయి కారణం వాళ్ళ కనుగప్పులు ముడుచుకుపోయి కళ్ళే కనిపిస్తాయి కోపం కొద్దిగా వచ్చినప్పటికీ ధైర్యహీనంగా, చిరాకుగా Excite అయిపోతారు విసరించుకొన్న థైరాయిడ్ గ్లాండ్ వుంటే మెడమీద ఉబ్బుకాయ మొలవడం, గుండెలు వేగంగా కొట్టుకోవడం, మొదలయినవి బయలుదేరుతాయి అలాంటప్పుడు హెచ్చుగ పనిచేసున్న ఆ థైరాయిడ్ Extract లో కొంతభాగం తీసిస్తే ఆ రోగాన్ని బాగుచేయొచ్చు—

పేరాథైరాయిడ్స్ కాని జంతువులోంచి తీసివేసే దాని నాడీమండలం, కండరాలూ, హెచ్చుగా ప్రేరేపించబడి 'ఫిట్స్' వచ్చేయి. ఈ న్యూరో మస్క్యులర్ క్షోభ్యత (Irritability) అవస్థని Tetany అంటారు పేరాథైరాయిడ్ హార్మోన్ లేకపోతే ఆ జంతువు ఎక్కువ కాలం బ్రతకదు

వీని పని రక్తంలోని కాల్సియాన్ని బలపరచడం కుర్రాళ్లలో ఒక్కొక్కప్పుడు Tetany రావచ్చు అప్పుడు పేరాథైరాయిడ్ గ్లాండ్ కాదు, వాళ్లలో రక్తము లేకపోవడమే కారణం పై రెండు రోగాల్ని కాల్సియం Inject చేస్తే నయం చెయ్యవచ్చును

పేరాథైరాయిడ్ హెచ్చుగా పని చేస్తే రక్తంలో కాల్షియం మామూలు కన్న ఎక్కువై ఎముకల్లో ప్రవహించి వాటిని మెత్తగా చేస్తాయి వాళ్లకి కొంచెము దెబ్బతగిలితే ఎముకలు వంగిపోతాయి హెచ్చుగ పనిచేస్తున్నప్పుడు Tumour క్రింద వస్తాయి వాటిని తీసివేస్తే మామూలుగా వుంటాను

Suprarenals — ఒక్కొక్క మూత్ర పిండం మీద కుచ్చుటోపీలా వుంటాయి ఇది ఒక్కొక్కటి రెండు భాగాలు పైభాగాన్ని కార్టెక్స్, మధ్య భాగాన్ని మెడుల్లా అని అంటారు

మెడుల్లా ఎడ్రినలిన్ అనే (Harmones) హార్మోన్స్ తయారు చేస్తుంది ఈ మెడుల్లా (Medulla) నరముల్లోంచే జనించింది

అలా కాకుండా కార్టెక్స్ Embryonic cells లో నుంచి ఉత్పత్తి అయి Glands ని జనింపచేస్తుంది

కార్టెక్స్ సంగతి మనకింకా పూర్తిగా తెలియలేదు కాని అది ఒక జంతువునుంచి తీసేస్తే ఆకలి పోవడం, శరీరపు బరువు పోవడం, నీరసించి తుదకు చనిపోవుట సంభవించింది cortex ని నాశనం చేసే రోగం కాని మనిషిలో ప్రవేశిస్తే అతను పై లక్షణాలే చూపుతాడు దీనికి సుప్రారీనల్ క్షయ కారణం దీనిచే 'Addisons disease' అన్నారు ఈ రోగం కుదర్చడానికై పరిశోధనలు గావి cortin అనే హార్మోన్ కనిపెట్టేరు ఇది యిస్తే రోగం కుదురుతుంది

ద్వితీయ జాత్య ధర్మం కలిగిన ఈ cortex భాగం కాని పిల్లలలో హెచ్చుగా పని చేస్తే నాలుగేళ్ల కుర్రాడిలో జాత్యంగాలు వయసు మనిషిలో జాత్యంగాలులా పెరుగుతాయి స్త్రీలలో హెచ్చుగా పనిచేస్తే పురుషుల్లా తయారవుతారు మీసాలు, గడ్డం, బొంగురు గొంతుక దీని లక్షణాలు ఈ మార్పు వాళ్ల తత్వాన్ని కూడా మార్చి పురుషుల్లా ప్రవర్తింప చేస్తుంది

పిట్యూటరీ చాలా ముఖ్యమైనది నాళరహిత గ్రంథుల్లో ఇది మెదడుకు కుడు భాగమున దాని కొమ్మకొకదానికి అంటుకొని చిన్న ఎముకల పెట్టెలో అమర్చబడి యుంటుంది ఇది రెండు భాగములుగ వుండి వానిచే వేర్వేరు పనులు నిర్వర్తింప చేస్తుంది దీన్ని గూర్చి తెలుసుకొన్న కొద్దీ దీని పనులు మన కాశ్చర్యాన్ని కలిగింప చేస్తాయి ఇది బటాణీ గింజ కన్నా చిన్నదైనా పెక్కు హార్మోనులను తయారు చేస్తుంది తతిమా గ్రంథులను కంట్రోల్ చేసి అవి కొన్నెక్కల్లా సరిగా పనిచేసేటట్లు చూస్తుంది.

పిట్యూటరీని కనక శరీరంలోంచి తీసేస్తే జాత్య గ్రంథులు వృద్ధి చెందవు మామూలు ఎముకల్లో

పిట్యూటరీ *Extract* ని గాని పంపితే అవి పంది కొవ్వుల్లా తయారవుతాయి

పిట్యూటరీ అభివృద్ధికరముల హార్మోన్లను తయారుచేయుట కాక, ఇంకా యితర హార్మోనులని తయారు చేస్తుంది. వీటిలో రెండు థైరాయడ్ మీద *Suprarenal cortex* మీద పని చేస్తాయి. ఇవే *Thyrotropic hormone*, *Adrenotropic hormone* అని పిలువబడుతాయి. పిట్యూటరీ రెండు *gonadotropic hormones* ద్వారా జాతీయ గ్రంథుల మీద పని చేస్తుంది. దీని నుంచి తయారైన *prolactin* అనే హార్మోన్, క్షీర గ్రంథుల్నుంచి పాలని స్రవింప (తయారు) చేయడంలోను, *parathyrotropic hormone*, పారా థైరాయడ్ గ్రంథుల్ని బలపరచడంలోను పని చేస్తాయి. *Diabetogenic hormone* రక్తంలోని *Sugar* శాతాన్ని హెచ్చు చేస్తుంది

పైన చెప్పిన *hormones* అన్నీ ఈ *gland* ఎదటి భాగం తయారు చేస్తుంది. ఇవి ఈ మధ్యనే పరిశోధించబడ్డాయి. ఈ గ్రంథి వెనుక భాగము వైద్యంలో చిన్నదైనా చాలా ఉపయోగకారిగా వుంది. వెనక భాగం లేకపోతే *Diabetes Insipidus* అనే వ్యాధి వస్తుంది. దీని లక్షణాలు ఎక్కువ దాహం, అతి పల్చటి మూత్ర విసర్జన అవటం. వెనక భాగపు *Extract* యిచ్చి దీన్ని నయం చెయ్యవచ్చు. జాతీయ గ్రంథులు కాని జంతువుల పిల్లల్నుంచి తీసేస్తే వాని గర్భోత్పత్తికి కారణభూతులయ్యే అంగాల అభివృద్ధి ఆగిపోతుంది. క్రొవ్వు అసాధారణంగా పెరుగుతుంది. పెరుగుదల ఆగిపోతుంది

ఓవరీ (*Ovary*) ఆస్ట్రిన్ (*Oestrin*), ప్రోజెస్టిన్ (*projestin*) అనే రెండు హార్మోన్లను తయారు చేస్తుంది. ఓవరీలో చుక్కలు చుక్కలుగా గుండ్రటి కణములుంటాయి. వీనినే గ్రాఫియన్ *follicles* అంటారు. ప్రతి నెలా యింగలో ఒక *follicle* పెరిగి పెద్దదై పక్వమైన అండము (*Ovum*) కల్గి గుండ్రని రంధ్రము (*cavity*) కలదిగా తయారవుతుంది. ఈ 'కేవిటీ' కూడా ద్రవాన్ని కల్గియుంటుంది. ఈ అవస్థలో *ovary* నందున్న కణాలు 'ఆస్ట్రిన్' అనే హార్మోన్ని తయారు చేస్తాయి

ఓవరీలోని 'గ్రాఫియన్ ఫాలికిల్' పగిలి అందులోని అండము 'ఫెలోపియన్ ట్యూబ్స్' ద్వారా గర్భాశయములోనికి పోవును. ఈ సమయంలో దీని చుట్టూ వున్న లావైన పసుపు పచ్చని కణాలతో నిండివున్న గ్రాఫియన్ ఫాలికిల్ *corpusluteum* అని పిలువబడుతుంది. ఈ *Corpuslutem* '*projestin*' అనే హార్మోన్‌ని ఉత్పత్తి చేస్తుంది. ఇది గర్భాశయములోనికి రక్త ప్రవాహం ద్వారా తీసుకోపోబడి అండాన్ని ఆహ్వానించేందుకు తగు సన్నాహాల్ని చేస్తుంది

అండము రేతస్సు (*spermatozoon*) తో కలియక పోయినట్లయితే (*fertilise*), ముట్టురోజుల్లో ఇది బయటకు గెంటబడుతుంది. అలా అయినట్లయితే *corpusluteum* వెంటనే *ovary* నించి మాయమవుతుంది. అలా కాక అండము కలిస్తే (*fertilise*) అయితే ఈ *corpus luteum* గర్భధారణ సమయం పోతున్నా పెద్దదౌతుంది. ఇది రక్త ప్రవాహంలోకి కలిసే *projestin* అనే హార్మోన్ (*placenta*) మావి పెరుగుదలకే, దాని అభివృద్ధికీ కారణం. మావి ఒక వాహికరహిత గ్రంథి. ఇది రెండు హార్మోనులని ఉత్పత్తి చేస్తుంది. ఇందులో ఒకటి *oestrin* లాగే పని చేస్తుంది. రెండోది *corpusluteum* పెరుగుదలని పోషిస్తుంది

జాత్యాభివృద్ధి — గర్భిణీ రోజుల్లో మూత్రం నుంచి వచ్చిన ఆస్ట్రిన్ మూత్రంలో హెచ్చుగా కనిపిస్తుంది. ఇది స్త్రీ గర్భిణియో కాదో తెలియ చేసే పరీక్ష. దీన్ని '*Ascheimm*', '*Zondk*' అనే యిద్దరు జర్మన్ శాస్త్రజ్ఞులు కనుగొన్నారు. వీరు గర్భిణిగా యున్న స్త్రీ మూత్రాన్ని జాత్యాంగాలు వృద్ధి కాని ఆడ ఎలుకలలోకి పంపి, కొన్ని దినాలయ్యాక ఎలుకని చంపి చూస్తే జాత్యాంగాలు అభివృద్ధి చూపేయి. అనగా కొన్ని గ్రాఫియన్ *follicles* పక్వమై '*corpora Lutea*' ఏర్పడింది. ఈ పరీక్ష వైద్యులకు గర్భ చిహ్నాన్ని బుజువు చేసింది

గ్రాఫియన్ *follicle* ఉత్పత్తి చేసిన 'ఆస్ట్రిన్' స్త్రీలో ద్వితీయ జాత్య గుణాలు అభివృద్ధి అవడానికి బాధ్యత వహించింది

తరువాత తయారకే పురుష జాత్య గ్రంథిలోని హార్మోను అతనిలోని 'ఇన్‌టర్ స్టిషియల్' కణాల్ని తయారు చేస్తుంది. ఇవే పురుషునిలో తరువాత *spermatozoa* క్రింద తయారవుతాయి. దీని పేరు *Testosterone*. ఇది పురుషునిలో గొంతుమార్పు, గెడ్డం మొదలైన ద్వితీయ జాత్యగుణాల్ని కలిగిస్తుంది. పది, పదకొండు ఏండ్లు వచ్చే దాకా పిల్లల మూత్రంలో కనపడదు. ఆశ్చర్యకరం ఏమిటంటే ఈ పురుష హార్మోన్ మూత్రాలు స్త్రీ మూత్రంలో కనిపిస్తుంది. ఇది వాళ్ల శరీరంలో ఎక్కడ ఏర్పడ్డదో, ఎందుకొరకు ఏర్పడిందో ప్రస్తుతం మనకింకా తెలియ లేదు.

ఈ రోజుల్లో కూడా ఇంకా దీని మీద పరిశోధనలు చురుకుగా జరుగుతున్నాయి. భవిష్యత్తులో మనకింకా క్రొత్త క్రొత్త సంగతులు అందవచ్చును.

కలగూరగంప

భారతీయ ప్రాచీన క్రీడలు

సంస్కృతి, సభ్యత, యీ రెండు శబ్దములు విశిష్ట సంగ్రథితములు. ఇవి పరస్పరము అన్యోన్య - అవచ్ఛేద్య సంబంధము గలవి. సంస్కృతి ఆత్మ యనుకో[ంటే] సభ్యత శరీరము. సద్గుణములను ఆత్మలో ఆహిత మొనర్చుకొనుట సంస్కృతి. శరీరము అవయవములవలన ఆ సద్గుణములను అభివ్యక్తి చేయుటయే సభ్యత. మనము గాని మన పూర్వులు గాని *Polo, Tennis, Foot Ball, Cricket* మున్నగు క్రీడలెరుగనే యెరుగరని కొందరి అభిప్రాయము. కాని అది సరి కాదు.

మన ప్రాచీన క్రీడలు నాల్గు విధములు: 1 ఆత్మ మనో వినోదార్థమైనవి 2 ప్రేక్షకజనుల ఆనందము కొఱకు 3 గణోత్సవాది ప్రధానములు 4 మిశ్రితములు.

కృత్రిమ వృషభ క్రీడ

బాలురు ఎద్దువలె బట్ట కప్పుకొని సింహమువలె చర్మము కప్పుకొని క్రీడింతురు. ఇందు పశుపక్షుల ధ్వనులు కూడా పలుకుదురు.

నిలయన క్రీడ

1 కొందరు బాలురు దాగియుందురు. కొందరు వారిని వెదకుదురు. కొందరు పిల్లలు దొంగలుగా కొందరు పోలీసులుగా ఆడెదరు.

2. బాలురు మూడు విధములుగా విభక్తులగుదురు. పశుపాలకుడు, పశుచోరుడు, పెంపాయితుడు. పోవు మయిన బాలకుని పశుచోరుడు ఎత్తుకొనిపోవును. పశుపాలకుడు వాని నన్వేషించును. ఇది శ్రీకృష్ణుడు వత్సహరణమున ఆడియుండెనని భాగవతమున చెప్పబడెను.

మర్కటోత్ప్లవన క్రీడ

బాలురు వానరులవలె చెట్లెక్కి ఆకొక వృక్షములపై ఎక్కుచు దాగుచు తిరుగుదురు. ఆనాకొందరు భాగవతమున యీ ఆట కూడ పేర్కొనబడినది.

లక్ష్యాదిమోచన క్రీడ

ఇంట బంతివంటి దానిని వాని కంటబడకుండ ఇతరుల వద్దకు విసరబడును. బంతి గలవాడు చూచుచు ఊరకుండును. అతడు వెదకి తన వస్తువును కోరినప్పుడు దానిని కిచ్చి వేయబడును.

అహమహమికాస్పర్థ క్రీడ

వరుసగా నున్న బాలురు ఎవరు ముందుగా ముట్టుకొనెదరో యని పందెముతో ఆడుట.

భ్రామణ క్రీడ

ఒక బాలకుడు ఒకని చేయి పట్టుకొని తిరుగుచు తేక తేచుచు తిర్పించు ఆట.

గర్తాదిలంఘన క్రీడ

ఎవ రెంతదూరము దుముకగలరో యను పరీక్ష.

బిల్వాది ప్రక్షేపణ క్రీడ

తీగ గాని బంతి గాని దారిలో నే తగిలి భ్రమించునట్లు విసురుట.

అస్పృశ్యత్వ క్రీడ

ఒకని నొకడు ముట్టుకొన యత్నించగా రెండవ వాడు తప్పించుకొనుటకై ప్రయత్నించును.

నేత్రబంధ క్రీడ

1 వెనుకనుండి వచ్చి కనులు మూయగా వానిని గుర్తించుట.

2 కనులు బట్టతో మూయబడినప్పుడు దాగియున్న బాలురను వెదకి పట్టుకొనుట.

3. కన్నులు బట్టతో మూయబడిన వానిని యితర బాలకులు వచ్చి స్పృశించుచుందురు. బద్ధనేత్రుడు వారలను పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించును.

స్వందాందోళికా క్రీడ

ఊగుచునే రెండుచూ ఉయ్యాలలెక్కి ఇంకను నూగుచుపోవుచుండుట

నృప క్రీడ

ఒకనిని రాజుగా నొకనిని మంత్రిగా జేసుకొని పను లొనర్చుట

హరిణా క్రీడనకము

లేడివలె దుముకుచు ఒకడు రెండవవానికి ముందు పోవుటకు ప్రయత్నించుట

బాహ్యవాహక క్రీడ

పరాజితుని భుజమెక్కి విజేత సహించుట

దేవ—దైత్య క్రీడ

కొందరు దేవతలై — కొందరు రాక్షసులై దుమ్ము ఎగురజిమ్ముచు వాదుదురు శివాజీ ఆడుకొనినట్లు—యవనులను పరాజితు మొనర్చినట్లుగా ఆడుకొందురు.

జలక్రీడ

1. చెట్లపై కెక్కి నీటిలోనికి దుముకుట ఒకరిపై నొకరు నీరు జిమ్ముట

2. కాళిదాసు, భారవి, మాఘుడు చెప్పినట్లు యీ ఆట స్త్రీ పురుషులలోకూడ గలదు

కందుక క్రీడ

1. బంతి పైకెగుర వేయగా గెంతినవాడు దానిని పట్టుకొనును అట్లు పట్టుకొనలేకపోయినచో వరను పొంట బంతి విసరినవాని భుజమెక్కి మరల విసురును. అప్పుడు ఇతరులు బంతి క్రింద పడకుండానే పట్టుకొందురు

2. ఈ ఆట బాలబాలిక లందరు నాడుదురు. భిత్తిపై గాని నేలపై గాని బంతి కొట్టి అణచి పెట్టుట ఇదే నేటి *Volley Ball* అందురు

వనభోజన క్రీడ

అడవిలోనికేగి ఆడుట, అచ్చటనే వంటలు చేసుకొని భుజించుట దీనినే నేడు *Picnic* అందురు.

రాసక్రీడ —ఇదొక బృందావనములో శ్రీకృష్ణ లీలానుకరణము. ఉత్తర హిందూస్థానమున రాసలీల, ఇట్టిదే. గుజరాత్ దేశమున "గరబానృత్యము" ఇంచుమించుగ నిట్టిదే

హాలిక్య క్రీడ —ఇందు ఆశేవారలు మధించి హాలీ కోలాలలో వలె పాడుదురు వాద్యములు ప్రయోగింతురు ఇట్టి ఆట పురాణములలో గూడ వర్ణించబడియున్నది

నియుద్ధ క్రీడ —ద్రష్టులు నగ్నుడు లేక వస్త్రీ దెబ్బలాడుచు ఆడుదురు జరాసంధ భీముల మధ్య ఈ ఆటవలెనే జరిగెను

నృత్య క్రీడ —కొందరు నాట్యము చేయుదురు కొందరు దప్పులు కొట్టుదురు బాలబాలికలు కలిసి గాని విడివిడిగా గాని యీ ఆట ఆడుదురు

అక్ష క్రీడ —మహాభారత కథకు ఆధారభూతమైనది యీ ఆటయే ఋగ్వేదములో దీనికి విశేషము చెప్పబడినది

మృగఘాత క్రీడ —వేట పేరుతో ముఖ్యముగ రాజులలో నిది ప్రసిద్ధమైనది

పక్షి క్రీడ —శ్యేనములవలె బకుల బట్టుట చెప్పబడెను గూడ

మత్స్య క్రీడ —నావలపై నెక్కి రాజపుత్రులు చేపల బట్టుట నేర్పెడి ఆట

చతురంగ క్రీడ — నేటి చదరంగము జూదము వంటి ఆట

సాలభంజికా క్రీడ —కర్ర బొమ్మలతో లేక గుడ్డలబొమ్మలతో ఆడెడి ఆట

లతోద్వాహ క్రీడ —చెట్టను తీగను పెంచి యీ రెండింటికి పెండ్లి చేసెడి ఆట కథుంతల ఇట్లే చేయుచుండెడిది తులసీబృందా వివాహము ధార్మిక కృత్యమని విశ్వాసము

పీఠాక్రీడ —చిత్రపుల్ల యను నొక ఆట దీని వర్ణనము మహాభారతములో ఆదిపర్వమున గలదు

కనక శృంగకోశ క్రీడ —పిచకారీతో ఆడుట

వివాహ క్రీడ —వరుడు వివాహమునకై వచ్చిన తర్వాత స్త్రీలు—వర-వధూ వేషములలో ఆడుదురు.

హల్లీశ క్రీడ —ఒక బాలుడు ఒక బాలిక-బాలుడు బాలిక ఇట్లు కూర్చొని మండలాకారముగ తిరుగుచు ఆడెడి ఆట

గానవర్ధన క్రీడ —కొందరు పాడుచు కొందరు దుముకుచు నాడెదరు.

నౌకాక్రీడ —నదీతీరనివాసులు నౌకలుస్వయముగ నడుపుచు నాడుదురు ఇది కాశీపట్టణమున నిప్పటికిని జరుగుచున్నది

జలక్రీడ —జల మగ్నులై భోజనాదులు గావించుట దుర్యోధనుడు జలస్తంభ విద్య నేర్చియుండెనని మహాభారత పాఠకు లెరుగుదురు

వనవిహార క్రీడ —పూవు లేరుట, మాలలు కట్టుట, సామగ్రిలేనిచో భోజనము తయారుచేయుట దీని రెండవ పేరు పుష్పాపచయ క్రీడ

అమలక ముష్ట్యాది క్రీడ —పిడికిలి బిగించి ఉంచుకొనుట నొప్పిచో లేక తప్పు చెప్పినచో విజేత వానిని ముష్టిప్రహారముతో బరాజితునిగా జేయును

దద్దురప్లావ క్రీడ —మండూకముల వలె దుముకుచుపోయెడి ఆట

నాట్యక్రీడ —నాటక మాడుట

ఆలాత చక్రక్రీడ —కొఱవి వెలిగించి త్రిప్పుట దానితో ఆకాశమునందు అక్షరములు వ్రాయుట

గదా క్రీడ —కృత్రిమగదాయుద్ధము చేయుట. ఇట్లే ధనుఃక్రీడ మున్నగునవి

అశోక పాదప్రహార క్రీడ —ఒక చెట్టు నలంకరించి నీరు పోసి పెంచుట వా చెప్పుదెబ్బలు తిని ఇది పెరిగినదని చెప్పుచుందురు. దీనిని కాళిదాసు వర్ణించెను

చిత్ర క్రీడ —విరహావస్థలలో యువతులకు చిత్రములు వ్రాయుట *Painting, Drawing*

కావ్యవినోద క్రీడ —ఇందు 'బిందుచ్యుతకము— మాత్రాచ్యుతకము— సమస్యాపూర్తి, ప్రహేళిక, ఖడ్గబంధము, పద్మబంధము మున్నగు కావ్యరీతులు వచ్చును నేటి *Puzzles* కూడా ఇందు చేరును

వాజవాహ్య క్రీడ —అశ్వము నెక్కి బంతి యాడుట గీతావళిలో తులసీదాసు దీనిని వర్ణించినాడు

కరివాహ్య క్రీడ —గజము నెక్కి బంతి యాడుట

మృగయావ్యా క్రీడ —లేడి-దుప్పుల రథముపై నెక్కి పరుగెత్తుచున్న వన్యమృగమును కొట్టుట

గోప క్రీడ —ఇది రాసక్రీడలోనిదే

ఘటక్రీడ — కుత్తిపై ఎన్నో కుండ లుంచుకొని నడుచుట, నిచ్చెనలపై నడచుట, గడలు తీసుకొని నడచుట ఒక త్రాటిపై నడచుట ఇవన్నియు ఘట క్రీడలే

ఇవి ప్రాచీనభారతీయుల ఆటల కొన్నిటి విధము సంక్షేపముగ జెప్పబడెను (కళ్యాణ్)

శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ.

భారతీయాధ్యాత్మిక భావాలు పాశ్చాత్యుల నవలలు

19 వ శతాబ్దఅంతం వరకు పాశ్చాత్య ప్రపంచం భవిష్యత్తును గురించి ఉత్సాహంగా కలలుకంటూ ఉండేది కాని ఇరవయ్యో శతాబ్ద ప్రారంభానికి పాశ్చాత్యులలో ఆ ఆశాభావం కాస్తా అడుగంటి వారికి ప్రపంచధోరణి అంతా అయోమయంగా తయారయింది. పాశ్చాత్యుల కళా స్వరూపం మారుతూనే, అనవసరమైన అతిశయోక్తి విషయాలకు ప్రాధాన్యం హెచ్చింది పాశ్చాత్యతత్త్వంలో ధోరణులు పొడసూపటం వల్లనే కళలలో ఇలాంటి ఫలితాలు కలిగాయని ప్రొఫెసర్ సోరోకిన్ అన్నారు.

ఇది ఇలాగ ఉండగా శాస్త్రవిజ్ఞానం అణుగర్భం ఛేదించి పరమాణుశక్తిని ప్రపంచం మీదికి వదిలిపెట్టింది. అయితే మానవునికి ప్రాకృతిక శక్తుల మీద వచ్చినంత అధికారం ఆత్మావగాహనలోను, ఆత్మనిగ్రహంలోను రాలేదు. యంత్రానికి వచ్చిన ప్రాధాన్యమూ, మానవుని అధఃపతనమూ, దీని మూలంగానే ప్రారంభమైనాయి. ఈ దృక్పథంలో జీవితోపకరణాల విషయంలో తీసుకున్నంత శ్రద్ధ, అంత వివేకము లక్ష్యాల విషయంలో కనబడనే లేదు. ఇందువల్ల స్పెంగ్లర్ అనే విజ్ఞానవేత్త చెప్పినట్లు ఈ యాంత్రికయుగము, ఆకాశాన్నంటే మహానగరాలు, సుందరమైనవన్నీ తుత్తునియలై ఛిన్నమై పోగలవేమోనన్న భయం కలగడానికి గట్టి అవకాశాలున్నాయి.

నేటికాలపు పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలో సందిగ్ధస్థితి, జీవితం అంతా ప్రయోజనరహితమైనదనే సమ్యగ్దృక్పథము బాగా ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నాయి. ఈ విషయాలన్నీ జేమ్స్ జాయిస్ తన రచనల్లో గొంతెత్తి ఉద్ఘోషించాడు. ఇతని రచనలలో సమాజంలో ఏర్పడిన అయోమయ పరిస్థితి, మానవాంతరాళాల్లో ప్రవేశించిన దుస్థితి విస్పష్టంగా ప్రతిఫలించాయి. ఇలాగే థామస్ మాన్, మార్సెల్ ప్రౌస్ట్ అనే నవలా రచయితలు తమ రచనలలో నేటి నాగరికతలోని అధఃపతనాన్ని గురించి, నీతినియమ రాహిత్యాన్ని గురించి, విస్తృతంగా చిత్రించారు. ఈ ముగ్గురు నేటికాలపు పాశ్చాత్యవాఙ్మయంలో ఒరవడిదీరిన ఉత్తమోత్తమ నవలా రచయితలు.

అపూర్వ భావితల స్వర్గాలను గురించి కలలు గనే నేటికాలపు నవలల్లో కొన్నింటిలో ఇలాంటి భావాలు మరీ బాగా స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆదర్శలోకపు నవలా రచన ప్లేటో వ్రాసిన యుటోపియాతో ప్రారంభమైనది. ఈ రకం రచన నేటి కాలంలో ఫిలిప్ ఆర్వెల్, ఆల్డస్ హక్స్లేల వరకు అవిరతంగా సాగుతూనే ఉన్నది. ఆర్వెల్ వ్రాసిన '1984' అనే వ్యంగ్య నవల చదువుతూంటే మనకు చాలా భయం వేస్తుంది. వీటన్నిటికీ ముందు కాలంలో శక్తివంతులయిన రచయితల కొందరు ఈ జాతి రచనలెన్నో సాగించారు. సర్ థామస్ మోర్, ఫ్రాన్సిస్ బేకన్, శామ్యూయెల్ బట్లర్, విలియం మారిస్, ఎడ్వర్డ్ బెల్లామీ, హెచ్. జి. వెల్స్ ప్రభృతులీ వర్గానికి చెందిన వారే. అయితే ఈ జాతి 'భూతల స్వర్గ' రచనల పరిణతి నిరూపించడం ఈ వ్యాస లక్ష్యం కాదు. ఈ జాతి రచనలలో పాతవాటికీ, కొత్తవాటికీ మధ్య బాగా భేదం కనిపిస్తున్నది. పాతవాటిలో మానవజాతి భవిష్యత్తు ఉత్సాహకరంగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది. కొత్తవాటిలో నైరాశ్యం తాండవమాడుతున్నది. ఇటీవల వ్రాసిన ఈ జాతి నవల ఒకటి చదివితే, అది భయపడిపోయిన మనిషి పెట్టిన ఒక పెద్దగావు కేకలా ఉంది. 1887 లో వ్రాసిన బెల్లామీ నవలలో మానవజాతి విషయంలో ఇంకా కొంచెం ఆశావేశం కనిపిస్తుంది. అయితే రెండు ప్రపంచ యుద్ధాలకు మధ్య, హక్స్లే 'బ్రేవ్ న్యూ వరల్డ్' అనే నవలలో శాస్త్రవిజ్ఞానం భూతల స్వర్గం సృజించగలదనే అభిప్రాయాన్ని పట్టుకుని బాగా అపహాస్యం చేశాడు.

శాస్త్రవిజ్ఞానం సృజించే భౌతిక స్వర్గంలో కవిత్వము, సౌందర్యము క్రమక్రమంగా మాయమై పోతాయనీ, ప్రతీ విషయము ఒక యంత్రంలా భయంకరంగా సాగిపోతూ ఉంటుందనీ ఇతడీ నవలలో గట్టిగా అవహేళన చేశాడు ఆ తరవాత హక్స్లే వ్రాసిన 'ఏప్ అండ్ ది ఎసెన్స్' అనే నవల గాని, ఆర్వెల్ వ్రాసిన 1984 గాని చదివితే నైరాశ్యం ఇంకా బాగా పెచ్చు పెరిగిపోయినట్టు కనబడుతుంది ఆర్వెల్ 1984 అనే నవలలో మనుష్యుల ఆలోచనలు కూడా పసికట్టి శిక్షించే పోలీసులుంటారనీ, పిల్లల మీద కూడా ప్రభుత్వం గూఢచారిదళం ఏర్పాటు చెయ్యగలదనీ అప్పటి ఆంగ్లదేశం ఒక పెద్ద నియంతృత్వం కిందపడి నలిగి గజగజ వణికిపోతూ ఉంటుందనీ వ్రాశాడు

ఇదంతా చూస్తే ప్రపంచంలో భవిష్యత్తు భయంకరంగా మారిపోగలదనే సూచన బాగా కనిపిస్తున్నది అయితే నీతి నియమశూన్యమయిన పరిస్థితుల్లో ప్రపంచం చాలా కాలం నిలబడలేదనీ, మానవుడు తన లౌకిక ప్రపంచాన్వేషణలోనించి బయటపడి క్రమక్రమంగా ఆధ్యాత్మికాన్వేషణలో పడక తప్పదనీ ప్రస్తుత పరిస్థితులు ఋజువు చేస్తున్నాయి ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞానం ద్వారానే మానవుడు తన లౌకిక సమస్యలు సాధించవలసిన అవసరం కూడా నేడో రేపో రాక తప్పదని నేటి ప్రపంచ పరిస్థితి ఋజువు చేస్తున్నది

ఇలాంటి పరిస్థితులలో ఈ విషమయిన భావాలపై తిరుగుబాటు బయలుదేరడం సహజమే ప్రాచీన కాలంలో ప్రపంచం ఆధ్యాత్మిక విషయాలపై బాగా అభినివేశం కనబరిచింది అటుపిమ్మట శాస్త్రీయపరిశోధన లౌకికవిషయాలవైపు బాగా ఆసక్తి చూపించడం ప్రారంభించింది ఈ పైన మానవ మేధస్సు రెండు విషయాలు సమన్వయం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించవచ్చును హెగెల్ తన తాత్త్విక దృక్పథంలో ప్రపంచ పురోగతి ఈ విధంగా ఉండగలదని సూచించాడు అందుచేత మానవ మేధస్సు ఒక నూతన మార్గం వైపు తన దృష్టి మరలించగలదని మనం ఊహించవచ్చును.

ఈ విషయంలో ముందుగా పేర్కొనదగినవాడు బెర్నార్డ్ షా ఇతడు ఒకానొక దివ్యశక్తి ప్రేరితమైన ప్రకృతి క్రమంగా దివ్యత్వంవైపు పురోగమిస్తున్నదని తన రూపకాల్లో వ్యంగ్యంగా సూచించాడు. ఇతని 'బాక్ టు మెథూసిలా, మేజర్ బార్బరా, మాన్ అండ్ సూపర్‌మాన్' అనే రూపకాలు దీనికి ఉదాహరణంగా ఇవ్వవచ్చును వెల్స్ కూడా ఈ వర్గానికి చెందినవాడే ఆధ్యాత్మికతకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వకపోయినా క్రమక్రమంగా ప్రపంచం అభివృద్ధివైపు పురోగమిస్తున్నదని ఇతని 'ఔట్ లైన్ ఆఫ్ హిస్టరీ' మొదలయిన గ్రంథాలనుబట్టి గ్రహించవచ్చును ఇతడు విజ్ఞానమే మానవవిముక్తికి సాధనమని విశ్వసించే రచయిత

ఇటు తరవాత పరిగణింపదగినవాడు జోసఫ్ కోనార్డ్ ఇతడు విశాల మానవత్వానికి వ్యతిరిక్తమయిన మానవప్రవృత్తి చివరికి మానవత్వానికే బాధాకరంగా పరిణమింపగలదని తన నవలా వ్యక్తుల ద్వారా సూచించాడు

ఇ. ఎమ్. ఫాస్టర్ తన నవలలలో మానవవ్యక్తిత్వానికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చి గౌరవించాడు ఈ విధంగా పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలో క్రమక్రమంగా

ఆధ్యాత్మిక దృక్పథానికి ప్రాధాన్యం ఎక్కువైంది. అందుచేత కొంత మంది రచయితలు ప్రాచ్యాధ్యాత్మిక విజ్ఞానంవైపు తమ దృష్టి మరల్చడం ప్రారంభించారు.

ఈ విధంగా ప్రాచ్యాధ్యాత్మిక విజ్ఞానంవైపు తిరిగి చూచిన ఇద్దరు పాశ్చాత్య రచయితల నిక్కడ పేర్కొంటున్నాను.

ఆల్డస్ హక్స్లే ఈ విషయంలో ప్రప్రథమంగా పేర్కొనదగిన రచయిత. ఇతనిలో ఈ కాలపు వైజ్ఞానిక యుగ స్వభావం ఎక్కువగా ప్రతిఫలిస్తున్నది. ఈతనిలో కవిహృదయము, విజ్ఞానవేత్త మేధ చక్కని సమ్మేళనం పొందాయి. ఈ యుగంలో హృదయము, మేధ రెండు పరస్పరాధిపత్యంకోసం పోటీపడుతున్నాయి. అందుచేత ఇతడీ విషయాలలో సమన్వయం ప్రదర్శించడానికి అన్నివిధాలా అర్హుడైన రచయిత.

ఇతడు 1921లో మొట్టమొదటగా 'క్రోమ్ ఎల్లో' అనే నవల ప్రచురించాడు. అటు పిమ్మట 1945లో 'టైమ్ మస్ట్ హావ్ ఎ స్టాప్' అనే నవల ప్రచురించాడు. ఈ మధ్య కాలంలో వ్రాసిన నవలలన్నిటిలోను ఇతడు అనేకమైన శాస్త్రీయ దృక్పథాలను సరించి ఆధ్యాత్మిక దృక్పథాలను గురించి ధ్యానించాడు.

ఇతని మొట్టమొదటి నవలలో కథానాయకుడు హక్స్లే వంటివాడేమో ననిపిస్తుంది. ఇతడు తోటివారందరు ప్రేమ సౌందర్యాలలో కాలక్షేపం చేస్తుంటే తాను దైవాన్ని గురించి తర్కిస్తూ మూర్ఛపోవడం తగిన పనేనా అనే భావంతో ఉంటాడు. హక్స్లే ఈ పుస్తకం వ్రాసిన 24 ఏళ్ల తరవాత టైమ్ మస్ట్ హావ్ ఎ స్టాప్ అనే నవలలో తన అభిప్రాయాలన్నీ స్పష్టంగా వివరించాడు. ఇందులో పరమేశ్వరునివైపు దృష్టి నిలిపితే తప్ప వ్యక్తి సమాజ సమస్యలు సాధింపబడజాలవని చక్కగా నిరూపించాడు.

ఈ తరవాత ఇతని రచనలలో పేర్కొనదగినవి 'ఎండ్స్ అండ్ మీన్స్' 'ఐలెస్ ఇన్ గాజా' అనే రెండు నవలలు. వీటిలో ఇతడు ప్రాచ్యమహర్షుల ఆధ్యాత్మిక భావాలు విపులంగా వివరించాడు. ఈ నవలలో కాలప్రవాహం మిథ్య అనీ, మన దైనందిన ప్రత్యేకాత్మలను ఆత్మధ్యానం ద్వారా పరమాత్మలో విలీనం చెయ్యడంవల్లనే కాల సమస్య సాధింపబడగలదని నిరూపించాడు. హైందవవేదాంతంలో అనాసక్తియోగం ముఖ్యమైనది. హక్స్లే రచనలలో ఈ అనాసక్తియోగాభిప్రాయాలు బాగా ప్రకాశించాయి.

ఈ అనాసక్తిని గురించిన చర్చ ఇతడు వ్రాసిన 'పెరెన్నియల్ ఫిలాసఫీ' 'ఆఫ్టర్ మెనీ ఎ సమ్మర్' 'గ్రే ఎమినెన్స్' అనే గ్రంథాలలో బాగా ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.

ఈ సందర్భంలో సోమర్‌సెట్ మామ్ కూడా ప్రధానంగా పేర్కొనదగినవాడే. ఇతడు అసంఖ్యాకంగా నవలలు నాటకాలు కథలు రచించాడు. అయితే ఇతని రచనలలో ప్రస్తుతం మనం పేర్కొనదగిన ముఖ్య రచన 'రేజర్స్ ఎడ్జ్'. ఇది 1944లో ప్రకటింపబడినది. ఇంతకు పూర్వం 1938లో ఇతడు భారతదేశం వచ్చి ఈ దేశం అంతా తిరిగాక ఇక్కడి యోగులను, మహాత్ములను అనేక మందిని దర్శించి భారతీయాధ్యాత్మిక దృక్పథం బాగా అవగాహన చేసుకున్నాడు. ఇందులో కథానాయకుడు లారెన్స్ డారెల్. ఇతని జీవిత వృత్తాంతమే ఈ నవలలో కథావస్తువు. ఈ కథానాయకుడు ఇంతకు పూర్వం జీవిత విషయంలో తనకు కలిగిన భావాలన్నీ విసర్జించి ఒక నూతన జీవిత దృక్పథం అవలంబిస్తాడు. చివరికి ఇతడు వేదాంతి దృక్పథం అవలంబించి, అనాసక్త భావంతో దైనందిన వ్యవహారాల్లో పాల్గొంటూ ఉంటాడు.

ఈ విధంగా ఆంగ్ల సాహిత్యవేత్తలనేకులు ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం అవలంబించనిదే జీవిత పరమార్థం గ్రహించడం దుష్కరం అని గ్రహించి తమ రచనలలో ఈ దృక్పథం కనబరుస్తున్నారు.

మళ్లీ తిరిగి ప్రాచ్యాకాశంలో నూతనాధ్యాత్మిక తారక ఉదయిస్తున్నది. అనేక మంది సాహిత్యవేత్తల హృదయ దర్పణాలలో ఈ తారకా కాంతులు తళతళ మెరుస్తున్నాయి.

డాక్టరు టి రామారావు

('1963 జనవరి త్రివేణి నుండి')

విమర్శనము

రాజగోపాల విలాసము

చెంగల్వరాయ కవి ప్రణీతము, తంజావూరు సరస్వతీ మహలు గ్రంథశాల, తంజావూరు. వెల మూడు రూపాయలు.

ఇది క్రీస్తుశకము 1633 లో పట్టాభిషిక్తుడైన విజయరాఘవ నాయకుని కంకితమైన అయిదాశ్వాసాల పద్యకావ్యము.

టీకలలో సూచించినట్లైతే విజయ విలాసం తర వాత కొద్ది సంవత్సరాలలో రచింపబడిన కావ్యము.

తంజాపుర ఆంధ్రకావ్యాలలో విజయవిలాసం ఉత్తమోత్తమమని విమర్శకులందరు అంగీకరిస్తారు. అయితే ప్రస్తుతం తంజావూరు సరస్వతీ మహలువారు ప్రకటించిన రాజగోపాల విలాసం విజయవిలాసంతో సమతూగజాలిన ఉత్తమ కావ్యము. కొన్ని విషయాలలో కాళకవి చేమకూర వెంకటకవికంటె మిన్న అని అనవచ్చును.

చేమకూర వెంకటకవి, తన కావ్యంలో రసోత్పత్తికి సహాయకంగా శ్లేషలమీద ఎక్కువగా ఆధారపడతాడు. ఇతనిలో రసదృష్టి తక్కువ. కనకనే శబ్దరత్నాకరకారుడు ఈ కవిని కవులలో చతుర్థ కక్ష్యలో చేర్చినట్టు కనబడుతుంది. శబ్దరత్నాకర కారుని విమర్శకదృష్టిలో కొంత అతిశయోక్తి ఉన్నదనిపిస్తుంది. ఎంత తీసివేసినా శాస్త్రీయ కవిత్వ దృక్పథాన్ని బట్టి పరిశీలిస్తే విజయవిలాసం ఆ కాలపు కావ్యాలలో ఉత్తమమైనదే అని అందరు అంగీకరిస్తారు.

కాళకవి కవితా దృక్పథం, వేరు. ఇతని కవిత రసప్రధానమయినది. ఎక్కడో సకృత్తుగా గాని శ్లేషలే కనబడవు. చేమకూరకవి కవిత్వం ఎక్కువగా శబ్దంలోని శ్లేషశక్తిద్వారా మనస్సుకు ఆహ్లాదం కలిగిస్తుంది. కాళకవి కవితలో శబ్దార్థాలు రెండు అప్రధానంగా ఉండి హాయిగా సహృదయులకు రసస్ఫూర్తి కలిగిస్తాయి. నిజానికి కేవల రసదృష్టితో చూచినప్పుడు కాళకవి చేమకూర కవికంటె గట్టివాడే. శ్రీకృష్ణుని అష్ట మహిషులలో ఉద్భవించిన అష్టవిధ నాయికాభావాలు ఈ కవి చాలా హృద్యంగా వర్ణించాడు. ఒక్క కథా ఘటనలోనే ఇతడు చేమకూర కవికంటె కొంచెం లోచ్చని అనిపిస్తాడు.

జాంబవతి విప్రలబ్ధాభావం రూపించే పద్యాలు కొన్నిమాత్రమే ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను. ఇవి కాళకవి సామాన్య కవితాస్థాయి మాత్రమే సూచిస్తాయి. ఇవి జాంబవతి తన చెలికత్తెతో పలికిన మాటలు.

"చింతా సంతతిజిక్కి
      చెక్కిటిపయిం జేర్చి చింతింప నీ
ప్రాంతారామనికుంజపుంజములు
      చాయన్ నిల్చి వామాక్షి! నీ
కాంతున్ దవ్వుదనంచు వేవుదనకన్
      గాసింబడం జేసితే!
కాంతా! యూహలు పేయుమాటలకు
      లోగాకుండు నా దెవ్వరే!

తగవులు తెగువలు బిగువులు
నగవులు పైపూతవలపునయగారములున్
మగువా! ఈ వగలెల్లను
మగవానికి జెల్లుగాక మగువకు దగునే!"

"తల్లడమేల నీ వనుచు
      దప్పనటంచు వచేక నాయికా
వల్లభు డాడుమాట
      వెరవంచన యంచు దలంచవైతివో
హల్లకపాణి! యీలికచ
      హల్లక జాతిపరాగ జాతముల్
దల్లని మేనిపై పెకలు చల్లగ
      జేగతి తాళ జేతునే!"

"ఎన్నడు సమ్మతించునిక
      నెన్నడు నన్ దయమీరజూచు నిం
కెన్నడు ప్రొద్దు మెల్ల ఘటియించునో!
      యంచుదలంచు నాథ నే
నన్నిటి చాకచేసినను
      నాతిరో! యొగతి నోర్వవచ్చునే!"

ఈ విధంగా ఈ కావ్యంలోని నాలుగాశ్వాసాలలోను ఈ అష్టవిధ నాయికా శృంగార భావాలు కవి ఔచిత్యయుతమైన సుకుమార శయ్యలో వర్ణించుకు పోయినాడు. ఒక పంచమాశ్వాసం మాత్రమే సంగ్రహ కథాత్మకంగా ఉండిపోయింది. ఈ కథాభాగానికి పూర్వాశ్వాసాలకు ఏదో విధంగా ఏకసూత్రత సంఘటింపవచ్చును కాని కవి కేవల మాహాత్మ్యపరమైన ఈ ఆశ్వాసం పూర్వాశ్వాసాలతో చేర్చడంమాత్రం సముచితంగా లేదు.

దీనికి శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారి పీఠిక నాటి నిజ చారిత్రకవృష్టికి తార్కాణంగా ఉన్నది.

ఈ కావ్యానికి చివర శ్రీ వెంకటరావుగారు బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్గతమైన సంస్కృత దండకారణ్య మాహాత్మ్యంకూడా చేర్చారు. ఇది పాఠకులు రాజగోపాలవిలాసంలో పంచమాశ్వాసంలోని దండకారణ్య మాహాత్మ్యంతో పోల్చి చదవడానికి బాగా సహకరిస్తున్నది.

తెలుగుప్రాంగ్రంథాలయశాఖ ప్రధాన కావ్యంగా పరిగణింపదగిన రాజగోపాలవిలాసం పీఠికాదులతో ప్రశస్తంగా ప్రకటింపించిన మద్రాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యశాఖ, పీఠికాకర్తలు శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ప్రత్యేకంగా అభినందనీయులు.

రాజగోపాల విలాసం ప్రాచీనాంధ్ర కవితాభిమానులందరు తప్పక పఠింపవలసిన కావ్యము.

అమరుక కావ్యము

కావ్యతీర్థ, కవితావతంస, శ్రీ గట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, సాహితీ సమితి, తెనాలి

అమరుక కావ్యాని కింతకుపూర్వం తెనుగులో అనేకానువాదాలు వెలిశాయి. అమరుకశతకం సంస్కృత వాఙ్మయంలో ఉదాత్త ముక్తక సముదాయముచే గౌరవం పొందిన కావ్యము. ఆనంద వర్ధనుడు ధ్వన్యాలోకంలో 'అమరుక కవే రేకః శ్లోకః ప్రబంధశతాయతే' అని దీని ప్రాశస్త్యం ఉగ్గడించాడు. అమరుకుని ఒక్క శ్లోకము ప్రబంధశతంతో సమానమని దీని తాత్పర్యము.

గట్టి లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రిగారి అనువాదం సంస్కృతపద ప్రచురంగా సాగిపోతుంది. ఒక్కొక పదం మూలార్థ వివరణంకోసం అధికంగా వాడడం కూడా అక్కడక్కడ కనిపిస్తుంది. దీని అనువాదంలో ఒక్కొక్కచోట మూలంలోని సారళ్యము, ధారాశుద్ధి కనబడకపోతే కనబడకపోవచ్చును. కాని కవితలో అంతటా ప్రౌఢమైన ప్రయోగము, ఉదాత్తత అనుస్యూతంగా గాలువారుతుంటాయి.

ఈ క్రింది అమరుక శతక శ్లోకము సంస్కృతాలంకార శాస్త్రంలో చాలా వాదోపవాదాలకు గురి అయింది. జగన్నాథ పండితరాయలీ శ్లోకార్థ నిర్ణయంలో అప్పయ్యదీక్షితునిపై తన విమర్శన శరపరంపరలు శృంఖలా శృంఖలాలుగా ప్రయోగించాడు. పాఠకుల పరిశీలనార్థం ఇక్కడ మూలశ్లోకం అనువాదంతో కూడా ఉదాహరిస్తున్నాను.

"నిశ్శేషచ్యుతచందనం స్తనతటం
నిర్మృష్టరాగోఽధరో
నేత్రే దూరమనంజనే పులకితా
తన్వీ తవేయం తనుః
మిథ్యావాదిని! దూతి! బాంధవజన
స్యాజ్ఞాతపీడాగమే
వాపీం స్నాతుమితో గతాసి న పున
స్తస్యాధమస్యాంతికమ్"

దీని అనువాదం ఇది—

"కలశస్తనంబుల చందనంబు జారిపోయె
అధరంపు రక్తియు నీకొంచెం
బగు, కంజనేత్రము మృష్టమాయెను,
పులకాంచమున్నదే, వింతయుం
దలియంబోవు సుహృద్వ్యథాగమము
దూతీ! పల్కేలా మృషల్
లలిస్నానార్థము బావికేగితి వటుల్
కాదా! తనుం జేరగాన్"

ఈ క్రిందిపద్యము సరళము, స్వాదువు అయిన కవి అనువాద శైలికి తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును.

"ఉరమున దారహారముల
గొప్పుగ దాల్చినావు, నాథ! బం
గరు మొలనూలిగజ్జియలు
గల్లన మ్రోగిన, నాత్మ పత్నినా
పురముఖరంబు లంఘ్రులటు
మ్రోతలతో ప్రియురాల చేసుచుం
బర పెదవేటికి దెసలపై
జిలిపితనముల్ నటింతువో"

అమరుక కవితాభిమానులందరు ఇది తప్పక పఠింపవలసిన అనువాద కావ్యము.

మీగడ తరకలు

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి. ప్రకాశకులు: వి. శంకరశాస్త్రి, ముక్త్యాల, కృష్ణాజిల్లా. వెల: 2-8-0.

ఇది కీర్తిశేషులు వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రి గారు రచించిన వేర్వేరు వ్యాసాలసంపుటి. వీటిలో శాతవాహనులు, శివకవులు, పండితారాధ్య చరిత్రము, ప్రాచీనాంధ్ర వచన కావ్యములు, మొదలైన సారస్వత విషయాలపై శాస్త్రిగారు చేసిన విశేష పరిశోధన లెన్నో ఉన్నాయి. వీటిలో శాతవాహనులు ఆంధ్రులే అన్న విషయం నిరూపించడానికి శ్రీ శాస్త్రిగారు కొన్ని ప్రబల ప్రమాణాలు పేర్కొన్నారు. అయితే ఇవి శాతవాహనులు ఆంధ్ర ప్రాంతంలో కూడా తమ పరిపాలన సాగించారనే విషయం నిరూపించగలవు గాని ఈ చక్రవర్తులాంధ్రులే అని నిర్ణయించడానికి అంతగా సహాయకారులు కాజాలవు

ఈ వ్యాస సంపుటి చివరభాగంలో భాషలకు సంబంధించిన రెండు వ్యాసాలున్నాయి. వీటిలో 'భాషాపరిణామము' వ్యావహారిక భాషా వాదానికి సంబంధించింది. దీనిలో శాస్త్రిగారు వ్యావహారిక భాషలో మార్చు, మారేను మొదలైన ప్రయోగాలు ఎవరికి తోచినట్లు వారు వ్రాసుకుపోయినప్పుడు భాషకు ఒక దారి తెన్ను లేకుండా పోవచ్చునని తమ ఆందోళన సూచించారు

అయితే వ్యావహారిక భాషావాదం శాస్త్రిగారు తలచినంత ఒక దారి తెన్నూ లేనిది కాదు. వ్యావహారిక భాషకు వ్యాకరణాది సంస్కారా లుండాలని వ్యావహారికవాదులూ అంగీకరిస్తారు. అయితే ఈ వ్యాకరణం శిష్టజన వ్యవహారాన్ని అనుసరించి మార్పు చెందాలనీ, వ్యావహారిక భాష శిష్టప్రయోగాలమీద ఆధారపడి ఉండాలనీ, ఆంగ్లాది భాషల వ్యాకరణాలన్నీ ఈ సంప్రదాయంమీదనే రచించారనీ, ఆ మార్గమే మనము అనుసరించాలని వ్యావహారిక వాదు లంటారు

బహుశః శాస్త్రిగారు ఈ వ్యాసం వ్యావహారికవాదం ప్రారంభమైన రోజులలో వ్రాసి ఉండవచ్చును.

శాస్త్రిగారి వ్యాసాలు ఆంధ్రభాషా పరిశోధకులకు అమూల్యములయినవి. ప్రభాకర పరిశోధక మండలి వారు శాస్త్రిగారి వ్యాసాలన్నీ పుస్తకరూపంలో ప్రచురించడం అత్యంతావశ్యకమయిన విషయం. ఇట్లాగే వీరు శాస్త్రిగారు వ్రాసిన వ్యాసాలన్నీ క్రమక్రమంగా పుస్తకరూపంలో ప్రచురింపగలరని ఆశిస్తున్నాము.

ఈ గ్రంథంలో సమకూర్చిన వ్యాసాలను చివర వ్యాసం ప్రకటించిన పత్రిక, కాలము కూడా ఉదాహరిస్తే పాఠకుల కిది ఇంకా ఉపయోగకరంగా ఉండేది

ప్రజ్ఞా ప్రభాకరము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, ప్రకాశకులు: యోగ మిత్రమండలి మద్రాసు, కాపీలకు వి. శంకర శాస్త్రి, ముక్త్యాల, కృష్ణాజిల్లా వెల లేదు

ఇది శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి ఆత్మకథ. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి జీవితం రెండు విధాలుగా విభజింపవచ్చును. ఒకటి వారి నిరంతర వాఙ్మయ

పరిశోధన. రెండవది సహజంగా జీవితంలో అను స్యూతంగా వస్తున్న ఆధ్యాత్మికాన్వేషణ.

శాస్త్రిగారి వాఙ్మయపరిశోధన ఆంధ్ర సార స్వతాభిమానులందరికీ బాగా తెలిసినవిషయమే.

వారి ఆధ్యాత్మిక పరిణతిని గురించి వారికి అత్యంత సన్నిహితులైనవారి కొందరికి తప్ప ఇతరుల కంతగా తెలియదు

ప్రస్తుతం ప్రభాకర పరిశోధకమండలివారు ప్రకటించిన ఈ చిన్నపుస్తకంలో శ్రీ శాస్త్రిగారు అతిరహస్యమైన తమ ఆధ్యాత్మికానుభవా లెన్నో విపులంగా వివరించారు.

శాస్త్రిగారు చిరకాలం గర్భవ్యాధులతో బాధపడుతూండేవారు. వారికి సె వి వి అనే మహాయోగులతో పరిచయం కలిగిన ఉత్తరకాలంనుంచీ భవరోగ్యం పటాపంచలై అనితర సాధారణమైన దివ్యానుభవా లెన్నో కలగడం మొదలుపెట్టాయి అప్పటినించీ వారి జీవితదృక్పథమే మారిపోవడం మొదలుపెట్టింది. తమ శక్తులతో వారు అనుదినము రోగపీడితులై బాధపడేవారి కెందరకు సహాయపడి చికిత్స చేస్తూండేవారు. చివరి కాలాలలో కూడా వారు తీవ్రమైన పరోపకార చింతతో వే ప్రాణ త్యాగం చేసినట్టు కనబడుతుంది.

దురదృష్టవశాత్తు శాస్త్రిగారు తలపెట్టిన స్వీయ చరిత్ర పూర్తికాకుండా వారు పరమపదించడం జరిగింది. అసంపూర్ణమైనా ఈ స్వీయచరిత్ర మన తెలుగు వాఙ్మయంలో బయలుదేరిన స్వీయచరిత్ర లలో ఉత్తమోత్తమ కృతుల్లో చేర్పదగిన రచన దీనిలో శాస్త్రిగారి గ్రాంథికరచన ఉదాత్త గంభీర శైలిలో సాగిపోతూ, అడుగడుగునా ఆర్ద్రతతో జాలువారుతూ ఉంటుంది.

శాస్త్రిగారు తమ సాహిత్య పంథాలో ఎదు ర్కొన్న ఒడిదుడుకులను గూర్చి ఈ ప్రజ్ఞా ప్రభా కరలో అంతగా వివరంగా వ్రాయలేదు 'సాహిత్య జీవనము—అరకొడుపు' అనే ప్రకరణంలో మాత్రమే వారు సాహిత్య పరిశోధనలలో తమకు, వీరేశలింగ కవికి మధ్య బయలుదేరిన వాదోపవాదాలనుగూర్చీ, వాదాల పట్టుదల ఒక్కొక్కప్పుడు యథార్థ విష యాలను అస్పష్టపరిచిన సందర్భాలను గురించీ, తమ ఉద్యోగ పరిస్థితులనుగురించీ ముక్తసరిగా వ్రాసుకు పోయారు

శ్రీ శాస్త్రిగారి జీవితచరిత్ర వారు రచించిన ఈ క్రిందిపద్యంలో చాలావరకు ప్రతిఫలిస్తున్నది.

"కవితాశిల్పము సల్పగా దొలుత
 చెవ్వుల్ రేగ నాపం, గృహుల్
చివురొత్తెన్; వసమీరాము మెత్తె
 వికవాచే జెల్లటి కల్ల జొ
ల్లి వినోదంబు లిశె జరామరణముల్
 చీపల్ నారంభార్చి, పు
ట్టువు శ్వాన సఫలీకరించుకొని,
 యంటుల్ గట్టితిన్ మాలినై."

ఇంతటి ఉత్తమ స్వీయచరిత్ర ప్రకటించిన ప్రభాకర పరిశోధకమండలివారు ఆంధ్ర వాఙ్మ యాని కొనర్చిన సేవ అమూల్యమైనది.

ప్రభాకర ప్రవచనములు

యోగమిత్రమండలి, తిరుపతి. వెల లేదు.

ఇది ప్రభాకరశాస్త్రిగారు అప్పుడప్పుడు చేసిన ఇష్టగోష్ఠి ప్రసంగాలసంపుటి వారిపై శ్రద్ధాళువు లయిన శిష్యులు, అభిమానులు కొంతమంది ఆయా సందర్భాలలో వారు చేసిన ప్రసంగాలు సేకరించి ఇప్పుడీ పుస్తకరూపంలో వెలువరించారు

ఈ ప్రసంగాలలో కూడా చాలా చోట్ల వారు అనుదినము చేసిన చికిత్సలు మొదలైన వాటినిగూర్చిన విశేషాలున్నాయి. నేటి వైద్యవిధానాలు అనుసరించే వారికీ చికిత్సావిధానం చాలా ఆశ్చర్యకరంగా కని పిస్తుంది

శాస్త్రిగారికి కాళిదాస కవిత కంటె భవ భూతి కవితపై ఎక్కువగా అభిమానం ఉండేది దీనికి గల కారణాలు, వారి సాహిత్య దృక్పథము, ఆధ్యా త్మిక వ్యక్తిత్వము మొదలైనవి తెలిసికోగోరే వారంద రికీ ఈ పుస్తకం బాగా ఉపయోగిస్తుంది.

యోగమిత్రమండలివారు ఈ ప్రసంగాలు మొదలైనవన్నీ కలిపి శాస్త్రిగారి సమగ్ర జీవితచరిత్ర ప్రచురిస్తే, అది ఇంతకంటె ఎక్కువగా శాస్త్రిగారి సర్వతోముఖ చరిత్రకారులకు సహాయకారి కాగలదని భావిస్తున్నాము.

బుద్ధావతారము

[నాటకము]

విద్వాన్ బండ్ల సుబ్రహ్మణ్య కవి, నేటి కాలేజు, ఎమ్. ఎస్. ఎమ్. వెల: 1-12-0.

BETTER THAN THE BEST
Co-optex
FABRICS
కో-ఆప్టెక్స్
వస్త్రాలు
ఆబాల గోపాలానికి
ఆకర్షణీయమైనవి
మద్రాస్ స్టేట్ హాండ్‌లూం వీవర్స్
కో-ఆపరేటివ్ సొసైటి లిమిటెడ్

[illegible] 7 అంకాల నాటకము

ఈ నాటకంలో [illegible]

[illegible]

[illegible]

ఈ [illegible]

[illegible]

ఇది [illegible]

[illegible]

[illegible]

సాహిత్య

[illegible]

[illegible]

1938 జనవరిలో ఈ పత్రిక ఎనిమిదో సంపుటము ప్రారంభమైనది

ఇది మహిళ లందరు తప్పక చదవవలసిన పత్రిక

సాముద్రిక విజ్ఞానము

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Printed & published by S Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor.., S. Sambhu Prasad.

అతిథి సత్కారానికి

అమోఘమైనది

హేమ — ఏమిటి పిన్నీ, నిన్న మా యింటికి వచ్చిన పెద్ద మనిషిని కేవలం కుశల ప్రశ్నలు వేసి పంపించావు? కాస్త కూర్చో పెట్టి కొంచెం ఫలహారం గాని పానీయం గాని ఇవ్వ లేక పోయావా?

శ్రీలు — వస్తువుల ధరలు ఇలా మండి పోతూంటే ఏం ఫలహారాలు పెట్టగలనమ్మా? పైగా అతడు ఏ గడియా కూర్చుందుకైనా టైము లేదంటూంటే ఏం పానీయం ఇవ్వగలను?

హేమ — అదేమిటండీ, ఓగ్లాసుడు 'టీ' తయారు చేసి ఇవ్వ వచ్చునే. మీకు తెలుసు గదా — 'టీ' అతి చవకగా అతి త్వరగా శ్రమ లేకుండా తయారు చేయవచ్చునే!

శ్రీలు — అవును నిజమే. సమయానికి తోచలేదు. ఎంత మంద బుద్ధి నాది!

అతిథి సత్కారానికి నిజంగా 'టీ' అమోఘమైనది

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం

"టీ" త్రాగండి

ఇండియన్ టీ కర్షకులవల్ల ప్రచురింపబడినది

CTB 70